

Seria de autor

Isabel
Allende

Insula de sub mare

roman

FOTO © LORI BARRA

ISABEL ALLENDE, nepoata fostului președinte chilian Salvador Allende, s-a născut în 1942 la Lima, în Peru. Își petrece copilăria în Chile, iar în timpul dictaturii lui Pinochet se refugiază în Venezuela, unde rămâne timp de cincisprezece ani și lucrează ca ziaristă. În 1982, primul ei roman, *Casa spiritelor*, are un succes fulminant și devine imediat bestseller internațional. În 1984 publică *Despre dragoste și umbră*, apoi *Eva Luna* (1987), *Povestirile Evei Luña* (1989) și *Planul infinit* (1991). În anul 1992, fiica scriitoarei, bolnavă de porfirie, moare. Următoarea ei carte, *Paula* (1994), îi este dedicată. De mult succes se bucură înosolitul volum *Afrodita* (1997), romanele *Fiica norocului* (1999) și *Portret în sepia* (2000), volumul de memorii *Tara mea inventată* (2003) și romanul *Zorro* (2005). În 2006 îi apare romanul *Înés a sufletului meu*, în 2007 publică volumul autobiografic *Suma zilelor*, în 2009, romanul *Insula de sub mare*, iar în 2011, *Caietul Mamei*, toate bestselleruri internaționale. În 1994, statul francez i-a acordat titlul de Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres, iar în 2004 a fost primită în American Academy of Arts and Letters.

- ISABEL ALLENDE -

ISABEL ALLENDE

INSULA DE SUB MARE

Traducere din spaniolă de CORNELIA RĂDULESCU
Titlul original: *LA ISLA BAJO EL MAR*, 2009

Cuprins

Zarité

PARTEA ÎNTÂI *Saint-Domingue, 1770-1793*

Răul spaniol

Pasăre de noapte

Oul de porumbiță

Logodnica din Cuba

Casa stăpânului

Zarité

Învățătură de minte

Macandal

Zarité

Balul intendentului

Nebuna de pe plantație

Oficiantă de ceremonii

O făptură care nu e omenească

Zarité

Concubina

Sclavă bună la toate

Zarité

Vremuri agitate

Zarité

Amanții

Copiii stăpânului

Zarité

Războinicul

Conspirația

Răscoală în nord

Zarité

Răzbunarea

Teroarea

Gustul libertății

Zarité

Fugari

Parisul Antilelor

Noți nefericite

Zarité

Războiul civil

Sânge și scrum

Ajutor pentru moarte

Pedeapsa

PARTEA A DOUA *Louisiana, 1793-1810*

Creoli de stirpe bună

Zarité

Serbările

Un hidalgo spaniol

Mama vitregă

Zarité

Sezonul uraganelor

Sub lovituri de bici

Un sat de sclavi

Căpitanul La Liberté

Refugiați

Colegiul din Boston

Zarité

Promisiunea se îndeplinește

Sfântul din New Orleans

Zarité

Politica zilei

Americanii

Rosette

Zarité

Maurice

Spionii

Bastardul

Frică de moarte

Balul sirenelor

La dreapta lunii

Îndrăgostiții

Legătură de sânge

Două noți de amor

Purgatoriul
Vara cea lungă
La închisoare
Zarité

- ISABEL ALLENDE -

Copiilor mei, Nicolas și Lori

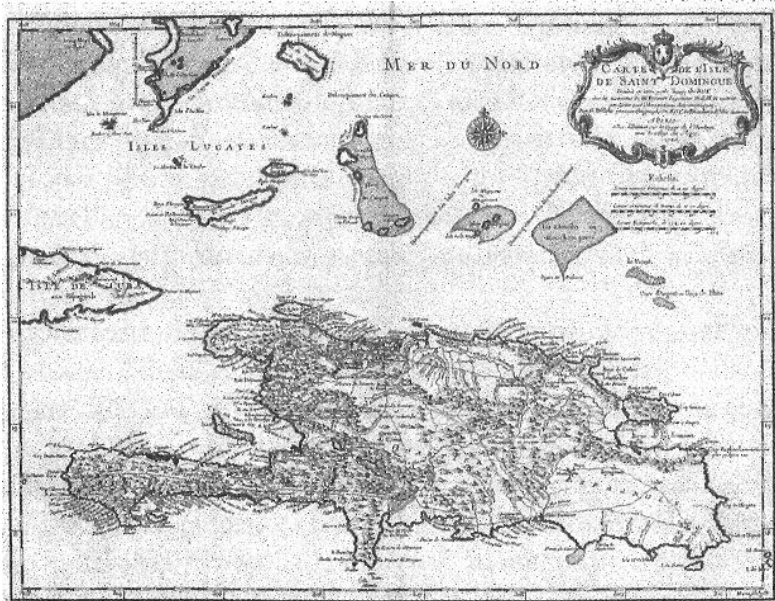
Zarité

La cei patruzeci de ani ai mei, eu, Zarité Sedella, am avut mai mult noroc decât alte sclave. Voi trăi mult și bătrânețea-mi va fi tihnită pentru că steaua mea – ma z'étoile – strălucește chiar și atunci când cerul e înnorat. Cunosoc plăcerea de a fi cu bărbatul ales de inima mea când mâinile lui mari îmi trezesc pielea. Am avut patru copii și un nepot, iar cei care trăiesc sunt liberi. Prima amintire fericită, eram pe-atunci o mucoasă costelivă și lătoasă, e că mă mișc în sunetul tobelor, și e și cea mai recentă, căci azi-noapte am fost în piața Congo și am dansat în neștire, fără să mă gândesc la nimic, iar azi trupul mi-e cald și ostenit. Muzica e vântul care șterge anii, amintirile și frica, jivina aceea care s-a pitit în mine. Când bat tobele, Zarité cea de toate zilele dispare și redevin fetița care dansa încă neștiind să meargă ca lumea. Izbesc pământul cu tălpile și viața mi se urcă pe picioare, îmi trece prin oase, mă ia în stăpânire, îmi șterge supărările și-mi îndulcește amintirile. Lumea se cutremură. Ritmul se naște în insula de sub mare, zgâlțâie pământul, trece prin mine precum un fulger și urcă la cer luând cu el necazurile pentru ca Papa Bondye să le mestece, să le înghită și să mă lase curată și mulțumită. Tobele înving frica. Tobele sunt moștenirea din partea mamei, forța Guineei o am în sânge. Atunci nimic nu-mi stă în cale, devin învăluitoare precum Erzuli, loa dragostei, și mai iute ca biciul. Scoicile pe care le port la glezne și la mâini pocnesc, tătăcuțele întrebă, tobele Djembe răspund cu glas de pădure, timpanele își fac auzit glasul metalic, trezind Djun Djun-ii care știu să vorbească, marele Maman scoate un sforăit atunci când e lovit ca să le cheme pe loas. Tobele sunt sacre, prin ele vorbesc zeițele, loas.

În casa unde am trăit primii ani tobele tăceau în camera pe care o împărțeam cu Honoré, celălalt sclav, dar erau scoase adesea și duse în altă parte. Madame Delphine, stăpâna mea de atunci, să n-audă zgomote de sclavi, doar tânguierile melancolice ale clavecinului ei. Luni și marți preda ore fetelor

de culoare, restul săptămânii preda în conacele marilor albi, les grands blancs, unde domnișoarele aveau instrumentele lor, doar nu era să cânte la cele atinse de mulatre. Am învățat să curăț clapele cu suc de lămâie, dar nici gând să cânt, madame nu-mi dădea voie. Zău dacă aveam nevoie. Honoré era în stare să facă muzică bătând într-o cratiță, sub mâinile lui orice lucru prindea ritm, melodie și glas; purta sunetele în trup, le adusese din Dahomey. Jucăria mea era o tărtăcuță goală pe care o făceam să sune. Apoi m-a învățat să mângâi tobele, ușurel. Și asta chiar de la început, când mă purta în brațe și mă lua cu el la dans și la ceremoniile voodoo, unde el dădea ritmul la toba principală pentru ca ceilalți să-l urmeze. Așa mi-amintesc. Honoré părea foarte bătrân pentru că îi înțepeniseră oasele, deși pe atunci n-avea mai mulți ani decât am eu acum. Bea rachiu de melasă, tafia, ca să se poată mișca fără durere, dar nu atât băutura tare, cât muzica era leacul. Vaietele lui se transformau în răs când bătea tobele. Abia reușea să curețe cartofii pentru masa stăpânei cu degetele lui strâmbe, dar la bătutul tobei era neobosit, iar când era vorba de dans, nimeni nu-și ridica genunchii mai sus decât el, nu scutura din cap mai tare și nici nu dădea din fund cu mai multă plăcere. Încă nu mergeam pe atunci, dar el mă puneă să dansez stând în fund, iar după ce-am început să mă țin pe picioare, mă îmbia să mă pierd în muzică la fel ca într-un vis. „Danseză, Zarité, danseză, căci sclavul care danseză e liber... cât timp danseză. ” Și am dansat mereu.

PARTEA ÎNȚĂI
Saint-Domingue, 1770-1793

Răul spaniol

Toulouse Valmorain a ajuns la Saint-Domingue în 1770, chiar în anul în care delfinul Franței se căsătorește cu arhiducesa austriacă Maria Antoaneta. Înainte de a lua drumul coloniei, când încă nu bănuia că soarta avea să-i joace o festă și va sfârși îngropat printre plantațiile de trestie din Antile, fusese invitat la Versailles la un bal în onoarea proaspetei delfine, o fetișcană blondă de paisprezece ani, pe care protocolul rigid de la curtea franceză o făcea să caște pe ascuns.

Dar toate astea rămăseseră în urmă. Saint-Domingue era altă lume. Junele Valmorain avea doar o idee vagă despre locul în care tatăl său câștiga de bine, de rău pâinea familiei pe care avea ambiția s-o transforme într-o mare avere. Citise undeva că băștinașii insulei, arahuacii, o numiseră Haiti înainte de venirea conchistadorilor care-i schimbaseră numele în La Española și lichidaseră populația indigenă. În mai puțin de cincizeci de ani nu mai rămăsese nici sămânță de arahuac: pieriseră cu toții, victime ale sclaviei, ale bolilor europene și sinuciderilor. Fusese o rasă cu piele roșiatică, păr negru și gros, deosebit de demnă și atât de timidă, încât un singur spaniol putea înfrânge zece oameni cu mâna goală. Viețuiau în comunități poligame și cultivau pământul cu grijă ca să nu-l secătuiască: porumb, batate, dovleci, arahide, ardei, cartofi și manioc. La fel ca apa și cerul, nici pământul nu avusese stăpân până la venirea străinilor care îl luaseră în stăpânire și se apucaseră să cultive cu munca forțată a arahuacilor niște plante nemaivăzute. Atunci a început și obiceiul de a ucide ființele lipsite de apărare asmuțind câinii asupra lor. Iar când au terminat cu indigenii, au importat sclavi din Africa și albi din Europa: pușcăriși, orfani, prostituate și răzvrățiți.

La sfârșitul anilor 1600, Spania a cedat partea de vest a insulei Franței, care i-a dat numele Saint-Domingue; avea să ajungă colonia cea mai bogată de pe lume. La sosirea lui

Toulouse Valmorain, o treime din exporturile de zahăr ale Franței, cafea, tutun, bumbac, indigo și cacao provenea din insulă. Sclavi albi nu mai existau, dar erau sute de mii de negri. Cultura cea mai grea era cea de trestie de zahăr, aurul dulce al coloniei; să tai trestia, să o toci și să o transformi în sirop era o muncă pentru animale, nu pentru oameni, așa spuneau plantatorii.

Valmorain abia împlinise douăzeci de ani când o misivă urgentă a agentului comercial al tatălui său l-a chemat în colonie. A debarcat îmbrăcat după ultima modă: manșete de dantelă, perucă pudrată și pantofi cu toc, convins în plus că cele citite în cărțile exploratorilor aveau să-i fie de ajuns pentru a-și asista tatăl preț de câteva săptămâni. Venise cu un valet, la fel de țațoș ca și el, și cu mai multe cufere cu haine și cărți. Se considera om de litere și visa să se dedice științei după întoarcerea în Franța. Îi admira pe filosofi și pe enciclopediștii care în ultimele decenii avuseseră ecou în Europa și le împărtășea o serie de idei liberale: *Contractul social* al lui Rousseau fusese cartea sa de căpătâi la optsprezece ani. Abia ajuns, după o călătorie gata-gata să se termine tragic din cauza unui uragan din Caraibe, a avut prima surpriză neplăcută: tatăl nu-l aștepta în port. L-a primit un agent, un evreu amabil, îmbrăcat în negru din cap până-n picioare, care l-a pus la curent cu precauțiile necesare în timpul deplasării pe insulă, i-a făcut rost de cai, de doi catări pentru bagaje, de o călăuză și de un jandarm care să-l însoțească până la *habitation* Saint-Lazare. Tânărul nu plecase niciodată din Franța până atunci și nu luase mai deloc în seamă poveștile – cam plicticoase – spuse de taică-său în timpul rarelor vizite acasă la Paris. Nici nu-i trecuse prin minte că avea să ajungă pe plantație; acordul tacit era ca tatăl să consolideze averea pe insulă, iar fiul să aibă grijă de mamă și de surori și să vadă de afacerile din Franța. Scrisoarea primită vorbea de niște probleme de sănătate; s-a gândit la o febră trecătoare, dar la Saint-Lazare, după o zi călare printr-o natură lacomă și ostilă, și-a dat seama că

tatăl său era pe moarte. Cauza nu era malarie, cum credea el, ci sifilisul, care făcea ravagii printre albi, negri și mulatri. Boala era în ultima fază, omul ajunsese aproape invalid, era plin de pustule, i se mișcau dinții și avea mințile duse. Leacurile dantești de luare de sânge, mercur și cauterizare a penisului cu un fier înroșit în foc nu ajutau la nimic, dar continua să le suporte. Abia făcuse cincizeci de ani, dar devenise un moș care dădea porunci aiurea, era incontinent și își făcea veacul într-un hamac alături de două fătuce negre abia ajunse la pubertate.

În timp ce sclavii desfăceau bagajele sub ordinele valetului, un filfizon care suportase cu greu drumul pe mare și era îngrozit de condițiile primitive ale locului, Toulouse Valmorain a ieșit să exploreze întinsa proprietate. Habar n-avea cum se cultivă trestia de zahăr, dar nu i-a trebuit mult ca să înțeleagă că sclavii erau famelici și plantația rezista doar pentru că lumea consuma zahăr cu o voracitate crescândă. În registrele contabile a descoperit și explicația proastei situații financiare a tatălui, care nu-și mai putea ține familia pariziană în fastul corespunzător poziției pe care o ocupa. Producția era jalnică și sclavii picau precum muștele; era limpede că vătafii furau pe rupte, profitând de starea deplorabilă a stăpânului. Și-a blestemat soarta și a hotărât să se apuce de treabă, un lucru pe care niciun tânăr din mediul său nu și-l propunea vreodată: munca era pentru alt fel de oameni. A început prin a face rost de un împrumut consistent grație sprijinului agentului comercial, care avea relații cu bancherii, apoi i-a trimis pe *commandeurs* la plantație, să lucreze cot la cot cu cei pe care îi exploataseră la sânge, înlocuind vătafii cu alții, mai puțin ticăloși, a diminuat pedepsele și a angajat un veterinar, care a stat două luni la Saint-Lazare, încercând să pună negrii cât de cât pe picioare. Însă veterinarul nu l-a putut salva pe valet, care s-a prăpădit în nici treizeci și opt de ore de o diaree fulminantă. Valmorain a mai constatat că sclavii tatălui său rezistau pe plantație în medie optsprezece luni înainte să

evadeze sau să moară de epuizare, mult mai puțin decât pe alte plantații. Femeile trăiau mai mult decât bărbații, dar aveau un randament mai scăzut și aveau și prostul obicei de a rămâne borțoase. Foarte puțini copii supraviețuiau, drept care plantatorii socotiseră că fertilitatea negrilor era atât de scăzută încât nu era rentabilă. Tânărul Valmorain făcuse toate aceste schimbări în mod automat și în grabă, cu gândul să plece cât mai curând, dar după moartea tatălui, câteva luni mai târziu, și-a dat seama că era prins. Nu într-atât cât să-și sfârșească zilele în colonia potopită de țăntari, dar dacă pleca prea curând risca să piardă plantația, deci și câștigurile și poziția socială a familiei sale din Franța.

N-a încercat să se împrietenească cu ceilalți coloniști. *Les grands blancs*, proprietarii celorlalte plantații, vedeau în el un înfumurat care n-avea să facă mulți purici pe insulă; mare le-a fost mirarea să-l vadă cu cizmele înnorioate și pârlit de soare. Antipatia era reciprocă. Pentru Valmorain, franțujii ăștia transplantati în Antile erau niște mitocani, exact contrariul societății frecventate de el, în care la mare preț erau ideile, știința și artele și nimeni nu aducea vorba de bani sau sclavi. Din „epoca rațiunii” de la Paris se înfundase într-o lume primitivă și violentă în care morții și viii mergeau ținându-se de mână. Nu se împrietenește nici cu *les petits blancs*, a căror unică avere era culoarea pielii, niște amărâți otrăviți de invidie și cleveteală, cum obișnuia el să spună. Veneau din cele patru zări și era imposibil să le verifici puritatea sângelui sau trecutul. În cazul cel mai fericit erau negustori, meșteșugari, clerici lipsiți de sfințenie, marinari, militari și mici funcționari, dar se găseau și destui răufăcători, pești, criminali și braconieri care-și ascundeau ticăloșiile prin toate colțurile Caraibelor. Cu ăștia nu avea de-a face.

Printre mulatrii liberi – *les affranchis* – existau peste șazeci de categorii în funcție de procentul de sânge alb, care determina rangul social. Valmorain n-a reușit niciodată să deosebească nuanțele sau să învețe numele fiecărei

combinații între două rase. Acești *affranchis* erau lipsiți de putere politică, însă mânuiau destui bani, de aceea albi săraci îi urau. Unii făceau trafic ilegal, de la contrabandă la prostituție, dar alții își făcuseră educația în Franța și aveau averi, pământuri și sclavi. Dincolo de subtilitățile de culoare, mulatrii erau uniți prin năzuința comună de a trece drept albi și prin disprețul visceral pentru negri. Sclavii, al căror număr îl întrecea de zece ori pe acela al albilor și al mulatrilor la un loc, nu contau defel, nici la recensământul populației, nici în sufletul coloniștilor.

Pentru că nu era totuși cazul să se izoleze total, Toulouse Valmorain vizita din când în când câteva familii de *grands blancs* din Le Cap, orașul cel mai apropiat de plantație. Ocazii cu care făcea aprovizionarea cu cele necesare și, dacă n-avea încotro, trecea să-i salute la Adunarea Colonială pe cei de teapa sa, măcar să-i rețină numele, dar nu lua parte la ședințe. Se mai ducea și la câte o comedie la teatru, participa la chefurile cu *cocottes* – exuberantele curtezane franțuzoaice, spanioloaice și de rasă amestecată care dominau viața de noapte – și se întâlnea cu exploratorii și oamenii de știință care poposeau pe insulă în drum spre alte locuri mai interesante. Saint-Domingue nu atrăgea vizitatori, dar unii mai veneau să studieze natura sau economia Antilelor, iar Valmorain îi invita la Saint-Lazare, sperând să regăsească, fie și vremelnic, plăcerea conversațiilor elevate care-l delectaseră la Paris. La trei ani de la moartea tatălui său, putea să le arate proprietatea plin de mândrie: transformase nenorocirea aia cu negri bolnavi și trestii uscate într-una din cele mai prospere plantații din cele opt sute de pe insulă, încincise producția de zahăr brut pentru export și instalase o distilerie în care producea butoiașe de rom mult mai fin decât ceea ce se bea îndeobște. Musafirii petreceau o săptămână sau două în casa rustică de lemn, îmbibându-se de viața la țară și apreciind cum se cuvine invenția magică a zahărului. Se plimbau călare pe pășunile care zumzăiau în bătaia vântului, se apărau de soare cu

pălării mari de paie, gâfâiau în aerul umed și fierbinte al Caraibelor, în timp ce sclavii, umbre ascuțite, tăiau trestiele la nivelul solului, lăsând rădăcina neatinsă, pentru recoltele viitoare. De departe semănau cu niște insecte printre plantele de două ori mai înalte decât ei. Curățatul tulpinilor dure, tocarea lor în mașini dințate, zdrobirea în presă și fierberea sucului în cazane mari de cupru până se făcea un sirop negricios era ceva fascinant pentru oamenii de la oraș, care nu cunoșteau decât cristalele albe cu care-și îndulceau cafeaua. De la ei Valmorain afla ce mai era prin Europa, din ce în ce mai depărtată de el, despre ultimele descoperiri ale tehnicii și științei și despre ideile filosofice la modă. O crăpătură prin care să zărească lumea. La plecare, îi lăsau câteva cărți. Valmorain se bucura de prezența lor, dar și mai mult se bucura când plecau: nu-i plăcea să aibă martori nici pe plantație, nici în viața privată. Străinii se uitau la sclavi cu un amestec de scârbă și curiozitate bolnăvicioasă, asta îl deranja, căci se considera un stăpân drept; dacă ar fi știut cum sunt tratați negrii pe alte plantații, i-ar fi dat dreptate. Știa că mai mult de unul avea să se întoarcă în civilizație convertit în abolitionist și gata să saboteze consumul de zahăr. Până să se vadă silit să trăiască pe insulă, și el ar fi fost șocat de sclavie, dacă ar fi cunoscut toate amănunțele, numai că tatăl său nu adusese niciodată vorba. Acum, cu sute de sclavi în grijă, părerile lui în această privință se mai schimbaseră.

Primii ani au trecut pentru Toulouse Valmorain cu scoaterea domeniului Saint-Lazare din decădere, astfel că nici n-a ieșit din colonie. A pierdut legătura cu mama și surorile, mențineau doar o corespondență formală cu banalități despre sănătate și viața de zi cu zi.

Încercase vreo doi administratori aduși din Franța – creolii aveau faimă de corupți – care se dovediseră un eșec: unul murise mușcat de un șarpe, celălalt căzuse în patima romului și a concubinilor, până a venit nevastă-sa și l-a luat pe sus. Acum îl avea în perioadă de probă pe Prosper

Cambray, care, ca orice mulatru liber din insulă, făcuse cei trei ani regulamentari în jandarmerie – la Marechaussée – a cărei menire era să asigure respectarea legii, a ordinii, să încaseze impozitele și să urmărească sclavii fugiți. Cambray n-avea avere și nici relații, drept care acceptase să-și câștige pâinea cu sarcina ingrătă de a vâna negri în geografia asta plină de jungle ostile și munți prăpăstioși, unde nici măcar catării nu sunt în siguranță. Avea o piele gălbejită și mâncată de vărsat, un păr creț și ruginiu, niște ochi verzui și veșnic iritați și un glas modulat și plăcut, care se bătea cap în cap cu firea sa aspră și înfățișarea de bătăuș. De la sclavi cerea un servilism abject, dar în același timp se făcea preș în fața superiorilor. Inițial încercase să se vâre pe sub pielea lui Valmorain cu intrigi, dar a priceput repede că-i despărțea un abis de rasă și clasă. Valmorain i-a oferit o leafă bună, ocazia să-și exercite autoritatea și nada de a deveni șef peste vătafi.

Acum avea mai mult timp pentru el, să vâneze și să se ducă la Le Cap. O cunoscuse pe Violette Boisier, cea mai solicitată *cocotte* din oraș, o fată liberă, cu faimă de sănătoasă și curată, cu sânge african și înfățișare de albă. Cel puțin cu ea nu risca să sfârșească precum taică-său, cu sângele subțiat de „răul spaniol”.

Pasăre de noapte

Violette Boisier era tot fiică de curtezană, o mulatră magnifică ce murise la douăzeci și nouă de ani străpunsă de sabia unui ofițer francez – posibil tatăl lui Violette, deși asta nu s-a știut niciodată – înnebunit de gelozie. Fata începuse meseria la unsprezece ani, sub tutela maică-sii; la treisprezece, când aceasta a fost asasinată, stăpâna deja artele rafinate ale plăcerii, iar la cincisprezece își întrecea toate rivalele. Valmorain prefera să nu se gândească cu cine se mai zbânțuie *sa petite amie* în timpul absențelor sale, căci nu era dispus să-i cumpere exclusivitatea. I se pusese pata pe Violette, toată numai vioiciune și răs, însă avea destul sânge rece ca să-și țină în frâu imaginația, spre deosebire de

militarul care-i ucisese mama și-și ruinase cariera și numele. Se mulțumea s-o ducă la teatru și la petreceri doar între bărbați, la care nu asistau femeii albe și unde frumusețea ei răpitoare atrăgea toate privirile. Invidia pe care o citea în ochii lor în clipa când apărea cu ea de braț îi producea o satisfacție perversă; mulți și-ar fi sacrificat onoarea pentru a petrece o noapte întregă cu Violette, în loc de cele două ore reglementare, dar privilegiul acesta îl avea doar el. Sau cel puțin așa credea.

Fata avea un apartament de trei camere și balcon cu grilaj de fier cu model de flori de crin la etajul al doilea al unei clădiri situate în apropiere de piața Cluny, singura moștenire lăsată de maică-sa (plus niște rochii adecvate meseriei). Acolo viețuia în oarece lux împreună cu Loula, o sclavă africană, o matahală pe post de servitoare și gardă de corp. Violette își petrecea ceasurile cele mai calde din zi odihnindu-se sau îngrijindu-și frumusețea: masaje cu lapte de cocos, depilări cu caramel, ulei pentru păr, infuzii din ierburi pentru voce și ochi. În clipele de inspirație pregătea împreună cu Loula unguente pentru piele, săpun de migdale, creme și pudră pentru machiaj, pe care le vindea prietenilor. Zilele treceau în tihnă și răsfăț. Pe seară, când soarele nu mai avea putere să-i păteze tenul, ieșea să se plimbe pe jos, dacă vremea o permitea, sau într-o litieră purtată de doi sclavi pe care i-o închiria o vecină; în felul acesta nu se murdărea de balega de cal, gunoiul și noroiul străzilor din Le Cap. Se îmbrăca discret, ca să nu le jignească pe celelalte femei: nici albele, nici mulatrele nu înghițeau ușor competența. Bătea prăvăliile și-și făcea cumpărăturile, se ducea pe chei ca să facă rost de produse de contrabandă de la marinari, trecea pe la modistă, pe la coafor și pe la prietene. Cu pretextul unei cafele sau al unui suc de fructe, intra într-o cafenea sau într-un hotel, găsim negreșit un domn care s-o invite la masa lui. Îi cunoștea intim pe alții cei mai puternici din colonie, chiar și pe militarul cu gradul cel mai înalt, guvernatorul. Apoi se întorcea acasă și se gătea

pentru a-și face meseria, o sarcină complicată care-i lua cam două ore. Avea rochii în toate culorile curcubeului, din țesături de efect din Europa și din Orient, pantofiori și genți asortate, pălării cu pene, șaluri brodate din China, mantile de blană întinse pe dușumea, căci pe clima asta era imposibil să le porți, și un sipet cu bijuterii false. Seară de seară, norocosul „prieten”, căci nu i se spunea „client”, o ducea la vreun spectacol, apoi la cină, apoi la o petrecere care ținea până în zori, în fine o aducea acasă, căci doar acolo se simțea ea în siguranță: Loula dormea pe o saltea în pragul ușii, iar în caz de nevoie scăpa de un tip violent. Prețul era bine-cunoscut și nu se pomenea, banii se lăsau într-o cutie de lac de pe masă, iar de mărimea bacșișului depindea întâlnirea viitoare.

Într-o ascunzătoare din perete cunoscută doar de Loula, Violette ținea o punguță din piele de căprioară în care păstra nestematele adevărate, o parte dăruite de Toulouse Valmorain, despre care puteai spune orice, doar că era zgârcit nu, și câteva monede de aur pe care le cumpărase în timp, economiile ei pentru viitor. Purta de obicei podoabe de fantezie, care nu tentau hoții și nu provocau bârfe, dar își punea bijuteriile adevărate când ieșea cu cei care i le dăruiseră. Purta în permanență un inel modest cu opal și model demodat, pe care i-l pusese în deget în semn de logodnă Étienne Relais, un ofițer francez. Îl vedea rar, căci omul își făcea veacul pe cal, în fruntea unității pe care o conducea, dar dacă venea la Le Cap ea își amăna ceilalți „prieteni” ca să-l primească. Relais era singurul cu care se simțea protejată. Iar Toulouse Valmorain nici nu bănuia că împărțea cu soldățoiul acela onoarea de a petrece o noapte întreagă cu Violette. Ea nu dădea explicații și nici nu fusese nevoie, cei doi nu se nimeriseră în oraș în același timp.

— Ce mă fac cu ăștia doi care mă văd ca pe o logodnică? o întrebase într-o zi pe Loula.

— Lucrurile astea se rezolvă de la sine, răspunsese sclava, trăgând cu sete din țigara cu tutun negru.

— Sau cu sânge. Adu-ți aminte de mama.

— Asta n-o să ți se întâmple, îngerășule, sunt aici ca să te apăr.

Loula avea dreptate: timpul a avut grijă să-l elimine pe unul din cei doi pretendenți. După vreo doi ani, relația cu Valmorain s-a transformat într-o prietenie amoroasă lipsită de patima primelor luni, când acesta omora calul sub el ca să vină s-o țină în brațe. Cadourile scumpe s-au rărit, uneori venea la Le Cap și se făcea că n-o vede. Violette nu i-a făcut reproșuri, fusese dintotdeauna conștientă de limitele legăturii lor, dar a păstrat contactul, căci le era de folos amândurora.

Căpitanul Relais avea faimă de incoruptibil într-un domeniu unde viciul era normă, onoarea era de vânzare, legile erau făcute ca să fie încălcate și se pleca de la ideea că cine nu abuzează de putere nu merită să o aibă. Integritatea îl împiedicase să se îmbogățească precum ceilalți care ocupau o poziție similară și nici măcar tentația de a acumula suficient pentru a se retrage în Franța, după cum îi promisese lui Violette Boisier, nu reușise să-l abată de la ceea ce considera rectitudine militară. Nu ezita să-și trimită la moarte soldații într-o bătălie sau să tortureze un copil ca să-i smulgă o informație maică-sii, dar nu se atinsese niciodată de bani necuveniți. Punea mare preț pe cinste și onoare. Dorea s-o ducă pe Violette undeva unde n-o cunoștea nimeni, unde nimeni n-ar fi bănuțit în ce fel își câștigase ea traiul și unde amestecul de rase nu s-ar fi văzut: trebuia să ai ochiul antrenat în Antile ca să-i ghicești sub pielea albă sângele african.

Pe Violette n-o prea tenta ideea de a pleca în Franța – se temea mai mult de iernile grele decât de gurile rele, față de care era imună – dar acceptase în principiu. Relais socotea că, dacă ar fi trăit modest, ar fi acceptat misiuni de mare risc pentru care se oferea recompensă și ar fi avansat rapid în funcție, visul său s-ar fi putut împlini. Spera ca până atunci Violette să se mai maturizeze și să nu mai atragă atât de

mult atenția cu râsul ei insolent, cu sclipirea poznașă din privirile negre și cu legănarea ritmică a șoldurilor. Neobservată oricum n-avea să treacă, dar poate că-și va asuma rolul de nevastă a unui militar în retragere. *Madame Relais*... Savura cele două cuvinte, le repeta ca pe un descântec. Hotărârea de a se însura cu ea nu fusese rezultatul unei strategii minuțioase, așa cum făcuse toată viața, ci al unui impuls atât de intens, încât nici nu-l pusese la îndoială. Nu era un tip sentimental, însă învățase să se încreadă în instinct, ceva foarte folositor pe timp de război.

O cunoscuse pe Violette în urmă cu vreo doi ani, la un târg de duminică, în strigătele negustorilor și într-o înghesuială de lume și animale. Pe scena unui teatru improvizat – o platformă acoperită cu o prelată vineție – se fâțâia un personaj cu mustăți uriașe și tatuat cu arabescuri, în timp ce un puștan îi lăuda răcnind calitățile de cel mai grozav magician din Samarkand. Jalnica reprezentație nu l-ar fi atras pe căpitan dacă n-ar fi dat cu ochii de prezența luminoasă a lui Violette. Când magicianul ceruse un voluntar din public, ea-și deschisese drum prin mulțimea de gură-cască și se urcase pe scenă cu un entuziasm copilăresc, râzând și salutând cu evantaiul. Abia împlinise cincisprezece ani, dar avea trupul și atitudinea unei femei coapte: din cauza climei, care făcea ca fetele și fructele să se coacă repede. Ascultând de instrucțiunile iluzionistului, Violette s-a ghemuit într-un cufăr vopsit cu simboluri egiptene. Puștanul, un negrișor de zece ani costumat turcește, a încuiat capacul cu două lacăte solide, după care alt spectator a fost chemat pentru a le verifica. Omul din Samarkand și-a fluturat mantia, apoi i-a oferit voluntarului cheile ca să descuie lacătele. Capacul odată ridicat, a fost limpede că fata nu mai era înăuntru; după câteva clipe, negrișorul a bătut în tobe, și ea și-a făcut apariția în spatele publicului. Cu gurile căscate, oamenii priveau fata care apăruse ca din neant și-și făcea vânt cu evantaiul sprijinită de un butoi.

De la prima privire, Étienne Relais a știut că fata de miere și mătase i se lipise de suflet. Parcă îi plesnise ceva în piept, avea gura uscată și nu mai știa pe ce lume se află. A revenit cu un mare efort de voință la realitate, adică în piața ticsită. Încercând să se controleze, a tras adânc în piept aerul umed al miezului de zi și putoarea de pește și carne zăcând în plin soare, mirosul de fructe putrede și duhoarea de gunoi și bălegar. Nu știa cum o cheamă pe fată, pesemne că nu avea să-i fie greu să afle, dar a dedus că nu era măritată: ce soț ar fi permis să se expună cu atâta dezinvoltură? Era atât de frumoasă, că toată lumea rămăsese cu ochii la ea, astfel că nimeni în afară de Relais, antrenat să observe cel mai mic detaliu, nu fusese atent la trucul iluzionistului. În alte condiții poate că ar fi dat în vileag fundul dublu al cufărului și trapa de sub scenă, de dragul preciziei, dar a bănuit că fata lucrase în complicitate cu magicianul și n-a dorit complicații. N-a mai apucat să vadă țiganul tatuat care scotea o maimuță dintr-o sticlă și decapita alt voluntar, cum striga de zor puștanul care anunța numărul următor. Și-a făcut loc cu coatele și a luat-o după fata care se depărta rapid la brațul unui bărbat în uniformă, pesemne un soldat din regimentul lui. N-a ajuns-o din urmă: o negresă cu brațe musculoase pline de brățări ieftine l-a oprit scurt și i-a pus în vedere să stea la coadă, căci nu era singurul interesat de stăpâna ei, Violette Boisier. Și văzându-i mutra dezamăgită, i-a șoptit la ureche bacșișul pentru care l-ar fi programat primul între clienții săptămânii care urma. Așa a aflat el că se amoretise de una dintre curtezanele care făceau faima orașului Le Cap.

Relais s-a înfățișat prima dată la apartamentul lui Violette înțepenit în uniforma proaspăt călcată, cu o sticlă de șampanie și un cadou modest. A lăsat plata în locul indicat de Loula și și-a propus să profite din plin de cele două ore. Loula s-a topit discret, el a rămas singur, asudând în salonașul prea mobilat, ușor îngreșat de aroma dulceagă a fructelor de mango răskoapte de pe un platou. Violette nu s-a

lăsat așteptată mai mult de două minute. A intrat plutind și i-a întins amândouă mâinile, studiindu-l cu pleoapele întredeschise și un surâs vag. Relais a apucat mâinile lungi și fine într-ale sale, neștiind ce să facă mai departe. Ea și-a tras mâinile, l-a mângâiat pe obraz, bucuroasă că se bărbierise pentru ea, și i-a spus să deschidă șampania. Spuma a țâșnit cu putere înainte ca ea să întindă cupa, udându-i încheietura. Și-a trecut degetele ude pe gât, Relais voia să lingă picăturile care străluceau pe pielea aceea desăvârșită, dar rămăsese pironit locului, mut, fără voință. Fata a lăsat cupa neatinsă pe o măsuță de lângă divan, s-a apropiat de el și i-a dezbumbat cu gesturi experte cazaca groasă a uniformei: „Scoate-o, că e cald. Și cizmele”, și i-a întins un halat chinezesc cu egrete pictate. Lui Relais nu i s-a părut tocmai potrivit, totuși și l-a tras peste cămașă, încurcându-se în mânecile largi, după care s-a așezat pe divan, cam speriat. Era obișnuit să comande, dar și-a dat seama că aici porunca Violette. Prin șipcile persienei pătrundeau zgomotele din piață și ultimele raze ale soarelui, tăișuri verticale care luminau camera. Fata purta o tunică de mătase de culoarea smaraldului, prinsă în talie cu o centură aurie, papuci turcești și un turban elaborat brodat cu mărgele. Un cârlionț negru îi cădea peste obraz. A sorbit din șampanie, i-a întins cupa pe care el a golit-o dintr-un foc, cu o grabă de naufragiat. Violette a umplut-o din nou, ținând-o de picior, apoi a așteptat să o cheme lângă el. A fost ultima inițiativă a lui Relais; mai departe s-a ocupat ea.

Oul de porumbiță

Violette învățase să-și bucure „prietenii” în intervalul legiuit fără a da senzația că se grăbește. Cochetăria și supunerea amuzată a aceluia trup adolescentin l-au dezarmat total pe Relais. Și-a desfăcut alene turbanul, l-a lăsat să cadă clinchetind pe dușumeaua din lemn, și-a scuturat cascada întunecată a pletelor pe umeri și spate. Mișcările îi erau languroase, neafectate, aveau prospețimea unui dans. Sâni

nu-i ajunseseră încă la maturitate, sfârcurile înțepau mătasea verde ca niște pietricele. Sub tunică era goală. Relais a căzut în admirație în fața acestui corp de mulatră, cu picioare tari și glezne fine, cu fundul și coapsele groase, talia subțire, degetele elegante, cambrate în sus și lipsite de inele. Râsul ei începea ca un tors surd în pântec și se înălța brusc, cristalin, sonor, cu capul aruncat pe spate, lăsând vederii gâtul lung care palpita. Violette despică cu un cuțitaș de argint un mango, luă lacom în gură o bucată, un firicel de suc îi udă decolteul umed de sudoare și șampanie. Culese cu un deget o picătură grea de culoarea ambrei și îi frecă buzele bărbatului, încălecându-l cu o grație de felină. Omul se pomeni cu obrazul între sâni ei mirosind a mango. Ea s-a aplecat, acoperindu-l cu pletele sălbatice, l-a sărutat adânc, trecându-i în gură bucata de fruct din care mușcase. Relais a primit ofranda cu un fior de uimire: nicicând nu trăise ceva atât de intim, șocant și minunat. Violette l-a lins pe bărbie, i-a luat capul în mâini și i-a potopit cu sărutări iuți, precum o pasăre care ciugulește, pleoapele, obrații, buzele și gâtul, jucându-se și râzând. Bărbatul a apucat-o de mijloc și cu gesturi disperate i-a smuls tunica, dezgolind-o pe fata zveltă și înmiresmată care unduia, se topea, se fărâmița sub oasele și mușchii tari ai acestui trup de soldat călit în lupte și privațiuni. A vrut s-o ia pe sus și s-o ducă la patul care se zărea în camera de alături, dar Violette nu i-a dat răgaz: mâinile ei de odaliscă i-au desfăcut halatul cu egrete, i-au coborât pantalonii, coapsele opulente s-au zbătut șerpește și expert peste el și s-au împlântat în bărbăția pietroasă cu un suspin de satisfacție. Étienne Relais a simțit că se afundă într-un lac de desfătare, nu mai avea nici memorie, nici voință. Cu ochii închiși, săruta gura suculentă, savura aroma de mango, mâinile bătătorite de soldat străbăteau moliciunea imposibilă a pielii și bogăția incredibilă a pletelor. S-a cufundat în ea, s-a abandonat căldurii, aromei și savorii acelei tinere, având senzația că-și găsisese în fine locul pe lume după atâția ani de singurătate și derivă. După puține minute

a explodat ca un adolescent zăpăcit, într-un șuvoi spasmodic și un strigăt de frustrare pentru că nu o adusese și pe ea la plăcere, pentru că tot ce dorea acum mai mult era să o facă să se îndrăgostească de el. Violette a așteptat ca el să termine, nemișcată, udă, gâfâind, călare pe el, cu chipul vârât în umărul lui, murmurând cuvinte neînțelese.

Relais n-a știut cât timp au stat îmbrățișați până a respirat iar normal și s-a mai limpezit la minte; și-a dat atunci seama că mai era în ea, bine ancorat de mușchii elastici care-l masau ritmic, presând și dând drumul. A mai apucat să se întrebe cum de învățase fătuca arta asta de curtezană expertă înainte de a se pierde iar în magma dorinței. Simțindu-l din nou tare, Violette și-a trecut picioarele peste mijlocul lui și i-a indicat cu un gest dormitorul. Astfel încleștați, Relais a ridicat-o în brațe și s-au prăbușit în pat, unde s-au delectat în voie până în crucea nopții, mult mai mult decât timpul stipulat de Loula. Care a băgat de câteva ori capul gata să pună capăt exagerării, însă Violette, înduioșată de militarul cel oțelit în lupte care suspina de amor, a trimis-o la plimbare.

Dragostea, pe care n-o cunoscuse până atunci, l-a răsucit pe Étienne Relais precum un val uriaș de energie, sare și spumă. A socotit că nu poate rivaliza cu ceilalți clienți, mai arătoși, mai puternici sau mai bogați, drept care în zori i-a oferit ceva ce puțini albi ar fi fost dispuși să-i dea: un nume. „Mărită-te cu mine”, i-a cerut între două îmbrățișări. Violette și-a încrucișat picioarele sub ea și s-a ridicat în pat, cu părul umed, ochii incandescenti și buzele umflate de sărutări, luminată de cele trei lumânări pe ducă după ce asistaseră la acrobațiile lor interminabile. „N-am stofa de nevastă”, i-a răspuns, adăugând că încă nu avusese ciclu, iar Loula pretindea că nici n-avea să aibă, și nici copii nu va putea să facă. Relais a zâmbit: copiii i se păreau o complicație inutilă.

— Dacă mă mărit cu tine tot singură o să fiu cât timp vei fi plecat în campaniile tale. Locul meu nu e printre albi,

prietenii mă vor ocoli pentru că le e frică de tine, zic că ești un om crud.

— Meseria mi-o cere, Violette. Așa cum doctorul amputează membrul cangrenat, tot așa și eu trebuie să-mi fac meseria ca să evit un rău mai mare, dar niciodată n-am făcut rău fără un motiv serios.

— Pot și eu să-ți dau o grămadă de motive serioase. Nu vreau să am soarta maică-mii.

— De mine nu trebuie să-ți fie frică, Violette, i-a răspuns omul, apucând-o de umeri și privind-o adânc în ochi.

— Sper din tot sufletul, a suspinat ea.

— Ne vom căsători curând, îți promit.

— Solda ta e prea mică, n-o să mă poți ține. Cu tine îmi vor lipsi multe: rochiile, parfumuri, teatru și timp de pierdut. Sunt leneșă, căpitane, doar așa îmi pot câștiga traiul fără să-mi stric mâinile, și prea mult timp nu mai am.

— Câți ani ai?

— Puțini, dar meseria asta e de cursă scurtă. Bărbații se plictisesc să vadă același chip și același fund. Trebuie să profit de singurul lucru pe care-l am, așa zice Loula.

Căpitanul venea la ea ori de câte ori reușea și în câteva luni a devenit indispensabil: o îngrijea și o sfătuia ca un unchi, fata începuse să-și întrevadă viața cu el și să se gândească la măritiș într-un viitor poetic. Ceea ce după Relais s-ar fi putut petrece peste vreo cinci ani. Timp suficient pentru a-și pune dragostea la încercare și a strânge bani fiecare pe partea lui. Căci se resemnase cu ideea ca Violette să-și continue meseria, iar el s-o plătească la fel ca orice client, mulțumindu-se să petreacă cu ea câteva nopți. Dacă la început făceau dragoste până la epuizare, treptat ardoarea a lăsat loc tandreței; acum stăteau ore întregi de vorbă, făceau planuri și se odihneau îmbrățișați în penumbra caldă din apartamentul lui Violette. Relais îi cunoștea de-acum trupul și firea, îi anticipa reacțiile, știa să-i evite momentele de furie, neașteptate și scurte, precum furtunile tropicale, și mai știa să-i ofere plăcere. Căci

descoperise că fata asta senzuală era antrenată să ofere plăcere, nu să o primească, drept care se străduia să o satisfacă cu răbdare și bună dispoziție. Diferența de vârstă și firea sa autoritară compensau ușurătatea lui Violette, care se lăsa îndrumată în ceea ce privește unele aspecte practice ca să-i facă plăcere, însă își păstra independența și secretele.

Loula administra banii și organiza clienții cu sânge rece. O dată Relais o găsisse pe Violette cu un ochi vânăt și, furios, voise să știe cine îndrăznise să-i facă asta ca să i-o plătească scump. „L-a pus deja Loula la plată, avem noi grijă să ne aranjăm”, a răs ea și n-a fost chip să afle numele agresorului. Sclava cea voinică știa că sănătatea și frumusețea stăpânei constituiau capitalul lor și că, inevitabil, avea să vină și vremea când acestea vor începe să lase de dorit; mai știa și că erau de luat în calcul noile contingente de adolescente care an de an luau cu asalt această meserie. Mare păcat că era sărac căpitanul, Violette merita o viață bună, își spunea Loula. Dragostea nu i se părea importantă, o confunda cu pasiunea și știa ce puțin durează, totuși nu avea curaj să umble cu intrigi împotriva lui Relais. Căci omul era de temut. În plus, Violette nu era zorită să se mărite, iar între timp poate apărea alt pretendent, mai bine situat financiar. Așa că Loula s-a pus serios pe făcut economii; nu mai era de ajuns să ascundă zdrăngănele în perete, era nevoie de investiții mai inteligente dacă nu ieșea căsătoria cu ofițerul. A restrâns cheltuielile și a mărit tariful stăpânei: cu cât plătea mai mult, cu atât mai exclusive erau favorurile pe care le primea clientul. Drept pentru care spori faima lui Violette printr-o strategie de zvonuri: stăpâna ei era în stare să țină în ea bărbatul o noapte întreagă sau să-i retrezească energia de douăsprezece ori la rând, învățase asta de la o maură și se antrena cu un ou de porumbiță, pleca la cumpărături, la teatru și la luptele de cocoși cu oul în locul cel tainic, fără să-l spargă sau să-l scape. Rezultatul a fost că destui s-au bătut în duel pentru tânăra puicuță, ceea ce i-a sporit considerabil prestigiul. Albii cei mai bogați și mai

influenți se înscriau cumiști pe listă și-și așteptau rândul. Tot Loula a avut ideea să investească banii în aur, ca să nu le curgă printre degete precum nisipul. Relais, care nu avea cum contribui cu prea mult, i-a dăruit lui Violette inelul mamei sale, singurul lucru care-i rămăsese din familie.

Logodnica din Cuba

În octombrie 1778, în al optulea an de ședere în insulă, Toulouse Valmorain făcu două scurte drumuri în Cuba, unde avea niște afaceri despre care nu bătea toba. Ca toți coloniștii din Saint-Domingue, era obligat să facă comerț doar cu Franța, numai că existau mii de modalități ingenioase de a încălca legea și aflase și el destule. Evaziunea fiscală nu i se părea un păcat, de vreme ce impozitele ajungeau în vistieria fără fund a regelui. Iar coasta accidentată era numai potrivită pentru ca o ambarcațiune discretă să pornească noaptea spre alte golfuri din Caraibe fără ca nimeni să prindă de veste, iar granița permeabilă cu partea spaniolă a insulei, mai puțin populată și mult mai săracă decât cea franceză, permitea un trafic constant fără știrea autorităților. Se făcea contrabandă cu de toate, de la arme până la oameni certăți cu legea, dar mai ales cu zahăr, cafea și cacao de pe plantații, care erau duse spre alte destinații ocolind vămile.

După ce reușise să lichideze datoriile tatălui și să facă profit peste așteptări, Valmorain a hotărât să-și păstreze banii în Cuba, unde ar fi fost mai în siguranță decât în Franța și, în caz de nevoie, îi avea aproape. A venit la Havana cu gând să rămână doar o săptămână ca să se vadă cu bancherul său, însă vizita s-a prelungit pentru că la un bal dat de consulul Franței a cunoscut-o pe Eugenia García del Solar. Dintr-un colț al salonului pretențios a zărit de departe o fată atrăgătoare cu piele albă, păr bogat de culoare castanie și îmbrăcată ca o provincială, exact opusul grațioasei Violette Boisier, dar în ochii lui nu mai puțin frumoasă. Îi sărise imediat în ochi în mulțimea din salonul de bal și, pentru prima dată, s-a simțit nelalocul său.

Costumul pe care-l purta, cumpărat cu ani în urmă la Paris, se demodase, soarele îi tăbăcise pielea, făcuse niște mâini ca de fierar, peruca îi producea mâncărimi, dantela de la guler îl sufoca, iar pantofii ascuțiți și cu tocuri răsucite îl strângeau și-l sileau să meargă precum un rățoi. Iar manierele sale pe vremuri rafinate i se păreau de-a dreptul grosolane în comparație cu dezinvoltura cubanezilor. Anii petrecuți pe plantație îl abrutizaseră pe dinăuntru și pe din afară și acum, tocmai când avea mai multă nevoie, se vedea lipsit de arta curtoaziei, care-i fusese atât de firească în prima tinerețe. Colac peste pupăză, dansurile la modă erau un vârtej rapid de piruete, reverențe, răsuciri și sărituri imposibil de imitat.

A aflat că era sora unui spaniol, Sancho García del Solar, dintr-o familie de nobili mărunți cu nume pompos, dar scăpătată de două generații încoace. Mama lor își pusese capăt zilelor sărind din clopotnița bisericii, tatăl murise de tânăr după ce făcuse praf ce mai rămăsese din avere. Eugenia se educase într-o mănăstire înghețată din Madrid, unde măicuțele o învățaseră cele necesare pentru o doamnă: pudoarea, rugăciunea și broderia. Între timp, Sancho venise în Cuba să facă avere, pentru că în Spania nu era loc pentru o imaginație atât de debordantă ca a sa, în timp ce în insula tropicală pe care ajungeau aventurieri de toată mâna era rost de afaceri lucrative, deși nu neapărat legale. Ducea o viață veselă de holtei, mereu cu datoriile în gât, pe care le plătea cu greu și în ultimul ceas, grație pariurilor la cărți și cu ajutorul prietenilor. Era băiat frumos, avea mare talent la îmbrobodit oamenii și-și dădea atâtea aere, că nimeni nu bănuia cât de adâncă îi era gaura din buzunar. Și, când se aștepta mai puțin, măicuțele i-au trimis plocon sora, împreună cu o guvernantă și un bilet care spunea că Eugenia n-avea vocație religioasă, drept care era datoria lui, ca singură rudă și tutore, să aibă grijă de ea.

Cu fata sub același acoperiș, Sancho a trebuit să pună capăt petrecerilor; avea datoria să-i găsească un soț potrivit

cât mai era tânără și nu-i trecea vremea și-ar fi fost obligată să se călugărească, cu sau fără vocație. Intenția sa era s-o mărite cu cine dădea mai mult, cineva care să-i scoată pe amândoi din sărăcia în care-i adusese risipa părinților, însă nici nu-și închipuia că omul avea să fie o partidă atât de bună ca Toulouse Valmorain. Știa exact cine era și cât valora franțuzul, avea de gând să-i propună și oarece afaceri, dar nu i-a prezentat sora la bal pentru că fata era clar dezavantajată față de faimoasele splendori cubaneze. Eugenia era timidă, nepotrivit îmbrăcată – el n-avea bani să-i cumpere rochii – și nu știa să se pieptene, deși avea un belșug de plete, din fericire; nu avea nici talia de viespe impusă de modă. Cu atât mai mirat a fost a doua zi când Valmorain și-a manifestat dorința de a-i vizita cu intenții serioase, cum a subliniat.

— Trebuie că e un moș cu picioare strâmbe, a glumit Eugenia aflând de asta și lovindu-l peste mână cu evantaiul închis.

— E un cavaler cult și bogat, dar chiar dac-ar fi cocoșat tot te măriți cu el. Acuși faci douăzeci de ani și n-ai zestre...

— Dar sunt drăguță, a râs ea.

— Sunt atâtea femei mai drăguțe și mai subțiri decât tine la Havana.

— Crezi că sunt grasă?

— Nu e cazul să te lași rugată, mai ales că e vorba de Valmorain. E o partidă excelentă, are titluri și proprietăți în Franța, dar grosul averii e o plantație de zahăr din Saint-Domingue.

— Aoleu, Santo Domingo?

— Saint-Domingue, Eugenia. Partea franceză a insulei e total diferită de cea spaniolă. Îți arăt pe hartă, ca să vezi ce aproape e; o să vii să mă vezi când ai chef.

— Nu sunt tâmpită, Sancho. Știi că această colonie e un purgatoriu de boli mortale și negri răsculați.

— Va fi doar pentru un timp. Coloniștii albi pleacă imediat ce pot. Peste câțiva ani vei trăi la Paris – nu-i ăsta visul tuturor femeilor?

— Nu știu franțuzește.

— Vei învăța. Chiar de mâine vei avea un profesor.

Dacă Eugenia García del Solar avusese de gând să se opună planurilor fratelui ei, și-a schimbat părerea de cum l-a cunoscut pe Toulouse Valmorain. Era mai tânăr și mai atrăgător decât se așteptase, de statură mijlocie, bine proporționat, lat în spate, cu un chip bărbătesc cu trăsături armonioase, bronzat și cu ochi cenușii, cu o expresie dură a gurii cu buze subțiri. De sub peruca strâmbă ieșeau șuvițe de păr blond, nu era în largul lui în hainele cam strâmte. Eugeniei i-a plăcut că vorbea fără fasoane și că o privea de parcă ar fi dezbrăcat-o: simțea niște furnicături păcătoase care le-ar fi îngrozit pe măicuțele din lugubra mănăstire madrilenă. Păcat că Valmorain locuia în Saint-Domingue, dar dacă frate-său nu se înșelase asta avea să dureze puțin. Sancho l-a poftit pe pretendent la o răcoritoare din miere de trestie sub pergola din grădină și în mai puțin de jumătate de oră s-au înțeles tacit. Eugenia n-a aflat amănuntele stabilite între patru ochi, s-a ocupat doar de zestre. Pe care a comandat-o în Franța, sfătuită de nevasta consulului și care a fost plătită de frate cu un împrumut cămătăresc obținut grație irezistibilei sale elocvențe de șarlatan. La rugăciunea matinală, Eugenia mulțumea fierbinte Proniei pentru șansa unică de a se mărita din conveniență cu un om pe care chiar putea să-l iubească.

Valmorain a rămas câteva luni în Cuba, curtând-o pe Eugenia cu metode improvizate, căci își pierduse obișnuința de a se purta cu femei ca ea; metodele folosite cu Violette Boisier nu prea-i serveau acum. Venea zilnic acasă la ea de la patru la șase să bea o răcoritoare și să joace cărți, mereu în prezența guvernantei în haine cernite, care croșeta cu un ochi și îi supraveghea cu celălalt. Locuința lui Sancho lăsa mult de dorit, Eugenia nu avea nici vocație de gospodină și

nu făcuse nimic ca să îndrepte lucrurile. Logodnicul risca să-și murdărească hainele de mobilierul jegos, așa că-l primea în grădină, unde vegetația tropicală înghițea totul cu o voracitate botanică amenințătoare. Uneori ieșeau la plimbare însoțiți de Sancho sau se vedeau de departe la biserică, unde nu-și puteau vorbi.

Valmorain văzuse condițiile precare în care viețuiau frații García del Solar; dacă logodnica lui se simțea bine acolo, cu atât mai bine avea să se simtă la *habitation* Saint-Lazare. Îi trimitea mici daruri delicate, flori și bilețele formale pe care ea le punea într-o casetă căptușită cu catifea, dar le lăsa fără răspuns. Valmorain nu avusese prea multe relații cu spaniolii, toți prietenii lui erau francezi, dar curând și-a dat seama că se simțea bine cu ei. N-a avut probleme de comunicare, căci în Cuba a doua limbă a păturii de sus și a oamenilor culți era franceza. A luat tăcerile fetei drept modestie, pentru el o valoroasă virtute feminină, nici nu i-a trecut prin minte că abia-i pricepea cuvintele. Eugenia nu avea ureche bună, strădaniile profesorului de a-i inculca subtilitățile limbii franceze au fost în zadar. Discreția ei și purtările de novice i s-au părut a fi o garanție că n-avea să ajungă să se poarte deșănțat ca atâtea femei din Saint-Domingue, care uitau de pudoare sub pretextul climei. Iar după ce a înțeles firea spaniolă, cu un simț al onoarei exagerat și lipsa simțului umorului, s-a simțit în largul său cu fata și a acceptat voios perspectiva de a se plictisi cu drag alături de ea. Nu conta. El își dorea o nevestă cinstită și o mamă exemplară pentru copiii lui; ca să se distreze avea cărțile și afacerile.

Sancho era opusul soră-sii și al celorlalți spanioli pe care-i știa Valmorain: cinic, ușuratic, imun la melodramă și gelozie, neîncrezător și talentat să prindă ocazia din zbor. Cu toate că anumite trăsături ale viitorului său cumnat îl șocau de-a dreptul, Valmorain se distra cu el și se lăsa și păcălit, gata să piardă niște bani pentru plăcerea conversației și bucuros să râdă. Ca un prim pas l-a luat ca asociat la o contrabandă cu

vinuri franțuzești pe care o plănuia între Saint-Domingue și Cuba, unde se bucurau de multă apreciere. De aici o îndelungată și solidă complicitate, care avea să-i unească până la moarte.

Casa stăpânului

La finele lui noiembrie Toulouse Valmorain a revenit în Saint-Domingue pentru a pregăti sosirea viitoarei soții. Ca orice plantație, Saint-Lazare avea „casa cea mare”, în cazul de față abia mai mare decât o baracă dreptunghiulară din lemn și cărămizi, susținută de stâlpi la trei metri deasupra solului, ca precauție pentru inundațiile din sezonul uraganelor și împotriva revoltelor sclavilor. Avea un șir de dormitoare întunecoase, destule dintre ele cu dușumeaua putredă, un salon și o sufragerie vaste, cu ferestre pe ambele laturi ca să se facă curent și un sistem de evantaie atârinate de tavan, pe care sclavii le puneau în mișcare trăgând de o sfoară. Ocazie cu care cădea un nor de praf fin și de aripi uscate de țânțari, care se puneau pe haine precum mătreața. Ferestrele nu aveau ochiuri de sticlă, ci de hârtie cerată, mobila era grosolană, potrivită pentru locuința unui holtei. Pe tavan își făcuseră cuiburi lilioci, prin colțuri viețuiau goange, noaptea auzeai șoarecii alergând prin odăi. O galerie sau terasă acoperită, cu mobilier hârtănit din nuiete, se întindea pe trei laturi ale casei. În jur, o grădină de legume în paragină și pomi fructiferi potopiți de omizi, câteva curți în care ciuguleau câteva găini zăpăcite de căldură, un grajd pentru caii de rasă, cotețele câinilor și șopronul trăsorii, mai încolo oceanul sonor al trestiei de zahăr și ca fundal munții violeți profilați pe un cer capricios. Poate că pe vremuri fusese și o grădină, dar nu mai rămăsese nici ca amintire. Instalațiile pentru producerea zahărului, magaziile și barăcile sclavilor nu se vedeau din casă. Toulouse Valmorain îmbrățișa locul cu o privire critică, observând abia acum cât de precar și de ordinar era totul. Sigur, în comparație cu locuința lui Sancho era un adevărat palat, dar față de

conacele altor *grands blancs* din insulă sau de micul *château* al familiei sale din Franța – unde nu mai pusese piciorul de opt ani – era de o urâțenie rușinoasă. Se hotărî să-și înceapă viața de bărbat căsătorit pe o bază solidă, oferindu-i soției o casă demnă de numele Valmorain și Garda del Solar. Era nevoie de niște schimbări.

Violette Boisier primi vestea căsătoriei clientului ei cu o bună dispoziție filosofică. Loula, care le afla pe toate, îi spusese de logodnica din Cuba. „Dar va muri de dorul tău, îngerașule, să vezi c-o să te caute, sunt sigură.” Așa a fost. Numai că a bătut la ușa ei nu pentru serviciile obișnuite, ci pentru ca fosta iubită să-l ajute să-și primească nevasta cum se cuvine. Nu știa de unde să înceapă și apelase la ea ca să-l ajute.

— E adevărat că spanioloaicele dorm într-o cămașă de noapte prevăzută cu un fel de butonieră în față ca să facă dragoste? Întrebuse ea curioasă.

— De unde să știu? Încă nu ne-am căsătorit, dar dacă e așa i-o smulge de pe ea de nu se vede, răspunsese el râzând.

— Nu, nu. Îmi aduci cămașa și Loula îi mai face una, în spate.

Tânăra *cocotte* a fost de acord să-l consilieze contra unui comision de cincisprezece la sută din cheltuielile pentru amenajarea casei. Era pentru prima dată când relația ei cu un bărbat era lipsită de tăvăleli în pat, așa că și-a îmbrățișat misiunea plină de entuziasm. A mers cu Loula la Saint-Lazare ca să-și facă o idee și, abia trecută de prag, în decolteu i-a picat o șopârlă căzută de pe tavan. Țipetele ei au atras câțiva sclavi care se găseau prin curte, i-a oprit și i-a pus să facă o curățenie ca la carte. Preț de o săptămână, frumoasa curtezană, pe care Valmorain o văzuse doar în lumina aurie a lămpilor, gătită în mătase și tafta, machiată și parfumată, a condus echipa de sclavi desculți, cu un halat grosolan pe ea și legată la cap cu o basma. Și părea în largul ei, de parcă toată viața n-ar fi făcut decât acest fel de muncă. Sub ordinele ei dușumelele bune au fost rașchetate, cele

putrede, înlocuite, s-a schimbat hârtia de la geamuri și apărătoarele împotriva țânțarilor, casa a fost aerisită, s-a pus otravă de șoareci, goangele au fost alungate cu fum de tutun, mobila ruptă a fost dată sclavilor, în fine, casa a rămas curată și goală. A fost văruiată toată și, cu varul rămas, s-au albit și barăcile servitorilor din apropiere, apoi Violette a pus să se planteze flori de-a lungul galeriei. Valmorain și-a propus să păstreze casa curată și a pus câțiva sclavi să facă o grădină după modelul de la Versailles, deși clima de aici nu se potrivea defel cu arta geometrică a peisagiștilor de la curtea Franței.

Violette a revenit la Le Cap cu o listă de cumpărături. „Nu cheltui prea mult, e o locuință provizorie. Cum fac rost de un administrator bun, cum mă întorc în Franța”, o sfătuisese Valmorain în timp ce-i înmâna o sumă care i se păruse potrivită. Firește, nu l-a luat în seamă, căci nimic nu-i plăcea mai mult decât să facă cumpărături.

Prin portul Le Cap ieșeau comorile fără de sfârșit ale coloniei și intrau tot soiul de mărfuri legale și de contrabandă. O mulțime de oameni de toată mâna umplea străzile înnoiroiate, tocmindu-se în felurite limbi printre căruțe, catări, cai și hoarde de câini vagabonzi care căutau printre gunoaie. Găseai articole de lux aduse de la Paris și chinezării din Orient, plus ce prădaseră pirații, iar zilnic, în afară de duminică, se vindeau sclavi, căci cererea era mare: între douăzeci și treizeci de mii pe an doar pentru a păstra numărul stabil, pentru că nu rezistau mult. Violette a cheltuit tot, ba a mai luat și pe credit, garantând cu numele lui Valmorain. Deși tânără, alegea fără ezitări: viața mondenă îi formase și îi cizelase gusturile. Unui căpitan de vas care făcea naveta între insule i-a comandat tacâmuri de argint, cristălăraie și un serviciu de porțelan pentru ocazii speciale. Mireasa avea să vină cu așternuturile și cu fețele de masă pe care le brodase pesemne încă din copilărie, așa că de acest capitol nu s-a ocupat. A luat mobilă franțuzească pentru salon, o masă grea americană cu optsprezece scaune menită

să dureze mai multe generații, tapiserii olandeze, paravane lăcuite, cufere spaniolești pentru haine, o mulțime de sfeșnice din fier și lămpi cu ulei – nu se putea trăi pe întuneric – faianță din Portugalia pentru toată ziua și tot felul de decorațiuni, nu și covoare, căci ar fi mucezit rapid din cauza umezelii. Negustorii, *les comptoirs*, s-au angajat să trimită totul la *habitation* Saint-Lazare și să-i trimită nota lui Valmorain. În curând au început să vină căruțe ticsite de lăzi și coșuri, sclavii extrăgeau din paie o serie interminabilă de obiecte: ceasuri germane, colivii pentru păsări, cutii chinezești, replici de statui romane gata mutilate, oglinzi venețiene, gravuri și picturi în varii stiluri, alese după subiect, căci Violette habar n-avea de artă, instrumente muzicale la care nu știa să cânte nimeni, până și un număr de cristale groase, tuburi și roțițe de bronz, ceva de neînțeles; Valmorain le-a îmbinat ca pe un joc și a ieșit o lunetă tocmai bună de urmărit sclavii de pe terasă. Mobila i s-a părut ostentativă și podoabele absolut inutile, dar s-a resemnat, căci nu mai putea să le returneze. Odată plățile făcute și după ce și-a încasat și ea comisionul, Violette a hotărât că viitoarea soție va avea nevoie de slujitori în casă: o bucătăreasă bună, servitori și o cameristă personală. Un minimum necesar, așa o asigurase *madame* Delphine Pascal, care cunoștea toată lumea bună din Le Cap.

— În afară de mine, a subliniat Toulouse.

— Auzi, vrei să te ajut, sau nu?

— Bine, bine, îi zic lui Prosper Cambrey să găsească niște sclavi și să-i școlească.

— Nu, omule, aici nu mi te zgârcești! Țștia de la țară nu se pricep, sunt niște brute. Țți caut eu servitori pentru casă.

Zarité făcea nouă ani când Violette a cumpărat-o de la *madame* Delphine, o franțuzoaică cu bucle ca de vată și piept dolofan de curcan, care nu mai era la prima tinerețe, dar se conservase bine, date fiind ravagiile pe care le producea clima. Delphine Pascal era văduva unui modest funcționar civil francez, dar își dădea aere grație relațiilor sale cu *les*

grands blancs, deși aceștia o căutau doar pentru afaceri necurate. Era la curent cu multe taine, lucru de folos ca să obțină anumite avantaje. Aparent, trăia din pensia răposatului și din lecțiile de clavecin predate domnișoarelor, dar pe ascuns vindea lucruri de furat, o făcea pe codoașa și, la o adică, în caz de urgență, mai practica și avorturi. Tot pe ascuns le învăța franceza pe unele *cocottes* care voiau să se dea albe și, deși culoarea o aveau, erau trădate de accent. Așa o cunoscuse pe Violette Boisier, una dintre cele mai albe eleve ale sale, dar care nu jinduia defel să se franțuzească; dimpotrivă, fata vorbea fără complexe de bunica ei senegaleză. Sigur, voia să vorbească franceza corect ca să fie respectată de „prietenii” ei albi. *Madame* Delphine avea doar doi sclavi, pe Honoré, un bătrân bun la toate, inclusiv la bucătărie, pe care-l cumpărase ieftin pentru că avea oasele răsucite, și pe Zarité sau Tété, o mică mulatră pe care o luase gratis pe când avea câteva săptămâni. Când Violette a venit să o ia pentru Eugenia García del Solar, fătuca era o slăbătură numai oase, cu o hălăciugă de păr încurcat și de nepieptănat, însă cu mișcări grațioase, chip nobil și ochi frumoși de culoarea mierii. Poate că avea origini senegaleze, ca și ea, și-a zis Violette. Tété învățase devreme că e mai bine să taci și să te supui fără să dai de înțeles că înțelegi ce se petrece în jur, numai că Violette a bănuir că fetița era mult mai isteată decât pare. De obicei nu era atentă la sclavi (cu excepția Loulei), îi considera o simplă marfa, însă copilița asta îi era simpatică. Semănau cumva, deși ea era liberă, frumoasă, fusese răsfățată de maică-sa și era dorită de toți bărbații. Tété n-avea nimic din toate astea, era o sclavă zdrențăroasă, însă Violette i-a ghicit caracterul puternic. La vârsta ei, și ea fusese o mână de oase, abia la pubertate înflorise, muchiile i se transformaseră în curbe, definind formele care-aveau s-o facă faimoasă. Atunci începuse maică-sa s-o antreneze pentru profesia care îi adusese atâtea beneficii, ca să nu se spetească trudind ca servitoare. Violette se dovedise a fi o elevă bună: după uciderea mamei, s-a

descurcat singură, ajutată doar de Loula, care o apăra cu credință și zel. Mulțumită ei nu avea nevoie de un pește și prospera de pe urma unei meserii ingrâte pe altarul căreia alte fete își lăsau sănătatea și uneori chiar viața. Când îi venise ideea unei slujnice personale pentru nevasta lui Toulouse Valmorain, imediat își amintise de Tété. „De ce te interesează atâta mucoasa asta?” se mirase Loula cea susceptibilă, aflând de intențiile ei. „E un impuls, am senzația că drumurile noastre se vor întâlni într-o bună zi”, a răspuns Violette. Loula a încercat să ghicească asta în ghioc, fără niciun rezultat mulțumitor; metoda nu era potrivită pentru subiecte mari, pesemne.

Madame Delphine a primit-o pe Violette într-un salonaș micuț, în care clavecinul părea de mărimea unui elefant. Au luat loc pe două scaune fragile cu picioare curbate, au băut cafea din două ceșcuțe ca pentru păpuși și pictate cu flori, au vorbit de una și de alta, ca de obicei. În cele din urmă, Violette și-a declarat scopul pentru care venise. Văduva s-a mirat că cineva atât de neimportant precum Tété putea trezi curiozitatea cuiva, dar a mirosit imediat că e rost de un câștig.

— N-aveam de gând s-o vând, dar, fiind vorba de o prietenă atât de dragă...

— Sper că fata e sănătoasă... E cam slăbuță.

— Vai, dar n-o țin nemâncată, sări văduva, jignită.

Mai turnă cafea în ceșcuțe, după care vorbi de preț – exagerat, după părerea lui Violette. Sigur, cu cât mai mare prețul, cu atât mai mare comisionul ei, dar nu era cazul să-l păcălească pe Valmorain: toată lumea știa cât costă sclavii, mai ales stăpânii de plantații, care cumpărau într-una. O fetiță costelivă nu era ceva de preț, era mai curând ceva ce se făcea cadou pentru a răsplăti o atenție.

— Mi-e atât de greu să mă despart de Tété, suspină *madame* Delphine, ștergându-și o lacrimă inexistentă, odată stabilit prețul. E o fată bună, nu fură și vorbește bine franțuzește. Nu i-am permis niciodată să-mi vorbească în

scălămbăiala aia de negri. În casa mea nimeni nu strică frumoasa limbă a lui Molière.

— Nu prea știu la ce i-ar putea folosi asta, se amuză Violette.

— Cum la ce! O cameristă care vorbește franțuzește e ceva elegant. Tété va servi bine, crede-mă. Dar mai e ceva, *mademoiselle*, a trebuit să-i dau câteva bătăi bune ca să-i scot din cap prostul obicei de a fugi.

— Asta e grav! Se spune că boala asta nu are leac...

— Asta în cazul câtorva negri veniți mai de curând și care au fost liberi, dar Tété s-a născut sclavă. Libertatea, ce pretenție! exclamă văduva întorcându-și ochișorii de găină către fata care aștepta în picioare la ușă. Dar nu-ți face griji, *mademoiselle*, n-o să mai încerce. Ultima dată a lipsit câteva zile, când mi-au adus-o era mușcată de câini și ardea de febră. Nici nu știi cât mi-a luat s-o fac bine, dar măcar a scăpat de pedeapsă.

— Când a fost asta? vru să știe Violette, observând tăcerea ostilă a slavei.

— Acum un an. Acum nu mai face ea prostia asta, dar stai oricum cu ochii pe ea. Are sângele blestemat al maică-sii. Nu fi blândă, are nevoie de o mână de fier.

— Ce ziceai de mama ei?

— Că era regină. Toate zic că erau regine acolo, în Africa. A venit borțoasă, mereu e așa, parcă sunt cățele în călduri...

— Ei, e vorba de *pariade*: marinarii le violează pe corabie, doar știi bine. Una nu scapă, se înfioră Violette cu gândul la bunica ei, care supraviețuise traversării oceanului.

— Femeia aia era gata să-și ucidă copila, poți să-ți imaginezi una ca asta! *Monsieur* Pascal, răposatul, Dumnezeu să-l odihnească, mi-a adus fetița cadou.

— Și cât avea atunci?

— Nu mai știu, câteva luni. Honoré, celălalt sclav al meu, i-a pus numele ăsta atât de ciudat, Zarité, și a crescut-o cu lapte de măgăriță; de aceea e atât de muncitoare și de puternică, dar și căpoasă. Am învățat-o toate treburile

casnice. Să știi că face mai mult decât ți-am cerut, *mademoiselle* Boisier. Ți-o vând doar pentru că am de gând să mă întorc curând la Marsilia, cred că pot încă să-mi refac viața, ce zici?

— Cu siguranță, *madame*, răspunse Violette privind-i obrazul pudrat din gros.

A luat-o pe Tété în aceeași zi, doar cu zdrențele de pe ea și o păpușă grosolană din lemn, din cele pe care le folosesc sclavii la ceremoniile voodoo. „Nu știu de unde-o fi luat porcăria asta”, încercase *madame* Delphine să i-o ia din mână, dar fetița se încleștase cu forță de singura ei comoară cu atâta disperare, încât Violette a trebuit să intervină. Honoré s-a despărțit plângând de micuță, promițându-i că va veni s-o vadă.

Valmorain nu și-a ascuns dezamăgirea văzând cine avea să fie camerista nevastă-sii. Se aștepta la cineva mai mare, cu experiență și aspect mai plăcut, nu la făptura neșesălată, cu vânătăi și care s-a închis ca un melc atunci când a întrebat-o cum o cheamă; însă Violette l-a asigurat că, după ce-i va face instructajul, soția va fi cât se poate de mulțumită.

— Și asta cât mă mai costă?

— Stabilim după ce o pregătesc.

După trei zile, Tété a deschis pentru prima dată gura să întrebe dacă domnul acela avea să fie stăpânul ei; crezuse că Violette o cumpărase pentru ea. „Nu pune întrebări și nu te gândi la viitor. Pentru un sclav nu contează decât ziua de azi”, o pusese Loula în gardă. Dar admirația față de Violette i-a muiat orice rezistență, astfel că s-a adaptat plină de entuziasm ritmului casei. Devora cu voracitatea celor care au flămânzit îndelung, așa că a pus repede carne pe oase. Lacomă era și să învețe. Mergea după Violette ca un câțel, sorbind-o din priviri și dorindu-și pe ascuns să ajungă ca ea, frumoasă și elegantă, dar mai presus de toate liberă. Violette a învățat-o să realizeze cofuri complicate, să facă masaj, să scrobească și să calce rufărie fină și alte treburi pe care i le putea cere viitoarea stăpână. Loula pretindea că nici nu era

nevoie de atât, pentru că spanioloaicele n-au rafinamentul franțuzoaicelor, sunt mai din topor. Dar a ras-o în cap și a silit-o să se spele des, un obicei pe care Tété nu-l cunoștea, dat fiind că *madame* Delphine pretindea că apa slăbește omul: își trecea doar o cârpă umezită prin părțile ascunse și se parfuma din belșug. Loula nu mai avea loc de fetiță în camera pe care o împărțeau, o ținea numai în certuri și porunci, mai curând din obișnuință decât din răutate, o mai și chelfănea pe ascuns de Violette, dar nu făcea rabat la mâncare. „Cu cât te îngrași mai repede, cu atât mai repede pleci.” Dar era de o amabilitate neobișnuită cu bătrânul Honoré, care apărea timid să vadă fetița. Îl plasa în fotoliul cel mai comod, îl servea cu rom de calitate și-l asculta cu gura căscată vorbind despre tobe și artrită. „Acest Honoré e un adevărat domn, aș vrea eu ca prietenii tăi să fie așa de fini ca el!” îi spunea ea lui Violette.

Zarité

O vreme, vreo două sau trei săptămâni, nici nu m-am gândit să fug. Mademoiselle era drăguță și amuzantă, avea rochii de toate culorile, mirosea a flori și seara ieșea cu prietenii, după care veneau acasă și făceau chestii de-ale lor, în timp ce eu îmi astupam urechile în cameră la Loula, deși auzeam tot. Pe la prânz, când domnișoara se scula, îi duceam gustarea pe balcon, așa cum îmi ceruse, și-atunci îmi povestea despre petrecerile ei și-mi arăta ce cadouri primise de la admiratori. Îi lustruiam unghiile cu o bucată de piele de căprioară până străluceau, îi periam părul ondulat și i-l frecam cu ulei de cocos. Avea pielea precum crema de zahăr ars, desertul acela din lapte și gălbenușuri pe care Honoré mi-l pregătea uneori pe ascuns de madame Delphine. Învățam repede. Mademoiselle spunea că sunt isteată și nu mă bătea niciodată. Poate că n-aș fi fugit dacă ea ar fi fost stăpâna mea, numai că mă pregătea să slujesc la o spanioloaică de pe o plantație departe de Le Cap. Nu era bine că era spaniolă; Loula, care le știa pe toate și era ghicitoare, îmi citise în ochi că aveam să fug încă înainte de a mă decide s-o fac eu însămi; o anunțase pe mademoiselle, dar n-a luat-o în seamă. „Și-acum ce facem, am pierdut o grămadă de bani”, a țipat atunci când chiar am fugit. „Așteptăm”, a răspuns mademoiselle continuând să-și bea liniștită cafeaua. Și-n loc să angajeze un vânător de negri, cum e obiceiul, l-a rugat pe căpitanul Relais, logodnicul ei, să-și trimită gărzile să mă caute și să nu-mi facă rău. Așa mi s-a povestit. N-a fost deloc greu să fug. Am pus într-un șervet un mango și o pâine, am ieșit pe ușa din față și am plecat fără să fug, ca să nu atrag atenția. Mi-am luat și păpușa, care e sfântă, la fel ca sfinții lui madame Delphine, dar mai puternică, așa mi-a spus Honoré atunci când mi-a cioplit-o. Honoré îmi vorbea tot timpul de loas, de Guineea, de voodoo și m-a prevenit să nu mă bazez niciodată pe zeii albilor, că sunt dușmanii noștri. Mi-a explicat că, pe limba părinților săi, voodoo înseamnă spirit divin. Păpușa mea o reprezenta pe

Erzuli, loa dragostei și a maternității. Madame Delphine mă puneă să mă rog la Fecioara Maria, o zeiță care nu dansează, doar plânge, pentru că i-au omorât copilul și pentru că n-a cunoscut niciodată plăcerea de a fi cu un bărbat. Honoré a avut grijă de mine când eram mică, asta până când oasele lui s-au făcut noduroase precum crengile uscate și-a fost rândul meu să am grijă de el. Ce s-o fi ales de Honoré? O fi cu strămoșii în insula de sub mare, pentru că de când l-am văzut ultima dată, în salonul din apartamentul lui mademoiselle din piața Clugny, bând cafea cu rom și delectându-se cu fursecurile Loulei, au trecut treizeci de ani. Sper să fi scăpat cu viață din revoluție și din toate atrocitățile ei și să fi ajuns liber în Republica Neagră din Haiti, înainte de a muri liniștit de bătrânețe. Visul lui era să aibă o bucățică de pământ, să crească vreo două animale și să-și planteze ceva legume, așa cum făceau ai lui în Dahomey. Eu îi spuneam bunic: mă învățase că nu trebuie să fii de-același sânge sau același trib ca să fii din aceeași familie, dar de fapt puteam să-i spun maman. Căcii a fost singura mamă pe care am cunoscut-o.

Nu m-a oprit nimeni pe străzi când am plecat, am mers cu orele, cred c-am străbătut tot orașul. M-am rătăcit în port, dar departe se zăreau munții și totul era să mă îndrept într-acolo. Noi, sclavii, știam că cei fugiți sunt în munți, dar nu știam că după ce treci de primele culmi sunt alți munți, aproape nenumărați. A venit noaptea, am mâncat pâinea și am păstrat mango. M-am ascuns într-un grajd, într-o grămadă de paie, deși mi-e frică de caii cu copitele lor ca ciocanele și nările lor mari care pufnesc. Caii erau aproape, le simțeam respirația prin paie, un miros verde și dulce ca ierburile din baia domnișoarei. Lipită de păpușa mea Erzuli, mama Guineei, am dormit tun toată noaptea, fără vise rele și încălzită de respirația cailor. Dimineața a intrat un sclav în grajd și m-a găsit sforăind, cu picioarele ieșindu-mi de sub paie; m-a apucat de glezne și m-a scos la lumină. Nu știu ce se aștepta să găsească, precis că nu o copiliță, pentru că în loc să mă lovească m-a ridicat în aer și m-a privit cu gura căscată. „Ai

înnebunit, ce-ți veni să te ascunzi aici”, m-a întrebat fără să ridice tonul. „Trebuie să ajung în munți”, am răspuns eu, tot în șoaptă. Pedepsa pentru ajutorul dat unui sclav fugit era binecunoscută – omul a ezitat. „Te rog, dă-mi drumul, nimeni nu va ști că am fost aici”, l-am rugat. A stat puțin pe gânduri, apoi mi-a spus să stau cuminte pe loc, s-a asigurat că nu umbla nimeni prin preajmă și a ieșit. A revenit curând, cu un pesmet cam tare și o cană cu cafea foarte dulce, a așteptat să mănânc, după care mi-a spus cum să ies din oraș. Dacă m-ar fi denunțat ar fi primit o recompensă, dar n-a făcut-o. Sper ca Papa Bondye să-l fi răsplătit. Am luat-o la fugă și am lăsat în urmă ultimele case din Le Cap. În ziua aceea am mers fără oprire, deși-mi sângerau tălpile și mă treceau toate apele când mă gândeam la câinii vânătorilor de negri, temuta Marechaussée. Soarele era în înaltul cerului când am pătruns în selva cea verde, verde peste tot, nu vedeai nici cerul, lumina abia trecea printre frunze. Auzeam fojgăit de animale și șoaptele spiritelor. Cărarea a dispărut. Am mâncat fructul de mango, dar l-am vomitat curând. Gărzile căpitanului Relais nu și-au pierdut timpul să mă caute pentru că m-am întors singură, după ce-am petrecut o noapte ghemuită printre crengile unui copac viu – auzeam cum îi bate inima, parcă era inima lui Honoré. Așa-mi aduc aminte.

Toată ziua am mers și am mers, am întrebat din om în om până am ajuns în piața Clugny. Am intrat în apartamentul domnișoarei atât de înfometată și ostenită, că nici n-am simțit palma pe care mi-a tras-o Loula și care m-a aruncat cât colo. Tocmai atunci a apărut și mademoiselle, în déshabillé și cu părul lăsat pe spate, pregătindu-se să iasă. M-a înșfăcat de o aripă, m-a luat pe sus în camera ei și mi-a făcut vânt pe pat; era mult mai puternică decât părea. A rămas în picioare, cu brațele încrucișate, uitându-se la mine, apoi mi-a întins o batistă ca să mă șterg de sânge. „De ce te-ai întors?” Nu știam ce să răspund. Mi-a dat un pahar cu apă și atunci mi s-au pornit lacrimile ca o ploaie caldă, amestecându-se cu sângele care-mi curgea din nas. „Zi mersi că nu te bat așa cum meriți,

proastă mică ce ești. Unde-aveai de gând să pleci? În munți? N-ai ajunge niciodată. Doar câțiva bărbați reușesc, cei mai disperați și mai deznădăjduiți. Și, chiar dacă ai reuși printr-o minune să părăsești orașul, să treci de păduri și de smârcuri ocolind plantațiile unde te-ar mânca de vie câinii, să ocolești gârzile, demonii și șerpii veninoși și-ai ajunge în munți, te-ar ucide chiar sclavii fugiți. Ce să faci cu o mucoasă ca tine? Ești tu în stare să vânezi, să lupți, să mânuiești o macetă? Știi măcar să bucuri un bărbat?” A trebuit să recunosc că nu. M-a sfătuit să nu dau cu piciorul sorții mele, care nu era rea. Am implorat-o să mă păstreze ea, dar mi-a spus că n-are nevoie de mine. Să mă port bine, m-a îndemnat, dacă nu voiam să ajung să tai trestie de zahăr. Mă antrena ca să ajung sclava personală a doamnei Valmorain, era o muncă ușoară: aveam să locuiesc în casă și să mănânc bine, îmi va fi mai bine decât la madame Delphine. Mi-a mai spus să nu mă iau după Loula: a fi spanioloaică nu e o boală, femeile astea sunt la fel, doar că vorbesc altfel decât noi. Îl cunoștea pe noul meu stăpân, un domn bine, orice sclavă ar fi fericită să fie a lui. „Eu vreau să fiu liberă, ca dumneata”, am spus printre suspine. Și atunci mi-a vorbit de bunică-sa, răpită din Senegal, unde sunt cei mai frumoși oameni de pe lume. O cumpăraseră un negustor bogat, un francez care avea nevastă în Franța, dar se amoretzase de ea de cum o văzuse în târgul de negri. Îi dăruise copii, iar el i-a eliberat pe toți; avea de gând să-i dea la școală ca să ajungă pe picioarele lor, ca atâția oameni de culoare din Saint-Domingue, dar a murit pe neașteptate și i-a lăsat într-o mizerie neagră, căci nevasta din Franța a revendicat toată averea. Ca să-și țină familia, bunica senegaleză s-a apucat să prăjească pește în port, însă fiica cea mică, de doar doisprezece ani, n-a avut chef să se spetească curățând pește în fumăraia de ulei ranced și a ales să se ocupe de bărbați. Fata, care moștenise frumusețea nobilă a maică-sii, a devenit repede curtezana cea mai căutată din oraș; a avut și ea o fată, pe Violette Boisier, pe care a învățat-o tot ce știa. Asta mi-a povestit mademoiselle. „Iar dacă n-ar fi fost gelozia albului care a omorât-o, mama ar

fi și acum regina nopții din Le Cap. Dar să nu-ți faci iluzii, Tété, o poveste de amor ca a bunică-mii se întâmplă extrem de rar. Un sclav rămâne un sclav. Dacă fuge și are noroc, moare în timpul evadării. Dacă n-are, e prins de viu. Așa că scoate-ți libertatea din cap, e cel mai bine, crede-mă. ” După care m-a dus la Loula ca să-mi dea să mănânc.

După câteva săptămâni a venit stăpânul Valmorain să mă ia și nu m-a recunoscut, căci crescusem, mă îngrășasem, eram curată, cu părul scurt și cu o rochie nouă pe care mi-o cususe Loula. M-a întrebat cum mă cheamă și i-am răspuns cu glas tare, dar fără să ridic privirea, pentru că pe un alb nu-l privești niciodată în ochi: „Zarité de Saint-Lazare, stăpâne”, exact cum mă instruiseră mademoiselle. Noul meu stăpân a zâmbit și înaintea să plecăm a lăsat o pungă cu bani. Nu știu cât a plătit pentru mine. În stradă aștepta alt bărbat cu doi cai; m-a cercetat de sus până jos și m-a pus să deschid gura ca să-mi vadă dinții. Era Prosper Cambray, șeful vătafilor. M-a aburcat dintr-o mișcare pe armăsarul lui, înalt, lat și fierbinte, fornăind nervos. Picioarele nu-mi ajungeau la scări, a trebuit să mă țin de mijlocul omului. Nu călărisem niciodată, dar mi-am înghițit frica: nimănui nu-i păsa de ce simțeam. A încălecat și stăpânul Valmorain și am pornit la pas. M-am răsucit să mă uit la casă. Mademoiselle era pe balcon și mi-a făcut cu mâna până am dat colțul și n-am mai văzut-o. Așa-mi aduc aminte.

Învățătură de minte

Sudoare și țăntari, orăcăit de broaște și lovituri de bici, zile epuizante și nopți de groază pentru caravana de sclavi, vătafi, soldați închiriați și pentru stăpâni, Toulouse și Eugenia Valmorain. Trei zile bătute pe muchie le va lua să ajungă de la plantație la Le Cap, care era încă portul cel mai important al coloniei, deși nu mai era capitală: aceasta se mutase la Port-au-Prince, în ideea că se putea controla mai bine teritoriul. Măsura a fost cam degeaba: coloniștii își băteau joc de lege, pirații băteau coastele și mii de sclavi fugeau în munți. Acești *cimarrones*, tot mai numeroși și mai îndrăzneți, atacau plantațiile și călătorii cu o furie îndreptățită. Căpitanul Étienne Relais, „copoiul din Saint-Domingue”, capturase cinci căpetenii, o misiune dificilă, căci fugarii cunoșteau terenul, se mișcau precum vântul și se ascundeau pe culmi inaccesibile cailor. Înarmați doar cu cuțite, macete și bâte, n-aveau curaj să dea piept cu soldații pe câmp deschis; era un război de hărțuire, de atacuri prin surprindere și retrageri, incursiuni nocturne, furturi, incendieri și asasinat, care epuiza trupele regulate ale poliției Marechaussée și ale armatei. Sclavii de pe plantații îi protejau pe fugari, unii pentru că intenționau să li se alăture, alții doar de frică. Relais era tot timpul conștient de avantajul cimarronilor, oameni disperăți care-și apărau viața și libertatea, asupra soldaților săi, care nu făceau decât să asculte de niște ordine. Căpitanul era un tip oțelit, slab și uscat, puternic, numai mușchi și nervi, tenace și curajos, cu priviri reci și un chip brăzdat și ars de soare și vânt, taciturn, precis, nerăbdător și sever. Nimeni nu se simțea în largul său cu el, nici *les grands blancs*, nici *les petits blancs* dintre care făcea parte, nici *les affranchis* care formau grosul trupei. Civili îl respectau pentru că impunea ordinea, iar soldații, pentru că nu le cerea nimic din ce n-ar fi făcut și el însuși. I-a luat timp să dea de rebelii din munți, urmase nenumărate piste false, dar nu se îndoise nicio clipă de succes.

Informațiile le obținea prin metode brutale – în vremuri normale nici n-ar fi fost pomenite în societate – numai că încă de pe vremea lui Macandal până și doamnele se înverșunau împotriva sclavilor răsculați; cucoanele astea care leșinau când vedeau un scorpion sau când le venea miros de bălegar asistau la toate supliciile, după care le comentau pe larg la un pahar de suc și o prăjitură.

Le Cap, cu casele sale cu acoperiș roșu, străduțe gălăgioase și piețe, cu portul în care veșnic stăteau la ancoră o duzină de corăbii gata să se întoarcă în Europa pline cu zahăr, tutun, indigo și cafea, continua să fie Parisul Antilelor, cum glumeau coloniștii francezi, căci toți aspirau să facă rapid avere și să revină la Parisul cel adevărat și să dea uitării ura care plutea peste insulă precum țânțarimea și duhoarea din aprilie. Unii-și lăsau plantațiile pe mâna administratorilor, care făceau ce voiau, furau pe rupte și chinuiau sclavii îngrozitor, însă era o pierdere calculată, era prețul pentru întoarcerea la civilizație. Nu era cazul lui Toulouse Valmorain, care se îngropase deja de niște ani la *habitation* Saint-Lazare.

Șeful vătafilor, Prosper Cambray, își ținea ambiția în frâu și era precaut, căci patronul nu era o pradă ușoară, așa cum crezuse inițial, însă nutrea speranța că n-avea să facă mulți purici în colonie: era lipsit de vâna și de sângele gros necesare pe o plantație și-n plus o avea și pe nevastă-sa, spanioloaica asta cu nervii în batistă, a cărei unică dorință era s-o întindă de aici.

În sezonul uscat, drumul până la Le Cap ținea o zi întreagă dacă aveai cai buni, dar Toulouse Valmorain călătorea cu Eugenia în lectică și cu servitori după ea. Lăsase la plantație femeile, copiii și bărbații care-și pierduseră orice voință și nu mai meritau o pedeapsă exemplară. Cambray îi alesese pe cei mai tineri, cei care încă mai puteau să-și imagineze libertatea. Oricât i-ar fi zorit pe oameni, era imposibil de depășit o limită. Drumul era nesigur și sezonul ploilor era în toi. Numai instinctul câinilor și

ochiul sigur al lui Prosper Cambray, creol născut în colonie și care cunoștea terenul, îi ajutau să nu se rătăcească în desișul acela care te făcea să-ți pierzi orientarea și să te învâртеști în cerc la infinit. Erau și speriați: Valmorain se temea de un atac al cimarronilor sau de o revoltă a sclavilor săi – n-ar fi fost prima dată când, din dorul de a fugi, negrii erau gata să stea cu pieptul gol în fața puștilor, sperând că *loas* îi vor apăra de gloanțe; sclavii se temeau de loviturile de bici și de spiritele malefice ale pădurii; Eugenia se temea de propriile halucinații. Cambray tremura doar în fața morților vii, zombi, iar frica sa nu era să-i înfrunte – se știe că erau rari și timizi – ci să nu ajungă unul din ei. Un zombi era sclavul unui vrăjitor, un *bokor*, și din asta nu te scăpa nici măcar moartea, pentru că erai deja mort.

Prosper Cambray străbătuse adesea regiunea, urmărind fugarii alături de cei din Marechaussée. Știa să citească semnele naturii, urme invizibile pentru alții, știa să ia urma precum un copoi din cei buni, putea mirosi frica și sudoarea prăzii la ore bune de mers, vedea pe întuneric ca lupii, ghicea o revoltă care de-abia se cocea și îi puneă capăt din fașă. Se lăuda că foarte puțini sclavi fugiseră de la Saint-Lazare de când era el la conducere; metoda lui era să le frângă sufletul și voința. Visul de libertate se prăbușește doar prin frică și epuizare. Să muncească, să producă până la ultima suflare, care nu întârzia prea mult, căci nimeni nu apuca să îmbătrânească acolo, rezistau trei sau patru ani, cel mult șase sau șapte. „Nu exagera cu pedepsele, Cambray, îmi slăbești oamenii”, îi spusese Valmorain nu doar o dată, îngreșat de plăgile purulente și de amputările care-i făceau inapți de muncă, dar nu-l contrazicea niciodată de față cu sclavii: cuvântul șefului vătafilor e lege când e vorba de disciplină. Așa prefera Valmorain, care detesta să aibă de-a face cu negrii. Lasă să fie Cambray călăul, iar el să facă pe stăpânul binevoitor, lucru care se potrivea și cu idealurile umaniste care-i legăneră tinerețea. Cambray era de părere că era mai rentabil să înlocuiești sclavii decât să-i tratezi cu

considerație; odată amortizat costul lor, trebuia să-i exploatezi până la moarte și-apoi să cumperi alții mai tineri și mai zdraveni. Iar dacă cineva avea îndoieli în ceea ce privește politica de duritate, povestea lui Macandal, vrăjitorul *mandinga*, le risipea pe loc.

Între 1751 și 1757, când Macandal a făcut prăpăd printre albi din colonie, Toulouse Valmorain era un țănc răsfățat care trăia la marginea Parisului într-un mic *château*, proprietatea familiei de câteva generații, și n-auzise de Macandal. Nu știa nici că taică-său scăpase ca prin minune de otrăvirile colective din Saint-Domingue și că, dacă Macandal n-ar fi fost prins, vântul revoltei ar fi măturat insula. Execuția lui a fost amânată pentru ca stăpânii de plantații să aibă timp să vină la Le Cap cu sclavi cu tot; astfel, negrii aveau să înțeleagă în sfârșit că Macandal era muritor. „Istoria se repetă, nimic nu se schimbă pe insula asta blestemată”, îi spusese Toulouse Valmorain nevesti-sii, în timp ce străbăteau același drum pe care-l făcuse tatăl său cu același scop: să asiste la o învățătură de minte. I-a explicat că asta era modalitatea cea mai bună de a-i descuraja pe răzvrățiți, așa căzuseră în fine de acord guvernatorul și intendentul. Spera ca spectacolul să o liniștească pe Eugenia, dar nu-și imaginase că drumul avea să fie un coșmar. Îi venea să facă cale-ntoarsă și să revină la Saint-Lazare, dar asta nu se putea, stăpânii de plantații trebuiau să fie uniți împotriva negrilor. Știa că era bârfit pe la spate, se spunea că se însurase cu o spanioloaică pe jumătate nebună, că era arogant și profita de privilegiile pe care i le dădea poziția socială, dar că nu-și îndeplinea obligațiile în Adunarea Colonială, unde fotoliul Valmorain rămăsese neocupat de la moartea tatălui său. Acel *chevalier* fusese un monarhist fanatic, dar fiul îl disprețuia pe Ludovic al XVI-lea, regele nehotărât în mâinile dolofane ale căruia stătea monarhia.

Macandal

Povestea lui Macandal pe care i-o spusese bărbatu-său a dezlănțuit demența Eugeniei, dar nu a provocat-o, căci o avea în sânge: nimeni nu-i spusese lui Toulouse Valmorain pe când o pețea în Cuba că în familia García del Solar existaseră câțiva țicniți sadea. Macandal era un negru adus din Africa, musulman, cultivat, care citea și scria în arabă, avea cunoștințe de medicină și se pricepea la plante. Își pierduse brațul drept într-un groaznic accident care pe unul mai puțin puternic l-ar fi dat gata; pentru că nu mai era bun să muncească la trestia de zahăr, stăpânul l-a pus să îngrijească de vite. A străbătut deci regiunea, hrănindu-se cu lapte și fructe până a reușit să-și folosească stânga plus degetele de la picioare pentru a întinde curse și a face lațuri cu care a început să prindă rozătoare, reptile și păsări. Singur în pustietate, și-a amintit de imaginile din adolescență, când se antrena pentru război și vânătoare, ocupații convenite unui fiu de rege, pentru care trebuia să ai picioare iuți, ochi ageri, să ții fruntea sus și să mânuiești lancea cu putere. Vegetația insulei nu era precum cea în care crescuse, dar tot încercând frunze, rădăcini, scoarță de copac și tot felul de ciuperci, descoperise că unele erau bune de leac, altele provocau somnul și stări de transă, iar altele, moartea. Știuse mereu că avea să evadeze – mai bine să moară în chinuri decât să fie sclav – dar s-a pregătit atent și a așteptat fără grabă momentul potrivit. Iar când a sosit clipa a fugit în munți, de unde a pus la cale revolta sclavilor care avea să zguduie insula ca o furtună năprasnică. S-a unit cu alți sclavi fugiți și în curând efectele furiei și vicleniei sale au început să se vadă: un atac prin surprindere în noaptea cea mai neagră, torțe aprinse, lipăit de tălpi goale, strigăte, lanțuri sfărâmate, lanuri de trestie aprinse. Numele acestui *mandinga* umbla din gură în gură, negrii îl repetau ca într-o incantație de speranță. Macandal, prințul din Guinea, se prefăcea în pasăre, în șopârlă, în muscă sau pește. Sclavul

legat de par vedea trecând un iepure în fugă înainte ca lovitura de harapnic să-l facă să leșine: era Macandal. O iguană impasibilă se uita la fata violată care zăcea în colbul drumului. „Ridică-te, spală-te la râu și nu uita, căci curând voi veni cu răzbunarea”, șuiera iguana. Macandal. Cocoși decapitați, simboluri pictate cu sânge, securi înfipte în porți, o noapte fără lună, alt incendiu.

Mai întâi au început să moară vitele. Coloniștii au dat vina pe o buruiană otrăvită care creștea ascunsă prin pășuni; au adus botaniști din Europa și tămăduitori de prin partea locului care să o descopere și să o stărpească. Degeaba. A venit apoi rândul cailor din grajduri, al dulăilor, în cele din urmă au început să moară familii întregi. Li se umfla burta, gingiile și unghiile li se înnegreau, sângele li se subția ca apa, pielea le cădea bucăți-bucăți și-și dădeau duhul zvârcolindu-se. Simptomele nu se potriveau cu nicio boală din cele care făceau ravagii prin Antile, iar cei afectați erau numai albi. N-a mai fost loc de îndoială: era vorba de o otravă. Macandal. Bărbații picau după ce trăgeau o dușcă de rachiou, femeile și copiii după ce beau o ceașcă de ciocolată, toți invitații la un banchet înainte de a se servi desertul. Nu puteai avea încredere nici în fructele din copaci, nici în vinul îmbuteliat, nici măcar într-un trabuc, căci nimeni nu știa cum se introducea veninul acela. Sute de sclavi au fost torturați, dar tot nu s-a aflat cum le pătrundea moartea în casă, asta până când o fetiță de cincisprezece ani, pe care *mandinga* o vizita noaptea sub formă de liliac, de frică să nu fie arsă de vie le-a spus unde putea fi găsit Macandal. De ars tot au ars-o, dar au dat de sălașul lui Macandal: pe drumuri de munte pe unde urcau doar caprele, ajungând pe culmile de piatră cenușie unde-și făcuseră veacul vechile căpetenii ale arahuacilor. L-au prins viu. Între timp muriseră mai bine de șase mii de oameni. „S-a sfârșit cu Macandal”, spuneau albi. „Vom vedea”, șopteau negrii.

Piața devenise prea mică pentru mulțimea venită de pe plantații. *Les grands blancs* s-au instalat în corturile bine

aprovizionate cu mâncare și băutură, *les petits blancs* s-au mulțumit cu galeria, *les affranchis* au închiriat balcoanele din jurul pieței de la ceilalți negri liberi. Dar unghiul cel mai bun le fusese rezervat sclavilor mânâți de stăpânii lor de pretutindeni ca să vadă că Macandal nu era decât un negru nenorocit care-avea să fie fript precum un porc. Așa că africanii au fost înghesuiți în jurul rugului, păziți de dulăii care trăgeau de lanț, înnebuniți de mirosul de om. Dimineața execuției a fost înnorată, înăbușitoare și fără pic de vânt. Duhoarea mulțimii se topea în mirosul de zahăr ars, de prăjeală și flori sălbatice. Câțiva călugări stropeau cu apă sfințită și ofereau câte o gogoasă pentru fiecare spovedanie. Sclavii îi păcăleau cu păcate deloc limpezi – căci cele reale ar fi ajuns direct la urechile stăpânilor – numai că de data asta nimeni nu avea chef de gogoși. Îl așteptau cuprinși de bucurie pe Macandal.

Cerul înnorat amenința cu ploaia, guvernatorul se gândea că abia le ajungea timpul înainte de aversă, însă trebuia să-l aștepte pe intendent, reprezentantul guvernului civil. Care și-a făcut în sfârșit apariția în una din cele două loje de onoare, alături de soție, o jună cocoșată de rochia grea, pălăria cu pene și plictis; era singura franțuzoaică din Le Cap care detesta să se afle acolo. Bărbatu-său, încă tânăr deși de două ori mai în vârstă decât ea, avea picioare strâmbe, era burtos și grăsan, dar avea un cap frumos de senator roman sub peruca elaborată. Bătaia tobelor a anunțat sosirea prizonierului. Care a fost primit de un cor de amenințări și insulte din partea albilor, de ironiile mulatrilor și de uralele frenetice ale africanilor. Sfidând câinii, loviturile de bici și ordinele vătafilor și soldaților, sclavii s-au ridicat în picioare și l-au salutată cu brațele în sus pe Macandal. Ceea ce a produs o reacție în lanț, chiar și guvernatorul și intendentul s-au sculat în picioare.

Macandal era înalt, foarte negru, cu corpul plin de cicatrici, aproape gol și mânjit de sânge uscat. Era în lanțuri, dar mergea drept, trufaș, indiferent. Nici nu s-a uitat la albi,

la soldați, călugări sau câini; privirile i s-au oprit pe rând la sclavi și fiecare a știut că pupilele negre l-au văzut și i-au transmis spiritul nesupunerii. La execuție nu venea un sclav, ci singurul om cu adevărat liber din toată mulțimea. Toți au intuit asta și o tăcere adâncă s-a lăsat peste piață. Apoi negrii au reacționat, scandând în cor numele eroului lor: Macandal, Macandal, Macandal. Guvernatorul și-a dat seama că era cazul să termine cât mai repede, pentru ca circul să nu se transforme într-o baie de sânge: a dat semnalul și soldații au legat prizonierul de rug. Călăul a aprins paie și lemnele unse au început să ardă cu un fum gros. Nu se auzea nici musca în piață când s-a ridicat glasul adânc al lui Macandal: „Mă voi întoarce! Mă voi întoarce!”

Și ce s-a petrecut atunci? Avea să fie întrebarea cea mai frecventă din insulă legată de sfârșitul istoriei, cum spuneau coloniștii. Albi și mulatri au văzut că Macandal se dezlega din lanțuri și sărea peste trunchiurile aprinse, dar soldații l-au prins, l-au lovit și l-au adus înapoi pe rug, unde a fost înghițit de flăcări și fum. Negrii au văzut că Macandal scăpa de lanțuri, sărea peste lemnele care ardeau, iar când au năvălit soldații peste el, s-a prefăcut într-un țanțar și s-a ridicat în zbor deasupra rugului, a dat ocol pieței ca să-și ia rămas-bun de la toți, după care a dispărut în văzduh, chiar înainte să înceapă ploaia care a udat rugul și a stins focul. Albii și sclavii liberi au văzut trupul ars al lui Macandal. Negrii au văzut rugul gol. Primii au fugit de ploaie, ceilalți au rămas pe loc, cântând în furtună. Macandal învinsese și-avea să se țină de cuvânt. Macandal avea să se întoarcă. De aceea, pentru că era nevoie ca legenda asta absurdă să dispară o dată pentru totdeauna, după cum îi spusese Valmorain dezechilibrului său soții, mergeau acum cu sclavii să asiste la altă execuție la Le Cap, douăzeci și trei de ani mai târziu.

Caravana lungă era păzită de patru soldați cu puști, de Prosper Cambray și Toulouse Valmorain cu pistoale și de *commandeurs* care, sclavi fiind, erau înarmați doar cu săbii

și macete. Nu erau de încredere, în caz de atac erau în stare să se alătore cimarronilor. Negrii, slabi și flămânzi, înaintau încet, cărând în spate bagaje și legați de un lanț care le făcea mersul și mai anevoios; stăpânul era de părere că era ceva cam exagerat, dar nu putea să-l contreze pe șeful vătafilor. „Nimeni nu va încerca să fugă, negrii se tem mai mult de demonii din junglă decât de jivinele veninoase”, îi explica Valmorain nevastă-sii, care însă nu voia să știe de negri, demoni sau alte lighioane. Copila Tété mergea pe lângă lectica stăpână-sii, purtată de doi sclavi dintre cei mai zdraveni. Cărarea se pierdea în vegetația deasă și noroi, cortegiul era un șarpe trist care se târa tăcut spre Le Cap. Din când în când, un lătrat de câine, un nechezat de cal sau șuierul scurt al unui bici urmat de un strigăt spărgeau liniștea în care se auzea doar respirația oamenilor și șoaptele naturii. Prosper Cambray le ceruse inițial sclavilor să cânte, ca să-și facă curaj și să gonească șerpii, așa cum făceau pe plantație, dar Eugenia era amețită și prea ostenită ca să suporte și asta.

În junglă se întuneca repede sub cupola deasă a arborilor și se lumina târziu prin ceața care plutea printre ferigi. Ziua era prea scurtă pentru Valmorain, dar nesfârșită pentru ceilalți. Hrana sclavilor era o fiertură de porumb sau batate cu carne uscată și o cană cu cafea; li se dădea seara, când făceau popas. Stăpânul poruncise să li se îndulcească cafeaua cu o bucată de zahăr și cu un strop de tafia, rachiul de trestie al săracilor, ca să nu răcească dormind pe pământul gol și mustind de apă. Fusese un an în care epidemiile făcuseră ravagii pe plantație, mulți sclavi fuseseră înlocuiți și niciun nou-născut nu supraviețuise. Dar Cambray și-a prevenit patronul că dulcele strica sclavii, care apoi se vor apuca să sugă trestia. Delict pentru care era prevăzută o pedeapsă specială, însă Valmorain nu era adeptul pedepselor complicate, le accepta doar pentru fugari, aici respecta Codul Negru cu strictete. Execuția cimarronilor

de la Le Cap i se părea o pierdere de timp și de bani: puteau fi spânzurați și fără atâtea fasoane.

Soldații și *les commandeurs* păzeau noaptea pe rând tabăra și focurile aprinse care țineau la distanță animalele și linișteau oamenii. Nimeni nu se simțea bine pe întuneric. Stăpânii dormeau în hamacele întinse într-un mare cort de pânză cerată, în care-și puseseră cuferele și câteva obiecte de mobilier. Eugenia își pierduse pofta de mâncare, abia ciugulea ca o vrabie, dar se așeza la masă ceremonios, după toate regulile etichetei. În seara aceea stătea într-un fotoliu de catifea albastră, într-o rochie de mătase, cu părul murdar adunat într-un coc și sorbind limonadă cu rom. În fața ei, fără haină, doar într-o cămașă descheiată la piept, neras și cu ochii injectați, bărbatu-său bea romul direct din sticlă. Femeia își stăpânea cu greu sila provocată de felurile de mâncare: miel picant gătit cu mirodenii menite să acopere mirosul celei de-a doua zile de drum, fasole, orez, turte de porumb sărate și fructe însiroplate. Tété îi făcea vânt cu evantaiul; îi era milă de stăpână-sa. Prinsese drag de *doña Eugenia* – așa cerea ea să i se spună: stăpâna nu o bătea și își vărsa aleanul în fața ei, deși la început n-o prea înțelegea, căci vorbea în spaniolă. Îi povestea cum o curtase el în Cuba, copleșind-o cu galanterii și cadouri, dar pe urmă, la Saint-Lazare, își vădise firea cea adevărată: clima cea rea îl stricase, la fel și magia negrilor, așa păteau toți coloniștii din Antile. Ea, în schimb, provenea din societatea madrilenă cea mai bună, era de familie nobilă și catolică. Tété nu putea să știe cum ar fi fost stăpână-sa în Spania sau în Cuba, constata doar că era tot mai rău văzând cu ochii. Când o cunoscuse, Eugenia era o tânără robustă și dispusă să se adapteze proaspătului măritiș, dar în doar câteva luni decăzuse sufletește. Se speria din orice și plângea fără motiv.

Zarité

În cort stăpânii cinau exact ca în sufrageria din casa mare. Un sclav mătura goangele de pe jos și gonea țânțarii, în timp ce alți doi stăteau în picioare în spatele scaunelor stăpânilor, desculți, transpirați în livrele și cu peruci împuțite pe cap, gata să-i servească. Stăpânul mânca distrat, înghițind aproape pe nemestecate, dar doña Eugenia scuipa dumicații în șervet, căci totul îi mirosea a pucioasă. El îi tot repeta să mănânce liniștită, căci rebeliunea fusese înăbușită din fașă și capii răzmeriței erau închiși la Le Cap cu lanțuri atât de grele că nici nu puteau să se miște, dar ea se temea să nu le rupă precum vrăjitorul Macandal. Proastă idee a avut stăpânul să-i zică de Macandal, a speriat-o rău de tot. Ea știa de ereticii care pe vremuri erau arși pe rug în țara ei și n-avea chef să asiste la asemenea oroare. În seara aceea s-a plâns de o durere cumplită de cap, era la capătul puterilor, voia să meargă în Cuba la fratele ei, era aproape, putea să meargă singură. Am vrut să-i șterg fruntea cu batista, m-a împins la o parte. Stăpânul i-a spus că nici vorbă, era periculos și nu se făcea să plece singură în Cuba. „Despre asta nu mai vorbim, să fie clar!” a strigat el supărat, s-a sculat înainte ca sclavul să-i tragă scaunul și a ieșit să dea ultimele porunci șefului vătăfilor. Ea mi-a făcut un semn, i-am luat farfuria și am dus-o într-un colț ca să mănânc mai târziu și am pregătit-o pentru culcare. Nu mai purta corsetul, ciorapii și jupoanele venite cu lada de zestre, la plantație umbra în niște halate ușoare, dar pentru cină se îmbrăca mereu cum se cuvine. Am dezbrăcat-o, i-am adus oala de noapte, am spălat-o cu o cârpă umezită, i-am presărat praf de camfor împotriva țânțarilor, am uns-o pe față și pe mâini cu lapte, i-am scos agrafele din părul castaniu și l-am periat de o sută de ori. Se lăsa în mâinile mele cu o privire pierdută. Stăpânul spunea că era foarte frumoasă, dar mie ochii aceia verzi și dinții ascuțiți nu mi se păreau omenеști. După aceea s-a lăsat în scaunul de rugăciune și a recitat cu glas tare un rozariu întreg, îngânată de mine, era și

asta obligația mea. Învățasem rugăciunile, deși nu le pricepeam înțelesul. Pe atunci învățasem ceva spaniolă cât să-i pot pricepe poruncile, căci nu vorbea în franceză sau în creolă. Căci nu ea trebuia să învețe, ci noi. Așa zicea. Mătăniile de fildeș îi treceau printre degetele albe, eu socoteam cât mai durează până să pot mânca și duce să mă culc și eu. La sfârșit, a sărutat crucea și a pus rozariul într-o punguță din piele alungită și plată, pe care și-o atârna de gât. Era pavăza ei, așa cum a mea era păpușa Erzuli. I-am dat un pahar cu porto ca să adoarmă mai repede, l-a dat peste cap strâmbându-se, am ajutat-o să se urce în hamac, am acoperit-o cu apărătoarea de țânțari și am început s-o legăn, rugându-mă să adoarmă nederanjată de liliicii care zburătăceau, jivinele care dădeau târcoale și vocile care veneau să o bântuie la ceasul acela. Nu erau glasuri omenești, îmi explicase ea: veneau din întuneric, din junglă, din subpământ, din iad, din Africa, nu vorbeau cu cuvinte, ci cu urlete și râsete nebunești. „Sunt duhurile pe care le cheamă negrii”, plângea înspăimântată. „Șșș, dona Eugenia, închideți ochii și rugați-vă”, încercam eu s-o liniștesc, deși eram la fel de speriată, chiar dacă nu auzisem nicicând vocile acelea și nu văzusem duhurile. „Tu te-ai născut aici, Zarité, de-aia nu auzi și nu vezi nimic. Dacă ai veni din Guineea ai ști că duhurile sunt pretutindeni”, îmi spunea Tante Rose, tămăduitoarea de la Saint-Lazare. Ea mă luase în grijă când venisem pe plantație, mă învățase totul și mă păzise să nu fug. „Nici să nu-ți treacă prin minte, te-ai rătăci și munții sunt mai departe decât luna. ”

Doña Eugenia a adormit, eu m-am tras în colțul meu unde lumina tremurătoare a lămpii cu ulei nu ajungea, am căutat pe pipăite farfuria și-am început să mănânc cu mâna din miel, constatând că furnicile mi-o luaseră înainte; nu e grav, îmi place gustul lor iute. Abia începusem să mănânc când a intrat stăpânul urmat de un sclav, două umbre lungi în cort și mirosul tare de piele, tutun și cal pe care-l răspândesc bărbații. Mi-am acoperit farfuria și mi-am ținut respirația, sperând să nu mă vadă. „Fecioară Maria, Maica Domnului,

roagă-te pentru noi păcătoșii”, a murmurat stăpână mea în somn, după care a spus mai tare „curva dracului”. Am zburat să o legăn ca să nu se trezească.

Stăpânul s-a așezat, sclavul i-a tras cizmele, apoi l-a ajutat să-și lepede pantalonii și celelalte veșminte, l-a lăsat doar în cămașa care-i venea până la coapse și lăsa la vedere sexul rozaliu și zbârcit ca un maț de porc ascuns într-o pădure de păr de culoarea paielor. Sclavul i-a ținut oala de noapte ca să urineze, iar înainte de a se retrage a stins lampa, lăsând doar lumânările aprinse. Doña Eugenia s-a agitat iar, de data asta s-a trezit, deschizând niște ochi speriați, dar apucasem deja să-i mai dau un porto. Am legănat-o, a adormit la loc. Stăpânul s-a apropiat cu o lumânare; nu știu ce căuta, poate pe fata care-l vrăjise cu un an în urmă. A dat s-o atingă, s-a răzgândit, s-a uitat la ea cu o expresie ciudată.

— Biata mea Eugenia... Noaptea o chinuie coșmarurile, ziua o chinuie realitatea...

— Da, stăpâne.

— Nu pricepi nimic, nu-i așa, Tété?

— Nu, stăpâne.

— Mai bine. Câți ani ai?

— Nu știu, stăpâne. Cred că zece, pe-acolo.

— Deci mai durează până devii femeie, nu?

— Se poate, stăpâne.

M-a măsurat din cap până-n picioare. Și-a luat sexul în mână de parcă l-ar fi cântărit. M-am tras îndărăt cu obraji arzând. O picătură de ceară i-a căzut pe mână și l-a fript, a tras o înjurătură, mi-a poruncit să mă duc la culcare și să dorm iepurește ca s-o păzesc pe stăpână. S-a întins în hamac, eu am alunecat ca o șopârlă în colțul meu. Am așteptat să adoarmă și am dormit și eu, abia respirând. Afară începuse ploaia. Așa-mi aduc aminte.

Balul intendentului

Călătorii cei epuizați de la Saint-Lazare au ajuns la Le Cap cu o zi înainte de execuția sclavilor fugiți, în timp ce urbea trepida de nerăbdare și se adunase atâta lume, încât aerul duhnea a mulțime și bălegar de cai. Nu mai aveai unde trage. Valmorain trimisese un om cu misiunea de a închiria o baracă pentru alaiul său, dar acesta ajunsese prea târziu și găsisse loc doar în cala unei goelete ancorate în port. N-a fost ușor să urci sclavii în bărci și de acolo pe corabie, căci se trântiseră urlând pe jos, convinși c-avea să se repete drumul macabru care-i adusese din Africa. Prosper Cambray și sclavii *commandeurs* i-au mânat cu forța și i-au legat în cală ca să nu se arunce în apă. Hotelurile pentru albi erau ticsite; sosiți cu o zi întârziere, stăpânii n-au mai găsit camere. Valmorain nu putea s-o ducă pe Eugenia într-o pensiune pentru *affranchis*. Dacă ar fi fost singur, s-ar fi dus glonț la Violette Boisier, care-i era îndatorată. Nu mai erau amanți, dar prietenia lor se consolidase cu aranjarea casei din Saint-Lazare și cu niște donații pe care i le făcuse ca să scape de datorii. Căci Violette cumpăra pe credit fără să stea pe gânduri până ca Loula și Étienne Relais să o convingă să trăiască mai chibzuit.

În seara aceea intendentul dădea o masă pentru partea cea mai aleasă a societății civile, în timp ce, câteva străzi mai încolo, guvernatorul primea floarea ofițerimii pentru a sărbători anticipat sfârșitul cimarronilor. Acestea fiind condițiile, Valmorain s-a prezentat la locuința intendentului cerând găzduire. Mai erau trei ore până să înceapă recepția și atmosfera era ca de uragan: sclavii alergau aducând sticle cu băutură, vase cu flori, mobilier nou, lămpi și sfeșnice, muzicanții mulatri își instalau instrumentele sub ordinele unui dirijor francez, majordomul cu o listă în mână număra tacâmurile de aur. Nefericita Eugenia a ajuns pe jumătate leșinată în litiera ei, urmată de Tété cu un flacon de săruri și oala de noapte. Intendentul s-a mirat să-i vadă venind atât

de devreme, dar le-a urat bun venit, deși abia-i cunoștea, muiat de sonorul nume Valmorain și de starea jalnică a femeii. Omul era îmbătrânit prematur, își ducea rău cei doar cincizeci și ceva de ani. Din cauza burdihanului nu putea să-și vadă picioarele, umbla crăcănat și țeapăn, abia putea să se încheie la haină, gâfâia într-una și aristocraticul său profil se ascundea între favoriții roșcați și nasul borcănat de petrecăreț, însă nevastă-sa era aproape neschimbată. Era gata de recepție, gătită după ultima modă de la Paris, cu o perucă împodobită cu fluturi și o rochie potopită de funde și dantele, prin al cărei decolteu i se vedeau sânii mici ca de fetiță. Era tot vrăbiuța care fusese la nouăsprezece ani, când asistase dintr-o lojă de onoare la arderea lui Macandal. Iar de atunci văzuse destule nenorociri cât să aibă coșmaruri pentru o viață. Târându-și rochia grea, a instalat-o pe Eugenia într-o cameră și a poruncit să i se pregătească baia, însă musafira nu dorea decât să se odihnească.

Două ore mai târziu au început să vină invitații, conacul s-a umplut rapid de muzică și glasuri, care ajungeau în surdină la urechile Eugeniei, întinsă în pat. Grețurile n-o lăsau să se miște, Tété îi punea comprese reci pe frunte și îi făcea vânt. Pe o sofa o aștepta rochia complicată de brocart pe care o sclavă a casei tocmai i-o călcase, ciorapii de mătase albă și pantofii din tafta neagră cu toc înalt. La parter, doamnele beau șampanie în picioare, pentru că fustele largi și corsetele prea strânse nu le lăsau să stea jos, în timp ce domniile comentau spectacolul de a doua zi cu glas scăzut, căci nu era de bun gust să facă prea mult caz de supliciu unor negri răzvrățiți. La un moment dat, muzicanții au oprit conversațiile cu un sunet de trompetă și intendentul a închinat pentru revenirea normalității în insulă. Cu toții au înălțat cupele, iar Valmorain a sorbit dintr-a sa întrebându-se ce dracu' vrea să însemne normalitate: albi și negri, oameni liberi și sclavi, cu toții erau bolnavi de frică.

Majordomul tras într-o uniformă teatrală de amiral a lovit de trei ori în dușumea cu bastonul de aur pentru a anunța

cina cu pompa convenită. La cei douăzeci și cinci de ani ai săi, omul era prea tânăr pentru un post care implica atâta răspundere și strălucire. Nici măcar nu era francez, cum ar fi fost de așteptat, ci un chipeș sclav african cu dantură perfectă, căruia mai multe cucoane îi făcuseră deja cu ochiul. Și cum să n-o facă? Măsura aproape doi metri și se mișca mai grațios și mai autoritar decât oaspeții cei mai suspuși... În continuare, asistența s-a îndreptat spre sufrageria fastuoasă, luminată de sute de lumânări. Afară se răcorise, dar înăuntru era din ce în ce mai cald. Amețit de mirosul lipicios de transpirație și de parfum, Valmorain s-a uitat la mesele lungi, sclipind de aur și argint, cristal de Baccarat și porțelanuri de Sèvres, la sclavii în livrea din spatele fiecărui scaun, plus alții aliniați de-a lungul pereților pentru a turna vinul, a aduce platourile și a lua farfuriile, și a socotit că noaptea avea să fie foarte lungă; excesul de etichetă îl plictisea la fel de mult ca o conversație banală. Poate că nevastă-sa avea dreptate când îi reproșa că se transformase într-un adevărat canibal. Musafirii s-au așezat în sfârșit la locurile lor, în târșăit de scaune trase, foșnet de mătase, conversații și muzică. Un șir dublu de servitori a adus în fine primul din cele cincisprezece feluri din meniul scris cu litere aurite: prepelițe minuscule umplute cu prune, aduse în flăcările coniacului arzând. Valmorain scurma încă prin osișoarele păsăruicii din farfurie când majordomul cel fătos a venit să-i șoptească discret că soția sa se simte rău. În același timp, gazda primea vestea de la alt servitor: doamna i-a făcut semn de la capătul celălalt al mesei și ambii s-au ridicat neobservați în rumoarea conversațiilor și zgomotul tacâmurilor care loveau porțelanul și au urcat la etaj.

Eugenia era verde la față și încăperea mirosea a vomă și excremente. Soția intendentului a sugerat să fie văzută de doctorul Parmentier, care din fericire se afla printre invitați și după care a pornit imediat un sclav. Medicul, un om la vreo patruzeci de ani, mărunțel și slab, cu trăsături aproape feminine, era omul de încredere pentru *les grands blancs* din

Le Cap pentru discreția și reușitele sale profesionale, cu toate că metodele lui nu erau tocmai ortodoxe: prefera să apeleze la plantele celor săraci în loc să aplice purgativele, luările de sânge, clismele, cataplasmele și lecurile fanteziste ale medicinei europene. Parmentier reușise să discrediteze elixirul de șopârlă cu praf de aur, care cică ar fi vindecat febra galbenă – firește, doar în cazul celor bogați, căci ceilalți nu-și puteau permite să dea atâția bani. Demonstrase că porcăria aia era toxică și că, dacă bolnavul supraviețuia febrei de Siam, murea oricum otrăvit. A urcat imediat, măcar să scape puțin din aerul irespirabil din sufragerie. A găsit-o pe doamna Valmorain albă la față printre pernele mari ale patului și a purces să o examineze, în timp ce Tété scotea afară lighene și cârpe.

— Am făcut trei zile pe drum ca să vedem evenimentul de mâine și uite în ce hal e nevastă-mea, s-a plâns Valmorain din prag cu batista la nas.

— *Madame* nu va putea asista la execuție, trebuie să se odihnească o săptămână-două, a decretat Parmentier.

— Iar nervii? a întrebat el iritat.

— Trebuie să stea liniștită ca să nu apară complicații. E însărcinată, a spus doctorul, acoperind-o cu un cearșaf.

— Un fiu! s-a bucurat Valmorain, mângâind mâinile inerte ale femeii. Rămânem aici cât spui, doctore, o să închiriez o casă ca să nu-l deranjăm pe domnul intendent și pe amabila sa doamnă.

Auzindu-l, Eugenia a deschis ochii și s-a ridicat în capul oaselor cu o energie neașteptată.

— Plecăm numaidecât, a țipat.

— Imposibil, *ma chérie*, nu poți călători în condițiile astea. După execuție, Cambray va duce sclavii la Saint-Lazare iar eu rămân aici să te îngrijesc.

— Tété, ajută-mă să mă îmbrac, a poruncit ea, dând la o parte cearșaful.

Toulouse a încercat s-o oprească, ea l-a împins cât colo și, cu privirile aprinse, i-a cerut să pornească la drum pe dată,

căci oștile lui Macandal erau pe drum pentru a salva sclavii și a se răzbuna pe albi. A rugat-o să vorbească mai încet ca să nu se audă în toată casa, însă ea continua să urle. Intendentul a venit să vadă ce se petrece și a dat cu ochii de musafira aproape despuiată care se lupta cu bărbatu-său. Doctorul Parmentier a scos atunci la iveală un flacon și cei trei bărbați au silit-o să înghită o doză de laudanum în stare să doboare un corsar. Peste șaptesprezece ore, Eugenia Valmorain se trezea din cauza mirosului de pârlit care intra pe geamul deschis. Hainele și patul musteau de sânge; așa lua sfârșit bucuria și speranța primului său copil. Și așa a scăpat Tété de spectacolul execuției osândiților, care au pierit pe rug, la fel ca Macandal.

Nebuna de pe plantație

Șapte ani mai târziu, într-o lună fierbinte și bătută de uragane a anului 1787, Eugenia Valmorain dădea naștere primului ei fiu viu, după mai multe sarcini eșuate care-i făcuseră praf sănătatea. Fiul atât de dorit venea când nu-l mai putea iubi, căci ajunsese într-o stare de nervi care o făcea să aibă crize de demență ce o purtau prin alte lumi zile în șir, uneori preț de mai multe săptămâni. Atunci o sedau cu tinctură de opiu, în restul timpului o calmau cu infuzii de plante de la Tante Rose, înțeleaptă tămăduitoare din Saint-Lazare, efectul fiind că starea de angoasă se transforma într-una de prostrație, oricum mai suportabilă pentru cei din jur. Inițial Valmorain râdea de „ierburile astea ale negrilor”, dar și-a schimbat părerea constatând cât o respecta doctorul Parmentier pe Tante Rose. Medicul venea pe plantație ori de câte ori putea, în ciuda efectelor dezastruoase pe care le avea asupra plăpândului său organism drumul făcut călare, cu pretextul de a o examina pe Eugenia, dar de fapt ca să studieze metodele vindecătoarei. Apoi le aplica la spital, notând cu multă aplicație rezultatele, căci voia să scrie un tratat de leacuri naturale din Antile, limitându-se la domeniul botanicii, dat fiind că magia, care pe el îl interesa

la fel de mult ca plantele, n-ar fi fost luată nicicând în serios de confrății lui. Tante Rose se obișnuise cu curiozitatea albului și accepta să o însoțească în junglă să caute ingredientele necesare. Valmorain le dădea doi catâri și două pistoale, pe care Parmentier le purta la cingătoare, deși nu știa să le folosească. Tămăduitoarea refuza escorta unui *commandeur* înarmat: de-abia ar fi atras atenția bandiților. Dacă Tante Rose nu găsea cele necesare în expedițiile acestea și nu avea ocazia să se ducă la Le Cap, îl ruga pe medic să le procure; așa a ajuns el să știe pe de rost nenumăratele prăvălii de ierburi și alte vrăjitorii din port, de la care se aprovizionau oameni de toate culorile. Parmentier stătea de vorbă cu orele cu „doctorii de frunze” din prăvăliile de pe stradă și din fundul dughenelor, acolo unde se vindeau leacuri naturale, poțiuni magice, fetișuri voodoo și creștine, droguri și veninuri, obiecte care purtau noroc sau ghinion, praf de aripi de înger și pulbere de corn de drac. O văzuse pe Tante Rose vindecând răni pe care el le-ar fi rezolvat prin amputare, o văzuse făcând amputări care lui i s-ar fi cangrenat, o văzuse tratând cu succes febra și dizenteria care făceau ravagii printre soldații francezi din garnizoane. „Să nu bea apă. Dă-le cafea slabă și supă de orez”, îl învățase Tante Rose. Parmentier a dedus că totul stătea în a fierbe apa, dar și-a dat seama că fără infuzia de plante ale tămăduitoarei vindecarea n-ar fi fost posibilă. Negrii rezistau mai bine la boli, însă albi cădeau ca muștele, iar dacă nu se prăpădeau în câteva zile, rămăneau neoameni luni întregi. Totuși, pentru tulburări mintale atât de profunde ca cea a Eugeniei vracii negri nu erau mai avansați decât medicii europeni. Lumânările sfințite, fumigațiile cu salvie și frecțiile cu untură de șarpe s-au dovedit la fel de inutile ca soluția de mercur și băile reci recomandate de textele de medicină. La balamucul din Charenton, unde Parmentier făcuse o scurtă perioadă de practică în tinerețe, nu exista tratament pentru țicniți.

La douăzeci și șapte de ani, Eugenia își pierduse frumusețea care-l vrăjise pe Toulouse Valmorain la balul de la consulatul Cubei, era roasă de obsesii și slăbită de climă și avorturile spontane. Deteriorarea începuse la puțin timp după venirea pe plantație și se accentuase după fiecare sarcină nedusă până la capăt. Era îngrozită de puzderia de insecte din Saint-Domingue, purta mănuși, pălărie cu boruri largi și un voal des până la pământ, cămăși cu mâneci lungi. Doi copii de sclavi îi făceau pe rând vânt cu evantaiul și striveau orice goangă care ar fi apărut prin preajmă. Un cărăbuș îi provoca o criză. Mania asta se adâncise într-atât, că abia mai ieșea din casă, mai ales la asfințit când năvăleau țânțarii. Închisă în ea, trecea prin clipe de teroare sau de exaltare religioasă, urmate de furii când împărțea palme în dreapta și-n stânga – doar pe Tété n-o bătea niciodată. Depindea de ea în toate cele, fata era confidenta ei, singura care stătea lângă ea când o apucau dracii. Tété îi îndeplinea dorințele încă înainte să deschidă gura, era mereu pe fază, gata să-i întindă un pahar cu limonadă în clipa în care îi era sete, să prindă din zbor farfuria pe care o arunca pe jos, să-i aranjeze agrafele care o înțepau în cap, să-i ștergă transpirația sau s-o pună pe oală. Eugenia nici nu observa prezența slavei, doar lipsa ei. Când o apucau spaimile și urla până răgușea, Tété stătea lângă ea și îi cânta sau se ruga până trecea criza și stăpâna se prăbușea într-un somn profund, din care se trezea fără să-și amintească nimic. Iar în lungile perioade de melancolie, fetița venea la ea în pat și o mângâia drăgăstos până ce înceta să mai plângă. „Grea viață mai are *doña* Eugenia! E mai sclavă decât mine, pentru că nu poate scăpa de frică”, i-a spus într-o zi lui Tante Rose. Tămăduitoarea era la curent cu visurile ei de libertate, o oprise nu doar o dată să n-o ia la sănătoasa, dar de vreo doi ani încoace fata părea că se resemnase cu soarta și nu mai pomenise de evadare.

Tété a fost prima care și-a dat seama că accesele stăpânei coincideau cu bătaia tobelor din nopțile de *calenda*, când

sclavii se adunau să danseze. Aceste *calendas* se transformau de obicei în ceremonii voodoo, care erau interzise, însă Cambray și ceilalți vătafi nu încercau să le împiedice, le era frică de puterile supranaturale pe care le avea *mambo*, adică Tante Rose. Eugeniei bătaia tobelor îi anunța stafii, vrăjitorii și blesteme, toate nenorocirile ei veneau de la voodoo. Degeaba îi explicase doctorul Parmentier că voodoo n-avea nimic fioros, era doar un ansamblu de credințe și ritualuri așa cum are orice religie, chiar și cea catolică, și în plus foarte necesar, căci dădea un sens vieții mizere a sclavilor. „Un eretic! Numai un franțuz poate să compare sfânta credință în Iisus cu superstițiile acestor sălbatici”, izbucnea Eugenia. Pentru Valmorain, raționalist și ateu, intrările în transă ale negrilor făceau parte din aceeași categorie cu rugăciunile nevesti-sii și în principiu nu se opunea nici unora, nici altora. Toleră cu egală bunăvoință ceremoniile voodoo și slujbele călugărilor care vizitau plantația atrași de romul fin produs în distileria sa. Africanii primeau botezul în masă, de cum coborau de pe corabie în port, conform Codului Negru, dar contactul lor cu creștinismul se limita la asta și la participarea la slujbele călugărilor transhumanți. Iar dacă ceremoniile voodoo îi consolau, n-avea niciun sens să fie interzise, era de părere Toulouse Valmorain.

Data fiind starea tot mai proastă a Eugeniei, a vrut să o ducă în Cuba, unde schimbarea poate că i-ar fi făcut bine, însă cumnatul Sancho i-a scris că era în joc bunul renume al familiilor Valmorain și García del Solar. Discreție înainte de toate. Ar fi fost rău pentru afacerile amândurora dacă începea să se vorbească de țicneala soră-sii. Îi mai scria cât de mult regretă că îi dăduse de soție o femeie sărită de pe fix. Nici nu bănuia, pentru că la mănăstire soră-sa nu avusese niciun simptom care să dea de bănuț, iar când i-o aduseseră părea normală, deși mintea n-o prea dădea afară din casă. De antecedentele familiale nici măcar nu și-a adus aminte: de unde să-și închipuie că melancolia religioasă a bunicii și

isteria delirantă a mamei ar fi ereditare? Dar Toulouse Valmorain nu i-a luat în seamă sfatul și a dus-o pe bolnavă la Havana, unde a rămas în grija măicuțelor timp de opt luni. Perioadă în care Eugenia n-a întrebat niciodată de soțul ei, doar de Tété, care rămăsese la Saint-Lazare, și des. În pacea mănăstirii s-a liniștit, bărbatul a luat-o acasă destul de sănătoasă și mulțumită. Dar starea ei bună n-a durat mult. A rămas din nou însărcinată, a pierdut din nou copilul, din nou a scăpat cu viață doar datorită intervenției lui Tante Rose.

În scurtele perioade în care Eugenia părea că își revenise, cei din casa mare răsufiau ușurați, până și sclavii de pe plantația de trestie, care o zăreau doar de departe, atunci când ieșea la aer învăluită de sus până jos, percepeau schimbarea. „Mai sunt drăguță?” o întreba pe Tété, pipăindu-și trupul care-și pierduse nurii. „Da, tare drăguță”, o asigura fata, dar n-o lăsa să se privească în oglinda venețiană din salon până nu-i făcea baie, o spăla pe cap și o îmbrăca într-o rochie frumoasă, deși demodată, și o machia cu carmin pe obraji și cărbune pe pleoape. „Trage obloanele și aprinde niște frunze de tutun ca să gonească insectele, am să cinez cu soțul meu”, spunea atunci Eugenia, ceva mai însuflețită. Și, gătită, clătinându-se, cu ochii măriți și mâinile tremurătoare din cauza opiului, își făcea apariția în sufrageria în care nu mai călcase de săptămâni întregi. Valmorain o primea cu un amestec de surpriză și neîncredere, căci nu puteai ști cum o să se termine aceste reconcilieri sporadice. După atâtea necazuri matrimoniale se hotărâse să o lase în pace, ca și cum fantoma hărtănită n-ar mai fi avut nicio legătură cu el, dar când Eugenia apărea gătită ca de sărbătoare în lumina măgulitoare a sfeșnicelor, iluzia renăștea vremelnice. N-o mai iubea, dar era soția lui și trebuiau să rămână împreună până la moarte. Episoadele de normalitate se sfârșeau de regulă în pat, unde el o asalta fără niciun preambul, cu o urgență de marinar. Îmbrățișările nu îi uneau ca la început și nici n-o readuceau pe Eugenia pe

tărâmul rațiunii, dar uneori se soldau cu altă sarcină și astfel se repeta ciclul de speranță și frustrare. În luna iunie s-a aflat că era iar gravidă și nimeni, ea cu atât mai puțin, nu s-a încumetat să celebreze vestea. Coincidența a făcut ca în aceeași noapte să aibă loc o *calenda*, iar ea a crezut că tobele o anunțau că a zămislit un monstru. Plodul din pântec era blestemat de voodoo, era un copil zombi, un mort viu. N-a fost chip să se calmeze, halucinația atât de intensă a molipsit-o până și pe Tété. „Și dacă e adevărat?” a întrebat-o pe Tante Rose, tremurând toată. Tămăduitoarea a asigurat-o că nimeni nu zămislise nicicând un zombi, chestia asta se face cu un cadavru proaspăt, un procedeu deloc lesne, și a propus să conducă o ceremonie voodoo pentru ca stăpâna să scape de închipuirile cele rele. Au așteptat ca Valmorain să plece de acasă și femeia s-a apucat să inverseze presupusa magie neagră a tobelor prin ritualuri și vrăji complicate, menite a-l transforma pe micuțul zombi într-un bebeluș normal. „Și cum vom ști dacă a dat rezultat?” a întrebat Eugenia la sfârșit. Tante Rose i-a dat să bea o fiertură grețoasă și i-a spus că dacă face pipi albastru totul o să fie bine. A doua zi, Tété îi arăta oala de noapte cu un lichid albastru, care a liniștit-o pe Eugenia doar pe jumătate, căci bănuia că îi pusese ceva în oală. Doctorul Parmentier, căruia nu i s-a suflat o vorbă, a recomandat ca doamna Valmorain să fie ținută până la naștere într-o stare de semitrezie. Între timp își pierduse speranța de a o face bine, era convins că insula o ucidea încetul cu încetul.

Oficiantă de ceremonii

Măsura drastică de a o menține pe Eugenia dopată a dat rezultate la care nici chiar Parmentier nu se aștepta. În lunile care au urmat, burta i-a crescut normal, în timp ce-și petrecea timpul culcată sub plasa de țânțari pe un divan de pe terasă, picotind sau privind norii, departe de ceea ce se petrecea în interiorul ei. „Dacă ar fi tot timpul atât de liniștită ar fi perfect”, spusese odată stăpânul, iar Tété îl auzise. Se

hrănea cu zahăr și cu o fiertură concentrată de găină și legume pisate, inventată de bucătăreasa Mathilde. Tété trebăluia prin casă, apoi se instala pe terasă să coasă lucrușoarele copilului și să cânte cu glas răgușit imnurile religioase care-i plăceau Eugeniei. Uneori, când erau singure, Prosper Cambray venea chipurile să bea o limonada, trăgea de timp cu paharul în mână, cu un picior pe balustradă, cravașându-și cizmele cu biciul și plimbându-și ochii veșnic roșii peste trupul fetei.

— Socotești prețul, Cambray? Nu e de vânzare, l-a prins într-o după-amiază Toulouse Valmorain, apărând brusc.

— Ce-ați spus, stăpâne? a întrebat multrul sfidător, fără să-și schimbe poziția.

Valmorain i-a făcut semn și omul l-a urmat fără chef în birou. Tété n-a aflat ce-au vorbit; stăpânul i-a comunicat doar că nimeni nu avea voie să dea târcoale prin casă fără autorizația lui, nici măcar șeful vătafilor. Însă atitudinea insolentă a lui Cambray nu s-a modificat după discuția aceea cu patronul, singura sa grijă când venea să ceară o răcoritoare și s-o dezbrace din priviri pe Tété era să se asigure că acesta nu era prin preajmă. De mult nu-l mai respecta, dar nu avea curaj să întindă prea tare coarda, tot mai spera să-l numească administrator general.

În decembrie, Valmorain l-a chemat pe doctorul Parmentier să stea la plantație până când Eugenia avea să nască, nu voia să lase treaba asta pe mâinile lui Tante Rose. „Ea e mai pricepută decât mine la așa ceva”, a argumentat medicul, dar a primit invitația, căci se putea odihni, citi și nota alte leacuri ale tămăduitoareii pentru viitoarea sa carte. Tante Rose era căutată și de pe alte plantații, îngrijea atât oameni, cât și animale, vindeca infecții, cosea răni, scăpa de fierbințeală și rezolva accidente, ajuta la nașteri și încerca să salveze viața negrilor pedepsiți. Avea voie să meargă departe după plantele ei și era luată la Le Cap ca să procure ingrediente; i se dădeau ceva bani și veneau s-o ia după două zile. Ea era *mambo*, oficianța de la *calendas*, la care veneau

negri de pe alte plantații; nici la asta nu se opunea Valmorain, cu toate că șeful vătafilor îi spusese că totul se termina cu orgii sexuale și zeci de posedatăi care se tăvăleau pe jos cu ochii dați peste cap. „Nu fi atât de sever, Cambray, lasă-i să se descarce, după aia sunt mai docili la muncă”, îi răspundea binedispus stăpânul. Tante Rose lipsea cu zilele, și tocmai când vătaful-șef declara că fugise cu sclavii cimarroni sau trecuse râul în teritoriul spaniol, ea revenea șchiopătând, obosită și cu desaga plină. Tante Rose și Tété nu se aflau sub autoritatea lui Cambray, care se temea ca prima să nu-l transforme într-un zombi, pe când a doua era sclava personală a stăpânei, deci trebuia să fie mereu în casa mare. „Nimeni nu stă cu ochii pe tine, nașă, de ce nu fugi?” a întrebat-o într-o bună zi Tété. „Cum să fug cu piciorul ăsta beteag? Și cum să-i las pe cei ce au nevoie de mine? Și-apoi, la ce-ar folosi ca eu să fiu liberă și ceilalți să rămână mai departe sclavi?” La asta fata nu se gândise și vorbele tămăduitoare i-au rămas în minte, bâzâind ca un bondar. A mai vorbit adesea cu nașa ei, dar ideea că libertatea ei era legată iremediabil de cea a celorlalți sclavi n-a acceptat-o niciodată. Dacă ar fi putut fugi, ar fi făcut-o fără să se gândească la cei rămași în urmă, de asta era sigură. După ce se întorcea din expediție, Tante Rose o chema în cabana ei și se apucau să prepare leacurile pentru care, în afară de produsele proaspete culese din sânul naturii, mai era nevoie și de dozajul exact și de riturile potrivite. Vrajitorii, spunea Cambray, asta fac ele acolo, o bătaie bună le-ar trebui. Dar n-avea curaj să se atingă de ele.

Într-o zi, doctorul Parmentier s-a sculat după ce și-a făcut siesta și s-a dus la Tante Rose s-o întrebe dacă știa un leac pentru mușcătura de scolopendră. Cum Eugenia era liniștită și vegheată de o slujnică, a rugat-o pe Tété să-l însoțească. Au găsit-o pe tămăduitoare așezată pe un scaun împletit în ușa cabanei pe care ultimele ploii o cam făcuseră praf, cântând ceva într-o limbă africană și punând pe o cârpă frunzele desprinse de pe o cracă. Era atât de concentrată, că

nici nu i-a auzit venind. A dat să se ridice, dar Parmentier a oprit-o cu un gest. Doctorul s-a șters de sudoare cu batista, femeia i-a adus apă din cabană. Căsuța era mai mare decât ai fi crezut, foarte ordonată, fiecare lucru la locul lui, întunecoasă și răcoroasă. Chiar și mobilierul era superb în comparație cu cel al celorlalți sclavi: o masă din scânduri, un dulap olandez descleiat, un cufăr din tablă ruginită, câteva lăzi pe care i le dăduse Valmorain ca să-și depoziteze leacurile și o serie de oale de lut pentru fierturi. Un morman de frunze uscate și paie, acoperit cu o cuvertură cadrilată și o pătură subțire, îi servea drept pat. De acoperișul din crengi de palmier atârnau ramuri, mănunchiuri de ierburi, pene, șiraguri de mărgele, reptile disecate, semințe, scoici și alte obiecte necesare științei sale. Doctorul sorbi apă dintr-o tărtăcuță, își trase sufletul și se apropie de altarul pe care se aflau ofrande din flori de hârtie, bucăți de cartof dulce, un degetar cu apă și tutun pentru *loas*. Știa că crucea nu era creștină, ci reprezenta încrucișările și răspântiile vieții, dar statueta din ghips vopsit era negreșit a Fecioarei Maria. Tété i-o dăduse, era un cadou de la stăpână. „Dar eu o prefer pe Erzuli, de fapt și nașa”, adăugă. Doctorul dădu să apuce *asson*-ul sacru pentru voodoo, o tărtăcuță cu simboluri pictate și montat pe un băț împodobit cu mărgele și umplut cu osișoarele unui prunc mort, dar se opri la timp. Nimeni n-avea voie să-l atingă fără permisiunea posesorului. „Ceea ce confirmă ce-am auzit: Tante Rose e o preteasă, o *mambo*”, și-a zis el. *Asson*-ul era păstrat de regulă de *hungan*, dar la Saint-Lazare nu exista unul, astfel că ceremoniile erau conduse de Tante Rose. Parmentier mai bău din apă, își udă batista, și-o legă în jurul gâtului și ieși din nou în căldura de afară. Tante Rose nu-și ridicase privirea de la treaba ei migăloasă și nici nu-i oferise un scaun ca să stea jos, căci nu avea decât unul. Era greu să-i dai o vârstă, căci avea chipul tânăr, dar corpul chinuit. Brațele îi erau subțiri și tari, sânii îi atârnau ca două papaya sub cămașă, avea tenul foarte întunecat, nasul drept și lățit la bază, buzele bine desenate și

o privire intensă. Pe cap era legată cu o basma, de sub care se ghicea părul bogat, niciodată tuns și adunat în rulouri aspre și strânse, ai fi zis o frânghie de sisal. La paisprezece ani, peste un picior îi trecuse o căruță, rupându-i-l în mai multe locuri care s-au sudat prost, de aceea mergea greu și se sprijinea într-un baston pe care i-l sculptase un sclav recunoscător. Femeia pretindea că accidentul acela fusese norocul ei, căci o scăpase de munca la trestia de zahăr. Orice altă sclavă betegită ar fi ajuns să amestece în cazanul cu melasă fierbinte sau să spele rufe la râu, dar pe ea *loas* o aleseseră încă de tânără drept *mambo*. Parmentier nu o văzuse oficiind la o ceremonie, dar putea să și-o imagineze transformată, în transă. Toți puteau fi oficanți de voodoo și puteau simți divinitatea în clipa când erau posedați de *loas*; rolul de *hungan* sau de *mambo* consta doar din prepararea *hounfort*-ului pentru ceremonie. Valmorain îi spusese doctorului Parmentier că bănuia că Tante Rose era o simplă șarlatană care profita de ignoranța pacienților ei. „Importante sunt rezultatele; cu metodele ei, ea le nimerește mai bine decât mine cu metodele mele”, replicase doctorul.

De pe plantație se auzeau glasurile sclavilor care tăiau trestia în același ritm. Munca începea înainte de crăpatul zorilor, când trebuia adunat nutreț pentru animale și lemne de foc, după care se trudea până seara, cu o pauză de două ore la prânz, când cerul devenea alb și pământul asuda. Cambray dorea să elimine pauza – stipulată în Codul Negru și respinsă de majoritatea stăpânilor de plantații – dar Valmorain o găsea necesară. Le mai dădea și o zi de odihnă pe săptămână ca să-și cultive legumele, le dădea și ceva alimente, insuficiente, dar mai mult decât pe alte plantații, unde se pleca de la ideea că sclavii trebuie să se descurce cu ce cultivă. Tété auzise de o reformă a Codului Negru: trei zile libere pe săptămână și eliminarea biciului, dar mai auzise și că niciun colonist n-ar fi admis așa ceva, chiar dacă regele ar fi aprobat legea. Cine să muncească pentru altul nebiciuit? Doctorul nu înțelegea ce cântau oamenii. Era de mulți ani pe

această insulă și urechea i se obișnuise cu creola vorbită în oraș, un fel de franceză stricată, sacadată și cu ritm african, dar creola de pe plantații era de neînțeles, pentru că sclavii o transformaseră într-o limbă cifrată ca să nu fie înțeleși de albi, de aceea avea nevoie de Tété ca interpretă. Se uită atent la frunzele pe care le alegea Tante Rose. „Pentru ce sunt bune?” Ea îl lămuri: *koulant*-ul e pentru inima care bătea prea tare, pentru bubuiturile din cap, osteneala de seară și disperare. „Pentru mine ar fi bun? Că am probleme cu inima.” „Ar fi, e bun și contra bășinilor.” Tustrei au izbucnit în râs. Exact atunci au auzit venind un cal în galop. Un *commandeur* venea după Tante Rose pentru că avusese loc un accident la fabrica de zahăr. „Seraphine a băgat mâna unde nu trebuie!” a țipat omul de pe cal și a făcut cale-ntoarsă, fără să-i propună s-o ducă și pe ea. Tămăduitoarea a învelit atent frunzele, și-a pus legătura pe cap, și-a luat desaga cu leacuri și a plecat, urmată de cei doi.

Pe drum au depășit mai multe căruțe trase de boi și încărcate cu trestie proaspăt tăiată: trebuia prelucrată repede, nu putea sta mai mult de câteva ore. Pe măsură ce se apropiau de clădirile joase de lemn ale morii, mirosul greu de melasă li se lipea de piele. De o parte și de alta a drumului, sclavii tăiau trestia cu cuțite și macete, supravegheați de vătafi. Era de-ajuns ca vătafii să dea cea mai mică dovadă de slăbiciune, că șeful Cambray îi trimitea să muncească și chema alții în loc. Pentru că avea nevoie de mai multă mână de lucru, Valmorain închiriasse două echipe de la vecinul său Lacroix, care o duceau și mai rău, dat fiind că lui Cambray nu-i păsa cât rezistă. Niște copii treceau printre rânduri împărțind apă din găleți cu un polonic. Mulți negri erau slabi morți, bărbații doar cu un pantalon ușor pe ei și cu pălării de paie, femeile în cămășoale lungi și o cârpă pe cap. Mamele își purtau plozii în spate și așa tăiau trestia. În primele două luni li se permitea să-i alăpteze, apoi trebuiau să-i lase în șopron, cu o bătrână și doi copii mai măricei, care-i îngrijeau cum puteau. Mulți mureau de tetanos, paralizați, cu fălcile

înceștate, alt mister al acestei insule, căci albi nu păteau așa ceva. Stăpânii nu bănuiau că simptomele pot fi provocate fără a lăsa vreo urmă înfigând un ac în partea moale a craniului, înainte ca oasele să se sudeze, și astfel copilul pleca mulțumit pe insula de sub mare fără să ajungă vreodată sclav. Era o raritate să vezi negri cu părul cărunt așa ca Tante Mathilde, bucătăreasa de la Saint-Lazare, care nu lucrase niciodată pe câmp. Când Violette Boisier o cumpărase pentru Valmorain, avea deja niște ani, dar nu vârsta conta, ci meseria, experiența, iar ea servise în casa celui mai bogat *affranchi* din Le Cap, un mulatru școlit în Franța și care controla exportul de indigo.

La moara de zahăr au găsit o tânără întinsă pe jos într-un nor de muște și în zgomotul mașinilor acționate de catâri. Procesul era delicat și era lăsat în grija celor mai destoinici, care trebuiau să calculeze cantitatea corectă de var și timpul de fierbere a siropului din care se făcea zahărul de calitate. Acolo aveau loc accidentele cele mai grave, de data asta victima era Séraphine, atât de plină de sânge, încât Parmentier a avut impresia că-i plesnise ceva în piept, abia pe urmă a văzut că sângele țâșnea din ciotul brațului pe care-l strângea pe pântecul rotund. Cu o mișcare rapidă, Tante Rose și-a scos basmaua de pe cap și i-a legat-o deasupra cotului, murmurând o invocație. Capul lui Séraphine a căzut pe genunchii doctorului, dar Tante Rose a tras-o la pieptul ei, i-a deschis gura și i-a turnat pe gât un lichid negricios dintr-un șip scos din desagă. „Nu e decât melasă, ca să-i dea puteri”, l-a lămurit pe doctor, deși acesta nu întrebase nimic. Un sclav le-a spus că femeia împingea trestie în moară, n-a fost atentă o clipă și palele dințate i-au înhățat mâna. I-a auzit țipetele și a oprit catârrii înainte ca mașina să-i înghită brațul până la umăr. Dar ca s-o elibereze trebuise să-i reteze mâna cu toporul atârnat de un cârlig special pentru astfel de cazuri. „Trebuie oprit sângele. Dacă nu se infectează, va trăi”, a decretat doctorul și a trimis un sclav la casa mare să-i aducă geanta. Omul a șovăit, primea

ordine doar de la *commandeurs*, dar un cuvânt rostit de Tante Rose l-a făcut să plece în goană. Séraphine a deschis puțin ochii și bălmăjea ceva printre dinți. Tante Rose s-a aplecat peste ea să audă. „Nu pot, *p'tite*, e albul de față, nu pot”, i-a șoptit. Doi sclavi au ridicat-o și-au întins-o pe o masă de lemn negeluit. Tété gonea găinile și un porc care căuta prin mizeria de pe jos, tămăduitoarea o spăla pe Séraphine cu apa dintr-o găleată, repetându-i la ureche aceleași cuvinte: „Nu pot, *p'tite*, nu pot”. Un alt bărbat a adus de la moară tăciuni aprinși. Din fericire, când Tante Rose a cauterizat ciotul, Séraphine era deja leșinată. Doctorul a constatat că era însărcinată în șase sau șapte luni și că avea să avorteze din cauza sângerării.

În pragul ușii a apărut un călăreț; un sclav a fugit să apuce dârlogii, omul a sărit la pământ. Era Prosper Cambray, cu pistolul la brâu și biciul în mână, îmbrăcat în niște nădragi negri și o cămașă ordinară, dar în cizme de piele și pe cap cu o pălărie americană de bună calitate, la fel ca a lui Valmorain. Orbit de lumina de afară, nu l-a recunoscut pe Parmentier. „Ce e zarva asta?” a întrebat cu glas suav și amenințător, lovindu-și cizmele cu biciul, gestul lui obișnuit. Toți s-au dat înapoi, ca să vadă singur, abia atunci a dat cu ochii de doctor și tonul i s-a schimbat, devenind amabil.

— Nu-ți pierde timpul cu asta, doctore. Tante Rose o să se ocupe de tot. Te conduc la casa mare, dacă-mi permiți. Unde ai lăsat calul?

— Tânăra asta trebuie dusă la cabana lui Tante Rose ca să fie îngrijită. E însărcinată, a răspuns doctorul.

— I-auzi ce noutate, a râs Cambray.

— Dacă face cangrenă va trebui să-i tai brațul, a insistat Parmentier, roșu de indignare. Repet, trebuie dusă imediat acasă la Tante Rose.

— Pentru asta există spitalul, doctore.

— Ala nu e spital, e un grajd împuțit!

Șeful vătafilor s-a uitat în jur curios, ai fi zis că vede pentru prima dată baraca fabricii de zahăr.

— Nu merită să-ți faci griji pentru femeia asta, doctore; oricum, nu va mai fi bună să lucreze la zahăr, va trebui să găsească altceva.

— Nu m-ai înțeles, Cambray, l-a întrerupt doctorul, sfidător. Vrei să-l rog pe *monsieur* Valmorain să rezolve el?

Tété n-a îndrăznit să se uite la șeful vătafilor; nimeni nu-i vorbise pe acest ton, nici măcar stăpânul, i-a fost frică să nu ridice pumnul la Parmentier, dar omul a vorbit de data asta pe un ton blând și umil, ca de servitor.

— Ai dreptate, doctore. Dacă Tante Rose o salvează, măcar vom avea un copil, și a atins cu coada biciului burta însângerată a lui Séraphine.

O faptură care nu e omenească

Grădina de la Saint-Lazare, care se născuse dintr-un impuls al lui Valmorain la puțin timp după căsătorie, devenise cu anii proiectul său favorit. O proiectase copiind desene dintr-o carte despre palatele lui Ludovic al XIV-lea, doar că în Antile nu cresc florile din Europa și trebuise să angajeze un botanist din Cuba, prieten cu Sancho García del Solar, care să-l sfătuiască. Grădina ieșise colorată și îmbelșugată, numai că trebuia apărată de voracitatea tropicului de către trei sclavi neobosiți, care se ocupau și de orhideele crescute la umbră. În fiecare zi, Tété ieșea înainte să se lase canicula să culegă flori pentru buchetele din casă. În dimineața aceea Valmorain se plimba cu doctorul Parmentier pe cărarea îngustă care despărțea răzoarele geometrice de flori și arbuști, și îi spunea că după uraganul din anul precedent se văzuse silit să replanteze totul, numai că doctorul se gândea la cu totul altceva. Parmentier n-avea ochi pentru plantele decorative, i se păreau o risipă a naturii; mult mai mult îl interesau buruienile urâte din curtea lui Tante Rose, care aveau puterea să vindece sau să ucidă. Așa cum îl interesau și descântecurile tămăduitoare, căci

constatase ce efecte benefice aveau asupra sclavilor. Îi mărturisi lui Valmorain că fusese tentat nu doar o dată să-și trateze bolnavii cu metodele vracilor negri, dar fusese împiedicat de pragmatismul francez și teama de ridicol.

— Superstițiile astea nu sunt demne de atenția unui om de știință ca dumneata, a răs Valmorain.

— Dar am văzut vindecări miraculoase, *mon ami*, și am mai văzut și oameni murind fără vreo cauză anume, doar pentru că ar fi fost victimele magiei negre.

— Africani sunt foarte sugestibili.

— Și albi... Uite, chiar soția dumitale...

— E o diferență fundamentală între un african și nevastă-mea, oricât de ținută ar fi, doctore! Doar nu crezi că negrii sunt la fel ca noi, nu?

— Din punct de vedere biologic e limpede că sunt.

— Se vede că nu prea ai de-a face cu ei. Negrii sunt construiți pentru munci grele, simt în mai mică măsură durerea și oboseala, creierul lor e limitat, nu știu să discearnă, sunt violenți, dezordonați și leneși, lipsiți de ambiție și sentimente nobile.

— Același lucru s-ar putea spune despre un alb abrutizat de sclavie, *monsieur*.

— Ce absurditate, exclamă Valmorain disprețuitor. Negrii au nevoie de mână forte. Și mă refer la fermitate, nu la brutalitate, notează.

— Aici nu există cale de mijloc: odată acceptată noțiunea de sclavie, tratamentul e același.

— Nu sunt de acord. Sclavia e un rău necesar, singura modalitate de a ține o plantație, dar se poate face și prin forme mai omenești.

— Nu poți fi omenos și să posezi și să exploatezi altă ființă!

— N-ai avut niciodată un sclav, doctore?

— Nu, și nici n-am de gând să am unul.

— Te felicit. Ai noroc că nu ești plantator. Să știi că nici mie nu-mi place sclavia și nici să trăiesc aici, dar cineva trebuie să muncească în colonii pentru ca să-ți îndulcești

cafeaua și să-ți fumezi trabucul. În Franța produsele noastre sunt apreciate, dar nimeni nu vrea să știe cum le obținem. Prefer onestitatea englezilor și a americanilor, care acceptă sclavia din simț practic.

— În Anglia și în Statele Unite există și oameni care pun serios sub semnul întrebării sclavia și refuză să consume produsele din insule, mai ales zahărul.

— Aștia sunt atât de puțini, doctore. Tocmai am citit într-o revistă de știință că negrii aparțin altei specii decât noi.

— Și cum explică autorul că două specii diferite pot face copii?

— Dacă încrucișezi un armăsar cu o măgăriță obții un catâr, care nu e nici cal, nici măgar. Din încrucișarea dintre albi și negri se nasc mulatri.

— Catării nu se pot reproduce, *monsieur*, mulatrii, da. Ia spune, dacă ai face un copil cu o sclavă, ar fi uman? Ar avea un suflet nemuritor?

Enervat, Toulouse Valmorain îi întoarse spatele și se îndreptă spre casă. S-au revăzut abia seara. Parmentier s-a îmbrăcat pentru cină și a intrat în salon cu o durere de cap cumplită, care-l chinuia de treisprezece zile, de când venise pe plantație. Suferea de migrene și slăbiciune, spunea că organismul său nu suportă clima din insulă, totuși, nu făcuse nicio boală din cele care-i secerau pe albi. Atmosfera de la Saint-Lazare îl deprima, conversația cu Valmorain îi produsese o proastă dispoziție. Dorea să se întoarcă la Le Cap, unde-l așteptau pacienții și discreta și dulcea sa Adèle, dar se angajase să vadă de Eugenia și trebuia să se țină de cuvânt. O examinase de dimineață și constatase că avea să nască în curând. Amfitrionul său îl aștepta surâzător, de parcă altercația de la prânz nici n-avusese loc. La masă au vorbit despre cărți și despre politica din Europa, pe zi ce trece mai greu de înțeles, căzând de acord că Revoluția Americană din 1776 avusese o influență enormă în Franța, unde unele grupări atacau monarhia în termeni la fel de devastatori precum cei ai americanilor în Declarația de

Independență. Parmentier nu-și ascundea admirația față de Statele Unite, împărtășită de Valmorain, dar care punea pariu că Anglia avea să recupereze controlul asupra coloniei americane cu praf de pușcă și sânge, ca orice imperiu care are de gând să rămână imperiu. Dar dacă Saint-Domingue și-ar dobândi independența față de Franța, așa cum făcuseră americanii față de Anglia? a speculat Valmorain, adăugând imediat că fusese o întrebare retorică, nicicum un îndemn la răzvrătire. A pomenit și de accidentul de la fabrica de zahăr, iar doctorul a spus că accidentele s-ar putea evita dacă s-ar scurta turele, căci munca dură a tocătoarelor și zăpușeala produsă de cazane încetoșau mintea. L-a anunțat că hemoragia lui Séraphine se oprișe și deocamdată nu erau semne de infecție, dar pierduse mult sânge și era confuză și foarte slăbită, fără reacții; nu i-a spus că era sigur că Tante Rose o ținea adormită cu fierturile ei – nu dorea să redeschidă subiectul sclaviei, care-l enervase atât pe Valmorain. Dar după cină, pe când se bucurau pe terasă de răcoarea nopții, fumând și bând coniac, chiar amfitrionul său a revenit la subiect.

— Să mă ierți dacă te-am supărat mai devreme, doctore. Mă tem că în pustietățile astea mi-am cam pierdut obișnuința conversației intelectuale. N-am vrut să te jignesc.

— Nu m-ai jignit, *monsieur*.

— N-ai să crezi, doctore, dar înainte să vin aici îi admiram pe Voltaire, Diderot și Rousseau.

— Și acum nu?

— Acum pun la îndoială speculațiile umaniștilor. Viața pe insulă m-a asprit, să spunem mai bine că m-a făcut mai realist. Nu pot admite că negrii sunt la fel de umani ca noi, chiar dacă au inteligență și suflet. Civilizația am creat-o noi, albi. Africa e un continent primitiv și întunecat.

— Ai fost acolo, *mon ami*?

— Nu.

— Eu da. Am petrecut doi ani în Africa, călătorind dintr-o parte în alta. În Europa se știu puține despre acest teritoriu

imens și variat. În Africa exista o civilizație complexă pe când noi europenii trăiam în peșteri și ne acopeream cu blănuri de fiare. Admit că dintr-un punct de vedere rasa albă e superioară: suntem mai agresivi și mai lacomi. Ceea ce ne explică puterea și extinderea imperiilor.

— Dar, cu mult înainte ca europenii să ajungă în Africa, negrii se înrobeau unii pe alții, și o fac și acum.

— Tot așa cum și albi se înrobesc reciproc, *monsieur*. Nu toți negrii sunt sclavi și nici toți sclavii sunt negri. Africa e un continent de oameni liberi. Există milioane de africani supuși robiei, dar mult mai mulți sunt liberi. Destinul lor nu e sclavia, cum nu e nici pentru miile de albi care și ei sunt sclavi.

— Înțeleg cât îți repugnă sclavia, doctore. Și pe mine mă atrage ideea să o înlocuiesc cu altă formă de muncă, numai că mă tem că în anumite cazuri, de exemplu plantațiile, nu se poate. Economia lumii pe asta se sprijină, nu poate fi abolită.

— Poate că nu de azi pe mâine, dar s-ar putea face treptat. În Saint-Domingue e pe dos, aici numărul sclavilor crește an de an. Te-ai întrebat vreodată ce-ar fi dacă s-ar răscula?

— Ești un pesimist, răspunse Valmorain, dând pe gât restul de coniac.

— Păi, cum să nu fiu? Stau de mult în Saint-Domingue și, sincer să fiu, m-am cam săturat. Am văzut destule orori. Uite, nu mai departe de *habitation* Lacroix, unde în ultimele luni s-au sinucis niște sclavi. Doi s-au aruncat în cazanul în care fierbea melasa, îți dai seama cât erau de disperați.

— Nimic nu te ține aici, doctore. Cu licența regală pe care o ai, poți practica medicina oriunde dorești.

— Presupun că într-o bună zi voi pleca, spuse Parmentier, fără să adauge că stătea pe insulă doar pentru Adèle și pentru copii.

— Și eu doresc să-mi duc familia la Paris, spuse Valmorain, știind însă că era o posibilitate foarte îndepărtată.

Franța era în criză. În anul acela fusese convocată Adunarea Stărilor Generale pentru a obliga nobilimea și clerul să plătească impozite și să participe la cheltuielile economiei, dar inițiativa n-avusese succes. Chiar și de la distanța asta, Valmorain vedea cum se prăbușește sistemul politic. Nu, nu era momentul să revină în Franța și nici nu putea lăsa plantația pe mâna lui Prosper Cambray. N-avea încredere în el, dar nu-l concedia pentru că era în serviciul său de niște ani buni și a-l schimba ar fi fost mai rău decât a-l suporta. Adevărul adevărat, pe care nu-l recunoscuse niciodată, era că se temea de el.

Doctorul bău și el ultima picătură de coniac, savurând pișcătura băuturii în cerul gurii și plăcerea iluzorie care-l cuprinsese. Îi zvâcneau tâmpilele și durerea se concentrase în ochi. Și-a amintit de vorbele lui Séraphine pe care apucase să le audă când cu accidentul: o ruga pe Tante Rose s-o ajute să ajungă împreună cu copilul nenăscut pe tărâmul Morților și al Tainelor, înapoi în Guineea. „Nu pot, *p'tite*, nu pot.” Oare ce-ar fi făcut dacă n-ar fi fost el de față? Poate-ar fi ajutat-o, chiar cu riscul de a fi prinsă și pedepsită. Existau modalități discrete pentru asta, se gândea doctorul, tot mai obosit.

— Iartă-mă, *monsieur*, că mă întorc la discuția noastră de azi. Soția dumitale se crede victima credințelor voodoo, pretinde că sclavii au fermecat-o. Mă gândesc că putem întoarce obsesia asta în favoarea ei.

— Nu pricep.

— Putem s-o convingem că Tante Rose are puterea de a anula magia neagră. Nu pierdem nimic dacă încercăm.

— Am să mă gândesc, doctore. După ce va naște, ne ocupăm și de nervii ei, suspină Valmorain.

Chiar atunci, prin curtea luminată de lună și de torțele care stăteau aprinse pe timp de noapte, o văzură trecând pe Tété. Valmorain fluieră după ea și fata apăru pe terasă, tăcută și ușoară ca o pisică. Purta o fustă lepădată de stăpână, decolorată și cârpită, dar de calitate bună, și un

turban ingenios care o făcea să pară mai înaltă cu o palmă. Era zveltă, cu pomeți înalți, ochi alungiți cu pleoape adormite și pupile aurii, avea o grație înnăscută și mișcări fluide și precise. Iradia multă energie, doctorul simți asta imediat: sub aparența austeră se ascundea forța stăpânită a unei feline în repaus. Valmorain îi arătă paharul, ea aduse din sufragerie sticla cu coniac și îi servi pe amândoi.

— Ce face doamna?

— E liniștită, stăpâne, și dădu să plece.

— Așteaptă, Tété, ajută-ne să descălcim o problemă. Doctorul Parmentier susține că negrii sunt la fel de umani precum albi, eu zic că nu. Tu ce crezi? o întrebă pe un ton care doctorului i se păru mai curând părintesc decât sarcastic.

Fata nu spunea nimic, lăsase privirile în jos și-și frământa mâinile.

— Hai, vorbește fără frică. Aștept...

— Stăpânul are întotdeauna dreptate...

— Cu alte cuvinte, ești de părere că negrii nu sunt pe de-a-ntregul umani...

— O făptură care nu e omenească nu are păreri, stăpâne.

Doctorul Parmentier nu-și putu opri un hohot de râs; după o clipă de îndoială Toulouse Valmorain râse și el. Cu mâna îi făcu semn să plece și sclava dispăru în beznă.

Zarité

A doua zi după prânz doña Eugenia a născut. A mers repede, deși până în ultima clipă ea n-a ajutat deloc. Doctorul stătea acolo, privind de pe scaun, căci a apuca pruncul e treabă de muiere, așa a zis. Stăpânul Valmorain credea că o diplomă medicală cu un sigiliu regal era mai valoroasă decât experiența, așa că n-a vrut s-o chemăm pe Tante Rose, cea mai bună moașă din nordul insulei – chiar și albele apelau la ea când le venea sorocul. Eu am ținut-o, am răcorit-o, m-am rugat în spaniolă odată cu ea și i-am dat din apa miraculoasă trimisă din Cuba. Doctorul auzea limpede bătăile inimii pruncului care voia să vină pe lume, numai că doña Eugenia nu voia defel să-l ajute. I-am explicat că stăpână-mea avea să nască un zombi și că Baronul Samedi venise deja să-l ia; a început să rădă cu lacrimi. Acest alb studia de ani de zile credința voodoo, știa că Baronul Samedi e slujitorul și asociatul lui Ghédé, loa tărâmului celor morți, așa că nu știu ce găsea de râs. „Ce idee grotescă! Nu văd niciun baron.” Chestia e că baronul nu se arată celor ce nu-l respectă. Însă curând și-a dat seama că treaba numai amuzantă nu era, stăpâna mea era tot mai agitată, drept care mi-a poruncit să mă duc după Tante Rose. Stăpânul picotea în salon, turtit de prea mult coniac, mi-a dat voie să-mi chem nașa și am zburat la ea. Mă aștepta pregătită, în rochia albă de ceremonie, cu desaga, mărgelele și asson-ul. A venit la casa mare fără să pună întrebări, a urcat pe terasă și a intrat pe ușa servitorilor. Ca să ajungă în odaia donei Eugenia trebuia să treacă prin salon; bocăniturile toiagului pe dușumea l-au trezit pe stăpân. „Ai grijă ce-i faci lui madame” a prevenit-o cu glas păstos, dar ea nici nu s-a uitat la el, a mers înainte pe culoar și a intrat în camera în care mai fusese adesea când venise să o îngrijească pe stăpână. De data asta nu venea ca tămăduitoare, ci ca mambo, venea să-l înfrunte pe asociatul Morții.

Din prag, Tante Rose l-a zărit pe Baronul Samedi și s-a înfiorat, dar n-a dat înapoi. L-a salutat cu o plecăciune, agitându-și asson-ul zdrăngănind de osișoare, și i-a cerut voie să se apropie de pat. Loa cimitirelor și răspântiilor, cu chipul său alb de hârcă și pălăria neagră, s-a tras la o parte, poftind-o să se apropie de stăpână, care horcăia ca un pește, udă flească, cu ochii roșii de spaimă, luptându-se cu corpul ei care voia să slobozească pruncul în vreme ce ea îl reținea. Tante Rose i-a pus la gât un șirag de semințe și scoici și i-a spus cuvinte de îmbărbătare, pe care le-am repetat în spaniolă. Apoi s-a întors spre Baron.

Doctorul Parmentier privea fascinat, deși n-o vedea decât pe Tante Rose; în schimb, eu vedeam totul. Nașa a aprins un trabuc și l-a agitat, umplând aerul cu un fum înăbușitor, căci fereastra stătea veșnic închisă ca să nu între țânțarii, după care a trasat cu o cretă un cerc în jurul patului și s-a învățit în pași de dans, îndreptând asson-ul spre cele patru colțuri ale camerei. Odată spiritele astfel salutate, a scos din desagă tot felul de obiecte sacre pe care le-a adunat pe un altar, adăugând rom și pietricele, în cele din urmă s-a așezat pe marginea patului ca să negocieze cu Baronul. A urmat o lungă tocmeală într-o creolă atât de rapidă și îmbârligată, că n-am priceput mai nimic; a repetat de mai multe ori numele lui Séraphine. Se certau, se supărau, râdeau, ea trăgea din trabuc și sufla fumul pe care el îl aspira avid. Treaba s-a prelungit, doctorul Parmentier începea să-și piardă răbdarea. A încercat să deschidă geamul, dar cum nu mai fusese deschis de mult, se înțepenise. Tușind și lăcrimând de fum, i-a luat pulsul doșnei Eugenia, de parcă n-ar fi știut că copiii nu pe acolo se nasc, ci de mult mai jos de încheietura mâinii.

În fine, Tante Rose și Baronul au ajuns la o înțelegere. Ea s-a dus la ușă și s-a despărțit cu o reverență adâncă de loa, care a ieșit țopăind ca un broscoi. Apoi a lămurit-o pe stăpână că avea în pântec nu carne pentru cimitir, ci un plod normal pe care n-avea să-l ia Baronul Samedi. Stăpâna s-a liniștit, a început să împingă și cearșafurile s-au pătat curând de un

lichid gălbui și sânge. Când s-a ținut capul copilului, nașa l-a apucat ușor și a tras pruncul afară. Mi l-a pus în brațe și i-a spus stăpânei că avea un băiat, însă ea n-a vrut să-l vadă, s-a întors la perete și a închis ochii, epuizată. Am strâns pruncul la piept, atentă, căci era lipicios și alunecos. Am fost absolut sigură că aveam să-l iubesc ca pe copilul meu; acum, după atâția ani și atâta dragoste, știu că nu m-am înșelat. Am plâns.

Tante Rose a așteptat ca stăpâna să scoată și ce mai rămăsese înăuntru, a spălat-o, a tras pe gât romul de pe altar, și-a pus în desagă lucrurile și a ieșit pe ușă sprijinită în baston. Doctorul scria de zor într-un caiet, eu plângeam și spălam copilul, plâpând ca un pisoai. L-am învelit în păturica pe care i-o croșetasem pe terasă și l-am dus să i-l arăt tatălui, numai că stăpânul turnase atâta coniac în el, că n-a fost chip să-l trezesc. Pe culoar aștepta o sclavă cu sâni umflați de lapte, proaspăt îmbăiată și rasă în cap contra păduchilor: avea să alăpteze odrasla stăpânilor în casa cea mare, în vreme ce copilul ei avea să se hrănească cu zeamă de orez în sălașul negrilor. Nicio femeie albă nu-și hrănește pruncul la sân, așa credeam pe atunci. Femeia s-a așezat pe jos cu picioarele încrucișate sub ea, și-a desfăcut bluza și a primit copilul care i s-a aninat de piept. Eu simțeam că-mi arde pielea și mi se întăresc sfârcurile: corpul meu era pregătit pentru acest copil.

Exact atunci, în cabana lui Tante Rose, Séraphine murea singură, fără să simtă nimic, pentru că dormea. Așa a fost.

Concubina

I-au spus Maurice. Tatăl său era mișcat până-n rărunchi de darul nesperat picat din cer, care venea la timp să-i alunge singurătatea și să-i stârnească ambiția. Acest fiu ducea mai departe dinastia Valmorain. A decretat o zi de sărbătoare, nimeni n-a muncit pe plantație, a pus să se frigă câteva animale și i-a trimis bucătăresei Mathilde trei ajutoare pentru ca să fie destule oale cu mâncare picantă de porumb și felurite legume și prăjituri pentru toată lumea. A autorizat o *calenda* în curtea principală din fața casei mari, care s-a umplut de o mulțime gălăgioasă. Sclavii s-au gătit cu ce aveau – o cârpă colorată, un șirag de scoici, o floare – și-au adus tobele și alte instrumente improvizate și, cât ai zice pește, sub privirile batjocoritoare ale lui Cambray a fost muzică și dans. Stăpânul poruncise să li se împartă două butoiașe cu tafia, fiecare sclav primise o doză bună în tătăcuță ca să închine. Tété a ieșit pe terasă cu copilul înfășat în păturică, tatăl l-a ridicat deasupra capului și l-a arătat sclavilor. „Acesta e moștenitorul meu! Se numește Maurice Valmorain, la fel ca tata!” a exclamat răgușit de emoție și încă un pic mahmur după beția din ziua precedentă. O tăcere mormântală i-a primit cuvintele. Până și Cambray s-a speriat. Albul cel ignorant făcuse incredibila imprudență de a-și boteza fiul cu numele unui bunic defunct care, chemat, putea să iasă din mormânt, să răpească nepotul și să-l ducă pe tărâmul morților. Valmorain credea că tăcerea care se lăsase era în semn de respect, așa că porunci să li se mai dea un rând de tafia și să continue petrecerea. Tété luă iute copilul și o rupse la fugă, scuipându-l ca să-l apere de nenorocirea invocată de imprudența tatălui.

A doua zi, în timp ce slujitorii casei făceau curat după carnavalul din curte și ceilalți se întorseseră pe plantație, doctorul Parmentier se pregătea să se întoarcă în oraș. Micuțul Maurice sugea la sânul doicii precum un vițeluş, iar

Eugenia scăpase de febra de după naștere. Tété îi frecase sânii cu un amestec de grăsime și miere și o legase cu o pânză roșie, metoda lui Tante Rose ca să-i sece laptele. Pe noptieră se înșirau flacoanele cu picături pentru somn, buline contra fricii și siropuri pentru liniștire, nimic în stare să o facă bine, ceea ce recunoștea și doctorul, dar măcar îi ușurau viața. Spanioloaica ajunsese o umbră cu piele cenușie și chipul descompus, mai curând din cauza tincturii de opiu decât a minților ei duse. Maurice suferise în pântecul mamei efectele drogului, îi explicase medicul lui Valmorain, de aceea se născuse atât de mititel și fragil, precis că avea să fie bolnăvicios, avea nevoie de aer, soare și hrană bună. Doica trebuia să mănânce trei ouă crude pe zi ca să aibă lapte consistent. „De-acum pe mâinile tale sunt și stăpâna, și copilul, Tété, nici nu se putea mai bine.” Toulouse Valmorain îl plăti generos serviciile și își luă rămas-bun cu părere de rău: chiar îl stima pe acest om cultivat și de condiție bună, cu care jucase nenumărate partide de cărți în serile lungi de la Saint-Lazare. Aveau să-i lipsească conversațiile lor, mai ales cele în care se contraziceau, căci îl sileau să-și exercite uitata artă a argumentării de dragul argumentării. Doi vătafi aveau să-l însoțească la Le Cap.

Parmentier își făcea bagajele – nu-i lăsa pe servitori căci era foarte meticulos – când la ușă bătu Tété, întrebând cu un firicel de voce dacă putea să-i spună ceva între patru ochi. Parmentier stătuse adesea cu ea, o folosea și pentru a comunica cu Eugenia, care părea că uitase franceza, cu sclavii și mai ales cu Tante Rose. „Ești o infirmieră excelentă, Tété, dar n-o mai trata pe stăpână ca pe o invalidă, trebuie să înceapă să se descurce singură”, o avertizase văzând-o cum îi dă în gură cu lingura și aflând că o pune pe oală și o ștergea la fund. Fata îi răspundea la întrebări cu precizie și într-o franceză corectă, dar niciodată nu deschidea o discuție și nici nu-l privea în ochi, ceea ce-l făcuse s-o poată cerceta în voie. Să fi avut vreo șaptesprezece ani, dar nu avea un trup de adolescentă, ci de femeie. Valmorain îi spusese

povestea ei la o vânătoare. Știa că mama ei ajunsese pe insulă însărcinată și fusese cumpărată de un *affranchi* care avea o afacere cu cai în Le Cap. Femeia încercase să-și provoace un avort, motiv pentru care primise atâtea lovituri de bici care ar fi dat gata orice altă femeie în starea ei, dar mica făptură pe care o purta în pântec se dovedise tenace și se născuse la soroc și sănătoasă. De cum fusese în stare să se ridice, încercase s-o omoare izbind-o de pământ, dar i-au smuls-o la timp. O altă sclavă a avut grijă de fetiță preț de câteva săptămâni, apoi stăpânul a plătit-o ca datorie la cărți unui funcționar francez pe nume Pascal, lucru pe care mama nu l-a mai aflat, căci se aruncase în mare de pe un parapet. Valmorain îi spusese că o cumpăraseră pe Tété pentru nevastă-sa și avusese noroc, iată că fata devenise infirmieră și chelăreasă. Iar acum avea să vadă și de Maurice.

— Ce dorești, Tété? întrebă doctorul, așezându-și cu grijă într-o ladă de lemn lustruit valoroasele instrumente de argint și bronz.

Ea închise ușa și îl informă în puține cuvinte și fără nicio expresie pe chip că avea un fiu de un an și un pic pe care nu-l văzuse decât o clipă, atunci când îl născuse. Parmentier avu impresia că glasul ei dădea în plâns, dar când vorbi mai departe, explicându-i că făcuse copilul în timp ce stăpâna ei se odihnea la mănăstirea din Cuba, tonul vocii era la fel de neutru.

— Stăpânul mi-a interzis să pomenesc de copil. *Doña Eugenia* nu știe nimic.

— Bine a făcut. Doamna nu putea să aibă copii și vederea altora îi făcea rău. Mai știe cineva de copilul tău?

— Doar Tante Rose. Și cred că șeful vătafilor bănuiește ceva, dar nu sunt sigură.

— Acum că *madame* are copilul ei, situația se schimbă. Precis că acum vrea copilul înapoi, în fond e proprietatea lui, nu?

— Da, e proprietatea lui. Și mai e și fiul lui.

„Cum de nu mi-a trecut prin cap ceva atât de evident!” și-a spus doctorul. Nu constatase nici cel mai mic semn de intimitate între Valmorain și sclavă, dar era de presupus că având o nevastă în starea în care era, omul trebuia să se consoleze cu o femeie. Tété era atrăgătoare, avea ceva enigmatic și senzual. Femeile ca ea sunt nestemate pe care doar un ochi antrenat le poate distinge printre pietre, sunt ca niște cutii ferecate pe care bărbatul trebuie să le deschidă ca să ajungă la tainele pe care le ascund. Orice bărbat s-ar fi socotit tare norocos să se bucure de ea, însă el se îndoia că Valmorain ar fi apreciat-o. Își aminti cu dor de Adèle a sa. Era și ea un diamant brut. Îi dăruise trei copii și mulți ani de companie atât de discretă, încât nu trebuise să dea vreodată explicații meschinei societăți în sânul căreia își exercita el meseria. Dacă ar fi prins de veste că avea o concubină și copii de culoare, alții l-ar fi repudiat, în schimb, acceptau cât se poate de firesc zvonurile că ar fi fost homosexual și de-aia era holtei și dispărea adesea prin cartierele de *affranchis*, unde peștii ofereau băieți pentru toate capriciile. Din dragoste pentru Adèle și copii nu se întorcea în Franța, oricât de mult ar fi detestat insula asta. „Așa că micuțul Maurice are un frățior... Ca să vezi câte afli în meseria asta a mea”, murmură printre dinți. Valmorain n-o trimisese pe nevastă-sa în Cuba ca să se facă bine, cum bătuse atunci toba, ci ca să-i ascundă ceea ce se petrecea în propriul ei cămin. Dar la ce bun atâtea mofturi? Era o situație comună și acceptată, insula mișuna de bastarzi de rasă amestecată, parcă zărise niște mici mulatri chiar și printre sclavii de la Saint-Lazare. Singura explicație e că Eugenia n-ar fi suportat ca bărbatul ei să se culce cu Tété, ancora ei – unica – în rătăcirea adâncă în care o aruncase nebunia. Pesemne că Valmorain intuise că așa ceva ar fi ucis-o în cele din urmă și n-a fost destul de cinic pentru a admite că, în definitiv, femeia ar fi fost mai fericită moartă. Oricum, nu era treaba lui, își zise; Valmorain o fi avut argumentele lui și nu trebuia el să-și vâre nasul, dar

era curios dacă vânduse copilul sau doar îl îndepărtase o vreme.

— Și ce vrei să fac eu, Tété?

— Vă rog doar să-l întrebați pe domnul Valmorain dacă fiul meu e în viață, dacă l-a vândut și cui...

— Nu am căderea să fac asta, ar fi nepoliticos. Dar în locul tău nu m-aș mai gândi la el.

— Cum spuneți, șopti ea aproape neauzit.

— Nu-ți face griji, sunt sigur că e pe mâini bune, adăugă Parmentier, mâhnit.

Tété părăsi încăperea și închise ușa în urma ei fără zgomot.

Odată cu venirea pe lume a lui Maurice rutina casei se schimbase. Dacă Eugenia se trezea liniștită, Tété o îmbrăca, o scotea să se plimbe puțin prin curte, apoi o instala pe terasă, alături de leagănul lui Maurice. De departe Eugenia părea o mamă ca toate mamele, care-și veghea copilul care dormea, apărați deopotrivă de vâlul împotriva țânțarilor, impresie care se ștergea pe loc dacă te apropiai și vedeai expresia absentă a femeii. La câteva săptămâni după naștere a făcut iar o criză și n-a mai vrut să iasă afară, convinsă că sclavii o spionau ca s-o asasineze. Își petrecea ziua întreagă în odaia ei, oscilând între zăpăceala provocată de laudanum și delirul cauzat de nebunie; era atât de dusă, că nici nu-și mai amintea că are un copil. Nu întreba ce mănâncă și nimeni nu-i spusese că fiu-său creștea aninat de sânul unei africance: ar fi fost convinsă că sugea lapte otrăvit. Valmorain sperase ca instinctul matern să-i bage mințile în cap, să acționeze ca o furtună care să-i spele sufletul și trupul, lăsând-o curată pe dinăuntru, dar când a văzut-o cum îl scutură pe Maurice ca pe o păpușă de cârpă ca să-l facă să tacă, mai să-i frângă gâtul, a înțeles că amenințarea cea mai mare a copilului era propria sa mamă. S-a repezit și fără vrerea lui i-a tras o palmă care a dat-o pe spate. N-o lovise niciodată pe Eugenia, s-a mirat și el de gestul acela violent. Tété și-a ridicat de pe jos stăpâna care plângea

nepricepând nimic, a culcat-o și s-a dus să-i pregătească o infuzie pentru nervi. Toulouse a ajuns-o din urmă și i-a pus pruncul în brațe.

— De-acum încolo fiul meu e în grija ta. Dacă pățește ceva, tu plătești. Și să n-o mai lași pe Eugenia să-l atingă! a urlat el.

— Și ce fac dacă mi-l cere? a întreat ea, strângându-l pe Maurice la piept.

— Nu mă interesează! Maurice e singurul meu copil și n-am să permit ca tâmpită asta să-i facă vreun rău.

Tété l-a ascultat doar pe jumătate. Îi mai aducea copilul pe perioade scurte, i-l punea în brațe, dar stătea cu ochii pe ea. Mama rămânea nemișcată cu el pe genunchi și o expresie mirată pe chip, curând transformată în nerăbdare, i-l dădea înapoi și atenția îi era atrasă în altă direcție. Tante Rose a venit cu ideea de a pune o păpușă în păturica lui Maurice: mama n-a constatat diferența, astfel că contactele s-au tot rărît până n-au mai fost necesare. Maurice a fost instalat în altă cameră unde dormea cu doica, în timpul zilei Tété îl căra în spate legat de un șal, ca femeile din Africa. Dacă Valmorain era acasă, îl aducea pe terasă în leagăn, ca să-l vadă. Mirosul lui Tété a fost singurul lucru pe care copilul îl deprinsese în primele luni de viață, doica trebuia să-și pună o bluză a ei ca să-l alăpteze.

În a doua săptămână a lunii iulie, Eugenia a ieșit din casă înainte de crăpatul zorilor, doar în cămașă de noapte și desculță, a luat-o pe aleea cocotierilor și s-a îndreptat spre râu. Tété a dat alarma, s-au format imediat echipe de căutare, s-au alăturat și patrulele de pază a proprietății. Căinii i-au condus la râu, unde a fost găsită cu apa până la gât și picioarele prinse în nămolul de pe fund. Nimeni nu pricepea cum de ajunsese atât de departe, mai ales că se temea de întuneric. Noaptea, urletele ei îndrăcite ajungeau până la colibebe sclavilor, făcându-le pielea ca de găină. Valmorain a fost de părere că Tété nu-i dăduse destule picături din sticluța albastră și de aceea o luase la

sănătoasa; a fost prima dată când a amenințat-o cu bătaia. Au trecut mai multe zile, dar ordinul să fie biciuită n-a venit niciodată.

În curând, Eugenia s-a rupt cu totul de realitate, o suporta doar pe Tété, care dormea pe jos lângă patul ei, gata să o ajute când avea coșmaruri. Când Valmorain avea chef de ea, îi făcea un semn seara la cină. Ea aștepta ca Eugenia să adoarmă, traversa casa pe furiș și ajungea în odaia principală, care se afla în extremitatea opusă. Într-o noapte ca aceasta se trezise Eugenia singură și plecase la râu, poate de aceea stăpânul n-o pedepsise pe sclavă. De aceste îmbrățișări nocturne în spatele ușilor închise în patul matrimonial ales cu ani în urmă de Violette Boisier nu se pomenea la lumina zilei, aparțineau tărâmului viselor. La a doua încercare de sinucidere a Eugeniei, de data asta printr-un incendiu care era să distrugă toată casa, situația a fost clară și nimeni n-a mai încercat să păstreze aparențele. În colonie s-a aflat că *madame* Valmorain era dementă, prea puțini s-au mirat, căci de ani de zile umbla zvonul că spanioloaica venea dintr-o familie de nebuni sadea. În afară de asta, era lucru frecvent ca albele sosite de departe să o ia razna în colonie. Bărbații lor le trimiteau să se refacă în altă climă și se consolau cu sortimentul de fete de toate culorile pe care îl oferea insula. Creolele, în schimb, înfloreau în această ambianță decadentă în care puteai sucomba tentațiilor fără să plătești consecințele. În ceea ce o privește pe Eugenia, de-acum era prea târziu să fie trimisă oriunde, poate doar la azil, opțiune respinsă de Valmorain din simț de răspundere și orgoliu: rufele murdare se spală în casă. Iar a sa avea multe încăperi, salon și sufragerie, oficiu și două pivnițe, astfel că treceau săptămâni întregi fără să-și vadă soția. Tété îi purta de grijă, iar el s-a întors către băiatul lui. Nu-și imaginase niciodată că ar fi putut iubi altă ființă mai mult decât iubise totul până atunci, mai mult decât pe sine însuși. Nimic nu se compara cu sentimentul pe care i-l trezea Maurice. Se uita la el ore în șir, se gândea mereu la el, o dată

a făcut cale întoarsă în timp ce mergea la Le Cap și a galopat spre casă obsedat că i se întâmplase ceva rău. Copilul era bine, ușurarea a fost atât de intensă că a izbucnit în plâns. Se instala în fotoliu cu copilul în brațe, îi simțea greutatea dulce a căpșorului pe umăr și respirația caldă pe gât, îi aspira mirosul de lapte acru și de sudoare de copil. Îl apuca tremuratul la gândul accidentelor sau bolilor care-ar fi putut să-l lovească. Jumătate din copiii din Saint-Domingue mureau înainte de a împlini cinci ani, erau primele victime ale epidemiilor, ca să nu mai vorbim de pericolele intangibile, precum vrăjile și blestemele, de care râdea doar de formă, sau de o revoltă a sclavilor în care ar fi pierit toți albi, până la unul, așa cum se temuse Eugenia ani în șir.

Sclavă bună la toate

Boala mentală a soției a fost o scuză bună pentru Valmorain să evite viața socială, care-l plictisea oricum, așa că la trei ani după nașterea băiatului devenise un fel de urs. Afacerile îl obligau să se deplaseze la Le Cap și din când în când în Cuba, însă călătoriile deveniseră periculoase din cauza bandelor de negri care coborau din munți și bântuiau drumurile. Arderea pe rug a cimarronilor din 1780 și cele care au mai urmat nu descurajaseră sclavii să evadeze, nici cimarronii să atace plantațiile și călătorii. Prefera să stea la Saint-Lazare, „n-am nevoie de nimeni”, obișnuia el să spună, încăpățânat ca toți singuraticii cu vocație. Pe măsură ce treceau anii, oamenii îi plăceau din ce în ce mai puțin; toată lumea, cu excepția doctorului Parmentier, i se părea stupidă sau venală. Avea doar relații pur comerciale, cu agentul evreu din Le Cap, cu bancherul din Cuba. Cealaltă excepție, în afară de Parmentier, era cumnatul Sancho García del Solar, cu care coresponda des, dar se vedea rar. Sancho îl distra, iar afacerile pe care le porniseră împreună se dovediseră fructuoase pentru ambii. Sancho se amuza afirmând că asta ținea de miracol, pentru că lui nu-i prea ieșise nimic până să-l cunoască pe Valmorain. „Pregătește-te,

cumnate, acuși-acuși te ruinez”, glumea el, dar continua să împrumute bani de la el și, după o vreme, i-i restituia înmulțiți.

Tété conducea servitorii casei cu amabilitate și fermitate, minimalizând problemele ca să evite intervenția stăpânului. Silueta ei zveltă, în fustă neagră, bluză de percal și *tignon* scrobit pe cap, cu cheile zdrăngănindu-i la brâu și Maurice purtat la șold sau aninat de fustă când învățase să meargă, părea să fie pretutindeni în orice clipă. Nimic nu-i scăpa, nici instrucțiunile pentru bucătărie, nici spălatul rufelor, nici lucrul cusătoreșelor, nici urgențele stăpânului sau ale copilului. Știa și să delege anumite sarcini, astfel a găsit o sclavă care nu mai muncea pe plantație și a pus-o să o ajute cu Eugenia și să doarmă în camera bolnavei. Dar tot ea îi administra medicamentele și o spăla, căci Eugenia nu suporta să fie atinsă de alte mâini. Doar de Maurice se ocupa întru totul. Îl iubea pe băiețelul capricios, delicat și sentimental ca pe copilul ei. Doica plecase de mult la sălașul ei și acum dormeau în aceeași cameră. Ea se culca pe o saltea pe jos, Maurice nu voia să doarmă în leagănul lui, se ghemuia lângă ea, lipit de trupul ei mare și cald, de sânii ei generoși. Uneori răsufierea copilului o trezea și se apuca să-l mângâie pe întuneric, mișcată până la lacrimi de aroma lui, de părul lui cârlionțat, de mânuțele moi și trupușorul adormit, se gândea la fiul ei, pe care poate că, undeva, o altă femeie îl mângâia la fel. De la ea Maurice primea tot ce mama lui adevărată nu fusese în stare să-i dea: povești, cântece, răsete, sărutări, din când în când și o scatoalcă dacă nu era cuminte. În rarele ocazii când îl certa, copilul se trântea pe jos, dădea din picioare și o amenința că o spune lui taică-său, dar n-o făcea; poate că presimțea că asta ar fi avut consecințe grave pentru femeia asta care era tot universul lui.

Prosper Cambray nu reușise să-și impună teroarea asupra servitorimii casei, se trasase o graniță tacită între micul teritoriu al lui Tété și restul plantației. Partea ei funcționa

precum o școală, partea lui, precum o închisoare. În casă fiecare avea sarcini precise pe care le îndeplinea corect și cu calm. Pe plantația de trestie de zahăr se muncea sub amenințarea biciului pe care *les commandeurs* îl aveau veșnic pregătit, sclavii ascultau fără crâcnire și stăteau într-o spaimă permanentă, căci orice neglijență se plătea cu sânge. Cambray se ocupa personal de disciplină. Valmorain nu ridica mâna asupra sclavilor, era ceva degradant, însă asista la pedepse pentru a-și impune autoritatea și a fi sigur că șeful vătafilor nu exagerează. Nu-i făcea reproșuri în public, dar faptul că era de față impunea oarece măsură. Casa și câmpul erau două lumi separate, totuși Tété și Cambray se întâlneau destul de des, și-atunci aerul se încărca parcă de o energie amenințătoare ca de furtună. Cambray o căuta, excitat de disprețul ei vizibil, ea îl evita, neliniștită de lascivitatea lui fățișă. „Auzi, dacă îți face avansuri Cambray, să-mi spui imediat, m-ai înțeles?” o prevenise nu doar o dată Valmorain, dar ea se făcea că nu pricepe: n-avea niciun sens să provoace furia vătafului-șef.

La ordinul stăpânului, care nu suporta ca Maurice să vorbească precum negrii, *parler nèg*, Tété vorbea franceza în casă. Cu oamenii de pe plantație se înțelegea în creolă, cu Eugenia, într-o spaniolă care se redusese la câteva cuvinte indispensabile. Bolnava era cufundată într-o melancolie atât de adâncă și într-o indiferență a simțurilor atât de întinsă, că, dacă Tété nu o hrănea și nu o spăla, ar fi murit de foame și murdară ca un porc, dacă nu i-ar fi schimbat poziția, oasele i s-ar fi lipit, iar dacă n-ar fi silit-o să vorbească, ar fi devenit mută. Nu mai avea crize de panică, picotea toată ziua în fotoliu cu privirile fixe, ca o păpușă mare. Dar mai spunea rugăciuni, rozariul îl purta tot timpul într-o punguță din piele atârnată de gât, deși nu mai era defel atentă la cuvinte. „După ce mor, rozariul să rămână la tine, să nu lași pe nimeni să-l atingă, că e binecuvântat de Papă.” În rarele clipe de luciditate se ruga Domnului să o ia. Tante Rose era de părere că îngerul ei, *ti-bon-ange*, se blocase pe lumea asta și

era nevoie de un *serviciu* special pentru a-l elibera, nimic dureros sau complicat, însă Tété nu se hotăra pentru o soluție atât de irevocabilă. Dorea să-și ajute nefericita stăpână, dar responsabilitatea morții ei ar fi fost o sarcină prea copleșitoare, chiar dacă o împărțea cu tămăduitoarea. Poate că *ti-bon-ange* al Eugeniei mai găsea de făcut ceva în corpul ei, poate că era mai bine să i se lase timp ca să plece singur.

Toulouse Valmorain se culca des cu Tété, mai mult din obișnuință decât din pasiune sau dorință, fără urgența din perioada pubertății fetei, când îl apucase patima. Numai demența Eugeniei explica faptul că aceasta nu-și dăduse seama de ce se petrecea sub nasul ei. „Stăpâna îl bănuiește, dar ce să-i facă, n-are cum să-l împiedice”, spusese Tante Rose, singura căreia Tété îi mărturisise că rămăsese însărcinată. Îi era frică de reacția stăpânei când sarcina ar fi devenit vizibilă, numai că Valmorain avusese grijă să-și ducă nevasta în Cuba, unde bucuros ar fi lăsat-o în grija măicuțelor pentru totdeauna. Iar când o readusese pe plantație, pruncul lui Tété nu mai era acolo și Eugenia n-a întrebat niciodată de ce sclavei sale i se rostogoleau lacrimile pe obraz precum pietricelele. Senzualitatea lui Valmorain era lacomă și grăbită în pat, nu pierdea timpul cu preambuluri. La fel cum îl plectisea ritualul impus de Eugenia la cină, cu față de masă lungă și sfeșnice de argint, tot atât de inutil i se părea jocul dragostei.

Pentru Tété asta era o sarcină în plus, pe care o îndeplinea în puține minute, cu excepția rarelor ocazii când pe stăpân îl apucau dracii și de care se temea. Dar avea noroc: Lacroix, stăpânul plantației vecine, ținea un întreg serai de fete în lanțuri într-o baracă pentru fanteziile sale, la care lua parte musafirii și câțiva negri pe care-i numea „armăsarii mei”. Valmorain asistase o singură dată la aceste dezmațuri sălbătice; dezgustat, nu mai venise niciodată. Nu-l dădeau scrupulele afară din casă, dar era convins că faptele rele se plătesc mai devreme sau mai târziu și nu voia să fie lângă

Lacroix atunci când avea să se întâmple. Erau prieteni, aveau interese comune, de la creșterea animalelor până la închirierea sclavilor în perioada recoltei, asista la petreceri, la rodeo, la luptele de animale pe care le organiza, dar în baraca aceea nu mai voia să calce. Lacroix avea toată încrederea în el, îi dădea doar cu o simplă chitanță banii câștigați să-i depoziteze într-un cont secret în Cuba, departe de ghearele lacome ale nevestii și ale rudelor. Valmorain trebuia să-și pună în joc toată diplomația pentru a-i refuza invitațiile la orgii.

Tété învățase să se lase folosită cu o pasivitate de oaie, cu corpul moale, fără să opună rezistență, gândindu-se la altceva, astfel stăpânul termina repede și se prăbușea într-un somn adânc. Mai știa că alcoolul era aliatul ei, dacă-l administra în doza potrivită. După un pahar sau două, bărbatul se excita, cu al treilea trebuia să fie atentă, căci putea deveni violent, cu al patrulea îl învăluiau aburii beției și, dacă îl evita delicat, adormea fără s-o atingă.

Valmorain nu s-a întrebât niciodată ce simțea ea, așa cum nu se întreba ce simte calul pe care-l călărește. Se obișnuise cu ea și rareori căuta alte femei. Uneori se trezea în patul gol cu un fel de neîmplinire, așternutul mai păstra vag mirosul lui Tété, își amintea atunci de trecutele nopți cu Violette Boisier, de niște amoruri de tinerețe din Franța, care parcă se întâmplaseră altuia, cuiva care începea să fantazeze la vederea unei glezne de femeie și era neobosit. Acum așa ceva ar fi fost imposibil. Tété nu-l mai excita ca la început, dar nici nu-i trecea prin minte să o schimbe, era o legătură comodă, iar el era omul obișnuinței. Uneori mai înșfăca din zbor o sclavă tânără, dar totul se rezuma la un viol grăbit și mult mai puțin plăcut decât cartea pe care tocmai o citea. Lipsa de chef o puna pe seama unei crize de malarie care-l dărâmasese rău și îl slăbise. Doctorul Parmentier îl pusese în gardă împotriva efectelor alcoolului, la fel de periculoase ca febra tropicală, dar el pretindea că nu bea excesiv, doar cât trebuie ca să scape de plictiseală și singurătate. Nici nu se

prindea că Tété îi tot umple paharul. Mai de mult, când se ducea încă des la Le Cap, profita ca să se distreze cu câte o curtezană la modă, o atrăgătoare *poule* care-i aprindea poftele, dar îl lăsa dezamăgit. Pe drum își promitea mari plăceri care, odată consumate, i se ștergeau din minte, în parte și pentru că se îmbăta serios. Le plătea pe fetele alea ca să facă în fond exact ce făcea și cu Tété, aceeași îmbrățișare grosolană, aceeași grabă, iar pe urmă pleca clătînându-se și cu impresia că fusese păcălit. Cu Violette lucrurile ar fi stat altfel, dar ea se lăsase de meserie de când trăia cu Relais. Valmorain se întorcea la Saint-Lazare mai devreme decât își propusese, cu gândul la Maurice și nerăbdător să reintre în siguranța rutinei.

„Îmbătrânesc”, bombănea Valmorain privindu-se în oglindă în timp ce sclavul îl bărbiera, contemplându-și ridurile fine din jurul ochilor și începutul de gușă. Avea patruzeci de ani, aceeași vârstă pe care o avea Prosper Cambray, dar n-avea energia acestuia și începea să se îngreșe. „Clima asta nenorocită.” Viața lui era un fel de navigație fără cârmă și fără busolă, plutea în derivă, aștepta ceva nedefinit. Detesta insula. Ziua era ocupat pe plantație, dar serile și nopțile erau nesfârșite. Soarele asfințea, venea întunericul, orele se târau încet, pline de amintiri, temeri, căințe și fantasmе. Mai păcălea timpul citind sau jucând cărți cu Tété. Erau singurele momente când ea lăsa garda jos și se abandona jocului cuprinsă de entuziasm. La început, când o învățase să joace, el câștiga tot timpul, dar și-a dat seama că pierdea deliberat, ca să nu-l supere. „Așa n-are niciun haz, încearcă să mă bați”, i-a cerut atunci și a început să piardă metodic. Se întreba mirat cum putea mulatra asta să-l întreacă la un joc de logică, istețime și calcul. N-o învățase nimeni aritmetică, dar ținea socoteala cărților din instinct, tot așa cum ținea cheltuielile casei. Ideea că îl egala în abilitate îl tulbura și îl dezorienta.

Cina devreme în sufragerie, trei feluri simple și sățioase, masa principală a zilei, servită de doi sclavi tăcuți. Bea

câteva pahare de vin bun, același pe care i-l trimitea prin contrabandă cumnatului Sancho și care în Cuba costa de două ori mai mult decât îl costa pe el în Saint-Domingue. După desert, Tété îi aducea sticla de coniac și-l punea la curent cu treburile din casă. Desculță, aluneca parcă plutind, dar el auzea clinchetul cheilor, foșnetul fustei și îi percepea căldura cu câteva clipe înainte de apariția ei. „Stai jos, nu-mi vorbi în cap”, îi spunea seară de seară. Ea aștepta ordinul, se așeza alături, foarte dreaptă pe scaun, cu mâinile în poală și pleoapele plecate. La lumina lumânărilor chipul ei armonios și gâtul subțire păreau sculptate în lemn. Ochii alungiți și semiînchiși sclipeau cu reflexe aurii. Răspundea la toate întrebările pe un ton neutru, dar dacă subiectul era Maurice se însuflețea, orice năzbâtie a băiețelului devenea o mare ispravă ce merita celebrată. „Toți băieții fugăresc găinile, Tété”, râdea el, deși în fundul sufletului era de acord că în bătătură le creștea un geniu. Dar mai presus de toate, Valmorain o aprecia: fiu-său nu putea fi pe mâini mai bune. Deși nu era adeptul răsfațului exagerat, se înduioșa văzându-i împreună într-o complicitate de mângâieri și secrete ca între mamă și copilul ei. La rândul său, Maurice îi răsplătea dragostea cu o fidelitate aproape exclusivă, care pe tată îl făcea gelos. Valmorain îi interzisese să-i spună *maman*, dar fără succes. „*Maman*, jură-mi că n-o să ne despărțim niciodată”, îl auzise spunându-i într-o zi. „Îți jur, fiule”, răspunsese ea. În lipsa altui interlocutor, se obișnuise să-i împărtășească lui Tété toate problemele lui legate de afaceri, plantație și sclavi. Nu era vorba de o conversație, căci nu aștepta răspuns, ci de monologuri care aveau menirea să-l descarce și să-l facă să audă un glas de om, chiar dacă acel glas era al lui. Iar când purtau un dialog, avea impresia că nu se alege cu nimic: nu-și dădea seama că în doar câteva fraze ea îl manipula.

— Ai văzut marfa adusă ieri de Cambray?

— Da, stăpâne, am ajutat-o pe Tante Rose să-i verificăm.

— Și?

— Nu prea arată bine.

— Păi, de-abia au ajuns, pe drum pierd mult din greutate. Cambray i-a cumpărat vrac, pe toți la același preț. E o metodă proastă, nu poți să-i cercetezi pe toți și ți se mai vinde și cioara de pe gard; negustorii de negri sunt experți în smecherii de soiul ăsta. Tante Rose ce spune?

— Doi au pântecăraie, nici nu se țin pe picioare. Zice să-ia la ea și într-o săptămână îi face bine.

— O săptămână!

— E mai bine decât să-i pierdem, stăpâne. Așa spune Tante Rose.

— E vreo femeie în lot? Că mai avem nevoie de una la bucătărie.

— Nu, dar e un băiat de vreo paisprezece ani...

— Țăla pe care Cambray l-a bătut cu biciul venind înapoi? A spus că voia să fugă și că i-a dat o lecție pe loc.

— Asta o spune domnul Cambray, stăpâne.

— Dar tu ce crezi c-a fost, Tété?

— Nu știu, stăpâne, dar cred că băiatul va face treabă mai bună la bucătărie decât pe câmp.

— O să încerce să fugă din nou, aici avem prea puțină pază.

— Până acum n-a fugit niciun sclav care muncește în casă, stăpâne.

Discuția rămânea în coadă de pește, dar mai târziu, când Valmorain își examina noile achiziții, zărea în mulțime băiatul și lua o decizie. După cină, Tété se ducea să vadă dacă Eugenia era curată și liniștită în patul ei, apoi stătea cu Maurice până adormea și el. Valmorain se instala pe terasă, dacă vremea era bună, sau în salonul întunecat, legănându-și al treilea pahar de coniac, citind la lumina slabă a lămpii cu ulei o carte sau un ziar. Știrile le afla la distanță de o săptămână, dar asta nu-l deranja: erau fapte care aveau loc în alt univers. Concedia servitorii, sătul la sfârșitul zilei ca ei să-și ghicească poftele, și rămânea singur să citească. Mai târziu, când cerul era negru și se mai auzeau doar foșnetul

etern al trestiiilor, murmurul umbrelor din casă și, uneori, vibrația tainică și depărtată a tobelor, se ducea în camera sa și se dezbrăca la lumina unei singure lumânări. Tété avea să vină curând.

Zarité

Așa îmi amintesc. Afară greierii și cântecul cucuvelei, înăuntru razele lunii aruncă dungi luminoase pe trupul lui adormit. E atât de tânăr! Apără-mi-l, Erzuli, loa a apelor celor mai adânci, mă rugam eu pipăindu-mi păpușa primită de la bunicul Honoré și pe care pe atunci o mai aveam. Vino, Erzuli, mamă, iubită, cu colierele tale din aur curat, cu mantia ta de pene de tucan, cununa de flori și cele trei inele ale tale, câte unul pentru fiecare bărbat. Ajută-ne, loa viselor și speranțelor. Apără-l de Cambray, fă-l nevăzut ochilor stăpânului, precaut față de alții, dar mândru în brațele mele, potolește-i inima de sclav proaspăt venit pe timp de zi, ca să reziste, dar dă-i curaj pe timp de noapte, ca să nu-și piardă dorul de libertate. Privește-ne cu bunăvoință, Erzuli, loa geloziei. Nu ne invidia, căci fericirea asta e fragilă precum o aripă de muscă. El va pleca. Iar dacă nu va pleca, va muri, tu știi asta, dar nu mi-l lua încă, lasă-mă să-i mângâi spinarea slabă de băiat înainte să devină cea a unui bărbat.

Era un războinic acest iubit al meu, căci așa-l botezase tatăl său, Gambo, ceea ce înseamnă războinic. Îi șopteam numele interzis când eram singuri, Gambo, iar numele îmi răsuna în vene. De câte ori a fost bătut ca să răspundă la numele primit aici, și să-și ascundă numele cel adevărat! Gambo, îmi spusese, atingându-și pieptul, prima dată când ne-am iubit. Gambo, Gambo, a repetat până am îndrăznit să-l pronunț. Pe atunci el vorbea în limba lui, eu într-a mea. A durat ceva să învețe creola și să mă învețe puțin din limba lui, limba pe care mama n-a apucat să mi-o dea, dar de la bun început noi nici n-am avut nevoie de cuvinte. Dragostea are cuvinte mute, mai transparente decât apa râului.

Gambo abia venise, părea un copil, era slab și speriat. Alți prinși, mai mari și mai puternici, se aruncaseră în marea amară sperând să ajungă în Guineea. Cum suportase el drumul? Loviturile de bici îi făcuseră spinarea carne vie, metoda lui Cambray ca să frângă cerbicia nou-veniților,

aceeași pe care o aplica la cai și câini. Pe piept, deasupra inimii, avea semnul făcut cu fierul roșu cu inițialele companiei de negoț cu negri, fusese însemnat în Africa înainte de imbarcare, nici acum nu se cicatrizase. Tante Rose m-a sfătuit să-i spăl rănile cu multă apă și să-i pun prișnițe cu iarbă neagră, aloe și grăsime. Ca să se vindece mai întâi pe dinăuntru. Dar pe arsură doar grăsime, apă deloc. Nimeni nu tămăduia mai bine ca ea, chiar și doctorul Parmentier voia să-i afle secretele, iar ea i le spunea, deși ar fi slujit la vindecarea albilor: cunoașterea vine de la Papa Bondye și aparține tuturor, dacă nu se dă mai departe se pierde. Așa e. Ea se ocupa de sclavii care veniseră bolnavi, astfel că pe Gambo l-am vindecat eu.

Când l-am văzut prima dată era culcat pe burtă la spitalul sclavilor și plin de muște. Abia l-am ridicat în capul oaselor ca să-i dau o dușcă de tafia și o linguriță cu picăturile stăpânei, sustrase din flaconul albastru. După care am purces la ingrata sarcină de a-l curăța. Rănile nu erau prea inflamate, Cambray nu apucase să toarne peste ele sare și oțet, însă durerea trebuie că a fost groaznică. Gambo își mușca buzele, dar nu se plângea. La urmă m-am așezat lângă el și i-am cântat, că nu știam cuvinte de alinare pe limba lui. Voiam să-i explic cum să facă pentru a nu provoca mâna care ține biciul, cum se muncește și se ascultă, iar în acest timp setea de răzbunare crește precum un foc ce arde în suflet. Nașa l-a convins pe Cambray că băiatul avea ciumă și mai bine să stea singur, ca să nu-i molipsească pe ceilalți. Vătaful-șef i-a permis să-l ia la ea, tot mai spera ca Tante Rose să ia o boală fatală, dar ea era imună, avea o înțelegere cu Légbé, loa descântecelor. Între timp, am început să-i vâr în cap stăpânului ideea de a-l folosi pe Gambo la bucătărie. Pe plantatie n-ar fi rezistat prea mult, Cambray îl luase la ochi de la început.

Tante Rose ne lăsa singuri în cabana ei. Ghicise. Iar în a patra zi s-a întâmplat. Gambo era atât de abătut de durere și de tot ce pierduse – pământul lui, familia, libertatea – că l-am îmbrățișat ca o mamă. Tandrețea ajută la vindecare. Un gest a

chemat altul, am alunecat sub el fără să-l ating pe spate, ca să-și lase capul pe pieptul meu. Ardea tot, avea încă febră, cred că nici n-a știut ce făceam. Eu nu cunoșteam dragostea. Ceea ce făcea stăpânul cu mine era ceva tulbure și rușinos, i-am și spus-o, dar nu m-a crezut. Cu stăpânul sufletul, ti-bon-ange al meu, se desprindea și zbura în altă parte, în pat rămânea doar le corps-cadavre. Gambo... Trupul lui ușor peste al meu, mâinile pe mijloc, răsufierea în gura mea, ochii lui privindu-mă de dincolo de mare, din Guineea, asta era dragostea. Erzuli, loa dragostei, apără-l de rele, ai grijă de el. Așa mă rugam eu.

Vremuri agitate

Trecuseră mai bine de treizeci de ani de când Macandal, vrăjitorul legendar, semănase sămânța răzvrătirii, iar de atunci spiritul său era purtat de vânt dintr-o parte în alta a insulei, intra în barăci, în colibe, în *ajoupas*, în fabricile de zahăr, momind sclavii cu promisiunea libertății. Devenea șarpe, cărăbuș, maimuță, papagal, alina precum ploaia, urla precum tunetul, chema la răzvrătire cu glasul furtunii. Chiar și albi îl auzeau. Fiecare sclav era un dușman – și erau deja mai bine de o jumătate de milion, două treimi veniți direct din Africa, plini de ură și trăind doar ca să-și rupă lanțurile și a se răzbuna. Mii de sclavi ajungeau în Saint-Domingue, dar tot nu erau destui pentru cerințele nesătule ale plantațiilor. Bici, foame, trudă. Nici paza, nici pedepsele brutale nu-i împiedicau pe mulți să fugă; unii chiar în port, abia debarcați și eliberați de lanțuri ca să fie botezați. Fugeau goi și bolnavi, cu un singur gând în minte: să scape de albi. Traversau câmpiile ascunzându-se prin pășuni, ajungeau în junglă și urcau munții unei țări necunoscute. Dacă reușeau să se alăture unui grup de cimarroni, scăpau de sclavie. Război, libertate. Acolo, acești oameni născuți liberi în Africa și gata să moară pentru a redeveni liberi, le transmiteau curajul lor celor născuți pe insulă, care nu cunoșteau libertatea și pentru care Guineea era un regat vag pe fundul mării. Plantatorii așteptau, înarmați până-n dinți. Regimentul din Le Cap fusese întărit cu patru mii de soldați francezi care, de cum au pus piciorul pe insulă, au picat loviți de holeră, malarie și dizenterie.

Sclavii credeau că țăntarii care provocau aceste boli erau oștile lui Macandal în luptă cu albi. Macandal scăpase de rug transformându-se în țăntar. Macandal se întorsese, așa cum a promis. De la Saint-Lazare fugiseră mai puțini sclavi decât din alte părți, Valmorain credea că pentru că nu se înverșuna atât împotriva negrilor: nici gând să-i ungă cu melasă și să-i lase potopiți de furnicile roșii, așa cum făcea

vecinul Lacroix. În monologurile sale nocturne îi spunea lui Tété că nu putea fi acuzat de cruzime, dar că dacă situația se înrăutățea trebuia să-i dea mână liberă lui Cambray. Ea avea grijă să nu pronunțe în prezența lui cuvântul revoltă. Tante Rose o asigurase că o răscoală generală a sclavilor era doar o chestiune de timp; Saint-Lazare, la fel ca celelalte plantații, trebuia să piară în flăcări.

Prosper Cambray comentase cu stăpânul acest zvon puțin probabil. De când se știa el, doar despre asta se vorbea, și uite că nu se întâmplase nimic. Ce să facă niște sclavi nenorociți împotriva miliției și a celor ca el, gata de orice? Cum să se organizeze, cum să se înarmeze? Cine să-i conducă? Imposibil. Își petrecea ziua călare și dormea cu două pistoale la îndemână și cu un ochi deschis, mereu în alertă. Biciul era prelungirea mâinii, limba pe care o știa cel mai bine și de care se temeau toți, nimic nu-i făcea mai mare plăcere decât frica pe care o inspira. Numai scrupulele patronului îl opriseră să recurgă la metode de represiune mai ingenioase, dar lucrurile trebuiau să se schimbe de când izbucnirile de nesupunere se înmulțiseră. Acum era momentul să arate că putea conduce plantația chiar și în condițiile cele mai grele, aștepta de prea mulți ani să fie numit administrator. Nu se plângea, strânsese un capital serios prin mită, potlogării și contrabandă. Valmorain habar n-avea câte dispăreau din hambare și pivnițe. Se lăuda că e mare armăsar, nicio fată nu scăpa teafără și nimeni nu se băga. Cât timp n-o deranja pe Tété, putea să se destrăbăleze în voie, doar că singura care-i punea poftele pe jar era chiar ea, pentru că nu avea voie s-o atingă. O privea de departe, o spiona de aproape, o înșfăca ori de câte ori avea ocazia, dar mereu îi aluneca din mână. „Ai grijă, domnu' Cambray, că te spun stăpânului”, îl amenința cu glas tremurător. „Tu să ai grijă, târfă, las' că pun eu mâna pe tine și ai să mi-o plătești. Cine te crezi, nenorocito? Ai făcut douăzeci de ani, în curând stăpânul o să te înlocuiască cu una mai tânără și-atunci îmi vine mie rândul. O să te cumpăr. Ieftin, că nu valorezi nimic,

nici măcar nu ești bună de prăsilă. Ce, n-are boașe stăpânul? Cu mine ai să vezi tu ce e bun. Să vezi ce ușor o să te vândă”, o amenința, jucându-se cu coada biciului din fâșii de piele împletite.

Între timp, Revoluția Franceză ajunsese în insulă precum lovitura de coadă a unui balaur, zgâlțâind-o din temelii. *Les grands blancs*, conservatori și monarhiști, priveau schimbările cu oroare, în vreme ce *les petits blancs* sprijineau republica, căci desființase deosebirile de clasă: libertate, egalitate și fraternitate pentru albi. La rândul lor, *les affranchis* trimiseseră delegații la Paris pentru a cere drepturi cetățenești la Adunarea Națională: în Saint-Domingue niciun alb, fie el bogat sau sărac, nu era dispus se le confere aceste drepturi. Valmorain și-a amânat pe timp nedeterminat întoarcerea în Franța, a înțeles că nimic nu-l mai lega de țara sa. Înainte vreme spumega de furie față de risipa pe care o făcea monarhia, acum vitupera împotriva haosului republican. După ani și ani trăiți fără chef în colonie sfârșise prin a accepta că locul lui era în Lumea Nouă. Sancho García del Solar îi scrisese cu sinceritatea dintotdeauna, propunându-i să uite de Europa în general și de Franța în mod special, unde nu era loc pentru oameni întreprinzători, și că viitorul era în Louisiana. Avea relații bune la New Orleans, doar capitalul îi lipsea ca să pună pe picioare un proiect de care erau deja mai mulți interesați; dar îi lăsa lui întâietatea, pentru legăturile lor de familie și pentru că unde puneau ei degetul ieșea aur. La începuturi, Louisiana fusese colonie franceză, i-a explicat el, de vreo douăzeci de ani aparținea Spaniei, însă populația se încăpățâna să fie loială originilor sale. Guvernul era spaniol, dar cultura și limba continuau să fie franceze. Clima semăna cu cea din Antile, se cultivau aceleași lucruri, cu avantajul că spațiu era cu asupra de măsură și pământ era din belșug, puteau cumpăra o plantație mare pe care să o exploateze fără probleme politice sau sclavi răzvrățiți. Aveau să facă avere serioasă în doar câțiva ani, i-a mai promis.

După ce-și pierduse primul copil, Tété dorea să fie stearpă precum catării de la moară. Ca să iubească și să sufere ca o mamă îi era de ajuns Maurice, acest copilaș simțitor, gata să plângă de emoție când asculta muzică sau să facă pipi pe el când se speria înaintea unei cruzimi. Maurice se temea de Cambray, când îi auzea cizmele bocănind pe terasă fugea să se ascundă. Tété folosea metodele de la Tante Rose ca să nu rămână însărcinată, așa cum făceau și alte sclave, însă acestea nu erau sigure. Tămăduitoarea pretindea că unii copii insistă să vină pe lume, nebănuind ce-i așteaptă. Așa a fost și cu al doilea născut al lui Tété. N-au folosit la nimic ghemotoacele de vată îmbibată cu oțet, nici infuziile de limba-mielului, nici fumigațiile cu muștar sau cocoșul sacrificat pentru *loas* ca să avorteze. În cea de a treia lună de când nu mai avusese menstruație s-a dus la nașa să o roage să o scape cu ajutorul unei țepușe ascuțite, dar femeia a refuzat: riscul de infecție era enorm, iar dacă erau prinse că atentau la proprietatea stăpânului, Cambray ar fi avut un motiv perfect să le biciuiască strașnic.

— Căci bănuiesc că e tot sămânța stăpânului.

— Nu sunt sigură, nașă, poate fi și a lui Gambo...

— A cui?

— Ajutorul de la bucătărie. Numele lui adevărat e Gambo.

— Ia te uită la mucosul ăla, care știe să facă ce fac bărbații! Cred că e cu cinci sau șase ani mai mic decât tine.

— Și ce dacă! Treaba e că, dacă plodul iese negru, stăpânul ne omoară pe amândoi!

— De multe ori copiii de sânge amestecat se nasc negri ca bunicii, a asigurat-o Tante Rose.

Îngrozită de urmările posibile ale sarcinii, Tété își imagina că are în pântec o tumoare, dar în luna a patra a simțit ceva ca un fâlfâit de aripă de porumbiță, prima manifestare de viață, și a cuprins-o dragostea și grija pentru făptura care creștea acolo. Noaptea, întinsă alături de Maurice, îi cerea iertare în gând pentru groaznica ofensă de a-l aduce pe lume ca sclav. De data asta n-a fost nevoie să-și ascundă sarcina

și nici ca stăpânul să-și ducă nevasta în Cuba, căci nefericita nu-și mai dădea seama de nimic. De mult nu mai avusese Eugenia niciun contact cu soțul ei, iar când îl zărea întreba, în cețurile nebuniei, cine era bărbatul acela. Nu-l mai recunoștea nici pe Maurice. În clipele ei bune redevenea o adolescentă de paisprezece ani care se juca în mănăstirea de la Madrid cu colegile ei zvăpăiate, în așteptarea ciocolatei de dimineață. În restul timpului rătăcea printr-o ceață fără contururi precise, dar nu mai suferea ca înainte. Tété i-a suprimat treptat, din proprie inițiativă, doza de opiu și n-a fost nicio diferență în comportamentul Eugeniei. Tante Rose a fost de părere că stăpâna își îndeplinesc misiunea de a-l naște pe Maurice și-acum nu mai avea nimic de făcut pe această lume.

Valmorain îi cunoștea trupul mai bine decât apucase să-l cunoască pe cel al Eugeniei sau al vremelniceleor amante, astfel că a constatat repede că i se îngroașă talia și i se umflă sânii. A luat-o la întrebări în pat, după un coit din acelea pe care ea le suporta resemnată iar pentru el erau doar o descărcare nostalgică, și Tété a izbucnit în lacrimi. Asta l-a mirat, n-o mai văzuse plângând de când îi luase primul născut. I se spusese că negrii nu prea suferă, drept dovadă că niciun alb n-ar suporta ce suportă ei și că, așa cum le iei cățelelor puii sau vacilor vițelul, puteai lua și copilul de la o mamă sclavă; în scurt timp le trecea și nici nu-și mai aminteau. Nu se gândise niciodată la sentimentele lui Tété, pleca de la principiul că erau foarte limitate. Când n-o vedea, ea se topea, dispărea în neant; reapărea doar când o chema, atunci se întrupa iar, exista doar ca să-l slujească. Nu mai era o fetiță, dar lui i se părea că nu se schimbă. Își amintea vag de copilița costelivă pe care i-o dăduse Violette Boisier cu ani în urmă, de fata ca un fruct care ieșise din coconul prea puțin promițător și pe care o deflorase violent în aceeași odaie în care Eugenia dormea drogată, de tânăra care născuse fără să scoată un geamăt, cu dinții încleștați pe o bucată de lemn, de mama care la șaisprezece ani se

despărțea cu un sărut pe frunte de copilul pe care n-avea să-l mai vadă nicicând, de femeia care-l legăna pe Maurice cu o dragoste nesfârșită, care închidea ochii și-și mușca buzele când intra în ea, care uneori adormea lângă el epuizată de treburile de peste zi, dar se trezea tresărind și rostind numele lui Maurice, către care se repezea în fugă. Toate aceste imagini ale ei se topeau în una singură, de parcă timpul n-ar fi trecut pentru ea. În noaptea aceea i-a pipăit modificările corpului, apoi i-a spus să aprindă lampa ca s-o privească. I-a plăcut ce vedea, un trup cu linii lungi și ferme, pielea de culoarea bronzului, coapsele generoase, buzele senzuale; a ajuns la concluzia că era proprietatea sa cea mai prețioasă. I-a cules cu un deget o lacrimă care i se rostogolea pe obraz și, fără să se gândească, și-a dus-o pe buze. Era sărată la fel ca lacrimile lui Maurice.

— Ce ai?

— Nimic, stăpâne.

— Nu mai plânge. De data asta ai să rămâi cu copilul, Eugeniei nu-i mai pasă.

— Atunci, de ce nu-mi pot primi fiul înapoi?

— Asta ar fi foarte complicat.

— Măcar e în viață?

— Sigur că e în viață, femeie! Trebuie să aibă vreo patru sau cinci anișori, nu? Treaba ta e să ai grijă de Maurice. Să nu mai pomenești de plodul ăla în fața mea și zi mersi că ți-l las pe ăsta care crește în tine.

Zarité

Gambo prefera să taie trestie decât să facă umilitoarea muncă la bucătărie. „Dacă m-ar vedea tata, s-ar ridica din mormânt să mă scuipe pe picioare și să mă renege, pe mine, fiul lui cel mare, pentru că fac treburi de femeie. Tata a murit în luptă cu cei ce ne atacaseră satul, așa cum trebuie să moară un bărbat.” Așa-mi spunea. Vânătorii de sclavi erau din alt trib, veneau de departe, dinspre apus, cu cai și puști din acelea din care avea șeful vătafilor. Alte sate pieriseră în flăcări, tinerii erau luați, bătrânii și copiii mici erau uciși, însă tatăl său credea că ei erau feriți, apărați de distanța mare și de pădure. Vânătorii își vindeau prada unor fânțe cu colți de hienă și gheare de crocodil, mâncători de carne de om. Nimeni nu se întorcea vreodată. Gambo a fost singurul din familia sa care a scăpat cu viață, din fericire pentru mine și din nefericire pentru el. A rezistat primei etape a drumului, care a durat două luni, mergând pe jos, legat cu frânghii de ceilalți, cu un jug de lemn pe grumaz, mânat cu lovituri, hrănit pe sponci și aproape fără apă. Și tocmai când credea că nu va mai putea face nici măcar un pas, înaintea ochilor a apărut marea, pe care niciunul din lungul șir n-o văzuse vreodată, și un castel impunător pe nisip. N-au apucat să se minuneze de întinderea și culoarea apei, care la orizont se confunda cu cerul, că au fost imediat închiși. Atunci Gambo a văzut prima dată oameni albi și a crezut că erau demoni; mai târziu a aflat că erau oameni, dar n-a ajuns niciodată să-i considere pe de-a-ntregul ca atare. Purtau niște veșminte asudate, pieptare de fier și cizme de piele, urlau și loveau fără noimă. Nici gând de colți și gheare, dar aveau păr pe obraz, arme și bice și puteau atât de tare, că amețeau chiar și păsările cerului. Așa mi-a povestit. L-au despărțit de femei și copii, l-au închis într-o curte unde ziua mureau de căldură și noaptea de frig împreună cu sute de bărbați care nu-i vorbeau limba. Nu știe cât a stat acolo, uitase să socotească ciclurile lunii, și nici câți au murit, pentru că nimeni nu avea un nume și nimeni nu ținea socoteala. La

început erau atât de înghesuiți că nici nu puteau să se culce pe jos, dar pe măsură ce cadavrele erau scoase, se făcea loc. După aia a venit ce-a fost mai rău, nu voia să-și aducă aminte, dar îi bântuia visele: corabia. Erau întinși unul lângă altul, precum lemnele, pe mai multe platforme de scânduri, cu fiare la gât și lanțuri, fără să știe unde sunt duși și nepricepând de ce se clatină uriașa alcătuire, gemând, vomitând, făcând pe ei, murind. Duhoarea era atât de cumplită încât ajungea pe tărâmul morților și o simțea și tatăl lui. Nici acolo n-a reușit Gambo să calculeze timpul, deși a văzut soarele și stelele când erau scoși pe punte în grupuri, ca să fie spălați cu găleți de apă și puși să danseze ca să nu li se înțepenească brațele și picioarele.

Marinarii aruncau peste bord morții și bolnavii, pe urmă alegeau la întâmplare câțiva și îi biciuiau ca să se distreze. Pe cei mai recalcitranți îi atârnavă de mâini și îi coborau lent în apa care colcăia de rechini, iar când îi ridicau nu mai rămâneau decât brațele. A văzut și ce le făceau femeilor. A vrut să se arunce peste bord, credea că, după ce va fi mâncat de rechini care urmăriseră corabia din Africa până în Antile, sufletul lui va ajunge înot în insula de sub mare și va fi împreună cu tatăl și restul familiei. „Dar, dacă tata ar fi prins de veste că doream să mor fără să lupt, m-ar fi scuipat iar pe picioare.” Așa mi-a spus.

Singurul motiv pentru care adăsta în bucătăria lui Tante Mathilde era că se pregătea să fugă. Cunoștea riscurile. La Saint-Lazare erau sclavi cu nasul și urechile tăiate și fiare la picioare, imposibil de scos și cu care era cu neputință să fugi. Eu cred că-și amâna evadarea din cauza mea, pentru felul în care ne uitam noi unul la altul, mesajele din pietricele lăsate în cotețul găinilor, bunătățile pe care le fura pentru mine de la bucătărie și felul în care-i așteptam îmbrățișările, de parcă-mi presărase cineva piper peste tot corpul, acele clipe când eram în sfârșit singuri și ne atingeam. „O să fim liberi, Zarité, și mereu împreună. Te iubesc mai mult decât pe oricine, mai mult decât pe tata și pe cele cinci neveste ale sale, care au fost

mamele mele, mai mult decât pe fratele și pe surorile mele, mai mult decât pe toți la un loc, dar nu mai mult decât propriami onoare.” Un războinic își urmează destinul, asta e mai important decât dragostea, cum să nu pricep. Noi, femeile, iubim mai adânc și mai îndelungat, știi și asta. Gambo era orgolios și nu există pericol mai mare pentru un sclav decât orgoliul. Îl rugam să rămână la bucătărie dacă voia să trăiască, să evite să dea ochii cu Cambray, dar îi ceream prea mult, îi ceream să fie laș. Viața noastră ne e scrisă în z'êtoile a noastră și nu e chip s-o schimbăm. „Ai să vii cu mine, Zarité?” Nu puteam să plec cu el, eram prea greoaie și n-am fi ajuns departe.

Amanții

Erau câțiva ani de când Violette Boisier renunțase la viața de noapte din Le Cap, nu pentru că s-ar fi ofilit – putea și acum rivaliza cu orice curtezană – ci din cauza lui Étienne Relais. Relația lor devenise o complicitate amoroasă, agrementată de pasiunea lui și de buna ei dispoziție. Erau împreună de aproape zece ani, care trecuseră repede. La început locuiau separat, se vedeau doar în scurtele vizite pe care le făcea Relais între două campanii militare. O vreme, și-a continuat meseria, dar își oferea magnificele servicii doar câtorva clienți, aleși dintre cei mai generoși. Devenise atât de selectivă, încât Loula îi elimina de pe lista de așteptare pe cei mai nerăbdători, pe cei mai urâți și pe cei cărora le mirosea gura; în schimb, erau preferați bătrânii, căci știau să fie recunoscători. La scurt timp după ce o cunoscuse pe Violette, Relais fusese avansat locotenent-colonel și i se încredințase siguranța părții de nord, astfel că avea mai puține drumuri de făcut. S-a stabilit la Le Cap, a părăsit garnizoana și s-a căsătorit cu ea. A făcut-o sfidător, cu pompă și slujbă la biserică și anunț la ziar, cu tot tacâmul unei nunți de *grands blancs*, spre uluirea tovarășilor de arme, care nu puteau pricepe de ce ia o femeie de culoare, și cu reputație îndoielnică pe deasupra, în loc s-o păstreze ca amantă; dar nimeni n-a avut curaj să-l întrebe direct, iar el n-a dat explicații. Conta pe faptul că nimeni n-ar fi îndrăznit să-i jignească soția. Violette și-a anunțat „prieteni” că nu mai era disponibilă, le-a dăruit celorlalte *cocottes* rochiile care nu se puteau transforma în ținute mai decente, și-a vândut apartamentul și s-a mutat cu Loula într-o casă pe care Relais o închiriasse într-un cartier de *petits blancs* și *affranchis*. Noii ei prieteni erau mulatri, unii destul de înstăriți, proprietari de pământuri și sclavi, catolici, deși pe furiș mai recurgeau la voodoo. Descindeau din aceiași albi pe care-i disprețuiau, erau fiii sau nepoții lor și îi imitau în toate cele, dar negau cu înverșunare sângele african al mamelor.

Relais nu era prietenos din fire, se simțea în largul său numai în atmosfera de camaraderie aspră din garnizoană, dar uneori își acompania nevasta la petrecerile acestora. „Zâmbește, Étienne, pentru ca prietenilor mei să nu le mai fie frică de copoiul din Saint-Domingue”, îl îndemna ea. Îi mărturisise Loulei că-i era dor de petrecerile și spectacolele care-i înveseleau înainte vreme nopțile. „Păi atunci aveai bani și te distrai, îngerășule, acum ești săracă și te plictisești. Ce-ai câștigat cu soldățoiul tău?” Trăiau din solda lui de locotent-colonel, dar pe ascuns mai făceau și oarece afaceri: un pic de contrabandă, un pic de camătă. Și astfel capitalul strâns de Violette și bine investit de Loula sporea.

Étienne Relais nu dăduse uitării planul de a reveni în Franța, mai ales acum, când Republica le dăduse putere cetățenilor obișnuiți ca el. Se plictisise de viața în colonie, dar n-avea încă destui bani ca să se retragă din armată. Nu detesta războiul, era ca un centaur în bătălie, obișnuit să sufere și să-i facă să sufere pe alții, dar era sătul de situația incertă și agitată. Nu înțelegea ce se petrece în Saint-Domingue: se făceau și se desfăceau alianțe la tot ceasul, alții se certau între ei și se certau și cu *les affranchis*, nimeni nu lua aminte la crescânda insurecție a negrilor, după părerea sa lucrul cel mai grav. În ciuda anarhiei și a violenței, cuplul găsisse o fericire calmă, pe care niciunul din ei n-o cunoscuse până atunci. Evitau să pomenească de copii, Violette nu putea să facă, iar pe el nu-l interesau, dar, când într-o seară memorabilă Toulouse Valmorain le-a adus acasă un nou-născut înfășurat într-o păturică, l-au primit ca pe o mascotă care avea să le umple orele lui Violette și Loulei, fără să prevadă că acela va fi fiul la care nici nu visaseră. Valmorain i-l adusese lui Violette pentru că altă idee nu-i venise în minte ca să-l facă dispărut înainte ca Eugenia să revină din Cuba; nevasta nu trebuia să afle că pruncul lui Tété era și al lui. Căci n-avea al cui să fie, doar el era singurul alb din Saint-Lazare. Nu știa că Violette se măritase cu militarul. N-o găsisse în apartamentul din piața

Clugny, care avea de-acum alt proprietar, îi aflate noua adresă și se înființase acolo cu copilașul și o doică de care-i făcuse rost vecinul Lacroix. Le prezentase situația celor doi ca pe un aranjament vremelnic, neștiind deocamdată care avea să fie pasul următor; cu atât mai mare i-a fost ușurarea să constate că Violette și soțul ei primeau pruncul fără probleme, întrebând doar care îi era numele. „Nu l-am botezat, spuneți-i cum vreți.”

Étienne Relais își păstrase vigoarea și sănătatea din tinerețe. Era același ghem de mușchi și fibră, cu o hălăciugă de păr încărunțit acum și același caracter oțelit care îi adusese avansarea în armată și mai multe medalii. Mai întâi îl slujise pe rege, acum slujea Republica cu aceeași lealitate. O dorea la fel de mult pe Violette, care se preta voios la zbânțuielile lor amoroase, lucru nepotrivit, spunea Loula, pentru doi soți maturi. Mare era contrastul între reputația sa de tip nemilos și tandrețea pe care o revărsa asupra nevestei și a copilului, care-i câștigase rapid inima, acest organ care-i lipsea, după cum susțineau soldații din garnizoană. „Puștiul ăsta ar putea fi nepotu-meu”, obișnuia el să spună, și chiar că avea dulcegării de bunic. Violette și copilul erau singurele ființe pe care le iubise vreodată, la înghesuială recunoștea că și pe Loula, negresa asta cicălitoare care-l cam supăraseră la început, când bombănea că Violette ar fi putut să-și găsească un logodnic mai acătării. I-a oferit libertatea; reacția Loulei a fost să se trântescă pe jos, plângând că voia să scape de ea ca de atâția sclavi prea bătrâni sau care nu mai erau buni la nimic pe care stăpânii îi azvârleau în stradă, pe ea, care avusese toată viața grijă de Violette, și-acum o sileau să cerșească sau să crape de foame, și plângi și țipă. În cele din urmă Relais a liniștit-o: putea rămâne, dacă voia să fie sclavă până la ultima ei suflare. De-atunci, atitudinea ei a fost alta, în loc să-i pună sub pat păpuși înțepate cu ace, s-a apucat să-i gătească felurile preferate.

Violette se maturizase lent, ca un mango. Anii nu-i luaseră prospețimea, ținuta mândră și râsul clocotitor, doar că se

îngrășase un pic, spre marea bucurie a lui Relais. Afișa atitudinea aceea sigură a celor care sunt iubiți. Cu timpul și grație strategiei de zvonuri a Loulei, devenise o adevărată legendă, peste tot provoca priviri curioase și șoapte, chiar și în casele în care nu era primită pe vremuri. „S-or fi întrebând de oul de porumbiță”, râdea ea. Bărbații cei mai sus-puși își scoteau pălăria când o întâlneau pe stradă – asta când erau singuri – mulți își aminteau de nopțile fierbinți din apartamentul din piața Clugny, dar femeile de orice culoare se uitau în altă parte, roase de invidie. Violette se îmbrăca în culori vesele, singurele podoabe erau inelul cu opal primit de la soț și cerceii grei de aur care-i puneau în valoare trăsăturile superbe și tenul de fildeș, efect al neexpunerii la soare. Alte bijuterii nu mai avea, le vânduse pe toate ca să strângă capitalul pentru afacerea cu camătă. Economii le adunase ani în șir într-o groapă din curte sub formă de monede solide de aur, fără știința lui Relais, asta până în preajma plecării. Stăteau întinși în pat, era duminică și își făceau siesta, fără să se atingă pentru că era prea cald, iar ea i-a spus că, dacă chiar voia să se întoarcă în Franța așa cum tot repeta de atâta timp, aveau mijloacele s-o facă. Noaptea, la adăpostul întunericului, a dezgropat împreună cu Loula comoara. Iar după ce locotenent-colonelul a cântărit sacul cu bani, și-a revenit din uimire și a lăsat la o parte obiecțiile de mascul umilit de istețimea muierescă, s-a hotărât să demisioneze din armată. Își făcuse cu asupra de măsură datoria față de Franța. După care au început să-și planifice călătoria, iar Loula a fost silită să se resemneze cu ideea de a fi liberă, pentru că în Franța se abolise sclavia.

Copiii stăpânului

În seara aceea, soții Relais așteptau vizita cea mai importantă din viața lor, așa îi spusese Violette Loulei. Casa militarului era ceva mai mare decât apartamentul de trei camere din piața Clugny, era confortabilă, dar deloc luxoasă. Simplitatea pe care Violette o adoptase în îmbrăcăminte se

extindea și asupra locuinței, mobilată cu obiecte făcute de meșteșugarii locali și lipsită de chinezăriile care-i plăcuseră pe vremuri. Casa era primitoare, cu castroane cu fructe, vase cu flori, colivii cu păsări și câteva pisici. Mai întâi a venit notarul, însoțit de un tânăr conțopist și un registru mare cu tartane albastre. Violette i-a condus în camera de lângă salon în care Relais își făcuse biroul și i-a tratat cu cafea și cu suavele *beignets* făcute de măicuțe, despre care Loula pretindea că nu erau decât cocă prăjită și ei îi ieșeau mai bine. La puțin timp după aceea a bătut la ușă Toulouse Valmorain. Pusese niște kilograme pe el și părea mai uzat și mai lăbărțat decât și-l amintea Violette, dar își păstrase neștirbită aroganța de *grand blanc*, care ei i se păruse dintotdeauna ceva comic, căci era obișnuită să dezbrace bărbații dintr-o singură privire, iar odată goi, titlurile, puterea, averea sau rasa nu mai contau: contau doar starea fizică și intențiile. Valmorain a schițat gestul de a-i săruta mâna, dar fără s-o atingă cu buzele, ceea ce ar fi fost nepoliticos în prezența lui Relais, apoi a primit fotoliul oferit și un suc de fructe.

— Au trecut niște ani de când nu ne-am mai văzut, *monsieur*, a început ea cu un ton formal nou pentru ei, încercând să-și ascundă neliniștea.

— Timpul a stat pe loc pentru dumneata, *madame*, nu te-ai schimbat deloc.

— Vai, mă jigniți, acum arăt mai bine, a zâmbit ea, mirată că omul se îmbujorase; poate că era la fel de nervos ca ea.

— Așa cum v-am scris, *monsieur* Valmorain, vrem să plecăm curând în Franța, a spus Relais, în uniformă și țepăn ca un băț pe scaunul lui.

— Da, da, l-a întrerupt Valmorain. Mai întâi de orice, țin să vă mulțumesc amândurora pentru că ați avut grijă de copil în toți anii ăștia. Cum îl cheamă?

— Jean-Martin.

— Cred că s-a făcut mărișor. Aș vrea să-l văd, dacă se poate.

— Firește, imediat. E la plimbare cu Loula, se întorc repede.

Violette și-a netezit rochia sobră din *crêpe* verde-închis cu paspoaluri mov și a mai turnat suc în pahare. Îi tremurau mâinile. Preț de câteva minute eterne n-a vorbit nimeni. Un canar s-a pornit să cânte în colivia lui, spărgând tăcerea. Valmorain o privea pe furiș pe Violette, cercetând acest corp pe care îl iubise pe vremuri, deși nu-și mai amintea prea bine ce făceau atunci în pat. Se întreba câți ani avea acum și dacă folosea balsamuri misterioase pentru a-și păstra frumusețea, așa cum auzise că făceau faraoanele din vechime, care tot mumii ajungeau la sfârșit. Și-a imaginat ce fericit era Relais cu ea și l-a împuns invidia.

— Nu-l putem lua cu noi pe Jean-Martin în condițiile actuale, Toulouse, a spus ea pe tonul familiar de pe vremea când erau amanți, punându-i mâna pe umăr.

— Nu ne aparține, a adăugat locotenent-colonelul cu o strâmbătură și ochii țintă la fostul său rival.

— Îl iubim mult pe copil, el crede că noi suntem părinții lui. Mi-am dorit copii dintotdeauna, Toulouse, dar nu mi-a dat Dumnezeu. De aceea vrem să-l cumpărăm pe Jean-Martin, să-l eliberăm și să-l luăm în Franța sub numele Relais, ca fiul nostru legitim, a mai spus Violette și a izbucnit într-un plâns cu suspine.

Nici unul, nici altul n-au încercat s-o liniștească. Stăteau țepeni și crispați, uitându-se la canari; ea a reușit să se calmeze chiar în clipa când Loula a ajuns acasă cu băiatul de mână. Era frumos. S-a repezit imediat la Relais ca să-i arate ce avea în pumn, înfierbântat, vorbind de-a valma, cu obrajii îmbujorați. Relais i-a făcut semn că aveau un musafir, copilul s-a apropiat, i-a întins o mânuță dolofană și l-a salutat. Valmorain a constatat mulțumit că nu semăna nici cu el, nici cu fiul Maurice.

— Ce-ai acolo?

— Un melc.

— Nu mi-l dai mie?

— Nu pot, e pentru *papa*, a răspuns Jean-Martin și s-a cățărât pe genunchii lui Relais.

— Du-te cu Loula, fiule, i-a spus militarul și copilul a ascultat fără crâcnire, s-a apucat de fustele ei și au ieșit pe ușă.

— Așa că, dacă ești de acord... Dacă ne accepți propunerea, am chemat un notar, Toulouse. Pe urmă ar trebui să mergem la judecător, a bâiguit Violette, gata să plângă iar.

Valmorain venise fără niciun plan. Știa ce aveau să-l roage din scrisoare, dar nu luase încă nicio decizie, voia mai întâi să vadă băiatul. Îi făcuse o impresie foarte bună, era frumușel și era limpede că avea caracter, făcea destui bani, dar pentru el ar fi fost o săcăială. Era clar că îl răsfățaseră de la bun început și că nu bănuia care era locul lui real în societate. Ce să facă el cu micuțul bastard cu sânge amestecat? Încă niște ani trebuia să-l țină în casă. Și cum ar fi reacționat Tété revăzându-și fiul? Precis că s-ar fi dedicat lui cu trup și suflet, iar Maurice, până atunci crescut ca fiu unic, s-ar fi simțit dat deoparte. Echilibrul delicat de acasă s-ar fi dus dracului. S-a gândit și la Violette Boisier, la amintirea tulbure a amorului lor, la serviciile reciproce pe care și le făcuseră de-a lungul anilor și la adevărul care sărea în ochi că pentru Jean-Martin ea era adevărata mamă, nu Tété. Băiatul avea să primească de la soții Relais ceea ce el nu avea de gând să-i dea: libertate, educație, un nume și o situație respectabilă.

— Vă rog, *monsieur*, vindeți-ni-l pe Jean-Martin. Dăm cât ne cereți, deși, cum vedeți, nu suntem oameni bogați, l-a implorat Relais crispat și tensionat, în timp ce Violette tremura sprijinită de ușa în spatele căreia aștepta notarul.

— Spune, domnule, cât ați cheltuit ca să-l creșteți în toți acești ani? a vrut să știe Valmorain.

— Dar n-am ținut niciodată socoteala, s-a mirat Relais.

— Bun, atâta valorează băiatul. Suntem chit. E al vostru.

Sarcina lui Tété n-a adus schimbări pentru ea; muncea tot de dimineață până seara, venea în patul stăpânului când acesta avea poftă să facă precum câinii atunci când pântecul devenise o piedică. Tété îl blestema în gând, dar se și temea să n-o înlocuiască cu alta și să o vândă lui Cambray, o soartă mai rea nici nu-și putea imagina.

— Nu-ți face griji, Zarité, dacă va fi așa, am eu ac de jocul marelui vătaf, îi promisese Tante Rose.

— Și de ce nu acum, nașă?

— Pentru că nu trebuie să ucizi dacă n-ai un motiv întemeiat.

În seara aceea, Tété se simțea umflată ca un pepene. Cosea într-un colț, la câțiva pași de Valmorain care citea și fuma în fotoliu. Aroma înțepătoare a tutunului, care îi plăcea de obicei, acum îi întorcea stomacul pe dos. De luni de zile nu mai venea nimeni la Saint-Lazare, chiar și oaspetele cel mai asiduu, doctorul Parmentier, se temea să plece la drum; fără o escortă serioasă nu te puteai deplasa prin nordul insulei. Valmorain stabilise rutina ca Tété să stea cu el după cină, era o obligație în plus. Ea ar fi vrut să se întindă alături de Maurice și să doarmă. Abia-și mai suporta corpul fierbinte, ostenit, asudat, pruncul îi apăsa oasele, spatele o durea, sânii i se întăriseră și sfărcurile o ardeau. Iar acum era și mai rău, îi lipsea aerul. Era devreme încă, dar o furtună grăbise noaptea și trebuise să închidă obloanele; casa era apăsătoare ca o închisoare. Eugenia dormea deja alături de femeia care o îngrijea, dar Maurice o aștepta, fără să o strige, ca să nu-și supere tatăl.

Furtuna se opri la fel de brusc cum începuse, ploaia și vântul lăsară locul corului broaștelor. Tété se duse la fereastră și o deschise, inspirând adânc mirosul umed și proaspăt care pătrunsese în odaie. Ziua nu se mai termina. Se dusesse de câteva ori la bucătărie, cu pretextul de a vorbi cu Tante Mathilde, dar nu-l văzuse pe Gambo. Unde s-o fi vârat băiatul ăsta? Se temea pentru el. La Saint-Lazare ajungeau zvonuri din celelalte părți ale insulei, purtate din

gură în gură de negri și comentate în gura mare de albi care niciodată nu se fereau să vorbească în prezența sclavilor. Ultima veste era despre *Declarația Drepturilor Omului* proclamată în Franța. Albi stăteau ca pe jar, în timp ce *les affranchis*, dintotdeauna marginalizați, vedeau în fine posibilitatea de a deveni egali albilor. Drepturile omului nu-i cuprindeau și pe negri, lămurise Tante Rose lumea adunată la o *calenda*, libertatea nu era gratis, trebuia obținută prin luptă. Știau toți că sute de sclavi dispăruseră de pe plantațiile vecine ca să se alăture bandelor rebele. De la Saint-Lazare fugiseră douăzeci, dar Cambray îi vânase cu oamenii lui și adusese paisprezece înapoi. Ceilalți șase fuseseră împușcați, pretindea șeful vătafilor, însă nimeni nu le văzuse leșurile și Tante Rose credea că reușiseră să ajungă în munți. Ceea ce sporise dorul de ducă al lui Gambo. Tété nu mai putea să-l rețină și începuse calvarul despărțirii: trebuia să și-l smulgă din inimă. Nu poți iubi cu frică, suferința mai mare nu există, spunea Tante Rose.

Valmorain își ridică ochii de pe carte, sorbi din coniac și privirile i se opriră la sclava care stătea de o vreme în fața ferestrei deschise. La lumina slabă a lămpilor o văzu găfâind transpirată, cu mâinile încleștate pe burtă. Deodată, femeia își înăbuși un geamăt și-și sumese fusta, uitându-se nedumerită la balta care se întindea pe dușumea și îi scâldea picioarele goale. „Mi-a venit ceasul”, șopti și porni spre terasă, ținându-se de mobile. Două minute mai târziu o sclavă intra grăbită să șteargă pe jos.

- Cheam-o pe Tante Rose, porunci Valmorain.
- S-au dus deja după ea, stăpâne.
- Să-mi spui când naște. Și mai adu-mi coniac.

Zarité

Rosette s-a născut în ziua în care Gambo a plecat. Așa a fost. Rosette m-a ajutat să suport spaima să nu mi-l prindă viu și golul pe care mi-l lăsase în trup. Eram total absorbită de fetiță. Gambo alergând prin pădure și urmărit de câinii lui Cambray îmi ocupa doar o parte din gânduri. Erzuli, loa mamă, ai grijă de copila asta. Niciodată nu mai simțisem acest fel de iubire, pe primul meu născut nu apucasem să mi-l pun la sân. Stăpânul o avertizase pe Tante Rose că nu trebuia să-l văd, astfel despărțirea ar fi fost mai ușoară, însă ea m-a lăsat să-l iau o clipă în brațe înainte ca el să-l ia. Mi-a mai spus, în timp ce mă spăla, că era un băiețel sănătos și zdravăn. Cu Rosette am înțeles mai bine ce pierdusem. Dacă mi-ar lua-o și pe ea, aș înnebuni ca doña Eugenia. Încercam să nu mă gândesc la asta, pentru ca treaba să nu se întâmple, dar o sclavă trăiește într-o nesiguranță veșnică. Noi nu ne putem apăra copiii și nici nu le putem promite că vom fi mereu lângă ei cât timp au nevoie de ajutorul nostru. Îi pierdem mult prea devreme, așa că mai bine să nu-i aducem pe lume. De-abia acum am iertat-o în sfârșit pe mama, care nu voise să treacă prin așa ceva.

Am știut mereu că Gambo avea să plece fără mine. Acceptaserăm amândoi acest lucru, dar în cap, nu în inimă. Gambo se putea salva singur, dacă era scris în a sa z'étoile și dacă loas erau de acord, dar dacă ar fi fugit cu mine ar fi fost prins negreșit, nici măcar toți loas la un loc n-ar fi putut împiedica acest lucru. Gambo își punea mâna pe pântecul meu, simțea cum se mișcă pruncul, despre care era sigur că era al lui și-avea să-l cheme Honoré, ca pe sclavul care mă crescuse acasă la madame Delphine. Nu-l putea numi ca pe tatăl său, care era cu Morții și cu Tainele, dar Honoré nu era rudă de sânge cu mine, drept care nu era imprudent să-i folosim numele. Honoré e un nume potrivit pentru cineva care pune onoarea mai presus de orice, chiar și mai presus de dragoste. „Fără libertate nu există onoare pentru un războinic.

Vino cu mine, Zarité.” Dar nu puteam face asta cu burta la gură și nici s-o las pe doña Eugenia, care era ca o momâie în patul ei, cu atât mai puțin pe Maurice, copilașul meu, căruia îi promisesem că n-am să-l las niciodată.

Gambo n-a apucat să afle că născusem: în timp ce eu eram în chinurile facerii în cabana lui Tante Rose, el alerga ca vântul. Își plănuise bine fuga. A plecat pe înserat, înainte să iasă paznicii cu câinii. Tante Mathilde i-a anunțat absența abia a doua zi la prânz, deși constatase încă de dimineață că dispăruse, ceea ce i-a dat câteva ore de avantaj. Era nașa lui Gambo. La Saint-Lazare, la fel ca pe alte plantații, nou-veniții erau dați în grija altui sclav cu vechime, care avea menirea să-i învețe să fie supuși, acesta era nașul, dar, cum Gambo nimerise la bucătărie, acest rol îi revenise ei, care avea o vârstă, își pierduse copiii și prinsese drag de el; de aceea l-a ajutat. Prosper Cambray umbla cu o echipă a Marechausée după sclavii fugiți mai devreme. Cum dăduse asigurări că-i omorâse, nimeni nu pricepea de ce continua să-i caute. Gambo fugise în direcția opusă, astfel că șeful vâtafilor a pierdut destul timp până să pornească și după el. Plecase la indicația loas: în timp ce Cambray era plecat și într-o noapte cu lună plină; nu poți fugi într-o noapte fără lună. Așa cred eu.

Fică-mea s-a născut cu ochii deschiși și alungiți, de culoarea ochilor mei. A durat puțin până să tragă aer în piept, dar când a făcut-o, țipetele ei au făcut să tremure flacăra lumânării. Până s-o spele, Tante Rose mi-a pus-o pe piept, încă legată de mine printr-un maț gros. I-am spus Rosette de la Tante Rose, pe care am rugat-o să-i fie bunică, dat fiind că alte neamuri nu aveam. A doua zi stăpânul a botezat-o stropind-o cu apă pe frunte și îngânând niște vorbe creștine, dar în prima duminică Tante Rose a organizat o adevărată ceremonie Rada pentru Rosette. Stăpânul ne-a permis să facem o calenda ne-a dat și două capre de pus la frigare. Așa a fost. Era o onoare, căci pe plantație nașterea sclavilor nu se serbează. Femeile au gătit, bărbații au aprins focuri și torțe și au bătut tobele în hounfort-ul lui Tante Rose. Nașa a trasat pe pământ cu făină

de porumb scriitura sacră vevé în jurul stâlpului central, poteau-mitan, de pe care au coborât loas și au încălecat mai multe persoane, nu și pe mine. Tante Rose a sacrificat o găină; mai întâi i-a rupt aripile, apoi i-a smuls capul cu dinții, așa se face. I-am oferit-o pe fiică-mea lui Erzuli. Am dansat apoi, cu sânii grei, brațele ridicate, șoldurile neobosite, picioarele departe de gând, răsponzând tobelor.

La început stăpânul nici n-a vrut să știe de Rosette; îl enerva plânsul ei și faptul că trebuia să mă ocup de ea, nu mă lăsa s-o port în spate, așa cum făcusem cu Maurice, trebuia s-o las într-o lădiță în timp ce munceam. Foarte curând m-a chemat în camera lui pentru că-l stârneau sânii mei care erau de două ori mai mari și ajungea să-i privești ca să curgă laptele. Mai târziu a început să se uite și la Rosette, pentru, că Maurice făcuse o adevărată pasiune pentru ea. Maurice se născuse micuț, tăcut și palid ca un șoricel, îmi încăpea în palmă, total diferit de fiică-mea, mare și gălăgioasă. Îi făcuse bine să petreacă primele luni lipit de mine, precum copiii africani, despre care am aflat că pun piciorul pe pământ abia când știu să meargă, până atunci sunt ținuți în brațe. Căldura corpului meu și pofta de mâncare îl făcuseră să crească sănătos și să scape de bolile care seceră atâția copii. Era isteț, pricepea totul și încă de la doi ani punea întrebări la care nici taică-său nu știa răspunde. Nimeni nu-l învățase creola, dar iată că o vorbea la fel de bine ca franceza. Stăpânul nu-l lăsa să se amestece cu sclavii, dar el o ștergea să se joace cu cei câțiva negrișori de pe plantație, iar eu n-aveam inimă să-l cert, căci nu e lucru mai trist decât un copil singuratic. De la bun început, Maurice a devenit paznicul lui Rosette. Nu se dezlipea de lângă ea decât când tatăl său îl lua cu el ca să-i arate proprietatea. Stăpânul pusese mereu preț pe moștenirea ce-avea s-o lase, de aceea trădarea fiului după mulți ani l-a făcut să sufere atât. Maurice se instala cu cuburile și căluții de lemn lângă lada lui Rosette, plângea când plângea ea, murea de răs când fetița răspundea strâmbăturilor lui. Stăpânul mi-a interzis să spun că Rosette era fata lui – nici nu mi-ar fi trecut

prin minte așa ceva – totuși Maurice a ghicit sau a inventat ceva, căci îi spunea surioară. Atunci taică-său îl freca la gură cu săpun, dar degeaba; doar mie reușise să nu-mi mai spună maman. De mama sa adevărată îi era frică, nici nu voia s-o vadă, îi spunea „doamna bolnavă”. Mie se obișnuise să-mi spună Tété, ca toată lumea; doar cei care mă cunosc pe dinăuntru îmi spun Zarité.

Războinicul

După mai multe zile de umblat după Gambo, Prosper Cambray era roșu de furie. Nici urmă de băiatul fugar, iar haita de câini pe jumătate orbi și cu botul plin de răni parcă turbase. A dat vina pe Tété. Era pentru prima dată că o acuza deschis, și știa că acest lucru avea să schimbe relațiile cu patronul. Până atunci cuvântul lui era de ajuns pentru ca un sclav să fie pedepsit în mod exemplar și pe dată, dar cu Tété nu îndrăznise niciodată.

— În casă lucrurile nu merg ca pe plantație, Cambray, a încercat Valmorain să-l potolească.

— Dar ea are răspunderea servitorilor, a insistat celălalt, și dacă nu o pedepsim ca învățătură de minte vor fugi și alții.

— Rezolv eu asta, a hotărât patronul, deloc dispus să i-o dea pe mână pe Tété, care abia născuse și se ocupase impecabil de gospodărie.

Lucrurile mergeau bine în casă și servitorii își îndeplineau obligațiile cu tragere de inimă. Și mai era și Maurice, desigur, care o iubea. A o biciui, cum voia Cambray, ar fi echivalat cu a-l biciui pe Maurice.

— V-am prevenit eu de mult că negrul ăla e sămânță rea, patroane, trebuia să-l rup în bătaie de la bun început, dar n-am fost destul de dur.

— Bine, Cambray, dacă-l prinzi poți să-i faci ce poțtești, l-a autorizat Valmorain, în timp ce Tété, în picioare într-un colț, precum un condamnat, încerca să-și ascundă spaima.

Valmorain era mult prea ocupat cu afacerile și cu situația din colonie ca să-și bată capul cu un sclav în plus sau în minus. Nici nu și-l amintea, era unul din mai multe sute. De vreo două ori Tété pomenise de „băiatul de la bucătărie”, iar el rămăsese cu convingerea că era un puști, dar pesemne că nu era, de vreme ce cutezase să fugă, trebuie să fii tare ca să evadezi. Era sigur că Prosper Cambray avea să-l găsească, avea doar destulă experiență la vânat negri. Și omul avea dreptatea lui: era nevoie de mai multă disciplină; erau

destule probleme pe insulă cu oamenii liberi ca să le permită și sclavilor să se revolte. În Franța, Adunarea Națională ridicase coloniei puțină autonomie de care se bucura; cu alte cuvinte, niște birocrați de la Paris, care nu puseseră niciodată piciorul în Antile și abia știau să se șteargă la fund, așa se exprimase, hotărau acum în chestiuni de o gravitate enormă. Niciun *grand blanc* nu era dispus să accepte aceste decrete absurde. Aștia n-aveau habar de nimic! Rezultatul nu putea fi decât distrugere și haos, vezi cazul unui anume Vincent Ogé, un mulatru bogat care se dusese la Paris să ceară drepturi egale pentru *affranchis* și se întorsese cu coada între picioare, cum era de așteptat, căci unde am ajunge dacă se șterg deosebiri firești între clase și rase? Ogé și acolitul său Chavannes, ajutați de niște aboliționiști care nu lipsesc niciodată, au instigat la revoltă undeva în nord, foarte aproape de Saint-Lazare. Trei sute de mulatri înarmați până-n dinți! A fost nevoie de tot regimentul din Le Cap pentru a fi înfrânți, îi relata Valmorain lui Tété într-o seară. Eroul zilei fusese un cunoscut de-al lui, locotenent-colonelul Étienne Relais, un militar plin de curaj și experiență, dar cu idei republicane. Supraviețuitorii au fost capturați rapid, în zilele următoare sute de spânzurători au fost ridicate în centrul orașului, o pădure de spânzurați care se coceau la soare, festin pentru vulturii hoitari. Iar căpeteniile au fost puse la cazne în piața mare, lăsați să moară încet și fără mângâierea unei lovituri de grație. Și nu c-ar fi el adeptul pedepselor exemplare, dar uneori așa ceva e edificator pentru populație. Tété asculta tăcută, gândindu-se la pe atunci căpitanul Relais, de care-și amintea vag, îl văzuse de câteva ori în apartamentul din piața Clugny. Dacă o mai iubea și acum pe Violette, nu i-o fi fost ușor să se lupte cu *les affranchis*, Ogé ar fi putut fi un prieten sau o rudă de-a ei.

Înainte de a fugi, Gambo primise sarcina de a avea grijă de fugarii prinși de Cambray, care se aflau în grajdul care servea drept spital. Femeile de pe plantație le dădeau să

mănânce din rația lor de porumb, batate, bame, yuca și banane, dar Tante Rose se înfățișase înaintea stăpânului – la Cambray n-ar fi avut nicio șansă – ca să-i spună că oamenii n-ar fi supraviețuit fără o fiertură de oase și ierburi și fără ficatul animalelor care se consumau în casa mare. Valmorain își ridicase ochii de la cartea despre grădinile Regelui Soare, deranjat de întreruperi, dar, cum femeia asta ciudată reușea să-l intimideze, a ascultat-o. „Negrii ăștia și-au primit lecția, așa că dă-le supă, și dacă-i salvezi nu vom avea pierderi.” În primele zile Gambo îi hrănea, că nu erau în stare să mănânce singuri, și le împărțea și o pastă din frunze și cenușă de spanac alb, pe care o mestecau ca să suporte durerea și să prindă puteri. Era un secret al căpeteniilor arahuace, îi spusese Tante Rose, care se transmisese cumva timp de trei sute de ani și care mai era cunoscut acum doar de câțiva tămăduitori. Planta asta era foarte rară, nu se găsea în piețele de ierburi de leac și Tante Rose nu reușise s-o cultive în grădină, așa că o păstra numai pentru cazurile cele mai grave.

Gambo profita de clipele în care era singur cu sclavii pedepsiți ca să afle cum fugiseră, de ce fuseseră prinși și ce se întâmplase cu cei șase care lipseau. A aflat de la cei care erau în stare să vorbească cum se despărțiseră odată ieșiți de pe plantație, și cum unii o luaseră spre râu cu intenția de a înota în amonte; e greu, lupti cât lupti contra curentului, dar până la urmă nu mai poți. Auziseră împușcături, dar nu erau siguri că aceia fuseseră omorâți; oricum, oricare le-ar fi fost soarta, tot era mai bună ca a lor. I-a iscodit despre pădure, copaci, liane, pietre și pământ, despre forța vântului, temperatură și lumină. Cambray și alți vânători de negri cunoșteau zona ca pe buzunarul lor, însă erau locuri pe care le evitau, de pildă mlaștinile și răspântiile morților, acolo nu intrau nici fugarii, oricât de disperați ar fi fost, sau unele zone inaccesibile catârilor și cailor. Căci depindeau întru totul de animale și de armele de foc, care uneori deveneau stânenitoare. Caii își mai frângeau picioarele, și-atunci

trebuiau împușcați. Să încarci o muschetă lua câteva secunde, se mai și îmfundau sau se umezea pulberea, în timpul ăsta un om despuiat și doar cu un cuțit de tăiat trestie profita de avantaj. Gambo a dedus că marele pericol erau câinii, capabili să ia urma mirosului unui om de la o leghe depărtare. Nimic mai înfiorător decât un cor de lătrături care se apropie.

La Saint-Lazare cotețele câinilor se aflau în spatele grajdurilor, într-o curte a casei mari. Câinii de vânătoare și de pază stăteau închiși ziua ca să nu se deprindă cu oamenii; erau scoși doar noaptea. Cei doi dulăi de Jamaica, plini de cicatrici și dresați să ucidă, erau ai lui Prosper Cambray. Îi cumpăraseră pentru luptele de câini, ocupație ce-avea dublul merit de a-i satisface gustul pentru cruzime și a-i aduce câștiguri. Un sport care înlocuise luptele de sclavi, pe care Valmorain le interzisesese. Un bun campion african, în stare să-și omoare adversarul cu mâinile goale, îi aducea mulți bani. Cambray avea trucurile lui, îi hrănea cu carne crudă, îi înnebunea cu tafia, praf de pușcă și boia iute înainte de fiecare luptă, îi răsplătea cu femei după fiecare victorie și îi pedepsea cumplit după fiecare înfrângere. Cu campionii săi, un congo și un mandinga, își rotunjise veniturile pe când era vânător de negri, dar apoi îi vânduse și cumpăraseră dulăii, a căror faimă ajunsese până la Le Cap. Îi ținea flămânzi și însetați, legați ca să nu se sfâșie reciproc. Gambo trebuia să-i elimine, dar, dacă i-ar fi otrăvit, Cambray ar fi ucis câte cinci sclavi pentru fiecare câine până când cineva ar fi vorbit.

În timpul siestei, când Cambray se răcorea la râu, băiatul s-a dus la cabana șefului vătafilor de la capătul aleii de cocotieri, separată de casa mare și de sălașul servitorilor. Aflase cine erau cele două concubine din săptămâna în curs, niște fete abia trezite la pubertate, dar care semănau deja cu două animale bătute. Fetele l-au primit speriate, dar le-a îmbunat cu o prăjitură furată de la bucătărie și le-a cerut o cafea. În timp ce ele ațâtau focul, el s-a strecurat în cabană.

Era mică, dar comodă, orientată în așa fel încât să primească briza și construită pe o ridicătură de teren ca să fie ferită de inundații. Mobila, puțină și simplă, era cea la care renunțase Valmorain atunci când se căsătorise. Gambo n-a stat înăuntru mai puțin de un minut. Avea de gând să șterpească o pătură, dar într-un colț era coșul cu rufe murdare, din care a tras iute o cămașă, a făcut-o ghem și a aruncat-o pe fereastră în bălării. Apoi și-a băut fără grabă cafeaua și a plecat, nu înainte de a le promite fetelor c-avea să le mai aducă și altă dată prăjituri. Pe seară a revenit să ia cămașa. În camera a cărei cheie Tété o purta mereu la brâu se păstra o pungă cu boia iute, pulbere toxică folosită pentru a stârpi scorpionii și rozătoarele. Chiar dacă Tété și-a dat seama că rezerva scăzuse considerabil, nu a spus nimic.

În ziua indicată de *loas*, băiatul a plecat spre seară, cu ultimele raze ale soarelui. Trebuia să traverseze sălașul sclavilor, care i-a amintit de satul unde-și petrecuse primii cincisprezece ani de viață și care se mistuia în flăcări atunci când îl văzuse pentru ultima dată. Oamenii încă nu se întorseseră de la câmp și satul era aproape pustiu. Femeia care căra două găleți cu apă nu s-a mirat să vadă un chip necunoscut, căci erau mulți sclavi și mereu veneau alții. Aceste prime ore au marcat pentru el deosebirea dintre libertate și moarte. Tante Rose, care putea să umble noaptea pe unde nimeni altul nu avea curaj să se aventureze, îi făcuse o descriere exactă a terenului sub pretextul de a-i arăta atât plantele medicinale, cât și pe cele de care trebuia să se ferească: ciuperci otrăvitoare, anumiți copaci cu frunze care-ți jupuiau pielea, anemone care ascundeau broaște veninoase al căror scuipat te orbea. Îi explicase cum poți supraviețui în junglă cu fructe, nuci, rădăcini și anumite tulpini la fel de sățioase precum o bucată de capră la frigare și cum să te orientezi după licurici, stele și felul cum bate vântul. Gambo nu ieșise niciodată din Saint-Lazare, însă mulțumită sfaturilor femeii știa acum exact unde se află mangrovele și mlaștinile, zone în care toate viperele erau

veninoase, și unde erau răspântiile între cele două lumi, acolo unde adăstau Nevăzuții. „Am fost acolo și i-am văzut cu ochii mei pe Kalfou și pe Ghédé, dar nu mi-a fost frică. Trebuie să-i saluți respectuos, să le ceri voie să treci și să-i întrebi de drum. Dacă nu ți-a sunat ceasul, te ajută. Ei hotărăsc”, îi spusese tămăduitoarea. A întrebat-o de zombi, de existența cărora aflase abia aici, pe insulă; în Africa nu erau cunoscuți. Femeia l-a lămurit că-i va recunoaște după aspectul cadaveric, mirosul de mort și mersul țepăn. „Dar trebuie să te temi mai mult de cei vii, precum Cambray, decât de zombi.” Mesajul fusese clar.

A răsărit luna și Gambo a luat-o la fugă în zig zag. Din loc în loc, lăsa în tufe câte o bucată din cămașa vătafului-șef ca să dezorienteze dulăii, care-i recunoșteau mirosul pentru că era singurul care se apropia de ei, dar și ceilalți câini. După două ore a ajuns la râu. A intrat în apa rece cu un suspin de ușurare, ținând deasupra capului legătura uscată. S-a spălat de sudoare și sânge, căci se zgăriase de crengi și se rănise la tălpi, a băut apă, a făcut pipi. A înaintat paralel cu țărmul, nu că asta ar fi oprit câinii, care tot i-ar fi luat urma, dar măcar îi mai întârzia. N-a încercat să traverseze, curentul era puternic și prea puține erau locurile prin care un bun înotător ar fi putut trece, iar el nu le știa și nici nu știa să înoate. A socotit după poziția lunii că era cam miezul nopții, a calculat distanța parcursă, a ieșit la mal și a presărat praful de boia iute. Nu era obosit, ci beat de libertate.

Trei zile și trei nopți a mers fără să pună nimic în gură, mestecând doar frunzele magice date de Tante Rose. Ghemotocul negru îi amorțea gingiile, îl ținea treaz și fără să simtă foamea. A traversat plantațiile de trestie de zahăr, pădurea, jungla, mlaștinile, a ocolit câmpia și a luat-o spre munți. N-a auzit lătrat de câini, alt motiv de bucurie. Bea apă din bălți, dar în cea de-a treia zi a trebuit să rabde de sete sub un soare de foc care aprinsese cerul. Când credea că ajunsese la limită, o ploaie scurtă și rece l-a readus la viață. Între timp ajunsese pe câmp deschis, un traseu pe

care doar un nebun ar fi mers, drept care nici Cambray n-ar fi venit aici să-l caute. Nu putea pierde timp căutând ceva de mâncare, iar dacă s-ar fi oprit să se odihnească, risca să nu mai poată porni. Picioarele i se mișcau singure, mânate de delirul speranței și de ghemotocul de frunze din gură. Nu mai gândea, nu mai simțea durerea, uitase de frică și de tot ce lăsase în urmă, chiar și de trupul lui Zarité, își amintea doar de numele lui de războinic. A mers o vreme cu pași iuți, dar fără să alege, calm, ca să nu se epuizeze sau să se rătăcească, după cum îl sfătuiseră Tante Rose. La un moment dat i s-a părut că îi curgeau lacrimi pe obraz, dar poate că era doar roua sau ploaia. A văzut o capră care behăia între stânci cu o labă ruptă și a rezistat tentației de a o înjunghia și a-i bea sângele, așa cum a rezistat și tentației de a se piti prin dealurile care păreau atât de aproape și a trage un pui de somn. Știa unde trebuie să ajungă. Conta fiecare pas, fiecare minut.

În cele din urmă a ajuns la poalele munților și a început să urce, piatră după piatră, fără să se uite în jos ca să nu amețească, nici în sus, ca să nu-și piardă curajul. A scuipat ultimul ghemotoc de frunze și imediat l-a cuprins setea. Avea buzele umflate și crăpate. Aerul clocotea, era amețit, parcă uitase ce-l sfătuiseră Tante Rose, nu-și dorea decât umbră și apă, dar continua să se cațere, apucându-se de stânci și rădăcini. Deodată, se pomeni în satul lui, în câmpiile fără sfârșit, păzind vitele cu coarne lungi și așteptând mâncarea pe care mamele sale aveau s-o servească în curând. Numai el, Gambo, fiul cel mare, mânca împreună cu tatăl, unul lângă altul, ca doi egali. Se pregătea încă de la naștere să-i ia locul; într-o bună zi avea să fie și el judecător și căpetenie. Un pas greșit și o durere ascuțită l-au readus la Saint-Domingue; satul natal, vacile, familia au dispărut, *ti-bon-ange-ul* său s-a pomenit din nou încâlcit în coșmarul captivității care dura de un an întreg. A continuat să escaladeze versanții abrupti ore în șir, dar acum nu mai era el cel care urca, ci tatăl său. Glasul lui îi răsuna în urechi, îi

repetă numele, Gambo. Și tot el ținea la distanță pasărea aceea mare și neagră, cu gât golaș, care se rotea deasupra.

A ajuns la o cărare îngustă de pe buza unei prăpăstii care șerpuia printre stânci și crevase. La o cotitură a dat peste amintirea unor trepte săpate în stâncă, un drum secret al căpeteniilor indiene, *caciques*, care nu pieriseră când fuseseră uciși de albi, pentru că erau nemuritori, așa-i spusese Tante Rose. Pe înserat, a ajuns la una din temutele răspântii. A ghicit-o înainte să o vadă, căci era semnalizată: o cruce din două bețe, o hârcă de om, o mână de pene și păr, încă o cruce. Vântul aducea urlet de lupi, încă două păsări negre de pradă se alăturaseră celei dintâi și îl pândeau din cer. Frica, pe care o ținuse departe de el timp de trei zile, l-a cuprins brusc, dar nu mai putea da înapoi. Îi clănțăneau dinții și era scaldat de sudori reci. Cărăruia îngustă a dispărut înaintea unei sulite înfiptă în pământ și sprijinită de o grămadă de pietre: era *poteau-mitan*, locul unde se intersectează cerul și subpământul cel mai adânc, lumea *loas* și cea a oamenilor. Și-atunci i-a văzut. Mai întâi două umbre, apoi strălucirea fierului, cuțite sau macete. N-a ridicat ochii. A salutat cu umilință, așa cum îl instruisese Tante Rose. Răspuns n-a primit, dar a simțit căldura celor două ființe, erau atât de aproape că dacă întindea mâna ar fi putut să le atingă. Nu miroseau a mort și nici a cimitir, miroseau la fel ca oamenii care tăiau trestie. Le-a cerut voie lui Kalfou și lui Ghédé să-și continue drumul. Nu i-au răspuns nici de data asta. În cele din urmă, cu un firicel de voce care abia îi ieșea din gâtulejul uscat ca iasca, i-a întrebat care era drumul. A mai simțit că-l apucau de brațe.

Gambo s-a trezit mult mai târziu, pe întuneric. A dat să se ridice, dar îl durea tot corpul și nu se putea mișca. A gemut, a închis iar ochii și s-a cufundat în lumea tainelor, din care mai ieșea uneori, rupt de durere, alteori plutind pe un cer negru ca o noapte fără lună. Și-a revenit anevoie, încetoșat, înțepenit. A rămas nemișcat, încercând să-și obișnuiască ochii cu bezna. Nici lună, nici stele, nici vânt, frig și tăcere.

Și-a amintit doar de sulița de la răspântie. O luminiță tremurătoare s-a apropiat, o siluetă s-a aplecat peste el, un glas de femeie a spus ceva nedeslușit, o mână i-a apropiat de buze o tărtăcuță cu apă. A băut-o toată, cu lăcomie. Așa a știut că ajunsese la țintă: se afla în una din grottele sacre ale arahuacilor, care slujea drept post de pază a cimarronilor.

În zilele, săptămânile și lunile care au urmat, Gambo avea să descopere lumea fugarilor, care exista pe aceeași insulă și în același timp, dar în altă dimensiune, o lume precum cea din Africa, deși mult mai primitivă și săracă, avea să audă limbi familiare și povești cunoscute, avea să mănânce mâncarea *fufú* pe care i-o făceau mamele sale, avea să stea în jurul focului ascuțind armele de război, așa cum făcea alături de tatăl său, dar sub alte stele. Taberele erau presărate în zonele cele mai impenetrabile ale munților, erau adevărate așezări cu mii și mii de bărbați și femei care fugiseră de sclavie și născuseră copii liberi. Trăiau în defensivă și n-aveau încredere în sclavii care fugeau de pe plantații, însă Tante Rose îi anunțase pe căi misterioase că Gambo era pe drum. Din cei douăzeci de fugari de la Saint-Lazare, doar șase ajunseseră la răspântie, iar doi dintre ei, grav răniți, muriseră. Gambo a știut atunci ce bănuia, anume că Tante Rose era omul de legătură între sclavi și bandele cimarronilor. Numele ei nu fusese rostit de niciunul din oamenii prinși de Cambray, oricât de mult i-a torturat.

Conspirația

Opt luni mai târziu, în casa mare din *habitation* Saint-Lazare murea fără dureri și spaime Eugenia García del Solar. Avea treizeci și unu de ani, dintre care șapte petrecuți în demență și patru amețită de opiu. În dimineața aceea îngrijitoarea adormise, iar Tété, care venise ca de obicei să-i dea să mănânce și să-i facă toaleta, o găsisse ghemuită ca un nou-născut printre perne. Stăpâna surâdea, momentul morții îi redase aerul de frumusețe și de tinerețe. Tété a fost singura care a suferit, căci ajunsese s-o îndrăgească tot

îngrijind-o. A spălat-o, a îmbrăcat-o și a pieptănat-o pentru ultima dată, i-a pus cartea de rugăciuni între mâinile încrucișate pe piept. Rozariul binecuvântat din punguța din piele de căprioară pe care i-l lăsase și l-a atârnat de gât, sub haine. În fine, i-a scos de la piept un mic medalion de aur cu chipul Fecioarei: era pentru Maurice. Abia apoi s-a dus să-l anunțe pe Valmorain.

Micuțul Maurice nici n-a prins de veste că mama lui murise, erau luni de când „doamna bolnavă” stătea închisă în odaia ei și nu l-au lăsat să o vadă moartă. În timp ce din casă era scos sicriul din lemn de nuc pe care tatăl său îl cumpăraseră de la un american pe vremea când femeii i se năzărise să se sinucidă, Maurice era în curte cu Rosette și improviza niște funeralii pentru o pisică moartă. Firește că nu văzuse vreodată o astfel de ceremonie, dar avea imaginație din belșug, astfel că mâța a avut parte de mai multă solemnitate și simțire decât mama.

Rosette era îndrăzneată și precoce. Se deplasa de-a bușilea cu o viteză uimitoare pe genunchii ei dolofani, urmată de Maurice, care n-o pierdea din priviri cât era ziua de lungă. Tété blocase ușile și sertarele în care și-ar fi putut prinde degetele, închisese cu zăbrele și ieșirea spre terasă, ca nu cumva să cadă. Se resemnase cu scorpionii și șoarecii, fetița risca să guste din boiaua cea fatidică, lucru pe care Maurice, mult mai prudent, nici nu l-ar fi încercat. Fetița era frumoasă foc, recunoștea maică-sa în ciudată, pentru că frumusețea era o adevărată nenorocire pentru o sclavă, cel mai bine e să fii invizibilă. Tété, care-și dorise atât de mult pe când avea zece ani să fie precum Violette Boisier, constata că printr-o minune fiică-sa chiar semăna cu frumoasa femeie, cu părul ei ondulat și zâmbetul seducător cu gropițe. În clasificarea complicată din insulă, avea o pătrime de sânge negru, adică era produsul unui alb cu o mulatră, și la piele semăna mai mult cu tatăl decât cu mama. Rosette balmăjea într-o limbă bizară, doar Maurice era în stare s-o înțeleagă și s-o traducă. Se preta la toate capriciile ei cu o răbdare de

bunic, care mai târziu avea să se transforme într-o iubire statornică ce-avea să le marcheze viața. Maurice a fost singurul ei prieten, cel care o alina atunci când era supărată, cel care o învăța lucrurile indispensabile, de la cum să se apere de câini până la literele alfabetului, dar asta mai târziu. Plus esențialul, de la bun început: drumul către inima tatălui. Maurice a făcut ceea ce Tété n-a îndrăznit, i-a impus-o lui Toulouse Valmorain fără drept de apel. Astfel, stăpânul n-a mai socotit-o o posesiune a sa și a început să caute în trăsăturile și firea ei ceva din el însuși. Chiar dacă n-a descoperit așa ceva, a început să o trateze cu afecțiunea blândă cu care te porți cu un animal de companie și i-a permis să stea în casa mare, nu printre slugi. Spre deosebire de maică-sa, a cărei seriozitate aproape că era un neajuns, Rosette era vorbăreață și seducătoare, ghidușiile ei neobosite înveseleau toată casa, un adevărat antidot la nesiguranța acelor ani.

Când Franța a dizolvat Adunarea Colonială din Saint-Domingue, patrioții – cum se autodefineau coloniștii monarhiști – au refuzat să se supună autorităților de la Paris. După mulți ani de izolare, Valmorain a început să stea de vorbă cu cei de teapa sa. Se ducea des la Le Cap, unde închiriasse casa unui bogat negustor portughez care plecase vremelnice în țară. Era aproape de port și destul de comodă, dar intenționa să-și cumpere o casă proprie cu ajutorul agentului care-i negocia recolta de zahăr, evreul acela atât de onest care-l slujise și pe tatăl său.

Valmorain a fost cel care a inițiat discuțiile secrete cu englezii. În tinerețe cunoscuse un marinar – acum era comandantul flotei britanice din Caraibe – care avea instrucțiuni să intervină în colonia franceză de cum s-ar fi ivit ocazia. Între timp, înfruntările între albi și mulatri deveniseră extrem de violente, iar negrii profitau de haos ca să se revolte, mai întâi în vestul insulei, apoi în nord, în Limbé. Patrioții urmăreau evenimentele cu multă atenție,

abia așteptând o conjunctură favorabilă ca să trădeze guvernul francez.

Valmorain era de o lună la Le Cap, cu Tété, copiii și sicriul Eugeniei. Nu se ducea nicăieri fără fiu-său, la rândul lui, Maurice nu făcea un pas fără Rosette și Tété. Situația politică era mult prea instabilă ca să se despartă de copil, iar pe Tété parcă nu voia s-o lase cu Prosper Cambray, care pusese ochii pe ea, ba chiar își manifestase dorința de a o cumpăra. Își spunea că altul în locul lui ar fi vândut-o, ca să-l mulțumească pe vătaful-șef și să scape de o sclavă care nu-l mai excita, numai că Maurice o iubea ca pe o mamă. În plus, subiectul devenise o luptă surdă între el și Cambray. În ultimele săptămâni luase parte la reuniunile politice ale patrioților, care aveau loc în casa lui, într-o atmosferă secretoasă și conspirativă, deși nimeni nu-i spiona de fapt. Se gândea să-i ia un tutore lui Maurice, care făcea cinci ani și se purta ca un sălbatic. Era cazul să primească oarece educație pentru când va ajunge intern la o școală din Franța. Tété se ruga ca asta să nu se întâmple, era sigură că departe de ea și de Rosette băiatul ar fi murit. Și mai era și Eugenia. Copiii se obișnuiseră cu sicriul de pe culoar și acceptaseră firesc explicația că acolo erau rămășițele doamnei bolnave. N-au întrebat ce erau alea rămășițe, Tété n-a fost nevoită să dea o explicație care precis i-ar fi produs coșmaruri lui Maurice; dar când Valmorain i-a surprins în timp ce încercau să deschidă sicriul cu un cuțit de bucătărie, a înțeles că era cazul să ia o decizie. L-a însărcinat pe agent să trimită sicriul la cimitirul măicuțelor din Cuba, unde Sancho cumpărase un loc, căci Eugenia îl pusese să jure că n-avea să fie îngropată în Saint-Domingue, ca oasele ei să ajungă în vreo tobă de negri. Agentul aștepta să găsească o corabie care pleca spre Cuba, însă până atunci a pus sicriul în picioare într-un colț din depozit, unde a rămas uitat până a pierit în flăcări mulți ani mai târziu.

Răscoală în nord

Pe plantație, Prosper Cambray s-a trezit în zori cu un câmp incendiat și în zarva sclavilor, dintre care mulți habar n-aveau ce se petrece, căci nu li se spusese nimic despre răscoală. Cambray a profitat de haosul iscat pentru a împresura sălașul sclavilor înainte ca aceștia să reacționeze. Servitorii casei nu erau implicați defel, se buluciseră afară, așteptându-se la ce era mai rău. A poruncit să fie închise femeile și copiii, iar de bărbați s-a ocupat singur. Pagubele nu erau mari, incendiul a fost repede controlat, arseseră doar două *carrés* de trestie uscată; pe alte plantații din nord fusese mult mai grav. Când au sosit primele detașamente ale Marechaussée trimise să restabilească ordinea, Prosper Cambray i-a predat doar pe cei pe care-i considera suspecti. Ar fi preferat să trateze personal problema, însă ideea era să existe o coordonare pentru ca răscoala să fie înăbușită din față. Suspecții au fost duși la Le Cap ca să li se smulgă numele conducătorilor.

Șeful vătafilor nu a observat că Tante Rose dispăruse decât a doua zi: oamenii pe care-i biciuise trebuiau să primească îngrijiri.

În acest timp, Violette Boisier și Loula terminau de împachetat la Le Cap lucrurile cu care urma să plece și le depozitau în port, în așteptarea corăbiei care avea să transporte familia în Franța. În fine, după aproape zece ani de așteptare, muncă, economii, efort și răbdare, planul pe care Étienne Relais și-l făcuse încă de la începutul legăturii sale cu Violette se împlinea. Începeau să-și ia rămas-bun de la prietenii lor când militarul a fost convocat la biroul guvernatorului, viconte de Blanchelande. Clădirea era lipsită de luxul intendenței, era austeră ca o garnizoană și mirosea a piele și metal. Viconte era un bărbat matur, cu o carieră militară impresionantă, fusese mareșal și guvernator în Trinidad înainte de a fi trimis în Saint-Domingue. De-abia venise și încă lua pulsul locului; nici nu știa că în afara

oraşului se punea la cale o revoluţie. Era acreditat de Adunarea Naţională de la Paris, ai cărei delegaţi capricioşi puteau să-i retragă încrederea la fel de repede cum i-o dăduseră. Originea sa nobilă şi averea nu-l avantajau printre grupările mai radicale, iacobinii, care urmăreau desfiinţarea oricăror vestigii ale regimului monarhic. Étienne Relais a fost condus la biroul vicontelui printr-un şir de săli pustii, decorate cu tablouri obscure de bătălii înnegrite de fumul lămpilor. Guvernatorul, îmbrăcat civil şi fără perucă, abia se vedea în spatele unei mese grosolane şi tocite. Pe peretele din spatele său atârna steagul Franţei cu stema Revoluţiei deasupra, iar pe cel din stânga era prinsă o hartă fantezistă a Antilelor, ilustrată cu monştri marini şi galioane vechi.

— Locotenent-colonel Étienne Relais, din regimentul Le Cap, s-a prezentat ofiţerul, în uniformă de gală şi cu toate decoraţiile pe piept, simţindu-se cumva ridicol în comparaţie cu simplitatea superiorului.

— Luaţi loc, domnule locotenent-colonel, cred că doriţi o cafea, a suspinat vicontele, care părea că nu dormise bine.

S-a ridicat şi l-a condus spre două fotolii de piele ponosite. O ordonanţă urmată de trei sclavi s-a înfiinţat ca prin minune; patru făpturi tăcute. Unul ţinea tava, al doilea turna cafeaua, al treilea adăuga zahăr. Apoi sclavii s-au retras, mergând cu spatele, dar ordonanţa a rămas în poziţie de dreپti între cele două fotolii. Guvernatorul era de statură mijlocie, slab, ridat şi cărunt. De aproape era mult mai puţin impunător decât călare, cu pălărie cu pene, pieptul pavat cu medalii şi eşarfa rangului în diagonală peste tunică. Relais stătea stânjenit pe marginea fotoliului, ținând neîndemânatic ceşcuţa de porţelan gata să se facă tândări.

— Vă întrebaţi probabil de ce v-am chemat. Ce credeţi despre situaţia din Saint-Domigue? a grăit Blancheland, amestecând zahărul din cafea.

— Ce cred eu? s-a bâlbâit nedumerit Relais.

— Există colonişti care doresc independenţa, avem o flotilă englezească ancorată în port, dispusă să-i ajute. Tare-ar vrea

Anglia să anexeze Saint-Domingue! Precis știți la cine mă refer, vă rog să-mi spuneți numele răzvrătiților.

— Pe listă ar fi vreo cincisprezece mii de oameni, domnule mareșal: toți oameni cu bani și proprietari, atât albi cât și *affranchis*...

— De asta mă temeam. Nu am destui soldați ca să apăr colonia și să aplic noile legi ale Franței. Vă spun sincer, anumite decrete mi se par absurde, precum cel din 15 mai, care dă drepturi politice mulatrilor.

— Îi afectează doar pe cei născuți din părinți liberi și care sunt proprietari de pământ, mai puțin de patru sute de oameni.

— Dar nu asta e problema! Problema e că albi nu vor accepta în veci să fie egali cu mulatrii – și le dau dreptate. Asta ar destabiliza colonia. Nimic nu e limpede în politica Franței, iar noi suportăm consecințele. Decretele se schimbă de la o zi la alta. O corabie îmi aduce niște instrucțiuni, următoarea mi le anulează.

— Și mai e și problema sclavilor rebeli, a adăugat Relais.

— Ah! Negrii... Nu pot să mă ocup acum de asta, revolta din Limbe a fost înăbușită, în curând vom avea capii răscoalei.

— Niciun prizonier nu a dat nume, domnule. Nu vor vorbi.

— Rămâne de văzut. Marechaussée se pricepe la treburi din astea.

— Cu tot respectul, domnule mareșal, cred că e o chestiune care merită atenția domniei voastre, a insistat Relais, lăsând ceașca pe masă. Situația din Saint-Domingue e diferită de cea a altor colonii. Aici sclavii nu și-au acceptat niciodată soarta, de aproape un secol se tot revoltă, iar în munți se află zeci de mii de cimarroni. La ora actuală există o jumătate de milion de sclavi. Care au aflat că Republica a abolit sclavia în Franța și sunt gata să lupte pentru a obține același lucru și aici. Marechaussée nu-i poate ține în frâu.

— Credeți deci că ar trebui să folosim armata împotriva negrilor?

— Armata trebuie să impună ordinea, domnule mareșal.

— Dar cum? Mi se trimite abia a zecea parte din soldații pe care-i cer, iar de cum ajung pe insulă se și îmbolnăvesc! Și ajungem la subiect, colonele Relais: nu vă pot accepta retragerea în situația asta.

Relais s-a ridicat în picioare, alb la față. Guvernatorul s-a ridicat și el, s-au măsurat din priviri.

— Domnule mareșal, am intrat în armată la șaisprezece ani, am slujit treizeci și cinci, am fost rănit de șase ori și am cincizeci și unu de ani...

— Eu am cincizeci și cinci și aș vrea și eu să mă retrag la proprietatea mea din Dijon, dar Franța are nevoie de mine, așa cum are nevoie și de dumneata, a răspuns sec viconte.

— Retragerea mi-a fost semnată de predecesorul domniei voastre, guvernatorul De Peigner. Nu mai am casă, stau cu familia într-o pensiune, ne imbarcăm joia viitoare pe goeleta *Marie Thérèse*...

Ochii albaștri ai lui Blancheland s-au înfipt în cei ai colonelului, care în cele din urmă a cedat și a luat poziția de drepți.

— La ordinele dumneavoastră, domnule guvernator, a rostit Relais, învins.

Blancheland a suspinat din nou, s-a frecat la ochi, obosit, i-a făcut semn ordonanței să cheme secretarul și s-a așezat la birou.

— Nu vă faceți griji, guvernarea o să vă dea o casă, colonele Relais. Și-acum veniți aici și arătați-mi pe hartă punctele vulnerabile de pe insulă, doar cunoașteți cel mai bine situația de pe teren.

Zarité

Așa mi s-a povestit. Așa a fost la Bois Cayman. Așa stă scris în legenda locului numit acum Haiti, prima republică independentă a negrilor. Nu știu ce vrea să însemne asta, dar trebuie că e ceva important, pentru că negrii aplaudă, iar albi se înfurie. Bois Cayman e în nord, aproape de marile câmpii, în drum spre Le Cap, la ore de mers de Saint-Lazare. E o pădure uriașă, un loc plin de răspântii și de arbori sacri, acolo sălășluiește Dambala, care are formă de șarpe, loa izvoarelor și râurilor, păzitorul junglei. La Bois Cayman trăiesc spiritele naturii și ale sclavilor morți care n-au găsit drumul spre Guineea. În noaptea aceea au venit și alte spirite de pe tărâmul Morților și al Tainelor, dar au venit să lupte, căci fuseseră chemate. O armată de sute de mii de spirite lupta cot la cot cu negrii, de-asta au fost înfrânți albi până la urmă. Cu asta suntem cu toții de acord, chiar și soldații francezi, care le-au simțit furia. Stăpânul Valmorain, care nu credea decât ce putea să înțeleagă, și cum înțelegea foarte puțin nu credea în nimic, s-a convins și el că morții îi ajutau pe rebeli. Așa se explică faptul că au putut bate armata cea mai bună din Europa, cum spunea el. Adunarea sclavilor la Bois Cayman a avut loc la mijlocul lui august, într-o noapte fierbinte, când pământul și oamenii asudau deopotrivă. Cum s-a dat de știre? Se spune că vestea a fost purtată de tobe din calenda în calenda, din hounfort în hounfort, din ajoupa în ajoupa; sunetul tobelor călătorește mai departe și mai iute decât zgomotul furtunii și toată lumea îi cunoaște înțelesul. Sclavii au venit de la plantațiile din nord, deși stăpânii și Marechaussée erau în alertă de când cu răzmerița din Limbe, care fusese în urmă cu câteva zile. Puseseră mâna pe mai mulți rebeli și se credea că le smulseseră informații, nimeni nu rezistă în carcerele din Le Cap. În doar câteva ceasuri, cimarronii și-au mutat taberele pe crestele munților ca să scape de oamenii călare din Marechaussée, apoi au grăbit

adunarea din Bois Cayman. Nu știau că prinșii nu vorbiseră și nici n-aveau să vorbească.

Cimarronii au coborât cu miile din munți. Gambo a venit cu grupul lui Zamba Boukman, un uriaș care inspira respect de două ori, o dată pentru că era căpetenie războinică și o dată pentru că era hungan. Într-un an și jumătate de când era liber, Gambo devenise bărbat, era lat în umeri, avea picioare neobosite și o macetă bună de ucis. Boukman avea încredere în el. Se strecura pe plantații ca să fure mâncare, unelte, arme și animale, dar nu m-a căutat niciodată, ar fi fost primejdios. Aveam vești de la el prin Tante Rose. Nașa nu mă lămurea pe ce cale primise mesajele, am bănuțit chiar că le inventa ca să mă liniștească, pentru că dorul de el mă ardea ca un cărbune încins. „Dă-mi un leac să nu mai sufăr”, o rugam eu, dar leac pentru dragoste nu există. Mă întindeam epuizată de treburile de peste zi, între cei doi copii dar nu adormeam. Ascultam cu orele respirația neliniștită a lui Maurice, torsul lui Rosette, zgomotele casei, lătratul câinilor, orăcăitul broaștelor, cântecul cocoșilor, iar când în sfârșit somnul mă cuprindea era ca și cum m-aș fi scufundat în melasă. Și recunosc cu rușine: uneori când mă culcam cu stăpânul îmi imaginam că eram cu Gambo. Îmi mușcam buzele ca să nu-i strig numele, cu ochii închiși în camera închisă mă prefăceam că mirosul de băutură al albului era răsufierea de pajiște verde a lui Gambo, care avea dinți sănătoși, nu înnegriți de atâta pește stricat ca ai bărbatului păros care găfâia peste mine, visam că mă aflu sub corpul mlădios al lui Gambo, cel cu pielea tânără și brăzdată de cicatrici, cu buze dulci, limbă cercetătoare și glas mângâietor. Și-atunci trupul meu se unduia amintindu-și plăcerea. La urmă stăpânul mă plesnea peste fund și râdea mulțumit, iar ti-bon-ange-ul meu revenea în patul ăla și lângă bărbatul ăla, eu deschideam ochii și-mi dădeam seama unde eram. Fugeam în curte și mă spălam temeinic înainte de a mă duce la copii.

Oamenii au mers ore în șir ca să ajungă la Bois Cayman, unii plecaseră de pe plantații ziua, alții porniseră de pe coastă, dar toți au ajuns noaptea. Se zice că un grup a venit chiar de

la Port-au-Prince, dar mă îndoiesc, e prea departe. Pădurea colcăia de bărbați și femei strecurându-se în liniște printre copaci, laolaltă cu morții și umbrele; dar când au simțit în tălpi vibrația primelor tobe, s-au însuflețit, au întins pasul, au început să vorbească, întâi în șoaptă, apoi cu glas tare, s-au recunoscut, și-au spus pe nume. Pădurea s-a luminat de torțe. Cei care cunoșteau drumul i-au condus pe ceilalți la poiana cea mare pe care Boukman hungan-ul o alesese. O salbă de focuri și torțe lumina hounfort-ul. Bărbații pregătiseră poteau-mitan-ul cel sacru, un trunchi gros și înalt, căci loas trebuiau să aibă cale liberă. Un șir de fete îmbrăcate în alb, hounsis, a condus-o pe Tante Rose, de asemenea în alb și purtând asson-ul de ceremonie. Oamenii se înclinau să-i sărute tivul fustei sau brățările zăngănitore. Întinerise, căci Erzuli o însoțea de când plecase de la habitation Saint-Lazare: o făcuse să umble neobosită și fără baston, o făcuse invizibilă pentru soldații din Marechaussée. Tobele băteau, tam-tam-tam. Oamenii se adunau în grupuri și vorbeau de cele întâmplare în Limbe și de suferința prizonierilor din Le Cap. Boukman a luat cuvântul și l-a invocat pe zeul cel mare, Papa Bondye, cerându-i să-i ducă la izbândă. „Ascultați glasul libertății care cântă în inimile noastre!” a strigat, iar sclavii au răspuns în cor, cutremurând insula. Așa mi s-a povestit.

Tobele chemau și-și răspundeau, marcând ritmul ceremoniei. Fetele în alb au dansat în jurul poteau-mitan-ului, mișcându-se precum flamingii, ghemuindu-se și ridicându-se, cu gâtul unduind, cu brațele înaripate, chemând loas, mai întâi pe Légbé, cum se cuvine, apoi pe ceilalți, pe rând. Tante Rose, care era mambo, a trasat vévé-ul în jurul trunchiului sacru cu un amestec de făină pentru hrana zeităților și de cenușă, pentru cinstirea morților. Tobele au bătut mai tare, ritmul s-a iuțit, pădurea vibra de la rădăcini și până la stelele de pe cer. Și-atunci a coborât Ogun gata de război, Ogun-Feraille, zeul viril al armelor, agresiv, furios și periculos, iar Erzuli a lăsat-o pe Tante Rose ca să-i facă loc lui Ogun, care a încălecat-o. Cu toții au văzut transformarea. Tante Rose s-a

ridicat dreaptă, de două ori mai înaltă, nu mai era nici șchioapă și nici bătrână, cu ochii dați peste cap; a făcut un salt neașteptat și a aterizat la trei metri de unul din focuri. Ogun a slobozit un răget de tunet și a început să danseze sărind ca o minge, acompaniat de bătaia tobelor. Doi bărbați dintre cei mai curajoși s-au apropiat de el ca să-l calmeze cu zahăr, dar i-a aruncat cât colo ca pe niște momâi. El era aici ca să aducă un mesaj de război, dreptate și sânge. A apucat cu două degete un cărbune aprins, l-a luat în gură și a dat roată focurilor înghițind flăcări, apoi l-a scuipat fără să-și ardă buzele. După care a luat un cuțit de la omul care stătea cel mai aproape, și-a lăsat asson-ul pe jos și a înjunghiat porcul negru pentru sacrificiu legat de un pom dintr-o singură mișcare, despărțindu-i capul de trunchi și udându-se de sânge. Între timp fuseseră încălecați și alții, pădurea s-a umplut de Nevăzuți, de Morți și de Taine, de loas și spirite amestecați de-a valma cu cei vii, toți cântau, dansau, săreau în ritmul tobelor, pășeau pe cărbunii aprinși, lingeau lamele cuțitelor încinse la roșu și înghițeau cu pumnul boia iute. Aerul nopții era încărcat ca înaintea unei furtuni, dar nu sufla pic de vânt. Torțele luminau ca în plină zi, dar Marechaussée, care era pe aproape, n-a văzut nimic. Așa mi s-a povestit.

Iar mult mai târziu, când toată mulțimea aceea vibra ca un singur om, Ogun a scos un răget de leu, cerând liniște. Tobe au tăcut pe dată, în afară de mambo toți au redevenit ce erau, loas s-au retras în coroanele copacilor. Ogun-Feraille și-a ridicat asson-ul spre cer și glasul celui mai puternic loa a răsunit din gura lui Tante Rose pentru a cere sfârșitul sclaviei, a chema la revoltă totală și a numi căpeteniile: Boukman, Jean-François, Jeannot, Boisseau, Celestin și alții. Nu și pe Toussaint, pentru că cel ce-avea să fie sufletul rebelilor se afla pe plantația din Bréda, unde era vizitiu. Avea să se alătore răscoalei după câteva săptămâni, după ce pusese la adăpost familia stăpânului său. De numele lui Toussaint am aflat abia un an mai târziu.

Așa a început revoluția. Au trecut mulți ani și pământul din Haiti e și acum îmbibat de sânge, dar eu nu mai sunt acolo ca să plâng.

Răzbunarea

Imediat ce a aflat de răscoala sclavilor și de prizonierii din Limbé care muriseră fără să mărturisească, Toulouse Valmorain i-a poruncit lui Tété să pregătească degrabă întoarcerea la Saint-Lazare, fără să-și plece urechea la sfaturile tuturor, mai cu seamă ale doctorului Parmentier, în legătură cu pericolele pe care le riscuau albi pe plantații. „Nu exagera, doctore. Negrii au fost agitați dintotdeauna, dar Prosper Cambray știe să-i țină în mână”, i-a replicat el emfatic, deși în adâncul sufletului se cam îndoia. În timp ce tobele băteau în nord chemând la adunarea din Bois Cayman, trăsura lui Valmorain, protejată de o gardă înarmată, se îndrepta spre plantație. Au ajuns într-un nor de praf, topiți de căldură, neliniștiți, cu copiii leșinați de oboseală și o Tété amețită de hurducăieli. Stăpânul s-a închis în birou cu șeful vătafilor care l-a pus la curent cu situația pierderilor, minime, de altfel, apoi a ieșit pe teren ca să dea ochii cu sclavii despre care Cambray îi spusese că se răzvrătiseră, dar nu într-atât încât să fie predați la Marechaussée, așa cum procedase cu alții. Era genul de situație care-l stânjenea și de care avusese parte cam des în ultimul timp. Șeful vătafilor apăra interesele domeniului Saint-Lazare mai bine decât el însuși, acționa cu fermitate și fără mofturi, în vreme ce el ezita, deloc dispus să-și mânjească mâinile cu sânge. Incompetența lui se vădea o dată în plus. În cei douăzeci și ceva de ani de când se afla aici tot nu se adaptase, tot mai avea impresia că e în trecere și că problema cea mai neplăcută erau sclavii. Nu era în stare să ordone punerea la cazne a unui om – să fie prăjit la foc mic – chiar dacă în opinia lui Cambray măsura era indispensabilă. Argumentul său înaintea șefului vătafilor și a celorlalți *grands blancs* – căci trebuise să se justifice, și nu doar o dată – era că violența era inefficientă, sclavii sabotau pe rupte, de la tăișul cuțitelor până la propria lor sănătate, mâncând animale moarte care le produceau vomă și diaree,

extreme pe care el dorea să le evite. Dar se întreba dacă părerile lui chiar foloseau la ceva, sau era la fel de detestat ca Lacroix. Poate că Parmentier avea totuși dreptate și violența, frica și ura erau inerente sclaviei, iar un stăpân de plantație nu-și putea permite luxul de a avea scrupule. În rarele ocazii când se ducea la culcare treaz, nu putea dormi, era chinuit de coșmaruri. Avera familiei, începută de tatăl său și pe care el o sporise de câteva ori, era pătată de sânge. Spre deosebire de alți *grands blancs*, nu ignora glasurile care se făceau auzite în Europa și America denunțând infernul de pe plantațiile din Antile.

La finele lui septembrie revolta a cuprins tot nordul, sclavii fugeau în masă și incendiau totul. Lipsea mâna de lucru, plantatorii nu mai cumpărau alți sclavi, care oricum ar fi fugit cu prima ocazie. Piața de negri din Le Cap lâncezea. Prosper Cambray a dublat numărul de *commandeurs* și a întărit paza și disciplina; Valmorain îi accepta ferocitatea fără să mai intervină. La Saint-Lazare nimeni nu mai dormea liniștit. Viața care nu fusese ușoară nici înainte devenise numai chin și trudă. Se desființaseră *calendas* și orele de odihnă de la prânz, deși arșița teribilă de la miezul zilei făcea munca total nerentabilă. Iar de când plecase Tante Rose nu mai avea cine să vindece, să dea un sfat sau o asistență spirituală. Doar Cambray era mulțumit de absența ei, nici măcar n-o căutase: cu cât era mai departe vrăjitoarea în stare să transforme un om într-un zombi, cu atât mai bine. Că doar de asta aduna ea praf de pe morminte, ficat de pește-glob, broaște și plante otrăvitoare. De-aia nu-și lepăda el niciodată cizmele: ca să nu calce pe sticlă pisată, veninul pătrundea prin tăieturile din talpă, omul murea, iar a doua zi după îngropăciune era scos, transformat într-un zombi și readus la viață printr-o ciomăgeală zdravănă. „Doar nu crezi aiurelile astea”, răsese Valmorain. „De crezut nu cred, *monsieur*, dar zombi există, asta e sigur.”

Ca peste tot în insulă, la Saint-Lazare se trăia în așteptare. Tété auzea zvonurile din gura stăpânului sau a sclavilor, dar

fără Tante Rose nu știa să le interpreteze. Plantația se închisese asupra ei înseși, ca un pumn. Zilele erau apăsătoare, nopțile parcă n-aveau sfârșit. Le era dor până și de nebună; moartea Eugeniei lăsase un gol, prisoseau timpul și spațiul, casa părea uriașă, nici măcar zarva copiilor nu reușea s-o umple. Atmosfera aceea fragilă relaxase regulile și scurtase distanțele. Valmorain se obișnuise cu Rosette și îi tolera familiaritatea. Nu i se adresa cu „stăpâne”, ci cu „*monsieur*”, cuvânt pe care-l pronunța precum un miorlăit de pisică. „Când mă fac mare mă însor cu Rosette”, spunea Maurice. Las' că e timp să punem lucrurile la punct, își spunea taică-său. Tété încercase să le inculce copiilor diferența fundamentală dintre ei: Maurice se bucura de privilegii pe care fetița nu le avea, de pildă să intre neanunțat în camera stăpânului sau să i se cațere pe genunchi. Băiatul era la vârsta la care avea nevoie de explicații, iar ea i le dădea fără să-i ascundă adevărul. „Pentru că tu ești fiul legitim al stăpânului, ești băiat, alb, liber și bogat, pe când Rosette nu.” Departe de a-l mulțumi, cuvintele astea îl făceau să plângă cu suspine. „Da de ce, de ce?” „Pentru că așa e afurisita asta de viață, puiule. Vino aici să te șterg la nas.” Valmorain hotărâse că Maurice era destul de mare ca să doarmă singur, dar n-a fost chip, făcea febră și era agitat, așa că a dormit mai departe cu Tété și cu Rosette; asta până când situația avea să reintre în normalitate, numai că pe insulă normalitatea era departe.

Într-o seară s-au pomenit cu o patrulă de milițieni care fuseseră trimiși în nord să controleze anarhia; cu ei venise și Parmentier. Doctorul aproape că nu mai părăsise orașul Le Cap, din cauza drumurilor periculoase și a obligațiilor sale de-a îngriji soldații francezi care zăceau la spital. Într-o garnizoană apăruse un focar de febră galbenă, fusese controlat înainte de a deveni epidemie, dar malaria, holera și *dengue* făceau ravagii. Parmentier profitase de patrulă nu atât ca să-l viziteze pe Valmorain, pe care-l mai vedea în oraș, cât să se sfătuiască cu Tante Rose. A fost tare

dezamăgit să afle că maestra sa dispăruse. Valmorain le-a oferit tuturor găzduire, căci erau plini de praf, însetați și epuizați. Preț de mai multe zile casa a zumzăit de glasuri bărbătești, ba chiar și de muzică, unii știau să cânte la chitară. De-abia acum instrumentele cumpărate de Violette Boisier în urmă cu treisprezece ani au putut fi folosite, trebuiau doar acordate, dar mai erau bune. Valmorain a chemat niște sclavi care știau să bată tobele și s-a pus de o petrecere. Tante Mathilde și-a deschis cămărilor și a pregătit tarte cu fructe și complicate feluri creole, grase și iuți, pe care nu le mai gătise de o veșnicie. Prosper Cambray a pus la frigare un miel, dintre pușinii rămași, căci dispăreau în mod misterios. Dispăreau și porcii, animale grele, pe care cimarronii nu le puteau fura fără complicitatea sclavilor de pe plantație, drept care, când prindea de veste, Cambray alegea la întâmplare câte zece negri și punea să fie biciuiți; cineva trebuia să plătească. În aceste luni șeful vătafilor, mai puternic ca oricând, se purta de parcă el ar fi fost stăpân peste Saint-Lazare, iar insolența față de Tété devenise un mod de a-și sfida patronul, tot mai timid de când izbucnise revolta. Venirea milițienilor, mulatri ca și el, îi dăduse aripi: le împărțea băutură fără să-i ceară voie lui Valmorain, porunca sclavilor când acesta era de față, făcea glume pe seama lui. Lucruri pe care Parmentier le-a observat, așa cum a văzut și că Tété și copiii tremurau de frica lui; a fost pe punctul de a-i atrage atenția gazdei sale, numai că experiența îl făcuse prudent. Fiecare plantație era o lume aparte, cu sistemul ei de relații, cu secretele și viciile proprii. De pildă Rosette, copila cu piele atât de deschisă, era limpede că era fiica lui Valmorain. Dar ce se întâmplase cu celălalt copil al lui Tété? Era curios să știe, dar n-avea curaj să-l întrebe; legăturile albilor cu sclavele lor erau un tabu în lumea bună.

— Bănuiesc că ți-ai făcut o idee despre ravagiile rebeliunii, doctore. Bandele astea au distrus toată regiunea.

— Așa e. Venind încoace am văzut fumul incendiului de pe plantația lui Lacroix, trestia ardea încă. Și nu era nici țipenie, era o tăcere înfiorătoare.

— Știu, doctore, am fost printre primii care au ajuns la *habitation* Lacroix după atac. Familia Lacroix în păr, plus vătafii și servitorii casei au fost căsăpiți, iar ceilalți sclavi au fugit. Am săpat un șanț mare și i-am îngropat provizoriu, până când autoritățile vor face cercetările de rigoare. Nu puteam să-i lăsăm ca pe niște câini. A fost o adevărată baie de sânge.

— Nu ți-e frică să nu se întâmple așa ceva și aici?

— Suntem înarmați și în alertă și am încredere în capacitățile lui Cambray. Dar sunt îngrijorat, recunosc. Mai ales după ce am văzut cum s-au înverșunat negrii împotriva lui Lacroix și a familiei sale.

— Da, dar prietenul dumitale Lacroix avea faimă de om crud, asta i-a înverșunat pe atacatori; dar vezi, *mon ami*, aici nimeni nu se poartă cu mânuși, trebuie să te pregătești pentru ce e mai rău.

— Știai că drapelul rebelilor înfățișează un copil alb străpuns de o baionetă, doctore?

— Toată lumea știe. În Franța aceste fapte au declanșat o reacție de oroare. Sclavii nu se mai bucură de pic de simpatie în Adunare, până și Societatea Prietenilor Negrilor nu mai spune nimic, numai că atrocitățile astea sunt reacția logică la cele pe care le-am făcut noi împotriva lor.

— Te rog să nu ne incluzi și pe noi, doctore! Nici dumneata, nici eu n-am comis niciodată astfel de excese!

— Nu mă refer la nimeni în mod concret, ci la normele pe care le-am impus. Răzbunarea negrilor era inevitabilă. Mi-e rușine că sunt francez, a conchis Parmentier cu tristețe.

— Dacă de răzbunare e vorba, am ajuns la momentul de a alege între ei și noi. Ne vom apăra plantațiile și investițiile, vom reface colonia într-un fel sau altul. Nu vom sta cu brațele încrucișate!

Nu stăteau cu brațele încrucișate. Coloniștii, Marechaussée și armata ieșeau la vânătoare și fiecare negru rebel prins era jupuit de viu. S-au adus o mie cinci sute de câini din Jamaica și trei mii de catâri din Martinica, antrenati să urce munții înhămați la tunuri.

Teroarea

Una după alta, plantațiile din nord au început să ardă. Incendiul a ținut luni în șir, noaptea flăcările se vedeau până în Cuba, fumul gros a acoperit Le Cap, iar sclavii pretindeau că ajunsese până în Guineea. Locotenent-colonelul Étienne Relais, care avea misiunea de a-l informa pe guvernator de situația pagubelor, socotise la finele lui decembrie mai bine de două mii de albi morți și probabil zece mii de sclavi uciși. În Franța s-a aflat de soarta coloniștilor din Saint-Domingue, părerile s-au schimbat, Adunarea Națională a anulat proaspătul decret care conferea drepturi politice mulatrilor *affranchis*. O decizie total illogică, îi spunea Relais lui Violette, pentru că mulatrii n-aveau nimic de-a face cu rebeliunea, erau dușmanii cei mai mari ai negrilor și aliații firești ai marilor albi cu care împărțeau totul, în afară de culoarea pielii. Guvernatorul Blancheland, care nu avea simpatii republicane, a scos armata pentru a înăbuși revolta sclavilor, care atinsese proporții catastrofale, și a interveni în conflictul barbar dintre albi și mulatri iscat la Port-au-Prince. Acolo, *les petits blancs* porniseră să-i căsăpească pe *affranchis*, iar aceștia reacționaseră cu mai multă sălbăticie decât negrii și albi la un loc. Nimeni nu era în siguranță. Insula toată vibra de o ură veche care nu aștepta decât un pretext pentru a izbucni. Încurajată de cele petrecute la Port-au-Prince, plebea albă din Le Cap ataca pe stradă persoanele de culoare, le năvălea în case, viola femeile, înjunghia copiii și pe bărbați îi spânzura în propriul lor balcon. Duhoarea leșurilor ajungea la corăbiile ancorate în rada portului. Iată ce-i scria Parmentier lui Valmorain, comentându-i ultimele vești din oraș: „Nimic mai periculos ca impunitatea, prietene,

căci atunci lumea înnebunește și se comit cele mai crunte orori, fără deosebire de culoarea pielii, toți sunt egali aici. Dacă ai vedea ce am văzut eu, ar trebui să pui la îndoială superioritatea rasei albe, despre care ne-am contrazis adesea”.

Înspăimântat de situația scăpată de sub control, doctorul a cerut audiență și s-a prezentat la biroul spartan al lui Étienne Relais, pe care-l cunoștea de la spitalul militar. Știa că era însurat cu o femeie de culoare, cu care se afișa la braț fără să-i pese de bârfe, lucru pe care el nu-l îndrăznise cu Adèle a lui. Omul putea să-i înțeleagă mai bine decât oricine situația, drept care s-a hotărât să-i spună taina. Ofițerul l-a poftit să stea pe singurul scaun disponibil.

— Scuzați-mă că vă deranjez cu o chestiune personală, domnule locotenent-colonel, s-a bâlbâit Parmentier.

— Cu ce vă pot ajuta, domnule doctor? a întrebat Relais amabil, omul salvase viața multor subalterni ai săi.

— Adevărul e că am o familie. Pe soția mea o cheamă Adèle. Mă rog, nu mi-e chiar soție, înțelegeți, nu-i așa? Dar suntem de mulți ani împreună și avem trei copii. Ea e o *affranchie*...

— Știam, doctore.

— De unde?

— Postul mă obligă să fiu informat, iar nevastă-mea, Violette Boisier, o cunoaște pe Adèle. A cumpărat de la ea câteva rochii.

— Da, e o croitoreasă excelentă.

— Presupun că ai venit să-mi vorbești despre atacurile care au loc împotriva mulatrilor. Nu-ți pot promite că situația se va redresa curând, doctore. Încercăm să ținem populația sub control, dar armata nu face față. Asta mă îngrijorează. Nevastă-mea n-a mai ieșit din casă de două săptămâni.

— Mă tem pentru Adèle și pentru copii...

— În ce mă privește, cred că singurul mod de a-mi proteja familia e s-o trimit în Cuba până trece furtuna. Se imbarcă

măine. Dacă vrei, îți propun să faci la fel. Vor călători în condiții incomode, dar drumul e scurt.

În aceeași seară, un pluton de soldați escorta femeile și copiii la corabie. Adèle era o mulătră negricioasă și grăsană deloc atrăgătoare la o primă privire, dar de o blândețe și o bună dispoziție cuceritoare. Sărea în ochi deosebirea dintre cele două femei, una îmbrăcată ca o servitoare și chită să rămână în umbră pentru a păstra buna reputație a tatălui copiilor ei, și frumoasa Violette cu portul ei de regină. Nu făceau parte din aceeași clasă socială, le despărțeau mai multe nuanțe de culoare – ceea ce în Saint-Domingue stabilea destine – una era croitoreasă, alta era clienta ei, dar s-au îmbrățișat cu simpatie: aveau să înfrunte împreună hazardurile exilului. Loula suspina cu Jean-Martin de mână. Pe sub cămașă, ca să nu vadă Relais, agnostic convins, îi atârnase fetișuri catolice și voodoo. Nu mersese niciodată pe o corabie, nici măcar cu o bărcuță, îi era groază de marea colcând de rechini de sub scândurile prost îmbinate și purtate de niște pânze ca de nădragi. În timp ce, de departe, doctorul Parmentier făcea semne discrete de la revedere, Étienne Relais se despărțea în prezența soldaților de Violette, singura femeie pe care o iubise vreodată, sărutând-o cu disperare și jurându-i că se vor revedea în curând. N-avea s-o mai vadă niciodată.

În tabăra lui Zambo Boukman nu se mai suferea de foame, oamenii începeau să se întremeze: bărbaților nu li se mai numărau coastele, puținii copii nu mai erau o mână de oase cu burțile umflate și ochi de morți vii, femeile începeau să rămână însărcinate. Până la rebeliune, când cimarronii viețuiau ascunși în peșterile munților, foamea se păcălea prin somn și setea cu picături de ploaie. Femeile cultivau niște fire rahitice de porumb, adesea lăsate de izbeliște înainte de a se coace, când trebuiau să părăsească locul, în schimb apărau cu strășnicie cele câteva capre atât de necesare copiilor născuți în libertate și care ar fi avut o viață

mult prea scurtă fără laptele acestor nobile animale. Gambo și ceilalți cinci bărbați, aleși dintre cei mai îndrăzneți, se ocupau de procurarea proviziilor. Unul avea o pușcă și putea nimeri iepurele de la o distanță incredibilă, dar puțina muniție se păstra pentru vânatul mai mare. Pătrundeau noaptea pe plantații, unde sclavii le dădeau din hrana lor de voie sau de nevoie, dar exista riscul de a fi surprinși sau trădați. Dacă ajungeau la bucătării, mai șterpeleau câte un sac cu făină sau o puțină cu pește uscat, nu era mare lucru, dar mai rău era să mesteci șopârle. Gambo, care avea darul să se înțeleagă cu animalele, fura catării bătrâni de la moară, care apoi erau mâncați până la ultimul os. Manevra cerea noroc și curaj, dacă animalul se încapățâna nu mai era chip să-l clintești din loc, dar dacă se supunea trebuia dus până în umbra pădurii, pe ascuns; acolo era sacrificat, nu înainte de a-i cere iertare, așa-l învățase tatăl său când ieșeau la vânătoare. Apoi carnea era cărată sus pe munte, ștergând cu grijă urmele. Acum, aceste incursiuni aveau loc mai lesne. Nimeni nu li se mai opunea pe plantațiile părăsite, cărau tot ce scăpase de pârjol. Astfel că tabăra avea din belșug porci, găini, mai bine de o sută de capre, saci cu porumb, yuca, batate și fasole, chiar și rom, cafea la discreție și zahăr, pe care mulți sclavi care trudiseră ani în șir ca să-l producă nu-l gustaseră încă. Fugarii deveniseră revoluționari. Nu mai era vorba de niște bandiți costelivi, ci de războinici hotărâți, căci loc de întors nu mai era: mureai luptând, sau mureai în chinuri. Iar ei pariau pe victorie.

Tabăra era împrejmuțată cu pari în care erau înfipte hârci și leșuri care se coceau la soare. Într-un țarc erau ținuți prizonierii albi așteptându-și rândul să fie executați. Femeile lor erau slave sau concubine, exact ca negresele de pe plantații. Gambo n-avea deloc milă pentru albi prinși, i-ar fi lichidat el însuși dacă ar fi primit ordinul, dar avea altă misiune. Pentru că era rapid și isteț, Boukman îl trimitea cu mesaje la celelalte căpetenii și să spioneze. Erau bande în toată regiunea, tânărul le cunoștea pe toate. Cea mai temută

de albi era cea a lui Jeannot, unde zilnic oamenii erau condamnați la o moarte lentă și macabră, inspirată din tradiția atrocităților inițiate de coloniștii înșiși. Ca și Boukman, Jeannot era un *hungan* de vază, numai că războiul îl schimbase, devenise de o cruzime nesățioasă. Se lăuda că bea sângele victimelor dintr-o hârcă de om, era temut chiar și de oamenii lui. Gambo era la curent cu intenția altor căpetenii de a-l elimina înainte ca excesele sale să-l supere pe Papa Bondye, dar nu dusesese vorba mai departe: ca orice spion care se respectă, punea preț pe discreție.

Într-o tabără l-a cunoscut pe Toussaint, care îndeplinea dublul rol de consilier de război și doctor, căci se pricepea la ierburi de leac, și avea mare trecere la căpetenii, deși pe atunci încă nu ocupase o poziție de frunte. Era printre puținii care știau carte, astfel afla, deși cu întârziere, ce se petrecea pe insulă și în Franța. Se născuse și trăise ca sclav pe o plantație din Bréda, învățase singur să citească, îmbrățișase cu fervoare religia creștină și câștigase încrederea stăpânului, care, înainte de a fugi, îi încredințase propria familie. Acest lucru născuse bănuieli, mulți credeau că Toussaint se supunea ca o slugă, dar Gambo îl auzise adesea declarând că țelul lui era să desființeze sclavia în Saint-Domingue și nimic nu-l va face să renunțe. Firea sa l-a atras de la bun început pe Gambo: dacă Toussaint ajungea șef, se hotărâse să treacă în tabăra lui fără să stea pe gânduri. Boukman, uriașul cu glas de tunet, alesul lui Ogun-Feraille, fusese scânteia care aprinsese focul rebeliunii la Bois Cayman, dar Gambo intuise că steaua cea mai strălucitoare era a lui Toussaint, omulețul urât, cu falcă proeminentă și picioare crăcănate, care vorbea precum un predicator și se ruga la Christosul albilor. Nu s-a înșelat; câteva luni mai târziu, Boukman cel invincibil, care stătea în fața focului inamicului oprind gloanțele ca pe muște cu harapnicul din coadă de bou, a fost prins de armată. Étienne Relais a dat ordin să fie executat pe loc, pentru a descuraja

reacția rebelilor din alte tabere. Capul i-a fost înfipt în vârful unei sulite și lăsat în piața centrală din Le Cap, spre luare-amine. Doar Gambo a scăpat viu din ambuscada aceea, grație iuțelii picioarelor, și a dus vestea. După care a trecut în tabăra lui Toussaint, deși cea a lui Jeannot era mai mare. Știa că zilele acestuia erau numărate. Într-adevăr, a fost atacat într-o zi în zori și spânzurat repede, fără să mai fie supus la cazne, căci nu era timp: se pregăteau să negocieze cu dușmanul. Gambo credea că după moartea lui Jeannot avea să le vină rândul prizonierilor albi, dar Toussaint prefera să-i țină în viață ca ostatici și să-i folosească la negocieri.

Dată fiind situația dezastruoasă din colonie, Franța a trimis o comisie care să stea de vorbă cu căpeteniile negrilor, care au fost de acord să predea ostaticii în semn de bunăvoință. Locul de contact a fost stabilit pe o plantație din nord. Când albi care supraviețuiseră mai multe luni infernului lui Jeannot și-au dat seama că se aflau aproape de casă și că nu vor fi uciși, ci schimbați, au rupt-o la fugă, călcând peste femei și copii. Gambo s-a ținut aproape de Toussaint și de ceilalți care trebuiau să negocieze cu comisia. Veniseră șase *grands blancs*, ca reprezentanți ai coloniștilor, plus autoritățile trimise de la Paris, care încă nu știau cu ce se mănâncă exact treburile din Saint-Domingue. Gambo a avut o tresărire recunoscându-l pe fostul său stăpân și a fost gata să dea înapoi, dar a înțeles repede că Valmorain nici nu se uitase la el și oricum nu l-ar fi recunoscut.

Negocierile au avut loc afară, sub copacii din curte, iar tensiunea a fost vizibilă de la primele cuvinte. Printre rebeli domneau neîncrederea și ranchiuna, printre coloniști, aroganța oarbă. Uluit, Gambo a ascultat condițiile de pace propuse de căpetenii: libertate pentru ei și pentru o mână de acoliți, în timp ce grosul rebelilor să se întoarcă cumiți pe plantații, redevenind sclavi. Trimișii de la Paris au primit imediat – nici nu putea fi o clauză mai avantajoasă – dar marii albi din Saint-Domingue nu erau dispuși să cedeze

nimic, voiau ca toți sclavii să se predea fără condiții. „Dar ce credeți? Că o să negociem cu negrii? Să zică mersi că au scăpat cu viață!” a strigat unul. Valmorain a încercat să-i aducă la sentimente mai bune, dar majoritatea a învins: răzvrățiții nu mai primeau nimic. Jigniți, liderii rebelilor s-au retras, urmați de Gambo, care fierbea de furie că se arătaseră dispuși să-i trădeze pe cei alături de care trăiseră și luptaseră. „Îi omor cu mâna mea, unul câte unul”, și-a jurat. Își pierduse încrederea în revoluție. Nu bănuia că în acele clipe se definea viitorul insulei: intransigența coloniștilor avea să-i oblige pe rebeli să continue războiul mulți ani înainte, până la victorie și la sfârșitul sclaviei.

Comisia, neputincioasă în fața anarhiei, a plecat din Saint-Domingue, după o vreme alți trei delegați, în frunte cu Sonthonax, un june avocat rubicond, au venit cu șase mii de soldați și instrucțiuni noi de la Paris. Se revenise la legea care conferea mulatrilor liberi drepturile pe care le aveau toți cetățenii francezi. Mai mulți *affranchis* au fost numiți ofițeri în armată, mulți militari albi au refuzat să li se subordoneze și au dezertat. Ceea ce a încins spiritele; ura seculară dintre albi și mulatri a atins proporții biblice. Adunarea Colonială, care până atunci condusese afacerile interne ale insulei, a fost înlocuită de o comisie compusă din șase albi, cinci mulatri și un negru liber. În atmosfera de violență crescândă pe care nimeni nu putea s-o controleze, guvernatorul Blancheland a fost acuzat de nesupunere față de guvernul republican și de favorizare a monarhiștilor. A fost deportat în Franța cu lanțuri la picioare și ghilotinat în scurt timp.

Gustul libertății

Așa stăteau lucrurile în vara anului următor când, într-o noapte, Tété s-a trezit brusc din somn cu o mână care îi apăsa gura. Și-a zis că plantația era atacată, trăiau de mult cu frica asta, și s-a rugat ca moartea să fie rapidă, măcar pentru Maurice și Rosette, care dormeau alături. N-a încercat defel să se apere, ca să nu-i trezească pe copii,

sperând totuși că era doar un vis urât, până a zărit la lumina torțelor care se strecura prin hârtia cerată de pe geam chipul aplecat peste ea. Nu l-a recunoscut, după un an și jumătate băiatul se schimbase, dar atunci el i-a șoptit numele, Zarité, iar inima i-a tresăltat, nu de frică, ci de fericire. A întins mâinile să-l îmbrățișeze, a simțit metalul cuțitului pe care-l ținea între dinți. I l-a luat, gemând el s-a culcat peste trupul care se deschidea să-l primească. Buzele lui Gambo le căutau pe ale ei cu o sete veche, mâinile îi căutau sânii ascunși sub cămașa subțire. I-a simțit tăria și era gata să-l primească, dar și-a amintit de copiii de care uitase o clipă și l-a împins. „Vino cu mine”, i-a șoptit.

S-au ridicat cu grijă, au sărit peste Maurice. Gambo și-a recuperat cuțitul, l-a pus în teaca de piele de la brâu, Tété a tras plasa de țânțari la loc peste copii, i-a făcut semn să aștepte și s-a dus să verifice dacă stăpânul dormea în camera lui, așa cum îl lăsase cu două ore în urmă, apoi a stins lampa de pe culoar și s-a întors la iubitul ei. L-a dus în camera nebunei, în capătul celălalt al casei, care după moartea ei rămăsese goală.

S-au prăbușit îmbrățișați pe salteaua jilavă, s-au iubit pe întuneric, sufocați de cuvinte nerostite și de strigăte de plăcere înăbușite în suspine. Cât timp viețuise în tabără, Gambo mai avusese femei, dar acestea nu-i potoliseră dragostea lăsată în urmă. Avea șaisprezece ani și ardea de dorul lui Zarité. Și-o amintea înaltă, trupeșă, mare, dar acum era mai mică decât el, iar sânii care înainte i se păreau atât de mari îi încăpeau lesne în mână. Femeia se topea sub el. În graba și pofta îndelung stăpânită, bărbatul a explodat înainte de a o pătrunde. A rămas nemișcat, până când răsuflarea fierbinte a femeii l-a readus la viață. Îl bătea pe spate ca pe Maurice când voia să-l liniștească, iar când l-a simțit renăscut, l-a întors cu fața în sus, l-a sărutat și l-a supt cu lăcomie, purtându-l spre cer, printre stelele amorului de care el nu uitase nici măcar o clipă între două bătălii și în fiecare revărsat de zori din peșterile milenare ale căpeteniilor *cacique*

de demult unde stătea de veghe. Băiatul a luat-o de mijloc și femeia l-a încălecat, împlântându-se în virilitatea fierbinte a celui după care tânjise atât, sărutându-l, lingându-i urechile, dezmierdându-l cu sfârcurile, unduind din șolduri și strângându-l între coapsele ei de amazoană, șerpuind precum o anghilă pe rundul nisipos al mării. S-au iubit de parcă ar fi fost pentru prima și ultima oară, inventând pași noi pentru un dans atât de vechi. Mirosul de spermă și sudoare a umplut încăperea, aerul a devenit dens de plăcere și dragoste împlinită, de râsete tăcute și gâfâieli de agonie, de sărutări renăscute. Nu făceau nimic nou, dar e cu totul altceva când faci amor iubind.

Epuizați și fericiți au adormit cu brațele și picioarele împletite, topiți de noaptea fierbinte de iulie. Gambo s-a trezit după câteva minute, speriat că lăsase garda jos în felul acesta, dar femeia dormea torcând în somn și s-a apucat să o pipăie fără s-o trezească, să vadă cum se schimbasesse trupul acela care la plecarea lui era deformat de sarcină. Sâni ei mai aveau lapte, dar erau mai moi și cu sfârcurile întinse, mijlocul ei i s-a părut subțire, pentru că nu-l cunoscuse înainte de a fi însărcinată, pântecul, coapsele, fesele și pulpele erau opulente și mătăsoase. Tété mirosea altfel, nu a săpun, ci a lapte, iar acum era impregnată de aroma amândurora. Și-a vârât nasul în gâtul ei, simțind zvâcnetul sângelui, ritmul respirației, bătăile inimii. Femeia s-a întins cu un suspin de mulțumire. Îl visase pe Gambo și i-a trebuit un minut să-și dea seama că el era acolo de-adevăratalea, nu era un vis. „Am venit să te iau cu mine, Zarité, e vremea să plecăm”, a șoptit el.

I-a explicat că nu o căutase mai devreme pentru că nu știa unde s-o ducă, dar acum nu mai era cazul să amâne. Nu știa dacă albiu aveau să înăbușe rebeliunea, dar ar fi trebuit să ucidă toți negrii până la ultimul pentru a-și proclama victoria. Și niciun rebel nu era dispus să redevină sclav. Moartea umbla liberă și pândeau pretutindeni pe insulă. Nu exista niciun loc sigur, dar mai rău decât războiul și frica era

faptul de a nu fi împreună. I-a mărturisit că nu avea încredere în căpetenii, nici măcar în Toussaint, nu le datora nimic și avea de gând să continue lupta în felul lui, schimbând tabăra sau dezertând, după caz. O vreme ar fi putut trăi în tabără, ridicase o *ajoupa* din bârne și frunze de palmier și mâncarea nu le va lipsi. Îi oferea o viață aspră, ea era obișnuită cu confortul din casa albului, dar n-o să-i pară rău, când dai de gustul libertății cale de întoarcere nu mai este. I-a simțit lacrimile calde care-i udao obrajii.

— Nu pot să-i las pe copii, Gambo.

— Îl luăm cu noi pe fiul meu.

— E fetiță, o cheamă Rosette și nu e copilul tău, ci al stăpânului.

Gambo s-a ridicat în capul oaselor, surprins. De un an și jumătate se gândea la fiul lui, un pui de negru pe care-l chema Honoré, nici nu-i trecuse prin minte că ar fi fost o copilă mulatră zămislită de stăpân.

— Nu-l putem lua pe Maurice pentru că e alb, și nici pe Rosette, e prea mică pentru viața în tabără.

— Trebuie să vii cu mine, Zarité. Și chiar în noaptea asta, mâine va fi prea târziu. Copiii ăștia sunt ai albului. Uită-i. Gândește-te la noi și la copiii pe care-i vom avea, gândește-te la libertate.

— De ce spui că mâine va fi prea târziu? a întrebat ea, ștergându-și lacrimile.

— Pentru că vor ataca plantația. E ultima care a rămas, celelalte au fost distruse.

Atunci a înțeles ce îi cerea Gambo: nu doar să părăsească copiii, ci să-i lase pradă unei sorti nemiloase. Și l-a înfruntat cu o ură la fel de aprinsă precum patima abia potolită: n-avea să-i părăsească pe copii, nici de dragul lui, nici de dragul libertății. Gambo a strâns-o la piept, de parcă ar fi vrut s-o ia pe sus. I-a spus că soarta lui Maurice era oricum pecetluită, dar că în tabără Rosette putea fi primită, asta dacă nu era prea albă la piele.

— Niciunul n-ar scăpa cu viață printre rebeli, Gambo. Singura scăpare e să-i ia stăpânul și să plece cu ei. Pe Maurice îl va apăra cu prețul vieții, nu și pe Rosette.

— Nu mai e timp pentru asta, stăpânul tău e mort de-acum, Zarithé.

— Dacă moare el, mor și copiii. Trebuie să-i scoatem pe toți trei de pe plantație înainte să se crape de ziuă. Dacă nu vrei să mă ajuți, mă descurc singură, a spus Tété, începând să se îmbrace.

Planul ei era de o simplitate copilăroasă, dar l-a expus cu atâta siguranță încât Gambo a cedat. Nu putea s-o silească să vină cu el, dar nici s-o lase. Cunoștea zona, știa să se ascundă, să se deplaseze pe timp de noapte, să ocolească pericolele; ea nu.

— Și crezi tu că albul o să fie de acord?

— Are altă soluție? Dacă rămâne, o să fie căsăpît, împreună cu Maurice. Nu numai c-o să fie de acord, dar o să și plătească pentru asta. Așteaptă-mă aici.

Zarité

Aveam trupul fierbinte și umed, buzele umflate de sărutări și ochii înroșiți de plâns, pielea îmi păstra mirosul a ceea ce făcusem cu Gambo, dar nu-mi păsa. Am aprins lampa de pe culoar, m-am dus la el în cameră, am intrat fără să bat la ușă, nu mai făcusem așa ceva niciodată. L-am găsit dormind dospit de băutură, cu gura căscată din care se scurgea un firicel de salivă, neras de două zile și cu părul blonzii ciufulit. M-a cuprins toată sila pe care o aveam pentru el, credeam că o să vărs. Prezența mea și lumina și-au făcut cu greu loc prin aburii coniacului; s-a trezit cu un strigăt și a pus imediat mâna pe pistolul pe care-l ținea sub pernă. M-a recunoscut, dar n-a lepădat arma. „Ce s-a întâmplat, Tété?” a sărit el din pat. „Am venit cu o propunere, stăpâne.” Nu-mi tremura glasul și nici mâna în care țineam lampa. N-a mai întrebat nimic, a presimțit că era ceva extrem de grav. S-a așezat pe marginea patului cu pistolul în mână, iar eu i-am spus că peste câteva ore Saint-Lazare va fi atacat de rebeli. N-avea rost să-l alerteze pe Cambray, ar fi fost nevoie de o armată ca să-i oprească. Ca de obicei, sclavii se vor alătura atacatorilor, ar fi măcel și incendiu, așa că trebuia să fugim imediat cu copiii pentru că mâine vom fi morți. Asta dacă avem noroc, mult mai rea era agonia în chinuri. Așa i-am spus. De unde știam? Un sclav fugit de mai bine de un an venise să mă anunțe. Și-avea să ne conducă, căci singuri n-am ajunge la Le Cap, zona era în mâna rebelilor.

— *Ce sclav? a vrut să știe în timp ce se îmbrăca zorit.*

— *Numele lui e Gambo și e iubitul meu...*

Mi-a tras o palmă care m-a amețit, dar când a vrut să mă lovească iar l-am apucat de încheietura mâinii cu o forță de care nu mă credeam în stare. Era pentru prima dată că-l priveam în ochi: erau albaștri precum cerul acoperit de nori.

— *Vom încerca să vă salvăm viața – și pe cea a lui Maurice – dar prețul e libertatea mea și a lui Rosette, am rostit răspicat, ca să priceapă.*

Și-a înfipt unghiile în brațele mele, și-a apropiat chipul amenințător de al meu, mă insulta scrâșnind din dinți, scos din minți de furie. A trecut o clipă care parcă nu se mai sfârșea, mi-a venit din nou să vărs, dar nu mi-am plecat privirile. În cele din urmă, s-a așezat, învins.

— N-ai decât să pleci cu blestematul ăsta, pentru asta n-ai nevoie să te eliberez.

— Dar Maurice? Nu ai cum să-l aperi. Iar eu nu vreau să trăiesc ca o fugară, vreau să fiu liberă.

— Bine, bine, așa să fie. Mișcă-te, îmbracă-te și pregătește copiii. Unde e sclavul ăla?

— Nu mai e sclav. O să-l chem, dar mai întâi scrie documentul care ne eliberează pe mine și pe Rosette.

N-a mai spus nimic, s-a așezat la masă, a scris o foaie de hârtie, a uscat cerneala cu talc, a suflat și a sigilat-o cu inelul, așa cum îl văzusem făcând de atâtea ori cu documentele importante. Apoi a citit cu glas tare, că eu nu eram în stare. Mi s-a pus un nod în gât, inima îmi bătea nebunește: bucata aia de hârtie avea puterea de a ne schimba viața. Am împăturit-o atent în patru și am pus-o în punguța cu rozariul de la doña Eugenia pe care o purtam tot timpul la gât, sub bluză. A trebuit să scot rozariul, sper să mă ierte.

— Acum dă-mi pistolul.

N-a vrut; n-avea să tragă în Gambo, singura noastră salvare, m-a asigurat. Nu mai țin minte cum ne-am organizat, știu numai că în doar câteva minute a mai scos două pistoale, toate monedele de aur, în timp ce eu le dădeam copiilor picături de laudanum din flaconul albastru al stăpânei, pe care îl păstrasem. Au căzut într-un somn atât de adânc, că mi-a fost frică să nu le fi dat o doză prea mare. De sclavii de pe câmp nu mi-a păsat, mâine aveau să fie liberi, doar de servitorii casei, care împărtășeau adesea soarta stăpânilor. Gambo a anunțat-o pe Tante Mathilde; bucătăreasa îi dăduse un avans de șase ore atunci când fugise, drept pentru care fusese pedepsită, acum era rândul lui să se revanșeze. După o jumătate de ceas, când vom fi fost destul de departe, putea

să-i trezească pe servitori și să se amestece cu sclavii de pe câmp. Pe Maurice l-am legat de spatele tatălui său, lui Gambo i-am dat să care două legături cu provizii, pe Rosette am luat-o în brațe. Stăpânul a spus că era o nebunie să plecăm pe jos când puteam lua caii, dar Gambo i-a explicat că asta ar sări în ochi, în plus, drumul pe care aveam să mergem nu era pentru cai. Am traversat curtea la adăpostul clădirilor, am evitat aleea cu cocotieri pe care patrula paznicul și am tăiat-o spre trestii. Prin fața noastră treceau șobolanii cei scârboși cu coadă lungă care mișunau pe câmp, stăpânul a ezitat, dar Gambo i-a pus cuțitul la gât; dacă nu l-a omorât e pentru că l-am apucat de mână și i-am amintit că aveam nevoie de el ca să apere copiii.

Ne-am afundat printre trestiile care șuierau în bătaia vântului, în zgomotele produse de demonii pitiți în tufișuri, șerpi și scorpioni, un labirint care distorsionează sunetele și distanțele, în care te poți pierde fără scăpare oricât ai striga. De aceea plantațiile de trestie se împart în careuri și întotdeauna se taie mergând de la margine spre centru. Una din pedepsele preferate de Cambray era să abandoneze noaptea un sclav în lanul de trestie, iar în dimineața următoare să dea drumul dulăilor să-l caute. Nu știu cum ne-a dus Gambo, din instinct sau din experiența dobândită pe când fura de pe alte plantații. Înaintam în șir indian, atingându-ne ca să nu ne rătăcim, ferindu-ne cum puteam de frunzele tăioase de trestie; fapt e că la un moment dat am ieșit de pe plantație și am pătruns în pădure. Am mărșăluit cu orele, fără să înaintăm prea mult. Dimineața am văzut limpede cerul portocaliu de la incendiul de la Saint-Lazare, apoi ne-a sufocat fumul înțepător și dulceag adus de vânt. Erzuli, loa-mamă, ajută-ne.

Merg desculță de când mă știu, dar nu pe astfel de teren; tălpile-mi sângerau. Picam de oboseală, în schimb stăpânul, cu douăzeci de ani mai în vârstă, pășea neobosit, cu Maurice în spinare. Până la urmă tot Gambo, cel mai tânăr și mai puternic dintre noi, a spus că era timpul să ne odihnim. Ne-a

ajutat să dezlegăm copiii și să-i culcăm pe un morman de frunze uscate, asta după ce le-am scurmat cu un băț ca să gonim șerpilor. Gambo ar fi vrut pistoalele, dar stăpânul l-a făcut să se răzgândească, explicându-i că știa să le folosească, pe când Gambo nu. Până la urmă au ajuns la o înțelegere: stăpânul să țină două, iar Gambo unul. Ne aflam aproape de mlaștini, prin vegetația deasă razele soarelui abia pătrundeau. Aerul era precum apa caldă. Mălul mișcător putea înghiți un om în doar două minute, dar Gambo nu era neliniștit. A găsit niște ochiuri de apă, am băut, ne-am udat hainele – și pe cele ale copiilor, încă nedezmeticiți – am îmbucat ceva și ne-am odihnit o vreme.

Nu după mult timp, Gambo a dat semnalul de plecare, iar stăpânul, care nu ascultase vreodată de cineva, s-a supus în tăcere. Mlaștinile nu erau o întindere noroioasă, cum credeam, ci una de apă murdară și stătută și aburi împuțiți. Nămolul era la fund. Mi-am amintit de doña Eugenia, care ar fi preferat să cadă în mâinile rebelilor decât să treacă prin norul des de țânțari; din fericire, acum se afla în cerul creștinilor. Gambo știa toate trecerile, dar îl urmam anevoie cu copiii. Erzuli, loa apelor, scapă-ne. Gambo mi-a făcut fâșii tignon-ul, mi-a înfășurat picioarele în frunze peste care a legat fâșiile de pânză. Stăpânul era încălțat cu cizme înalte, iar Gambo era convins că prin tălpile lui bătătorite colții năpârcilor nu pătrund. Așa am mers mai departe.

Maurice s-a trezit primul, încă nu ieșiserăm din mlaștini, și s-a speriat. S-a trezit și Rosette, mi-am pus-o la sân fără să mă opresc din mers și a adormit la loc. După o zi întregă de mers am ajuns la Bois Cayman, unde nu mai riscam să ne înghită pământul, dar puteam fi atacați. Acolo văzuse Gambo începutul rebeliunii, când nașa mea, încălecată de Ogun, chemase la război și numise căpeteniile. Așa mi-a povestit Gambo. De atunci, Tante Rose mergea dintr-o tabără în alta, tămăduind, făcând ceremonii pentru loas și ghicind viitorul, adică urmându-și soarta înscrisă în a sa z'êtoile. Ea îl îndemnase pe Gambo să se adăpostească sub aripa lui

Toussaint, care avea să fie rege la terminarea războiului. Gambo o întrebase dacă atunci vom fi liberi, femeia confirmase, doar că mai întâi trebuiau uciși toți albi, chiar și nou-născuții, și-avea să curgă atâta sânge că până și știuleții de porumb aveau să crească roșii.

Le-am mai dat picături de somn copiilor și i-am culcat printre rădăcinile unui copac mare. Gambo se temea mai mult de haitele de câini sălbatici decât de oameni sau duhuri, totuși n-am îndrăznit să aprindem un foc pentru a-i ține la distanță. Stăpânul a stat cu copiii și cu cele trei pistoale încărcate – eram sigură că n-avea să se miște de lângă Maurice – în vreme ce Gambo și cu mine ne duceam mai încolo să facem ce-aveam de făcut. Chipul i s-a schimonosit de ură, dar n-a zis nimic. M-a cuprins teama de ce-aveam să pățesc mai târziu, căci știu bine cu câtă cruzime se răzbună albi, mai devreme sau mai târziu avea să vină și clipa asta. Eram ruptă de oboseală de cât o cărasem pe Rosette, dar tot ce-mi doream era să fiu în brațele lui Gambo. Nu mă interesa nimic altceva. Erzuli, loa plăcerii, fă ca noaptea asta să nu se mai termine nicidecum. Așa îmi amintesc.

Fugari

Rebelii au năvălit la Saint-Lazare la ceasul tulbure de dinaintea zorilor, cu câteva clipe înainte ca clopotul să sune deșteptarea pentru muncă. Mai întâi a fost ceva ca o coadă luminoasă de cometă, licăriri în mișcare: torțele. Purtătorii lor erau ascunși în trestii, dar când au început să iasă din vegetația deasă s-a văzut că erau cu sutele. Un paznic a apucat să ajungă la clopot, dar douăzeci de mâini înarmate cu cuțite l-au transformat într-o masă sângerândă și de nerecunoscut. Primele au ars trestiile, aprinzându-se una de la alta, în mai puțin de douăzeci de minute incendiul a cuprins câmpul și înainta spre casa mare. Flăcările săreau în toate părțile, erau atât de înalte și de puternice, că nici zidul de apărare nu putea să le oprească. Peste vuietul focului s-au suprapus urletele atacatorilor și șuierul lugubru al cochiliilor în care suflau, anunțând războiul. Alergau aproape despuiți, zdrențăroși, înarmați cu macete, lanțuri, cuțite, băte, baionete, puști fără gloanțe pe post de măciuci. Unii erau înnegriți pe față cu funingine, alții erau în transă sau beți, dar îi mâna un singur țel: să distrugă tot. Sclavii de pe câmp, amestecați cu servitorii casei, preveniți din timp de bucătăreasă, și-au părăsit cocioabele și s-au alăturat puhoiului ca să participe la saturnaliile de răzbunare și devastare. Chiar dacă unora le-a fost frică atât de rebelii cei violenți, cât și de represaliile ulterioare, n-au avut de ales: dacă dădeau înapoi, ar fi fost uciși pe loc.

Vătafii *commandeurs* au căzut pe rând în mâinile hoardei dezlănțuite, însă Prosper Cambray s-a ascuns împreună cu doi acoliți în beciul casei mari, cu arme și muniție cu care să se apere preț de câteva ore. Sperau ca incendiul să atragă oamenii din Marechaussée sau pe soldații care patrulau prin zonă. Năvala negrilor avea violența și graba unui taifun, ținea câteva ore apoi oamenii se răzlețeau. Șeful vătafilor a fost mirat să vadă casa goală, și-a zis că Valmorain își pregătise din timp un refugiu subteran și se pitise acolo cu fiu-său,

Tété și fetița. I-a lăsat pe cei doi și s-a dus la biroul care stătea de obicei încuiat, dar l-a găsit deschis. Nu știa cifra seifului, era gata să-l deschidă cu focuri de armă, nimeni n-ar fi știut mai târziu cine a furat aurul, dar și acesta era deschis. Abia atunci a bănuit că Valmorain fugise fără să-i spună. „Lașul dracului!” a strigat el furios, uite că abandonase plantația ca să-și salveze pielea. Dar nu mai era timp de văicăreală, urletele gloatei se auzeau aproape, așa că a coborât în beci.

Cambray a auzit nechezatul cailor și lătratul câinilor, mârâielile adânci ale celor doi dulăi; a socotit că valoroasele animale aveau să facă ceva victime înainte de a fi ucise. Casa era împresurată, atacatorii pătrunseseră în curțile interioare și călcaseră grădina în picioare, nu mai era nici urmă din prețioasele orhidee ale stăpânului. A ghicit că ajunseseră pe terasă; dărâmau uși, intrau pe geam, dărâmau tot ce le ieșea în cale, spintecau mobila franțuzească, sfâșiau covoarele olandeze, răsturnau cuferele spaniole, făceau țândări paravanele chinezești și porțelanurile, ceasurile nemțești, coliviile aurite, statuetele romane și oglinzile venețiene – tot ce cumpărase pe vremuri Violette Boisier. După ce-au făcut totul praf, au pornit în căutarea stăpânilor. Cambray și cei doi *commandeurs* blocaseră ușa pivniței cu saci, butoaie și mobilă, iar acum trăgeau printre gratiile de fier ale ferestruicilor. Doar scândurile pereților îi despărțeau de rebelii îmbătați de libertate și indiferenți la gloanțe. În lumina zorilor au văzut că doborâseră câțiva, căzând atât de aproape, că puteau să le simtă mirosul, în ciuda duhoriilor înecăcioase de trestie arsă. Erau călcați în picioare de cei care veneau în urmă, nici nu mai aveau timp să reîncarce puștile. Au auzit bubuituri în ușă, lemnul ceda, zguduit de uraganul de ură care își aduna puterile de o sută de ani încoace în Caraibe. Zece minute mai târziu, casa mare ardea ca un rug uriaș. Rebelii așteptau în curte, cei doi *commandeurs* care au fugit de flăcări au fost prinși de vii.

Prosper Cambray a scăpat de chinuri: și-a pus țeava pistolului în gură și și-a zburat creierii.

În acest timp, micul grup condus de Gambo se cățara pe stânci ținându-se de copaci, liane și rădăcini, traversa râpe, intra până la brâu în torenți repezi. Gambo avusese dreptate: drumul nu era pentru cai, ci pentru maimuțe. Verdele omniprezent începea să fie spart de pete de culoare: ciocul galben și portocaliu al unui tucan, penele strălucitoare ale papagalilor, flori tropicale agățate de crengi. Erau înconjurați de apă, pâraie, bălți, ploaie, cascade cristaline cu efect de curcubeu care cădeau de sus și se pierdeau într-un covor gros de ferigi. Tété a udat o batistă și și-a legat-o pe cap, acoperindu-și ochiul învinețit de palma lui Valmorain. Lui Gambo i-a spus că o pișcase o gânganie, trebuia să evite cu orice preț un conflict între cei doi. Valmorain și-a scos cizmele, tălpile îi ajunseseră carne vie, Gambo a râs, nepricepând cum putuse albul să meargă pe picioarele alea moi și trandafirii precum iepurii jupuiți. După doar câțiva pași, Valmorain a fost silit să se încalțe din nou, dar nu mai avea putere să-l care pe Maurice; băiatul a mers o vreme pe jos, de mână cu tatăl său, apoi pe umerii lui Gambo, ținându-se bine de părul lui sărmos.

De mai multe ori au trebuit să se ferească de rebelii care mișunau pretutindeni. O dată, Gambo i-a lăsat să aștepte într-o grotă și s-a dus singur către un grup de oameni pe care-i cunoștea, căci fuseseră împreună în tabăra lui Boukman. Unul purta la gât un șirag de urechi, unele uscate și tari ca tovalul, altele proaspete și roz. Au împărțit cu el proviziile – batate fierte și un pic de carne afumată de capră – și s-au odihnit un pic, vorbind de mersul războiului și de zvonurile despre o căpetenie nouă, Toussaint. Care parcă nici n-ar fi fost om: avea inimă de câine sălbatic, era viclean și singuratic; nu poftea la băutură, femei și medalii de aur, ca alte căpetenii; nu dormea, se hrănea cu fructe și era în stare să călărească neîntrerupt două zile și două nopți. Nu

ridica niciodată vocea, dar oamenii tremurau de frică în prezența sa. Era doctor de plante de leac și ghicitor, știa să citească mesajele naturii, semnele stelelor și intențiile cele mai ascunse ale muritorilor – în acest fel se ferea de trădare și capcane. S-au despărțit spre asfințit, începea să se răcorească. Gambo se depărtase destul de mult de micul grup, i-a găsit în cele din urmă, erau topiți de căldură și sete, n-avuseseră curaj să caute un lac. I-a dus el la apă, apoi au mâncat pe sponci din proviziile tot mai puține.

Picioarele lui Valmorain erau o rană vie în cizme, durerea îl făcea să plângă, ar fi vrut să se întindă pe jos și să moară, dar mergea înainte de dragul lui Maurice. A doua zi pe seară au zărit doi bărbați goi, doar cu o fâșie de piele la brâu de care erau prinse cuțitele, cu macete în mâini. S-au ascuns repede printre ferigi, unde au stat mai bine de o oră până la plecarea acelora. Gambo s-a cățărat pe trunchiul neted al unui palmier înalt și a dat jos câteva nuci de cocos. Copiii au băut laptele și au mâncat miezul dulce. Le-a spus că de sus văzuse câmpia: Le Cap nu era departe. Și-au petrecut noaptea sub copaci, păstrând ce mai era de mâncat pentru a doua zi. Maurice și Rosette au adormit păziți de Valmorain, care în zilele astea îmbătrânise o mie de ani, era distrus, își pierduse onoarea și bărbăția, ajunsese ca un animal bătut, suferea și sângera, fiind silit să vadă că un negru afurisit se culca cu sclava lui câțiva pași mai încolo. Putea să-i audă și în noaptea asta, nici măcar nu se fereau de el, din rușine sau teamă. Auzea limpede gemetele de plăcere, suspinele de dorință, vorbele de alint, râsetele înăbușite. Se împerecheau precum fiarele, o dată și încă o dată și iar, asemenea dorință și atâta energie nu erau ceva omenesc, plângea de umilință stăpânul. Își imagina trupul cunoscut al lui Tété, picioarele ei de cursă lungă, crupa puternică, mijlocul subțire, sânii generoși, pielea netedă și moale, dulce, udă de sudoare, dorință și păcat, de insolență și provocare. Avea impresia că-i vede chipul, ochii întredeschiși, buzele gata să primească și să dea sărutări, limba căutătoare, nările dilatate aspirând

mirosul acelui bărbat. Și, în ciuda durerii chinuitoare, în ciuda epuizării, a mândriei călcate în picioare și a fricii de moarte, Valmorain se excita.

— Mâine îi lăsăm în desiş pe alb și pe fiu-său, de aici nu mai e mult, i-a spus Gambo între două sărutări lui Tété.

— Și dacă-i prind rebelii înainte să ajungă la Le Cap?

— Eu mi-am îndeplinit promisiunea, i-am scos vii de pe plantație. De-acum să se descurce singuri. Iar noi ne ducem în tabăra lui Toussaint, steaua lui e cea mai strălucitoare de pe cer.

— Și Rosette?

— O luăm cu noi, dacă vrei.

— Nu pot, Gambo, trebuie să merg cu albul, iartă-mă, a șoptit ea copleșită de tristețe.

Băiatul a împins-o, nevenindu-i să creadă. A trebuit să-i repete de două ori ca să priceapă că hotărârea ei era corectă: printre rebeli Rosette ar fi fost o biată albă cu un sfert de sânge negru, ar fi fost respinsă, ar fi flămâzlit, ar fi fost în bătaia vântului revoluției, pe când alături de Valmorain ar fi fost în siguranță. Iar ea nu putea trăi fără copii. Din toate astea, Gambo a înțeles doar că Zarité îl prefera pe alb.

— Dar libertatea? Asta nu contează? a zgâlțâit-o el de umeri.

— Sunt liberă, Gambo. Am aici în punguliță hârtia scrisă și parafată. Rosette și eu suntem libere. Îl mai slujesc o vreme pe stăpân, până se termină războiul, pe urmă merg cu tine unde vrei.

În câmpie s-au despărțit. Gambo a luat pistoalele, le-a întors spatele și a luat-o la fugă prin desiş fără să se întorcă, ca să nu fie tentat să-i ucidă pe Valmorain și pe băiat. Ar fi făcut-o fără să stea pe gânduri, dar știa că dacă i-ar fi făcut acest rău lui Maurice o pierdea pe Tété definitiv. Cei trei au ieșit la drumul mare pe care puteau merge trei oameni călare; acum erau expuși, oricând riscau să dea peste negri rebeli sau mulatri la fel de înverșunați împotriva albilor. Valmorain abia se mai târa pe picioarele jupuite,

gemea într-una, Maurice plângea și el. Tété a găsit umbră sub un pâlț de arbuști, i-a dat lui Maurice ultimele îmbucături rămase și i-a spus c-avea să se întoarcă, dar s-ar putea să întârzie, așa că să fie curajos. L-a sărutat, l-a lăsat cu tatăl său și a plecat pe drum cu Rosette în spinare. De-acum înainte, totul ținea de noroc. Soarele dogorea peste capul ei descoperit. Peisajul era de o monotonie deprimantă, din loc în loc erau stânci și arbuști piperniciți de vântul puternic, creștea o iarbă deasă, mică și aspră. Drumul era uscat și bolovănos, apă nu se vedea nicăieri. Foarte umblat în alte vremuri, de când cu rebeliunea drumul era folosit doar de armată și Marechaussée. Tété avea o idee vagă despre distanță, dar nu-și dădea seama câte ore avea de mers până la fortificațiile de lângă Le Cap, căci fusese acolo doar cu trăsura lui Valmorain. „Erzuli, *loa* speranței, nu mă părăsi.” Pășea cu hotărâre, gândindu-se doar la drumul parcurs, nu la cel rămas. Nu avea puncte de reper, totul era identic, parcă nici nu se clintise din loc, exact ca în coșmaruri. Rosette cerea apă, avea buzele uscate și ochii sticloși. I-a mai dat câteva picături din flaconul albastru, a legănat-o până a adormit. Și a plecat mai departe.

A mers trei sau patru ore fără să se oprească, cu mintea golită. „Apă, nu mai pot fără apă.” Un pas, alt pas, încă unul. „Erzuli, *loa* apelor dulci și sărate, nu ne omorî de sete.” Picioarele se mișcau singure, auzea tobe: chemarea *boulei*, contrapunctul *segon*-ului, suspinul adânc al *maman*-ului spărgând ritmul, celelalte tobe care reluau cu variații și subtilități, apoi sunetul vesel al maracaselor, din nou mâinile invizibile care băteau în pielea întinsă a tobelor. Sunetul a umplut-o, a început să se miște în ritmul lui. Încă o oră. Plutea într-un spațiu incandescent. Nici nu-și mai simțea bătăile inimii, durerea din oase și hurelul din cap. Încă un pas, încă un ceas. „Erzuli, *loa* îndurării, ajută-mă.” Și în clipa în care era gata să cadă, un fel de fulger a scuturat-o din cap până-n picioare, foc, gheață, vânt, tăcere. Zeița

Erzuli s-a înfățișat ca o rafală puternică și a încălecat-o pe slujitoarea ei Zarité.

Étienne Relais a văzut-o primul, căci călărea în fruntea plutonului. O linie subțire și întunecată pe drum, o părere, o siluetă tremurătoare în lumina orbitoare. A dat pîteni calului și s-a dus să vadă cine se încumetase să pornească la drum pe pustietățile și zăpușeala asta. S-a apropiat și a ajuns din urmă femeia care mergea dreaptă și mândră, cu brațele ridicate ca pentru zbor, legănându-se în ritmul unui dans tainic și glorios. Purta în spinare o legătură, a dedus că era un copil, poate că murise. A strigat, ea n-a răspuns, a continuat să plutească precum un miraj, a venit cu calul înaintea ei. I-a văzut ochii dați peste cap și a dedus că era nebună sau în transă. Mai văzuse expresia aceea exaltată la *calendas*, dar credea că doar isteria colectivă a tobelor o provoacă. Ca militar francez, pragmatic și ateu, lui Relais îi repugnau astfel de posedări, le considera o dovadă în plus a primitivismului african. Erzuli s-a înălțat înaintea călărețului seducătoare și superbă, limba ei de viperă s-a ițit printre buzele roșii, trupul ei era o flacăra. Ofițerul a atins-o cu coada biciuștii pe umăr, vraja s-a spart. Erzuli a dispărut, Tété s-a prăbușit ca o grămăjoară de cărpe în praful drumului. Între timp se apropiaseră și soldații. Étienne Relais a descălecat, s-a aplecat și a tras de legătură, scoțând la iveală o fetiță inconștientă sau adormită. Apoi a întors femeia cu fața în sus și a dat cu ochii de o mulătră foarte diferită de cea care dansa pe drum, o biată tânără murdară și asudată, cu un ochi vânăt, buzele crăpate de sete și tălpile însângerate. A descălecat și un soldat și le-a turnat apă din ploscă celor două. Tété a deschis ochii; câteva clipe nu și-a amintit nimic, nici de marșul forțat, nici de fiică-sa, nici de tobe, nici de Erzuli. Au ajutat-o să se ridice, i-au mai dat apă pe săturate, capul i s-a limpezit. „Rosette...”, a bâiguit. „E în viață, dar n-o putem trezi”, a spus Relais. Abia atunci i-au revenit în minte toate necazurile ultimelor zile: laudanum,

plantația în flăcări, Gambo, stăpânul și Maurice care o așteptau.

Valmorain a zărit praful ridicat pe drum, s-a pitit mai bine între arbuști, cuprins de o frică viscerală care începuse cu leșul jupuit al vecinului Lacroix și tot crescuse de atunci, făcându-l să piardă noțiunea timpului, a spațiului și a distanțelor, nepricepând de ce stătea între tufele alea și cine era puștiul leșinat de lângă el. Oamenii s-au apropiat, cineva l-a strigat pe nume, a văzut uniforme. Un strigăt de ușurare i-a izbucnit din rărunchi. A ieșit la vedere, târându-se, răpănos, zgâriat, plin de noroi uscat, plângând ca un plod, în genunchi în fața cailor repeta într-una mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc. Deshidratat și orbit de soare, nu l-a recunoscut pe Relais și n-a observat că soldații din pluton erau mulatri; purtau uniformă, era deci salvat. Și-a scos punga de la brâu și a aruncat un pumn de aur, mulțumesc, mulțumesc. Scârbit de spectacol, Relais i-a spus să-și ia banii, a făcut un semn și un soldat a descălecat să-i dea apă și să-i cedeze calul. Tété, care mergea pe alt cal, s-a dat jos cu greu, căci nu era obișnuită să călărească, și cu Rosette în spinare s-a dus glonț la Maurice, care delira de sete ghemuit printre arbuști.

Se aflau aproape de Le Cap, după câteva ore intrau în oraș fără alte peripeții. Între timp se trezise și Rosette de sub efectul picăturilor de laudanum, Maurice adormise în brațele unui călăreț, iar Toulouse Valmorain își regăsise prestața. Imaginile celor trei zile începeau să se șteargă, în mintea lui toată povestea își schimba cursul. Când a povestit cele întâmplate, versiunea lui nu se potrivea cu cea pe care Relais o aflase din gura lui Tété: Gambo dispăruse din poveste, el prevăzuse atacul rebelilor și, neputându-și apăra plantația, fugise ca să-și salveze copilul, luând și sclava care-l crescuse împreună cu fetița ei. El, numai el îi salvase pe toți. Relais n-a făcut niciun comentariu.

Parisul Antilelor

Le Cap era ticsit de refugiați care-și părăsiseră plantațiile. Fumul incendiilor, adus de vânt, plutea de săptămâni întregi în aer. Parisul Antilelor duhnea a gunoaie și excremente, a leșuri lăsate să putrezească în ștreang sau în gropile comune ale victimelor războiului și epidemiilor. Aprovizionarea lăsa de dorit, populația depindea de corăbii și bărci pescărești, însă *les grands blancs* trăiau la fel de luxos ca și până atunci, doar că-i costa mai scump. Nimic nu le lipsea de pe masă, raționalizarea era pentru ceilalți. Petrecherile continuau cu pază la intrare, teatrele și barurile nu au tras obloanele, spectaculoasele *cocottes* înveseleau și acum nopțile. Nu se mai găsea nicio cameră unde să tragi, însă Valmorain avea casa portughezului pe care o închinase înainte de insurecție; acolo s-a instalat ca să-și vindece spaima și vânățile fizice și psihice. Era slujit de șase sclavi închiriați sub comanda lui Tété – n-avea sens să-i cumpere tocmai acum, când plănuia să-și schimbe viața. A cumpărat doar un bucătar școlit în Franța: pe acesta putea să-l vândă apoi fără să piardă bani, căci prețul unui bucătar bun se număra printre puținele rămase stabile. Era convins că avea să-și recupereze proprietatea, doar nu era prima revoltă de sclavi din Antile și toate fuseseră înăbușite, Franța n-avea să permită ca niște bandiți negri să ruineze colonia. Oricum, chiar dacă lucrurile ar fi redevenit ce fuseseră, era hotărât să părăsească Saint-Lazare, era o chestie stabilită. Aflase de moartea lui Prosper Cambray, trupul îi fusese găsit în ruine. „Altfel nici c-aș fi scăpat de el”, și-a spus. Proprietatea era scrum, dar pământul era tot acolo, pe ăsta nu-l lua nimeni. Avea să facă rost de un administrator, un om al locului și cu experiență, nu erau vremuri de adus oameni din Franța, îi explica prietenul Parmentier în timp ce-i curarisea tălpile cu ierburile cicatrizante pe care le știa de la Tante Rose.

— Ai de gând să te întorci la Paris, *mon ami*?

— Nu cred. Am interese în colonie, nu în Franța. M-am asociat cu Sancho García del Solar, fratele Eugeniei, odihnească-se în pace, și am cumpărat niște pământuri în Louisiana. Dar dumneata ce planuri ai, doctore?

— Dacă situația nu se îmbunătățește, mă duc în Cuba.

— Ai rude acolo?

— Da, s-a îmbujorat el.

— Pacea în colonie depinde de guvernul din Franța. Republicanii poartă întreaga vină pentru cele petrecute aici, regele n-ar fi permis în niciun caz să se ajungă la asemenea extreme.

— Eu cred că Revoluția e ireversibilă, a spus doctorul.

— Republica nici nu miroase cum se conduce o colonie, doctore. Trimișii din comisie au deportat o jumătate din regimentul de la Le Cap și au pus în loc mulatri. E o provocare, niciun soldat alb nu va accepta să primească ordine de la un ofițer de culoare.

— Poate că e momentul ca albi și *les affranchis* să învețe să coabiteze, căci dușmanul comun sunt negrii.

— Mă întreb ce vor în definitiv sălbaticii ăștia...

— Libertate, *mon ami*. Una din căpeteniile lor, cred că-l cheamă Toussaint, susține că plantațiile pot funcționa cu mână de lucru liberă.

— Dar negrii n-ar munci nici dacă ar fi plățiți!

— Asta nu se știe, încă nu s-a încercat. Toussaint spune că africanii sunt țărani, obișnuiți cu pământul, știu și vor să-l cultive, a insistat celălalt.

— Tot ce știu și vor e să ucidă și să distrugă, doctore. De altfel, Toussaint ăsta al dumatiale a trecut de partea spaniolilor.

— Se adăpostește sub drapelul spaniol pentru că francezii au refuzat să negocieze cu rebelii, a subliniat medicul.

— Nu uita că am fost de față, doctore. A încercat în zadar să-i convingă pe plantatori să accepte condițiile de pace propuse de negri, care nu cereau decât libertate pentru căpeteniile și acoliții lor, cam două sute cu toții.

— Atunci vina nu e incompetența guvernului republican din Franța, ci orgoliul coloniștilor din Saint-Domingue!

— Ar fi trebuit să fim mai raționali, dar nu putem negocia cu sclavii pe picior de egalitate, s-ar crea un precedent.

— Ar trebui să vă înțelegeți cu Toussaint, pare să fie cel mai rațional dintre capii rebelilor.

Tété a ciulit urechile auzind numele lui Toussaint. Inima îi rămăsese la Gambo, se resemnase cu gândul că n-avea să-l vadă mult timp de-acum încolo, poate niciodată, dar presupunea că se afla printre oamenii lui Toussaint. Știa de la Valmorain că până acum nicio revoltă a sclavilor nu izbândise, ceea ce n-o împiedica să viseze cum ar fi fost viața fără sclavie. În noua locuință organizase treburile ca la Saint-Lazare, însă stăpânul i-a explicat că nu mai puteau trăi ca acolo, unde conta doar comoditatea și era tot aia că serveai la masă cu mănuși sau fără: la Le Cap trebuia să trăiești cu stil. Indiferent de pârjolul de la porțile orașului, el trebuia să întoarcă atențiile familiilor care-l invitau des și care-și propuseseră să-i găsească o nevastă.

Valmorain a găsit chiar și un mentor pentru Tété: pe însuși majordomul intendenței. Același Adonis african care slujea la conac atunci când ajunsese cu Eugenia bolnavă și ceruse ospitalitate în 1780, numai că și mai chipeș acum la maturitate. Se numea Zacharie, se născuse și crescuse între pereții intendenței. Părinții lui fuseseră sclavi la alți intendenți, care îi vindeau celor care le succedau atunci când se întorceau în Franța, ajunseseră obiecte de inventar. Tatăl său, la fel de fătos ca Zacharie, îl pregătise din timp pentru importantul post de majordom, constatând că posedă calitățile necesare: inteligență, istețime, demnitate și prudență. Zacharie se ferea de avansurile femeilor albe, cunoscând riscurile; astfel, scăpase de multe probleme. Valmorain îi propusese intendentului să plătească pentru serviciile majordomului, dar acesta nici n-a vrut să audă. „Dă-i un bacșiș, e suficient. Zacharie strânge bani ca să-și cumpere libertatea, zău dacă pricep la ce i-ar folosi, are o

situație cum nu se poate mai bună”, i-a spus intendentul. A rămas ca Tété să vină zilnic la intendență ca să se școlească în ale rafinementului.

Zacharie a primit-o cu răceală, stabilind de la bun început distanțele: el deținea gradul cel mai înalt printre slujitorii din Saint-Domingue, ea era o biată sclavă, numai că entuziasmul lui didactic a fost mai tare, a învățat-o toate tainele meseriei cu o generozitate ce depășea cu mult bacșișul pe care i-l dăduse Valmorain. L-a impresionat și că tânăra nu părea defel topită după el, era obișnuit cu admirația femeilor. Își puna în joc tot tactul pentru a evita complimentele și avansurile femeilor, însă cu Tété s-a relaxat, nu era cazul. Își vorbeau politicos, *monsieur Zacharie, mademoiselle Zarité*.

Tété se trezea în zori, organiza treburile casei, lăsa copiii în grija unei bone pe care stăpânul o închiriase vremelnice, apoi își puna bluza cea mai bună și *tignon*-ul scrobit și pleca la cursuri. N-a știut niciodată câți servitori lucrau la intendență – numai la bucătărie erau trei bucătari și șapte ajutoare – dar bănuia că nu mai puțin de cincizeci. Zacharie avea pe mână cheltuielile casei și era legătura între stăpâni și servitorime, era cea mai înaltă autoritate a complicatei alcătuirii. Niciun servitor nu îndrăznea să i se adreseze dacă nu era chemat, drept care au fost cam ofuscați de venirile lui Tété, care după doar câteva zile sărea peste regulamente și intra fără probleme în templul interzis, adică biroul minuscul al majordomului. Pe nesimțite, Zacharie începea să o aștepte, căci îi făcea plăcere s-o învețe. Ea venea la ora fixată, își bea cafeaua, apoi începeau lecțiile. Străbăteau dependențele conacului și constatau cum merg treburile. Eleva învăța repede, în curând știa care sunt cele opt pahare indispensabile la un banchet, diferența insesizabilă dintre furculița pentru melci și cea pentru langustă, pe ce parte se pune vasul pentru spălat pe mâini și care e ordinea în care se servesc brânzeturile, cât și modalitatea mai discretă de a plasa oalele de noapte la o petrecere, ce să faci când o doamnă se îmbată și care e ierarhia în care se plasează

comesenii. După lecție, Zacharie îi mai oferea o cafea și vorbea despre politică, un subiect care-l pasiona. La început, ea îl asculta din politețe, chiar se întreba ce treabă are un sclav cu gălcevile oamenilor liberi, asta până când omul a pomenit de posibilitatea abolirii sclaviei. „Închipuie-ți, mademoiselle Zarité, economisesc de ani de zile bani ca să-mi cumpăr libertatea și ar fi posibil s-o primesc fără să plătesc un sfanț”, a râs el. Era la curent cu tot ce se vorbea la intendență, chiar și cu ușile închise. Știa că în Adunarea Națională de la Paris se vorbea despre incongruența nejustificabilă de a menține sclavia în colonii după ce o aboliseră în Franța. „Știți ceva de Toussaint, *monsieur*?” Majordomul i-a recitat biografia (o citise într-un dosar confidențial al intendentului), adăugând că trimisul Sonthonax și guvernatorul trebuiau să ajungă la o înțelegere cu el, căci se afla în fruntea unei armate bine organizate și se bucura de sprijinul spaniolilor din partea cealaltă a insulei.

Noști nefericite

Mulțumită lecțiilor lui Zacharie, după vreo două luni casa lui Valmorain funcționa cu un rafinament de care nu mai avusese el parte din prima tinerețe petrecută la Paris. S-a hotărât deci să dea o petrecere apelând la serviciile scumpe, dar prestigioase, ale firmei de banchete a lui *monsieur* Adrien, un mulatru liber recomandat de Zacharie. Cu două zile înainte de bairam, Adrien a năvălit cu echipa lui, punând în locul bucătarului cinci grāsane poruncitoare care au pregătit un meniu de paisprezece feluri, ca la banchetele de la intendență. Deși casa nu se preta la agape simandicoase, după ce au scos oribilele obiecte decorative ale proprietarului portughez și au făcut aranjamente cu palmieri pitici în ghivece, buchete de flori și lampioane chinezești, ambianța devenise chiar elegantă. În seara respectivă specialistul în banchete s-a înființat în fruntea mai multor duzini de servitori în livrea albastră-aurie, care și-au ocupat locurile cu o disciplină militărească. Casele marilor albi arareori erau

situate la o distanță mai mare de două străzi, dar invitații au venit cu trăsura, transformând strada într-un adevărat grajd; lacheii au curățat balega de cal, care risca să se insinueze peste parfumurile doamnelor.

„Cum arăt?” a întrebat-o Valmorain pe Tété. Purta o jiletcă de brocart cu fir de aur și argint, manșetele și jaboul aveau o cantitate de dantelă cât pentru o față de masă, ciorapi trandafirii și pantofi de bal. Femeia a amuțit cu ochii la peruca de culoarea levănțicii. „Golani ăia de iacobini vor să elimine perucile, dar e un element indispensabil pentru o recepție ca aceasta – așa zice frizerul meu”, a lămurit-o el.

Monsieur Adrien tocmai servise al doilea rând de șampanie, orchestra începuse alt menuet, când un secretar guvernamental a venit în goană aducând incredibila veste că în Franța Ludovic al XVI-lea fusese ghilotinat. Țeasta regală fusese apoi plimbată pe străzile Parisului, la fel cum se procedase la Le Cap cu cea ale lui Boukman și ale atâtor altora. Faptele, petrecute în ianuarie, s-au aflat în Saint-Domingue de-abia în martie. S-a creat panică, invitații au plecat bulucindu-se, și astfel s-a terminat, înainte de a aduce mâncarea la masă, prima și singura petrecere dată acolo de Toulouse Valmorain.

După ce *monsieur* Adrien, monarhist fanatic, s-a retras suspinând cu oamenii săi, Tété a adunat de pe jos peruca pe care Valmorain o călcase în picioare, s-a dus să vadă dacă Maurice dormea liniștit, a închis ușile și ferestrele și s-a dus la odihnă în cămăruța pe care o împărțea cu Rosette. Valmorain profitase de noua locuință pentru a-și scoate fiul din camera ei și a-l pune să doarmă singur, însă băiatul era mult prea zdruncinat nervos și, ca să nu facă iar febră, i-a adus pătuțul în camera lui. De la venirea la Le Cap nu mai pomenise de Gambo, dar nici n-o mai chemase pe Tété în patul său. Umbra iubitului era încă prezentă. Au trecut săptămâni până să i se vindece tălpile, după care începuse să iasă seara ca să uite clipele rele. După parfumul floral impregnat în haine, femeia a dedus că se ducea la *cocottes* și

a presupus că în sfârșit se terminase cu umilitoarele îmbrățișări ale stăpânului; a fost cu atât mai șocată găsindu-l, în papuci și halatul de catifea verde, pe marginea patului în care Rosette sforăia răscărătată, cu lipsa de pudoare a celor inocenți. „Vino cu mine”, i-a poruncit, apucând-o de braț și trăgând-o într-o cameră de oaspeți. A trântit-o violent, i-a smuls hainele și a violat-o furios pe întuneric, mânat mai curând de ură decât de dorință.

Amintirea amorului ei cu Gambo îl înfuria și îl incita deopotrivă. Ticălosul acela îndrăznise să-și pună mâinile jechoase pe proprietatea lui, pentru asta merita moartea. Femeia merita și ea o pedeapsă exemplară, dar uite că trecuseră două luni încheiate și încă nu plătise pentru nerușinarea ei inimaginabilă. Căteaua. Cătea în călduri. Sigur, nu puteai cere morală și decență de la o sclavă, dar era de datoria lui să-și impună voința. De ce n-o făcuse până acum? Căci îl sfidase, era o îndrăzneală ce trebuia pedepsită. Pe de altă parte, îi era îndatorat: renunțase la libertatea ei pentru a-i salva pe el și pe Maurice. S-a întrebat atunci pentru prima oară ce simțea mulatra asta pentru el. Dar retrăia nopțile umilitoare din junglă când o auzea iubindu-se cu altul, le auzea sărutările, ardoarea neostoită, simțea mirosul trupurilor lor contopite. Tété transformată în demon, în dorință, în gemete de plăcere. Acum o viola cu imaginea aceea în cap. A pătruns-o iar, furios, mirat de propria sa energie. Ea a gemut, a început să-i care la pumni, cu mânia geloziei și plăcerea revanșei, „cătea galbenă, am să te vând, târfă, o vând și pe fiică-ta”. Tété a închis ochii și s-a lăsat moale, fără să se ferească de lovituri, cu mintea în altă parte. „Erzuli, *loa* dorinței, fă să termine repede.” Valmorain s-a prăbușit peste ea, scaldat în sudoare. Ea a rămas nemișcată preț de câteva minute, respirația amândurora s-a liniștit, a dat să plece, dar el a apucat-o de mână.

— Mai stai, i-a poruncit.

— Vreți să aprind o lumânare, *monsieur*? a spus ea cu glas spart de durerea din coaste.

— Nu, e mai bine așa.

Era prima dată că i se adresa cu „*monsieur*” în loc de „stăpâne”, a constatat el, dar n-a comentat. Tété s-a așezat pe marginea patului, și-a șters sângele de la gură și de la nas cu bluza sfâșiată.

— De mâine îl scoți pe Maurice din camera mea. Trebuie să doarmă singur, l-ai răsfățat prea mult.

— Dar n-are decât cinci ani...

— La vârsta asta eu învățam să citesc, ieșeam la vânătoare pe calul meu și luam lecții de scrimă.

Au mai stat așa o vreme, în cele din urmă i-a pus întrebarea care o ardea de când veniseră la Le Cap.

— Când voi fi liberă, *monsieur*? a rostit, așteptându-se la altă bătaie, dar el n-a atins-o.

— Nu poți fi liberă. Din ce-ai să trăiești? Eu te țin și te apăr, cu mine și tu, și fiică-ta sunteți în siguranță. M-am purtat mereu bine cu tine, de ce te plângi?

— Nu mă plâng...

— Nu vezi ce vremuri periculoase trăim? Ai uitat prin ce-am trecut? Atrocitățile comise, ororile pe care le-am trăit? Răspunde!

— Nu, *monsieur*.

— Vorbești de libertate, ce, vrei să-l lași pe Maurice?

— Dacă doriți, pot avea grijă de el ca și până acum, cel puțin până vă recăsătoriți.

— Să mă căsătoresc, a râs el. Cu Eugenia mi-a fost de ajuns și prea de-ajuns, e ultimul lucru pe care l-aș face. Și dacă tot mă slujești mai departe, la ce-ți trebuie emanciparea?

— Toți oamenii vor să fie liberi.

— Femeile nu sunt niciodată libere, Tété, au nevoie de un bărbat care să vadă de ele. Mai întâi tatăl lor, apoi bărbatul cu care se mărită.

— Dar hârtia aia pe care mi-ați dat-o... înseamnă libertatea mea, nu?

— Firește.

— Zacharie zice că trebuie semnată de un judecător, doar așa e valabilă.

— Cine e ăsta?

— Majordomul de la intendență.

— Are dreptate. Dar acum nu e momentul. Să așteptăm să se calmeze lucrurile în Saint-Domingue. Gata, am încheiat subiectul. Sunt obosit. Așa că de mâine vreau să dorm singur și totul să fie ca înainte, ai priceput?

Noul guvernator al insulei, generalul Galbaud, sosise cu misiunea de a rezolva haosul din colonie. Avea putere militară deplină, însă autoritatea republicană era reprezentată de Sonthonax și de alți doi trimiși. Primul raport l-a primit de la Étienne Relais. Productivitatea insulei era la pământ, nordul era scrum și fum, în sud se ucidea pe capete, orașul Port-au-Prince fusese incendiat cu totul. Nu mai exista posibilitate de transport, nici porturi funcționale, nici siguranță. Negrii rebeli se bucurau de sprijinul Spaniei, flota britanică controla zona Caraibelor și se pregătea să cucerească orașele de pe coastă. Erau blocați, nu puteau primi trupe sau provizii din Franța, abia se puteau apăra. „Nu te îngrijora, colonele, găsim noi o soluție diplomatică”, a spus Galbaud. Purtau negocieri secrete cu Toulouse Valmorain și Clubul Patrioților, adepți înverșunați ai independenței coloniei și punerii ei sub protecția Angliei. Guvernatorul era de acord cu conspiratorii că republicanii de la Paris nu pricepeau nimic din ce se petrecea pe insulă și făceau gafă după gafă. Printre cele mai serioase se număra dizolvarea Adunării Coloniale; se pierduse orice autonomie și acum fiecare hotărâre ajungea din Franța cu săptămâni bune de întârziere. Galbaud avea pământuri pe insulă și era însurat cu o creolă pe care o iubea pătimaș și acum, așa că înțelegea mai bine decât oricine tensiunile între rase și clase.

Membrii Clubului Patrioților au găsit un aliat ideal în persoana generalului, preocupat mai curând de lupta dintre albi și *affranchis* decât de insurecția negrilor. Mulți *grands*

blancs aveau afaceri în Caraibe și în Statele Unite, n-aveau defel nevoie de patria-mumă și independența li se părea opțiunea cea mai bună, asta dacă nu se schimbau lucrurile și se reinstaura în Franța o monarhie puternică. Execuția regelui fusese o tragedie, dar și o mare ocazie de a aduce pe tron un monarh mai puțin tembel. În schimb, mulatrilor independența nu le convenea nicicum, doar guvernul republican din Franța era dispus să-i accepte drept cetățeni, lucru imposibil dacă Saint-Domingue intra sub protecția Angliei, a Statelor Unite sau a Spaniei. Generalul Galbaud era convins că, odată rezolvată problema dintre albi și mulatri, ar fi fost floare la ureche ca negrii să fie zdrobiți, repuși în lanțuri și ordinea să domnească din nou, dar asta nu i-a mai spus-o lui Relais. În schimb, i-a cerut informații despre Sonthonax.

— Îndeplinește ordinele guvernului, domnule general. Decretul din 4 aprilie a conferit drepturi politice persoanelor de culoare libere, iar el a venit cu șase mii de soldați pentru a aplica acest decret.

— Da, da, știu asta. Dar spune-mi, confidențial, ce fel de om e acest Sonthonax?

— Îl cunosc prea puțin, dar se spune că e foarte inteligent și că ia în serios interesele insulei.

— Ar fi declarat că n-are intenția de a emancipa sclavii, dar am auzit zvonuri cum că n-ar fi imposibil s-o facă, a adăugat Galbaud, studiind chipul impasibil al ofițerului. Ți dai seama că asta ar însemna sfârșitul civilizației în Saint-Domingue, nu-i așa? Imaginează-ți ce haos: negrii liberi, albi exilați, mulatrii făcând ce le trăsnește și pământul abandonat.

— N-am auzit nimic despre toate astea, domnule general.

— Și ce-ai face în acest caz?

— Aș îndeplini ordinele, ca de obicei.

Galbaud avea nevoie de ofițeri de încredere în armată pentru a ține piept puterii metropolei, dar pe Étienne Relais nu putea conta. Aflase că era căsătorit cu o mulatră,

pesemne că simpatiza cu cauza acestora, era limpede că-l admira pe Sonthonax. Trebuie că nu era foarte inteligent, avea o mentalitate de funcționar și era lipsit de ambiție, pentru că doar un bărbat lipsit total de ambiție s-ar fi însurat cu o femeie de culoare. Mare mirare că făcuse carieră cu tinicheaua asta de coadă. Totuși, Relais îl interesa pentru că soldații îi erau loiali, fiind singurul în stare să amestece fără probleme în regimentul său albi, mulatri, chiar și negri. Oricine are un preț, oare cât valora? s-a întrebat generalul.

În aceeași seară, la garnizoană a venit Toulouse Valmorain ca să stea de vorbă cu Relais ca de la prieten la prieten, așa i-a spus. A început prin a-i mulțumi că-i salvase viața atunci când fusese silit să fugă de pe plantație.

— Îți sunt îndatorat, colonele, i-a spus pe un ton cam arogant.

— Nu mie, ci sclavei dumitale. Eu doar treceam pe acolo, ea te-a salvat, a răspuns el, stânjenit.

— Ești mult prea modest... Și ce-ți mai face familia?

Relais a bănuit imediat că omul venise să-l șantajeze și că pomenise de familie ca să-i reamintească faptul că i-l încredințase pe Jean-Martin. Erau chit, viața lui Valmorain contra fiului adoptat. A devenit încordat ca înaintea unei bătălii, l-a ațintit cu niște priviri reci, care-i făceau pe subalterni să tremure, și a așteptat să vadă ce voia de fapt omul. Valmorain n-a luat în seamă nici privirile de oțel, nici tăcerea care se lăsase.

— Niciun *affranchi* nu e în siguranță în orașul ăsta, a spus cu afabilitate în cele din urmă. Soția dumitale e în pericol, de-asta am venit, să-mi ofer ajutorul. Și copilul... cum îl cheamă, c-am uitat?

— Jean-Martin Relais, a răspuns ofițerul cu fălcile încleștate.

— Așa, Jean-Martin, iartă-mă, am atâtea pe cap că uitasem. Uite, am o casă destul de confortabilă în preajma portului, într-un cartier bun și liniștit. Doamna și fiul ei pot veni să stea acolo...

— Nu vă faceți griji, *monsieur*. Sunt în Cuba, în siguranță. Valmorain a rămas buimac, pierduse un as, dar și-a revenit rapid.

— Ah! Acolo e cumnatul meu, Sancho García del Solar, am să-i scriu chiar azi să aibă grijă de ei.

— Nu e cazul, *monsieur*, mulțumesc.

— Ba e, sigur că e. O femeie singură are nevoie de protecția unui bărbat, mai ales una așa de frumoasă ca a dumitale.

Palid de indignare la insulta disimulată, Étienne Relais s-a ridicat dând de înțeles că întrevederea luase sfârșit, dar Valmorain a rămas pe scaun ca la el acasă și s-a apucat să-i explice, politicos dar tranșant, că *les grands blancs* aveau să redobândească controlul coloniei punându-și în joc toate resursele și că era cazul ca el să se hotărască de ce parte juca. Nimeni, cu atât mai puțin un militar de rang înalt, nu putea rămâne indiferent sau neutru față de evenimentele teribile ce avuseseră loc și care aveau să vină, chiar mai grave decât primele. Iar rolul armatei era să evite un război civil. Englezii debarcaseră în sud, era o chestiune de zile până când Saint-Domingue avea să-și declare independența și să se plaseze sub drapelul britanic. Lucru care se putea realiza în mod civilizată sau cu vărsare de sânge, asta depindea de armată. Un ofițer care sprijinea nobila cauză a independenței avea multă putere, putea fi brațul drept al guvernatorului Galbaud, iar asta ar fi dus la o poziție economică și socială solidă. Și nimeni n-ar fi strâmbat din nas în fața unui om căsătorit cu o femeie de culoare, dacă acesta ar fi fost, de exemplu, noul comandant al forțelor armate de pe insulă.

— Cu alte cuvinte, *monsieur*, mă îndemnați să fiu un trădător, a zâmbit ironic Relais, zâmbet pe care Valmorain l-a interpretat ca pe o ușă deschisă pentru a continua.

— Nu e vorba să trădezi Franța, colonele Relais, ci să decizi ce-i mai bine pentru Saint-Domingue. Trăim vremuri de mari schimbări, nu numai aici, dar și în Europa și în

America. Trebuie să ne adaptăm. Măcar spune-mi c-ai să te gândești la discuția asta.

— Am să mă gândesc cu multă atenție, *monsieur*, a răspuns Relais și l-a condus la ușă.

Zarité

A fost nevoie de două săptămâni ca Maurice să se deprindă să doarmă singur. Stăpânul m-a acuzat că-l crescusem las ca o muiere, eu am sărit și i-am spus că femeile nu sunt lașe. A ridicat mâna, dar nu m-a lovit. Ceva se schimbase. Cred că i-am inspirat respect. Odată, la Saint-Lazare, unul din dulăii de pază scăpase din lanț și gătuise o găină; era gata să treacă la a doua, când înaintea lui s-a proțăpît cățelușul lui Tante Mathilde – nu mai mare decât o pisică – și a început să-l mârâie cu dinții rânjiți. Nu știu ce-a fost în capul fiarei, fapt e c-a făcut cale întoarsă și s-a cărat cu coada între picioare, cu cotarla pe urmele ei. Prosper Cambray a împușcat apoi dulăul pentru lașitate. Așa și stăpânul: obișnuit să latre tare și să inspire teamă, se făcuse mic precum dulăul acela înaintea primului om care îl înfruntase, Gambo. Și cred că era atât de preocupat de curajul lui Maurice tocmai pentru că el era lipsit de curaj. De cum se însera, Maurice începea să fie neliniștit la gândul că avea să doarmă singur. Îl culcam alături de Rosette; fata adormea în două minute, lipită de fratele ei, care rămânea treaz, ascultând zgomotele casei și ale străzii. În piață se ridicau spânzurătorile, strigătele osândiților pătrundeau prin pereți și parcă rămâneau acolo, mult timp după ce moartea îi reducea la tăcere. „Auzi, Tété?” mă întreba copilul, dărdâind de frică. Sigur că auzeam, dar cum să-i spun? „N-aud nimic, copile, dormi”, și îi cântam. Iar după ce adormea în sfârșit, o duceam pe Rosette în camera noastră. Maurice a spus o dată că osândiții se plimbau prin casă, taică-său l-a auzit și l-a închis într-un dulap, luând cheia cu el. Am stat cu Rosette în fața dulapului, încercând să-l înveselim cu povești, dar fantomele tot au pătruns acolo, iar când a venit stăpânul să-l scoată băiatul tremura de febră și plâns. L-a ținut două zile, timp în care tatăl său nu s-a dezlipit de lângă patul lui iar eu îi puneam comprese reci și îi dădeam să bea ceai de tei.

Stăpânul îl adora pe Maurice, dar a fost perioada în care începuse să fie interesat doar de politică, numai de asta

vorbea, și își neglija fiul. Băiatul și-a pierdut pofta de mâncare și-și uda patul în fiecare noapte. Doctorul Parmentier, singurul prieten adevărat al stăpânului, a declarat că Maurice era bolnav de frică și avea nevoie de dragoste, abia atunci s-a muiat și mi-a dat voie să-l iau înapoi în camera mea. Doctorul a stat lângă el, așteptând să-i scadă febra, timp în care am stat de vorbă. Mi-a pus o grămadă de întrebări. Étienne Relais îi povestise că-l ajutasem pe stăpân să fugă de pe plantație, dar versiunea lui nu se potrivea cu cea a stăpânului, așa că cerea detalii. A trebuit să-i spun de Gambo, dar fără a pomeni de dragostea dintre noi. I-am arătat documentul care mă elibera. „Ai grijă de el, Tété, valorează aur”, mi-a spus după ce l-a citit. Asta știam și eu.

În casa stăpânului se adunau alți albi și stăteau de vorbă. Madame Delphine, prima mea stăpână, mă învățase să fiu tăcută, atentă și să ghicesc anticipat dorințele stăpânilor; o sclavă trebuie să fie invizibilă, obișnuia să spună. Astfel am învățat să spionez. Nu prea pricepeam eu ce vorbea stăpânul cu patrioții aceia, de fapt mă interesau doar veștile despre rebeli, dar Zacharie, cu care rămăsesem prietenă după lecțiile de la intendență, îmi cerea să-i repet tot ce se vorbea acolo. „Albii cred că negrii sunt surzi, iar femeile, toante. Asta ne convine perfect. Trage cu urechea și povestește-mi, mademoiselle Zarité.” De la el am aflat că mii de rebeli își făcuseră tabără în afara orașului Le Cap. Pornirea de a pleca după Gambo nu mă lăsa să dorm noapțile, dar știam că după asta nu m-aș mai fi putut întoarce. Cum să las copiii? L-am rugat pe Zacharie, care avea relații chiar și pe Lună, să afle dacă Gambo se afla printre rebeli, însă mi-a mărturisit că despre aceștia nu știa nimic. Așa că mă mulțumeam să-i trimit lui Gambo gândurile mele. Iar uneori scoteam documentul libertății mele din punguță, îl netezeam cu vârful degetelor ca să nu-l stric, căci era împăturit în opt, mă uitam la el de parcă as fi vrut să-l învăț pe dinafară, dar nu înțelegeam nimic, pentru că nu știam să citesc.

A izbucnit războiul civil. Stăpânul mi-a explicat că la război toată lumea luptă împotriva unui dușman comun, dar că într-un război civil oamenii – chiar și armata – se împart și se omoară între ei, așa cum se întâmpla acum între albi și mulatri. Negrii nu contau, căci nu erau oameni, ci proprietate. Războiul civil n-a început de ieri până azi, ci în decurs de mai bine de o săptămână, timp în care s-a terminat cu calendas ale negrilor și cu petrecerile albilor, piețele s-au închis, majoritatea prăvăliilor au tras obloanele, chiar și bordelurile au rămas fără clienți. Nenorocirea plutea în aer. „Pregătește-te, Tété, lucrurile sunt pe cale să se schimbe”, m-a anunțat stăpânul. „Cum adică, să mă pregătesc?” am vrut să aflu, dar nici el nu știa. Așa că am făcut ca Zacharie, care aduna provizii și împacheta obiectele de preț, dacă intendentul și soția sa ar fi vrut să se imbarce spre Franța.

Într-o seară, la ușa din dos a fost adusă o ladă cu pistoale și puști; avem muniții cât pentru un regiment, a spus stăpânul. Vremea se încălzea tot mai mult, udam pardoseala odăilor, copiii umblau în pielea goală. Pe neașteptate, ne-am pomenit cu generalul Galbaud; mai să nu-l recunosc, deși îl văzusem adesea la reuniunile cu patrioții, căci își lepădase uniforma fătoasă plină de medalii și era îmbrăcat într-un costum de călătorie de culoare închisă. Nu mi-a plăcut niciodată de el, veșnic îngâmfat și prost-dispus, se lumina doar când ochisorii lui de șobolan se opreau asupra nevestii-sii, o tinerică cu plete roșcate. În timp ce aduceam la masă vin, brânză și carne rece, am aflat că trimisul Sonthonax îl destituise pe guvernatorul Galbaud, acuzându-l de conspirație împotriva guvernului legitim al coloniei. Sonthonax plănuia o deportare masivă a dușmanilor săi politici, vreo cinci sute se aflau deja în cala corăbiilor din port, care așteptau doar semnalul de plecare. Galbaud a spus că venise clipa acțiunii. În curând au venit și alți patrioți care fuseseră anunțați. Am aflat că soldații albi din armata regulată și aproape trei mii de marinari din port erau gata să lupte alături de Galbaud. Sonthonax conta doar pe sprijinul gărzii naționale și pe acela al trupelor de mulatri.

Generalul era convins că bătălia s-ar fi terminat în doar câteva ceasuri și Saint-Domingue și-ar fi dobândit independența, ar fi fost ziua cea de pe urmă pentru Sonthonax, drepturile mulatrilor s-ar fi revocat și sclavii s-ar fi întors pe plantații. S-au ridicat să ciocnească, eu le-am reumplut paharele, m-am strecurat afară și am fugit la Zacharie, repetându-i totul, cuvânt cu cuvânt. Am memorie bună. Mi-a dat o limonada ca să-mi revin și m-a trimis înapoi, spunându-mi să tac mâlc și să zăvorăsc casa. Ceea ce am și făcut.

Războiul civil

Transpirat de căldură și de nervi, strâns în cazaca neagră și în cămașa cu guler scrobit, Sonthonax îi explica pe scurt situația lui Étienne Relais. Fără să-i spună că aflase de conspirația lui Galbaud nu prin complexa sa rețea de iscoade, ci prin majordomul intendenței. La biroul său se înființase un negru înalt și chipeș, înțolit ca un *grand blanc*, proaspăt și parfumat de parcă ieșise din baie, se prezentase sub numele Zacharie și ceruse să-i vorbească între patru ochi. Sonthonax l-a dus într-o cămăruță alăturată, absolut sufocantă, lipsită de ferestre, patru pereți goi, un pat de campanie, un scaun, o cană pentru apă și un lighean pus pe jos. Dormea acolo de luni de zile. S-a așezat pe marginea patului și i-a făcut semn vizitatorului să ocupe scaunul, dar omul a rămas în picioare. Sonthonax, scund și dolofan, l-a privit cu oarece invidie pe bărbatul înalt și distins care aproape atingea tavanul cu capul. Zacharie i-a repetat întocmai ce aflase de la Tété.

— Și de ce-mi spui mie? a întrebat Sonthonax neîncrezător.

Nu reușea să se dumirească în privința interlocutorului: se prezentase doar cu numele mic, ca un sclav, dar avea aplombul unui om liber și purtări alese.

— Pentru că simpatia mea se îndreaptă spre guvernul republican, a sunat simplu răspunsul.

— De unde ai informațiile? Ai dovezi?

— Informațiile provin chiar de la generalul Galbaud. Iar dovezile le veți avea în mai puțin de o oră, când veți auzi primele împușcături.

Sonthonax și-a udat batista în cană și și-a trecut-o peste obraz și gât. Îl durea burta, o durere surdă și persistentă ca o gheară în măruntaie, așa pățea mereu când se afla sub presiune, mai exact de când pusese piciorul în Saint-Domingue.

— Dacă mai afli ceva, să vii să-mi spui. Voi lua măsurile necesare, a dat el de înțeles că întvederea se terminase.

— Dacă aveți nevoie de mine mă găsiți la intendenta, a spus Zacharie și a plecat.

Sonthonax l-a convocat imediat pe Étienne Relais, primindu-l în același loc, căci restul clădirii era plin de funcționari civili și militari. Relais, ofițerul cu rangul cel mai înalt pe care putea conta în înfruntarea cu Galbaud, slujise mereu guvernul francez cu o loialitate ireproșabilă.

— Spune-mi, colonele, a dezertat cineva dintre soldații albi?

— Tocmai am aflat că au dezertat cu toții, azi în zori. Au rămas doar trupele de mulatri.

Atunci i-a repetat Sonthonax ce aflase de la Zacharie, trăgând și concluzia:

— Asta înseamnă că avem de luptat cu albi de toată mâna, civili și militari, bașca marinarii lui Galbaud, care sunt vreo trei mii.

— Deci suntem în dezavantaj, avem nevoie de întăriri.

— N-avem așa ceva. Te ocupi dumneata de apărare, ești răspunzător. Iar după victorie, am eu grijă să fii avansat.

Relais a primit sarcina cu calmul său obișnuit, după ce i-a smuls promisiunea ca în loc de avansare în grad să-l lase să se retragă din armată. Slujea de mulți ani și, sincer, nu mai rezista; soția și fiul îl așteptau în Cuba și abia aștepta să-i revadă. Sonthonax a fost de acord, deși n-avea nici cea mai mică intenție să-și țină promisiunea – numai de problemele personale ale altora nu-i ardea lui.

Între timp, portul devenise un furnicar de ambarcațiuni pline de marinari înarmați, care au năvălit peste Le Cap precum o hoardă de pirați. Erau de toate națiile, oameni fără nicio lege care petrecuseră prea multe luni în larg și așteptau nerăbdători câteva zile de chef și dezmăț. Nu luptau din convingere, nici măcar nu știau exact ce drapel apărau, ci din plăcerea de a călca pe pământ ferm și a se deda distrugerii și jafului. Nu mai fuseseră plătiți de mult, iar

orașul cel bogat oferea de la femei și rom până la aur, asta dacă erau în stare să-l găsească. Galbaud conta pe experiența sa militară în organizarea atacului și era sprijinit de trupele regulate de albi, care i s-au alăturat fără să stea pe gânduri, sătui de umilințele pe care le înghițiseră de la soldații de culoare. Dacă *les grands blancs* rămăseseră pitiți, *les petits blancs* și marinarii luau toate străzile la rând, ciocnindu-se de pâcuri de sclavi care profitaseră de situație ca să iasă și ei la ciordit. Negrii se declaraseră partizani ai lui Sonthonax ca să-și sfideze stăpânii și să se bucure de niște ceasuri de bairam, indiferenți la cine avea să câștige într-o luptă din care erau excluși. Cele două tabere de pungăși improvizati au spart magaziiile din port pline cu rom de trestie pentru export, în câteva clipe alcoolul curgea în valuri pe străzile pietruite. Printre oamenii beți alergau șobolani și câini rătăciți, care se împleticeau după ce linseseră romul. Familiile de *affranchis* s-au baricadat în case, apărându-se cum puteau.

Toulouse Valmorain le-a dat drumul servitorilor – oricum aveau să fugă, așa cum făcuseră mai toți. Prefera să nu stea cu dușmanul în casă, așa i-a spus lui Tété. Nu erau ai lui, ci închiriați, recuperarea lor avea să fie problema stăpânilor. „O să se întorcă în genunchi după ce se restabilește ordinea. Iar închisorile vor fi ticsite.” În acest oraș stăpânii preferau să nu-și murdărească mâinile și-și trimiteau sclavii vinovați la închisoare, unde angajații statului se ocupau cum se cuvine de ei pentru o sumă modestă. Bucătarul însă n-a vrut să plece și s-a ascuns în magazia de lemne din curte, de unde n-a mai putut fi scos nici măcar ca să facă o supă; Tété, care habar n-avea să gătească, le-a dat copiilor pâine, fructe și brânză. Apoi i-a culcat devreme, prefăcându-se calmă, deși tremura de frică. În orele care au urmat, Valmorain a învățat-o să încarce armele de foc, o sarcină complicată pe care orice soldat o rezolva în câteva secunde, dar care ei îi lua câteva minute bune. După ce le împărțise celorlalți patrioți armele, Valmorain păstrase o duzină pentru

propria sa apărare. În fond, era convins că nici n-avea să fie nevoie să le folosească, nu era treaba lui, ci a soldaților și marinarilor lui Galbaud.

După asfințit au venit trei tineri conspiratori pe care Tété îi știa de la reuniunile politice, aducând vestea că Galbaud ocupase arsenalul și eliberase deținuții din calele corăbiilor; firește, cu toții se puseseră sub ordinele generalului. Au hotărât să stabilească cartierul general în casa lui Valmorain: avea o poziție perfectă și portul se vedea ca-n palmă, cu suta de corăbii și nenumăratele bărci care aduceau neîncetat oameni. După ce-au luat o gustare ușoară au plecat la luptă, dar entuziasmul li s-a sleit repede și s-au întors să bea vin și să doarmă cu rândul.

Vedeau de la ferestre gloatele de atacatori, dar n-a fost nevoie de arme decât o singură dată, și nu ca să se apere de sclavi sau de soldații lui Sonthonax, ci de propriii aliați, niște marinari beți criță care veniseră să jefuiască. I-au speriat trăgând în aer, iar Valmorain i-a potolit cu tafia; un patriot a rostogolit butoiul în stradă, ceilalți țineau derbedeii în cătarea puștilor. Marinarii au dat pe loc cep butoiului, dar după prima dușcă au căzut secerați, căci o țineau așa încă de dimineață. În cele din urmă s-au cărat, zbierând că bătălia fusese un fiasco, n-aveai cu cine să te lupți. În mare, aveau dreptate: grosul trupelor lui Sonthonax o ștersese din oraș și se grupase la periferie.

A doua zi pe la prânz, Étienne Relais, rănit la umăr de un glonț, dar ținându-se drept în uniformă pătată de sânge, i-a explicat lui Sonthonax, care se refugiase cu statul său major pe o plantație din apropiere, că fără ajutor dușmanul nu putea fi înfrânt. Atacul nu mai semăna cu carnavalul din prima zi, Galbaud își organizase trupele și era pe punctul de a ocupa orașul. Cu o zi în urmă, când superioritatea inamicului era limpede, irascibilul trimis refuzase să-și plece urechea la argumente, dar de data asta l-a ascultat atent. Informațiile lui Zacharie se vădeau mai mult decât exacte.

— Așa că va trebui să negociem o ieșire onorabilă, căci nu văd de unde putem face rost de întăriri, a conchis Relais palid și încercănat, cu brațul legat la piept printr-o atelă improvizată și mâneca tunicii atârând liberă.

— Ba eu văd, colonele Relais. M-am gândit bine: în afara orașului s-au adunat peste cincisprezece mii de rebeli – iată întăririle de care avem nevoie.

— Negrii? Nu cred c-o să se amestece în afacerea asta.

— Ba o vor face, în schimbul libertății. Pentru ei și familiile lor.

Nu era ideea lui, ci a lui Zacharie, care mai venise o dată să-l vadă. Între timp, Sonthonax aflase că omul era sclav și risca foarte mult, căci dacă Galbaud ieșea învingător, cum părea să se întâmple, și s-ar fi aflat de rolul lui de informator, sfârșitul i-ar fi fost în chinuri în piața mare. Dar îi băgase în cap că singurul ajutor posibil erau negrii rebeli; trebuia doar să le dea un imbold suficient.

— În plus, vor avea dreptul să jefuiască prin oraș, a adăugat cu un aer triumfător. Ei, ce zici, colonele?

— E riscant.

— Sunt sute de mii de negri rebeli pe insulă și-am să-i determin să vină de partea noastră.

— Dar majoritatea se află în zona spaniolă, i-a amintit Relais.

— În schimbul libertății să vezi cum vor veni sub steagul Franței, te asigur. Știu că Toussaint, printre alții, dorește întoarcerea la sânul Franței. Adună un mic detașament de soldați negri și însoțește-mă să parlamentez cu rebelii. E doar la o oră de mers. Și vezi ce faci cu brațul ăla, să nu se infecteze.

Étienne Relais, care n-avea încredere în acest plan, a fost mirat să vadă cât de repede au acceptat rebelii oferta. Mai fuseseră trădați ei de albi, și nu o dată; dar incerta promisiune a libertății i-a convins. Iar jaful a fost o nadă la fel de mare ca și libertatea, căci stăteau degeaba de săptămâni întregi și se cam plictiseau.

Sânge și scrum

Toulouse Valmorain a fost primul care a zărit de la balcon mulțimea întunecată care înainta spre oraș. La început nici nu și-a dat seama despre ce era vorba, vederea îl cam lăsase și o ceață ușoară acoperea aerul fierbinte și umed.

— Tété, ia vino și spune-mi ce e asta!

— Negri, *monsieur*, mii de negri, a răspuns ea, înfiorată și de teamă, dar și de speranța că printre ei s-ar fi putut afla Gambo.

Valmorain i-a trezit pe patrioții care sforăiau în salon și le-a spus să dea alarma. Vecinii s-au baricadat în casele lor, oamenii generalului Galbaud se trezeau din beție și se pregăteau pentru o bătălie pierdută înainte să înceapă. Încă n-o știau, însă erau cinci negri la un soldat alb și erau purtați de curajul nebun insuflat de Ogun. Mai întâi a fost un vuiet înfricoșător de urlete și șuierul ascuțit scos de cochiliile care anunțau războiul, zgomot care creștea neîncetat. Rebelii erau mult mai numeroși și mult mai aproape decât crezuseră. Au năvălit peste Le Cap într-o zarvă asurzitoare, aproape despuiți, prost înarmați, deloc organizați, dar chitiți să facă totul praf. Gata să se răzbune și să distrugă în deplină impunitate. Cât ai zice pește, au apărut mii de torțe și orașul a luat foc: casele din lemn se aprindeau una de la alta, stradă după stradă, cartiere întregi. Dogoarea a devenit insuportabilă, cerul și marea s-au colorat în roșu și portocaliu. Printre casele care se prăbușeau într-un nor de fum se auzeau limpede strigătele triumfătoare ale negrilor și cele îngrozite ale victimelor. Străzile se umpleau de trupurile călcate în picioare ale celor care fugeau din calea atacatorilor și de sutele de cai scăpați din grajduri. Nu era chip să te opui. Marinarii au fost învinși în primele ore, trupele regulate ale lui Galbaud încercau să salveze populația civilă albă. Mii de refugiați alergau spre port, unii cărând cu ei bagaje, pe care le-au abandonat curând.

De la o fereastră de la etaj, Valmorain și-a dat seama dintr-o ochire de situație. Incendiul se apropiase, o singură scânteie risca să aprindă casa. Pe străzile laterale alergau bande de negri înfierbântați și plini de sânge, care înfruntau neînarmați pușinii soldați rămași în luptă. Cădeau cu zecile, dar în urmă veneau alții, sărind peste trupurile căzute ale camarazilor lor. Valmorain a zărit cum un grup înconjura o familie ce încerca să ajungă în port, două femei și câțiva copii conduși de un bărbat mai în vârstă, tatăl pesemne, plus două fete tinere. Albii aveau pistoale și au tras în plin, dar au fost repede copleșiți și nu i-a mai văzut. În timp ce capetele le erau purtate în băț de câțiva negri, alții doborau ușa unei case deja cuprinsă de flăcări și intrau răcnind. Au aruncat pe geam o femeie înjunghiată, apoi mobilă și obiecte, în fine au ieșit și ei din flăcări. Câteva clipe mai târziu, Valmorain auzea bătăi în ușa principală. Teroarea care l-a cuprins nu era ceva nou, era identică cu cea pe care o trăise fugind de pe plantație urmându-l pe Gambo. Nu pricepea de ce lucrurile se puteau repeta întocmai și de ce buluceala gălăgioasă de marinari beți și soldați albi, care, după spusele lui Galbaud, trebuia să se termine cu o victorie certă în doar câteva ore, făcuse loc coșmarului de negri furioși. Măinile i se încheștaseră pe armă, era scaldat într-o sudoare urât mirositoare pe care o recunoștea perfect: era mirosul neputinței și al fricii pe care-l răspândeau sclavii torturați de Cambay. Înțelegea că soarta-i era pecetluită și că, la fel ca sclavii săi de pe plantație, nici el n-avea scăpare. S-a luptat cu senzația de greață și cu pornirea insuportabilă de a se ghemui într-un colț, paralizat de propria-i lașitate abjectă. Un lichid cald i s-a scurs în pantaloni.

Tété stătea în mijlocul camerei, cu copiii aninați de fuste și un pistol în mână cu țeava îndreptată în sus. Își pierduse speranța de a da de Gambo, chiar dacă se afla în oraș, n-ar fi ajuns la timp. Iar singură n-avea cum să-i apere pe Maurice și pe Rosette. Văzând că Valmorain se pișa pe el de frică și-a dat seama că sacrificiul de a se despărți de Gambo fusese

inutil, căci stăpânul nu era în stare să-i protejeze. Mai bine mergea cu rebelii, chiar riscând să ia și copiii. Gândul la ce-ar fi putut păți cei mici i-a dat un curaj orb și calmul teribil al celor gata să moară. Portul era la doi pași și era singura salvare, chiar și în condițiile astea. „Ieșim prin dos, pe intrarea de serviciu”, a decretat ea. De jos se auzeau bubuituri în ușa din față și geamurile sparte, totuși Valmorain pretindea că aici erau mai în siguranță, aveau să se ascundă ei cumva. „O să dea foc casei, eu plec cu copiii”, i-a întors ea spatele. Mucos și înlăcrimat, Maurice a ieșit de sub fustele ei și a fugit la tatăl său, îmbrățișându-i genunchii. Omul a fost zguduit de iubirea pentru fiul său și a realizat situația rușinoasă în care se afla. Dacă băiatul scăpa cu viață, nu putea permite ca să-și amintească de tatăl lui ca de un laș. A respirat adânc, încercând să-și controleze tremuratul, și-a pus un pistol la brâu și l-a armat pe celălalt, l-a apucat de mână pe Maurice și l-a tras după Tété, care cobora deja scările cu Rosette în brațe.

Au ieșit pe ușa de serviciu pe străduța din spate, plină de moloz și cenușă de la casele incendiate, dar pustie. Valmorain era pierdut, nu folosise niciodată această ieșire și habar n-avea unde ducea strada, dar femeia înainta fără șovăială drept spre centrul bătăliei. Tocmai atunci, când întâlnirea cu hoardele dezlănțuite părea inevitabilă, au auzit focuri de armă și au văzut un mic pluton din trupele regulate ale lui Galbaud care renunțase să mai apere orașul și se retrăgea spre ambarcațiuni. Trăgeau ordonat, calmi, fără să rupă rândurile. Negrii ocupau mijlocul străzii, dar gloanțele îi țineau la respect. Valmorain a raționat atunci limpede pentru prima dată și a constatat că aveau timp să treacă. „Repede, fugiți!”, a strigat; s-au adăpostit în spatele soldaților, au sărit peste cadavre și resturi arzânde, au străbătut cele câteva străzi, cele mai lungi din viața lor, în timp ce împușcăturile le deschideau calea. Fără să știe cum, s-au pomenit în portul luminat ca în plină zi de incendiu și în care se îngrămădeau deja mii de refugiați, iar alții continuau să vină. Albii erau

apărați de mai multe șiruri de soldați care trăgeau în negrii care atacau din trei laturi, în vreme ce mulțimea se bătea precum fiarele să urce în ambarcațiuni. Nu era vorba de o retragere organizată, era o gloată înnebunită. Disperați, unii se aruncau în apă ca să ajungă înot la bărci, marea colcăia de rechini atrași de mirosul sângelui.

Exact atunci a apărut și Galbaud călare și cu nevastă-sa pe același cal, înconjurat de o gardă pretoriană redusă care deschidea drumul lovind în dreapta și în stânga. Atacul negrilor îl luase prin surprindere, nu se aștepta la așa ceva, dar a priceput repede că era o răsturnare de situație și nu mai rămânea decât să-și scape pielea. Avusese timp doar să-și înhațe nevasta, care era la pat după o criză de malarie și habar n-avea ce se petrece. Era în *déshabillé* și cu un șal pe deasupra, desculță, cu părul adunat într-o coadă pe spate și o expresie indiferentă pe chip, de parcă n-ar fi perceput nici bătălia, nici incendiul. Cum-necum, ajunsese până aici neatinsă, în schimb Galbaud avea părul și barba părлите și hainele rupte și murdare de sânge și funingine.

Valmorain a alergat spre el cu pistolul în sus, a trecut de gârzi și l-a apucat de un picior cu mâna liberă: „O barcă, o barcă!” l-a implorat pe cel pe care-l considera prieten, dar omul i-a tras un picior în piept. Atunci Valmorain a fost surprins de furie și disperare, devenind el însuși o fiară incolțită. Cu o forță și o agilitate necunoscute, a sărit, a apucat-o pe nevasta generalului de mijloc și a dat-o jos de pe cal. Femeia a căzut lată pe caldarâmul fierbinte și, până să reacționeze cineva, s-a pomenit cu pistolul la tâmplă. „O barcă sau o omor pe loc!” a spus el pe un asemenea ton, că nimeni n-a pus la îndoială amenințarea. Galbaud și-a potolit soldații cu un semn. „Bine, prietene, liniștește-te, vei avea o barcă”, a rostit cu glasul răgușit de fumăraie. Valmorain a luat femeia de păr, a pus-o să meargă înaintea lui cu pistolul în ceafă. Șalul a rămas pe jos, prin subțirimea *déshabillé*-ului trupul slab i se străvedea în lumina portocalie a nopții infernale, înaintând opintit și în vârful picioarelor, suspendat

parcă de părul legat în coadă. Au ajuns astfel la ambarcațiunea care-l aștepta pe Galbaud. În ultima clipă, generalul a încercat să negocieze: era loc doar pentru Valmorain și fiul său, n-o putea primi pe mulatră când mii de albi se înghesuiau să plece. Valmorain a împins-o pe soția generalului pe marginea cheiului, peste apele roșii de pâlălaie și sânge. Lui Galbaud i-a fost limpede că omul cel deznădăjduit era gata s-o arunce rechinilor și a cedat. Valmorain a urcat la bord cu toți ai săi.

Ajutor pentru moarte

O lună mai târziu, peste rămășițele fumegânde ale unui Le Cap făcut scrum, Sonthonax proclama emanciparea sclavilor din Saint-Domingue. Fără ei nu putea lupta împotriva dușmanilor din interior și a englezilor, care ocupaseră de-acum sudul insulei. În aceeași zi, Toussaint declara și el emanciparea din tabăra sa aflată pe teritoriu spaniol, semnând documentul cu numele cu care avea să intre în istorie, Toussaint Louverture. Rândurile lui erau în creștere, influența sa era mai mare decât a tuturor celorlalți șefi rebeli și se gândea deja să schimbe drapelul, căci doar Franța republicană ar fi recunoscut libertatea alor săi, lucru pe care nicio altă țară nu ar fi admis-o.

Zacharie așteptase ocazia aceasta de când se știa, trăise obsedat de libertate, deși tatăl său se străduise să-i inculce din fragedă pruncie mândria de a fi majordom al intendentei, un post ocupat îndeobște de albi. Și-a lepădat deci uniforma de amiral de operetă, și-a luat economiile și s-a îmbarcat pe prima corabie care pleca din port, fără să întrebe care era destinația. Intuia că emanciparea era doar o carte politică ce putea fi revocată în orice clipă, așa că prefera să fie departe când asta avea să se întâmple. Îndelungata conviețuire cu albi îl făcuse să-i cunoască temeinic; presupunerea lui era că la proxima alegere a Adunării din Franța aveau să câștige monarhiștii, care-l vor destitui pe Sonthonax, vor vota împotriva emancipării, iar negrii din colonie vor lupta mai

departe pentru libertate. Numai că el nu mai voia să se sacrifice, războiul i se părea o risipă de resurse și vieți, modul cel mai puțin rezonabil de a soluționa un conflict. Oricum, experiența sa de majordom era lipsită de valoare în insula pradă violențelor încă de pe vremea lui Columb; era cazul să se îndrepte spre alte zări. Avea treizeci și opt de ani și era gata să-și schimbe viața.

Étienne Relais a aflat de dubla proclamare cu câteva ore înainte de a muri. Rana de la umăr se agravase rapid în zilele în care Le Cap fusese jefuit și arsese din temelii, iar când a avut în sfârșit timp să se ocupe de el, cangrena se instalase. Doctorul Parmentier, care în perioada cu pricina se ocupase neobosit de sutele de răniți, ajutat de măicuțele care scăpaseră de viol, l-a examinat când deja era prea târziu. Leacurile aflate de la Tante Rose și de la alți tămăduitori se dovedeau inutile. Relais văzuse la viața lui răni de tot soiul și și-a dat seama că era pe moarte după miros; cel mai mult îl întrista faptul că n-avea s-o apere pe Violette de necazurile pe care le-ar fi adus viitorul. Culcat pe spate pe un pat fără saltea de la spital, respira cu greutate, scăldat în sudoarea cleioasă a agoniei. Pentru oricine altul, durerea ar fi fost de nesuportat, însă el fusese rănit de multe ori, avusese o viață aspră și își trata mizeriile trupești cu un dispreț stoic. Nu se văita. Cu ochii închiși se gândea la Violette, la mâinile ei răcoroase, la râsul ei deschis, mijlocul mlădios, urechile trandafirii și translucide, sfârcurile întunecate și zâmbea, căci fusese bărbatul cel mai norocos de pe lume: fusese a lui timp de paisprezece ani, Violette cea îndrăgostită, frumoasă, veșnic a lui. Parmentier s-a mulțumit să-i dea opiu, singurul calmant disponibil; mai exista posibilitatea de a-i administra o licoare care să-l scape de chinuri în doar câteva minute, o opțiune pe care, ca medic, n-ar fi trebuit s-o propună, numai că văzuse atâta suferință pe insula asta, că jurământul de a apăra viața cu orice preț își pierduse sensul; în anumite cazuri, era mai etic să ajuți să mori. „Otravă, dacă nu-ți trebuie pentru alt soldat”, a ales rănitul. Doctorul s-a aplecat

asupra lui ca să audă mai bine. „Caut-o pe Violette, spune-i că o iubesc”, a mai șoptit Relais înainte de a bea licoarea.

În aceeași clipă, în Cuba, Violette Boisier se lovea cu dreapta de ghizdurile fântânii de piatră din care scotea apă, iar opalul inelului pe care îl purta de paisprezece ani s-a crăpat. S-a lăsat să cadă lângă fântână, cu un strigăt înăbușit și ducându-și mâna la inimă. Adèle, care se afla alături, a crezut că o mușcase un scorpion. „Étienne, Étienne...” a bâiguit femeia plângând amarnic.

La patru străzi de fântâna la care Violette aflase că rămăsese văduvă, Tété stătea în picioare sub o copertină din grădina celui mai bun hotel din Havana, lângă masa la care Maurice și Rosette beau suc de ananas. N-avea voie să stea jos cu oaspeții, nici Rosette, însă fetița trecea drept spanioloaică și nimeni nu-i bănuia adevărata condiție. Maurice contribuia și el la păcăleală, tratând-o ca pe surioara sa mai mică. La altă masă, Toulouse Valmorain vorbea cu cumnatul Sancho și cu bancherul. Flota de refugiați pe care generalul Galbaud o scosese din Le Cap în noaptea aceea fatidică navigase cu toată viteza spre Baltimore, însă câteva din cele o sută de ambarcațiuni o luaseră spre Cuba: era vorba de acei *grands blancs* care aveau acolo rude sau afaceri. De pe o zi pe alta, mii de familii franceze debarcaseră pe această insulă fugind de furtuna politică din Saint-Domingue, primite cu generoasă ospitalitate de cubanezi și spanioli, care nu bănuiau că vizitatorii cei îngroziți aveau să devină refugiați permanenți. Printre aceștia se aflau și Valmorain cu copiii și Tété. Sancho García del Solar i-a luat la el acasă, dar în toți acești ani locuința se degradase și mai mult. La vederea gândacilor care fojgăiau voios, Valmorain s-a instalat cu ai săi la cel mai bun hotel din Havana, el cu Maurice într-un apartament cu două balcoane care dădeau spre mare, Tété și Rosette într-o cameră pentru servitori, fără ferestre și cu pământ bătătorit pe jos.

Sancho ducea viața de huzur a unui holtei convins, cheltuia fără măsură pe petreceri, femei, cai și la jocul de cărți, deși visa ca în tinerețe să facă avere și să redea numelui strălucirea și prestigiul de pe vremea bunicilor. Vâna fără încetare ocazii de a face bani, astfel cumpăraseră cu banii de la Valmorain pământ în Louisiana. El venea cu viziunea comercială, cu relațiile mondene și oarece muncă – cu condiția să nu fie prea multă, cum spunea el răsând; cumnatu-său venea cu banii. Făcuse între timp mai multe drumuri la New Orleans și cumpăraseră un domeniu pe malul fluviului Mississippi. Inițial, Valmorain se referea la proiect ca la o aventură cam trăsnită, dar acum devenise singurul lucru cert și se hotărâse să transforme pământul părăsit într-o plantație de trestie de zahăr. Pierduse mult în Saint-Domingue, dar nu era lipsit de resurse, grație investițiilor, afacerilor cu Sancho și istețimii agentului evreu și a bancherului cubanez. Așa-i explicase el lui Sancho și oricui avusese indiscreția să întrebe. Însă singur în fața oglinzii ochii lui spuneau adevărul: cea mai mare parte a capitalului nu era a lui, fusese a lui Lacroix. Își repeta că avea conștiința curată, că nu încercase să profite de tragedia amicului său sau să pună mâna pe banii acestuia, pur și simplu averea îi picase din cer. Când Lacroix fusese asasinat cu ai săi de rebelii din Saint-Domingue și chitanțele pe care le semnase pentru banii primiți arseseră odată cu casa, se pomenise în posesia unui cont în pesos de aur pe care el însuși îl deschisese la Havana ca să ascundă economiile lui Lacroix și de care nu bănuia nimeni. Ori de câte ori se ducea în Cuba, depunea banii dați de vecinul său, iar bancherul îi vărsa într-un cont identificat printr-o cifră. Bancherul habar n-avea de Lacroix, astfel că n-a ridicat obiecții când Valmorain a trecut fondurile în contul său, plecând de la ideea că erau banii lui. Lacroix avea moștenitori în Franța, perfect îndreptățiți să primească banii, dar Valmorain a analizat situația și și-a zis că ar fi fost de-a dreptul stupid să se apuce să dea de urma lor și să lase aurul să doarmă sub

bolțile unei bănci. Era un caz rarisim de noroc picat din cer, ar fi fost idiot să-i dea cu piciorul.

După două săptămâni, când veștile din Saint-Domingue nu lăsau nicio îndoială asupra anarhiei care domnea pe insulă, Valmorain se hotărâ să plece cu Sancho în Louisiana. Viața la Havana era foarte distractivă pentru cineva dispus să arunce cu banii, dar el nu mai putea pierde timp: dacă bătea cu Sancho tripourile și bordelurile, atât banii cât și sănătatea se duceau pe apa sâmbetei. Mai bine să-l ducă pe drăguțul lui cumnat departe de acest anturaj și să-i dea pe mână un proiect pe măsura ambițiilor lui. Plantația din Louisiana ar fi fost în măsură să-i zgândăre ambiția. Prinsese drag de tipul plin de defecte și calități de care el însuși era lipsit, îl privea ca pe un frate mai mic. Se înțelegeau. Sancho era vorbăreț, aventurier, plin de fantezie și curajos, era genul de om care se simte în largul său printre prinți sau braconieri, cu un succes nebun la femei, era o pușlama cu inimă mare. Valmorain nu considera Saint-Lazare pierdut, dar până ar fi recuperat domeniul trebuia să-și concentreze energia în proiectul din Louisiana. Politica nu-l interesa, eșecul lui Galbaud îl lămurise. Venise clipa să producă din nou zahăr, singurul lucru la care se pricepea.

Pedeapsa

Valmorain a anunțat-o pe Tété că peste două zile se îmbarcau pe o goeletă americană și i-a dat bani să cumpere îmbrăcăminte pentru toți.

— Ce ai? a întrebat-o văzând că femeia nu lua punga cu bani.

— Mă iertați, *monsieur*, dar... nu vreau să merg acolo...

— Ce ți-a venit, proasto? Taci și ascultă!

— Și... documentul care mă face liberă e valabil și acolo?

— Asta te frământă pe tine? Sigur că e valabil, acolo și peste tot. Poartă semnătura și pecetea mea, e legal chiar și în China.

— Louisiana e tare departe de Saint-Domingue, nu-i așa?

— Nu ne întorcem în Saint-Domingue, dacă asta vrei tu să spui. Nu-ți ajunge ce-am pățit acolo? Ești mai toantă decât credeam, a pufnit el nervos.

Cu capul plecat, Tété s-a apucat de pregătirile pentru drum. Păpușa de lemn pe care i-o cioplise sclavul Honoré în copilărie rămăsese la Saint-Lazare, acum fetișul cel norocos îi lipsea. „Am să-l revăd pe Gambo, Erzuli? Căci plecăm departe, va fi și mai multă apă între noi.” După siestă a așteptat să se mai răcorească și a plecat cu copiii la cumpărături. La ordinul stăpânului, care nu voia ca Maurice să se joace cu o fetiță trențaroasă, amândoi copiii erau îmbrăcați în hăinuțe de aceeași calitate, păreau copii de oameni bogați plimbați de dădacă. Planurile lui Sancho erau să se instaleze la New Orleans, căci până la plantație era de mers cale de o zi. Aveau pământul, dar lipseau toate celelalte: mori, mașini, unelte, sclavi, adăposturi și casa principală. Pământul trebuia pregătit și plantat, producție urma să fie de-abia peste doi ani, dar nu avea să le lipsească nimic pentru că Valmorain avea rezerve. Banii n-aduc fericirea, dar sunt buni să cumperi orice altceva, obișnuia să spună Sancho. Nu trebuiau să ajungă la New Orleans ca niște fugari, erau investitori, nu refugiați. Fugiseră din Le Cap doar cu hainele de pe ei, în Cuba cumpăraseră minimul necesar, dar acum aveau nevoie de o garderobă completă, de cufere și valize. „Totul de cea mai bună calitate, Tété. Și niște rochii pentru tine, să nu te văd ca o cerșetoare. Și încălță-te, femeie!” i-a poruncit el, dar singurele ei botine erau ca vai de ele. La magazinele din centru Tété a cumpărat cele necesare, după ce s-a tocmnit îndelung, cum era obiceiul în Saint-Domingue și bănuia că era la fel și în Cuba. Pe stradă se vorbea spaniola, limbă pe care o învățase de la Eugenia, dar nu pricepea accentul cubanez alunecos și cântat, atât de diferit de castiliana aspră și sonoră a defunctei stăpâne. Nu s-ar fi putut tocmi în piață, noroc că în magazine se vorbea și franceza.

Odată târguielile făcute, a cerut să fie trimise la hotel. Copiii erau flămânzi, iar ea obosise, dar la ieșire au auzit tobe și ea n-a rezistat la chemarea lor. După câteva străduțe au ajuns într-o piață în care se adunase o mulțime de oameni de culoare care dansau dezlănțuit în sunetele orchestrei. De mult nu mai simțise Tété pornirea vulcanică de a dansa într-o *calenda*, petrecuse mai bine de un an trăind speriată pe plantație, auzind urletele sclavilor osândiți din Le Cap, fugind, despărțindu-se, așteptând. Ritmul i-a urcat de la tălpi până la nodul *tignon*-ului, tot trupul i-a fost cuprins de o ardoare comparabilă cu nopțile de amor cu Gambo. A lăsat copiii și s-a alăturat mulțimii: sclavul care dansează e liber cât timp dansează, așa o învățase Honoré. Numai că nu mai era sclavă, era liberă, mai era nevoie doar de semnătura judecătorului. Liberă, liberă! Și a dansat cu picioarele bine înfipite în pământ, unduind din șolduri, răsucindu-se provocator, cu brațele precum aripile pescărușilor, clătinând din sâni și cu capul în nori. Sângele african al lui Rosette a răspuns și el chemării muzicii, copila de trei ani a sărit în mijlocul dansatorilor, vibrând cu aceeași plăcere și același abandon ca maică-sa. Dar Maurice s-a tras îndărăt până la un zid. Mai asistase la dansurile sclavilor din *habitation* Saint-Lazare, ca spectator, ținut zdravăn de tatăl său, dar în piața necunoscută era singur, supt de o masă frenetică, zăpăcită de tobe și uitat de Tété, de Tété a lui, care se transformase într-un uragan de fuste și brațe, uitat până și de Rosette, care se făcuse nevăzută printre dansatori, uitat de toți. S-a pornit să plângă și să urle. Un negru șugubăț, aproape gol și cu trei rânduri de mărgelile colorate, a sărit în fața lui agitându-și maracasele, doar-doar l-o îmbuna, sperindu-l însă și mai mult, așa că Maurice a luat-o la goană cât îl țineau picioarele. Tobe au continuat să bată cu orele, poate că Tété ar fi dănțuit până-n zori dacă patru mâini puternice n-ar fi apucat-o de brațe, scoțând-o cu forța din cerc.

Trecuseră aproape trei ore de când Maurice o luase la fugă instinctiv către marea pe care o văzuse de pe balconul hotelului. Era speriat rău, nu-și amintea cum se numea hotelul, dar un țânc blond și bine îmbrăcat care plângea pe stradă nu putea trece neobservat. Cineva l-a oprit, a aflat cine era tatăl său, a întrebat din hotel în hotel până a dat de Toulouse Valmorain, care era cât se poate de liniștit: cu Tété alături, fiului său nu i se putea întâmpla nimic rău. Aflând în cele din urmă din suspinele lui cele petrecute, a pornit ca din pușcă în căutarea femeii, dar după un cvartal și-a dat seama că nu cunoștea orașul, așa că a apelat la ajutorul jandarmilor. Doi bărbați au pornit s-o caute pe Tété la indicațiile vagi ale lui Maurice, în curând ajungeau acolo atrași de bătaia tobelor. Au luat-o pe sus și au dus-o la închisoare, dar, cum Rosette venea după ei țipând s-o lase în pace pe mămica ei, au închis-o și pe ea.

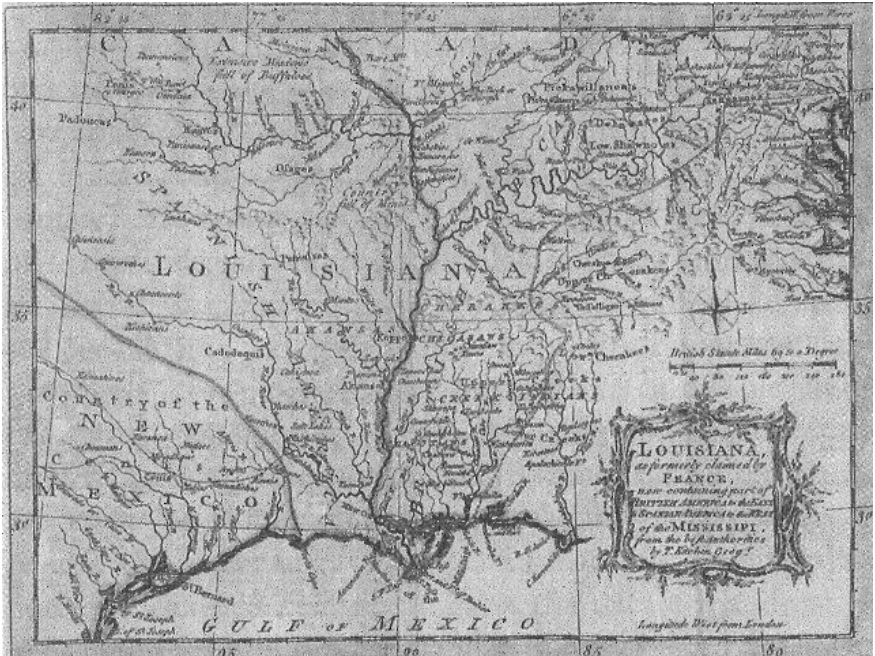
În bezna sufocantă a celulei care duhnea a urină și excremente, Tété s-a ghemuit într-un colț cu Rosette în brațe. Și-a dat seama că nu era singură, dar i-a luat timp să zărească trei bărbați și o femeie, tăcuți și nemișcați, care așteptau să fie biciuiți la porunca stăpânilor. Unul se refăcea după primele douăzeci și cinci, urma să primească și restul. Femeia a întrebat ceva în spaniolă, dar Tété n-a înțeles. Abia acum începea să priceapă ce făcuse: în focul dansului îl părăsise pe Maurice. Dacă ar fi pățit ceva rău, ea ar fi plătit cu viața, de-aia o aretaseră și se afla în văgăuna asta imputită. Mai presus de viața ei era soarta copilului. „Erzuli, loa mamă, fă ca Maurice să fie bine.” Și ce va face Rosette? Și-a pipăit punguța de sub bluză. Încă nu erau libere, hârtia nu era semnată de un judecător, fiica ei putea fi vândută. Au petrecut toată noaptea în carceră, noaptea cea mai lungă din viața ei. Epuizată de plâns și de cerut apă, Rosette a adormit; avea febră. Lumina implacabilă a Caraibelor a pătruns în zori printre gratiile groase, un corb s-a oprit să ciugulească insecte pe pervazul ferestruicii. Femeia s-a pornit să geamă, ori de semnul de rău augur al păsării negre, ori de frica

biciului. Au trecut orele, era din ce în ce mai cald, aerul era atât de dens, încât Tété avea impresia că are călți în cap. Fetița murea de sete, a pus-o la sân, dar nu mai avea lapte. Pe la prânz ușa s-a deschis, o siluetă masivă a apărut în prag și a strigat-o pe nume. S-a ridicat abia la a doua încercare, avea picioarele moi și setea o făcea să aibă vedenii. Cu Rosette în brațe, s-a poticnit spre ieșire. În urma ei, femeia rostea niște cuvinte cunoscute, pe care le știa de la Eugenia: „Fecioară Maria, Maica Domnului, roagă-te pentru noi, păcătoșii”. Tété a răspuns în gând, căci gura uscată o împiedica să vorbească: „Erzuli, *loa* îndurării, apăr-o pe Rosette”. A fost dusă într-o curte interioară mică, cu o singură ușă și împrejmuțată de ziduri înalte, în care se aflau o spânzurătoare și un butuc negru plin se sânge uscat pentru amputări. Călăul era un negru cât un dulap, cu cicatricile rituale brăzdându-i obrazii, dinții piliți, torsul gol și șorțul de piele plin de pete întunecate. Înainte s-o atingă, Tété a împins-o pe Rosette, spunându-i să stea cât mai departe. Fetița a ascultat, smiorcându-se, prea slăbită să mai întrebe ceva. „Sunt liberă, sunt liberă!” a strigat femeia în spaniola ei rudimentară, arătându-i gealatului pungața de la gât, dar matahala i-a smuls-o odată cu bluza și bustiera, care s-au sfâșiat imediat. Apoi i-a smuls fusta, lăsând-o goală. N-a încercat să se acopere, i-a spus fetei să se întoarcă cu fața la perete și să stea așa, după care s-a lăsat târâtă la butuc, a întins singură mâinile ca să-i fie legate cu frânghii de sisal. A auzit șuieratul biciului în aer și s-a gândit la Gambo.

Toulouse Valmorain aștepta de partea cealaltă a ușii. Vorbise cu călăul, dându-i în plus un bacșiș, s-o sperie zdravăn pe sclava sa, dar să n-o betegească. Din fericire, Maurice nu pățise nimic grav, peste două zile plecau în călătorie, avea nevoie de Tété mai mult ca oricând și n-o putea lua cu spinarea rănită. Biciul s-a abătut pe caldarâmul de piatră, scoțând scânteii, dar femeia l-a simțit pe spate, în inimă și în măruntaie. I s-au muiat genunchii și a rămas atârnată de mâini. Ca de departe a auzit râsul călăului și

strigătul lui Rosette: „*Monsieur, monsieur!*” Cu un efort uriaș a întors capul și s-a uitat. Valmorain era la doi pași, Rosette îl apucase de genunchi și plângea. A mângâiat-o pe cap și a luat-o în brațe, moale ca o păpușă. Fără niciun cuvânt pentru sclavă, i-a făcut un semn gealatului și a luat-o spre ieșire. Negrul a dezlegat-o, i-a adunat hainele sfâșiate și i le-a dat. Tété, care până atunci abia putea să se miște, și-a strâns cărpele la piept și, cu o energie dată de groază, s-a grăbit după stăpân, clătinându-se. Călăul a venit după ea și, la ieșire, i-a dat înapoi punguța cu libertatea ei.

PARTEA A DOUA *Louisiana, 1793-1810*

Creoli de stirpe bună

Casa din inima oraşului New Orleans, în zona în care locuiau creolii de origine franceză şi obârşie veche, fusese găselniţa lui Sancho García del Solar. Acolo fiecare familie era o societate patriarhală, numeroasă şi închisă, care nu se amesteca decât cu cei de aceeaşi teapă. Banul nu deschidea uşi, aşa cum se aşteptase Sancho, care ar fi trebuit să se informeze mai bine, pentru că nu le deschidea nici printre spaniolii de familie bună; dar când au început să curgă refugiaţii din Saint-Domingue au apărut alte posibilităţi. La început, înainte de avalanşa de oameni, familiile creole îi primeau pe aceşti *grands blancs* care-şi pierduseră plantaţiile, căinându-i şi speriaţi de veştile tragice care veneau din insulă. Nu-şi puteau imagina nimic mai rău decât o răzmeriţă a negrilor. Valmorain a scos de la naftalină titlul de *chevalier* pentru a se prezenta în societate, cumnatu-său a avut grijă să pomenească de *château*-ul din Paris, din păcate abandonat de când mama lui Valmorain se stabilise în Italia fugind de teroarea impusă de iacobinul Robespierre. Pornirea de a decapita oameni pentru ideile sau titlurile lor, aşa cum se petrecea în Franţa, îi întorcea lui Sancho stomacul pe dos. Nu-i simpatiza nobilimea, dar nici plebea; republica franceză i se părea la fel de vulgară precum democraţia americană. Aflând după câteva luni că Robespierre pierise pe aceeaşi ghilotină care ucisese sute de victime ale sale, a sărbătorit evenimentul cu o beţie de două zile. Beţie care a fost şi ultima, căci, dacă creolii nu erau în niciun caz abstinenţi, beţia n-o tolerau: un om care-şi pierdea firea şi cumpătarea din cauza băuturii nu mai era primit nicăieri. Valmorain, care ignorase cu anii sfaturile doctorului Parmentier în legătură cu alcoolul, a trebuit şi el să-şi ia seama, descoperind abia atunci că nu băuse din viciu, cum bănuia, ci ca să-şi aline singurătatea.

Conform planului, cei doi cumnaţi nu ajunseseră la New Orleans la grămadă cu alţi refugiaţi, ci în calitate de stăpâni

ai unei plantații de zahăr, treapta cea mai de sus pe scara castelor. Intuiția lui Sancho de a cumpăra pământ fusese providențială. „Nu uita, cumnate, viitorul e în bumbac. Zahărul are faimă proastă”, îl prevenise pe Valmorain. Despre sclavia din Antile circulau povești teribile și aboliționistii porneau o campanie internațională de sabotare a zahărului cel pătat de sânge. „Crede-mă, Sancho, chiar dacă zahărul ar avea culoare roșie, consumul tot va crește. Aurul dulce dă mai multă dependență decât opiul”, îl liniștea Valmorain. Dar despre asta nu vorbea nimeni în cercul închis al lumii bune. Creolii dădeau asigurări că atrocități precum cele din insule nu puteau avea loc în Louisiana. Pentru acești oameni uniți printr-o complicată țesătură de relații de rudenie, în care nu existau secrete – totul se afla mai devreme sau mai târziu – cruzimea era prost văzută și nelalocul ei, căci doar un idiot ar fi fost în stare să provoace daune proprietății. În plus, clerul, în frunte cu spaniolul Fray Antonio de Sedella, mai cunoscut ca *Père Antoine* și temut pentru faima sa de sfânt, avea grijă să se știe că trupurile și sufletele erau responsabilitatea sa înaintea Domnului.

Începând demersurile pentru a face rost de mână de lucru pentru plantație, Valmorain a dat de o realitate total diferită de cea din Saint-Domingue: sclavii costau mult. Ceea ce însemna o investiție mai mare decât cea scontată, trebuia să cheltuiască cu prudență, dar în sinea lui s-a simțit ușurat. Acum avea un motiv practic pentru a avea grijă de sclavi, nu numai din scrupule umanitare interpretabile ca un semn de slăbiciune. Partea cea mai rea a celor douăzeci și trei de ani din Saint-Lazare, mai rea decât demența nevastă-sii, decât clima care mina sănătatea și făcea praf principiile celor mai cumpătați, decât singurătatea și dorul de cărți și conversație, fusese puterea absolută pe care o avea asupra altor vieți, cu tot alaiul ei de tentații și degradare. După spusele doctorului Parmentier, ce se întâmplase în Saint-Domingue era revanșa inevitabilă a sclavilor față de brutalitatea coloniștilor. Louisiana îi oferea acum posibilitatea de a retrăi idealurile

din tinerețe, uitate prin cotloanele memoriei. Începu deci să viseze la o plantație model, care să producă la fel de mult zahăr ca la Saint-Lazare, dar pe care sclavii să ducă o viață omenească. De data asta avea să fie foarte atent la alegerea vătafilor și a șefului acestora. Nu mai avea chef de un alt Prosper Cambray.

Sancho își făcea relații printre creoli, fără de care ar fi fost imposibil ca afacerea lor să prospere, devenind rapid sufletul petrecerilor grație glasului catifelat cu care-și însoțea chitara, buneii dispoziții cu care pierdea la jocul de cărți, privirilor languroase și talentului de a se băga sub pielea matroanelor, fără aprobarea căroră nu trecea pragul caselor respective. Juca biliard, table, domino și cărți, dansa cu grație, putea vorbi despre orice și avea darul de a se prezenta mereu la locul și la momentul potrivit. Plimbările preferate erau pe drumul străjuit de copaci de pe digul ce apăra orașul de inundații, pe care se aduna toată lumea, de la familiile de vază până la plebea gălăgioasă a marinarilor, sclavilor, oamenilor de culoare liberi plus eternii *kaintocks*, cunoscuți ca bețivani, derbedei și fustangii. Aceștia coborau pe Mississippi venind din Kentucky și din alte regiuni din nord pentru a-și vinde produsele – tutun, bumbac, piei, lemn – înfruntând pe drum indieni ostili și multe alte pericole, fapt pentru care umblau bine înarmați. La New Orleans își vindeau bărcile ca lemn de foc, se distrau vreo două săptămâni și făceau cale întoarsă.

Ca să fie văzut, Sancho asista la spectacolele de teatru și operă și la slujba de duminică de la biserică. Costumul simplu și negru, părul adunat într-o coadă și mustața pomădată contrastau cu brocarturile și dantelele francezilor, conferindu-i un aer vag periculos care atrăgea femeile. Purtările îi erau impecabile, cerință esențială a clasei de sus, unde a ști să folosești cum se cuvine furculița era mai important decât calitățile morale. Dar asemenea calități nu i-ar fi folosit la nimic spaniolului cam excentric dacă n-ar fi fost rudă cu Valmorain, francez de neam bun și bogat,

numai că, odată ce intra într-un salon, acolo rămânea, nu-l dădea nimeni afară. Valmorain era văduv, de doar patruzeci și cinci de ani, arăta bine, deși cu niște kilograme în plus, astfel că patriarhii din Vieux Carré se gândeau că tare bun ar fi fost pentru fiicele sau nepoatele lor. Nici cumnatul cu nume imposibil de pronunțat nu era de lepădat, căci un ginere spaniol era mai bun decât o fată nemăritată.

Au fost ceva comentarii, totuși nimeni nu s-a opus atunci când cei doi străini au închiriat un conac din cartier și, după nu mult timp, proprietarul le-a și vândut-o. Avea două etaje și mansardă, nu și pivniță, căci New Orleans era construit pe apă și ajungea să sapi puțin ca să-ți uzi mâinile. În cimitir, cavourile erau ridicate pentru ca morții să nu plutească după fiecare furtună. La fel ca multe altele, casa lui Valmorain era din cărămidă și lemn, în stil spaniol, cu o intrare largă pentru trăsură, curte pietruită, fântână îmbrăcată în plăci de faianță colorată și balcoane răcoroase cu grilaje pe care se cățarau plante parfumate. Valmorain a decorat-o neostentativ, ca să nu pară arivist. Deși nu știa nici măcar să fluiere, a cumpărat instrumente muzicale: la seratele mondene, domnișoarele cântau la pian, harfă sau clavecin, iar domnii, la chitară.

Maurice și Rosette au fost nevoiți să învețe să cânte și să danseze cu niște tutori particulari, la fel ca alți copii bogați. Un refugiat din Saint-Domingue le preda ore de muzică stimulându-i cu nuielușa, un grăsan plin de fițe le preda dansurile la modă, tot cu nuielușa. În viitor aceste lucruri aveau să-i fie la fel de folos lui Maurice precum scrima ca să se bată în duel sau jocurile de societate, iar Rosette va avea cu ce să distreze musafirii, fără a intra însă în competiție cu fetele albe. Dacă fata avea grație și voce bună, Maurice moștenise de la tatăl său lipsa urechii muzicale, drept care se ducea la ore ca la tăiere. Prefera cărțile, care prea puțin i-ar fi folosit la New Orleans, unde a fi intelectual era suspect – mult mai apreciate erau arta conversației ușurele, galanteria și știința traiului bun.

Pentru Valmorain, obișnuit cu viața de schimnic de la Saint-Lazare, orele de trâncăneală banală din cafenelele și barurile unde-l târa Sancho erau timp pierdut. Făcea eforturi serioase ca să ia parte la jocuri și pariuri, detesta luptele de cocoși care stropeau publicul cu sânge și cursele de cai și de ogari, la care pierdea regulat. Zilnic era câte o serată în alt salon, prezidată de o matroană care ținea socoteala participanților și a bârfelor. Holteii făceau turul caselor aducând cadouri, de obicei un desert monstruos compus din zahăr și nuci, care atârna cât o căpățână de vacă. Sancho era de părere că seratele erau obligatorii în această societate închisă. Dans, *soirées*, picnicuri, mereu aceleași mutre și nimic de zis. Valmorain ar fi preferat plantația, dar știa că în Louisiana tendința lui spre reclusiune ar fi fost interpretată ca un semn de avariție.

Saloanele și sufrageria casei lor erau la parter, dormitoarele la etaj, bucătăria și odăile servitorilor în curtea din spate, separate. Ferestrele dădeau într-o grădină mică, dar bine îngrijită. Încăperea cea mai mare era sufrageria, așa era în toate casele creolilor, unde viața se învârtea în jurul mesei și orgoliului ospitalității. O familie respectabilă avea veselă pentru cel puțin douăzeci și patru de comeseni. O cameră de la parter avea intrare separată și era destinată băieților necăsătoriți, care puteau astfel petrece fără a jigni doamnele casei. Pe plantații, aceste *garçonnières* erau pavilioane octogonale situate aproape de drum. Maurice mai avea vreo doisprezece ani până să ceară un astfel de privilegiu, deocamdată dormea pentru prima dată singur într-o cameră încadrată de cele ale tatălui și unchiului său Sancho.

Tété și Rosette nu stăteau cu cei șapte servitori – bucătăreasă, spălătoreasă, vizitiu, cusătoreasă, două cameriste și un băiat de alergătură: dormeau la mansardă, printre cuferele cu haine. Ca de obicei, Tété conducea treburile gospodăriei. Un șnur cu clopoțel trecea prin toate camerele și noaptea Valmorain o chema astfel la el.

De cum o văzuse pe Rosette, Sancho ghicise legătura cumnatului său cu sclava și anticipase problema: „Și ce faci cu Tété când ai să te însori?” Valmorain, care nu vorbise cu nimeni despre asta, a mârâit surprins că n-avea de gând să se căsătorească. „Dacă viețuim mai departe sub același acoperiș, unul din noi va trebui s-o facă, altfel se va zice despre noi că suntem invertiți”, a conchis Sancho.

În graba fugii din Le Cap, Valmorain își pierduse bucătarul, care rămăsese ascuns, dar n-a regretat, pentru că la New Orleans avea nevoie de cineva expert în *cuisine créole*. Noile sale cunoștințe l-au prevenit că nu era cazul să cumpere prima bucătăreasă care i s-ar fi oferit la Maspéro Échange, chiar dacă era cea mai bună piață de sclavi din America, sau la târgurile de pe strada Chartres, unde acestea erau înțolite elegant ca să ia ochii clienților, dar calitatea lăsa de dorit. Cei mai buni servitori se procurau între familii sau prieteni. Așa a găsit-o pe Célestine, de vreo patruzeci de ani, cu mâini vrăjite pentru tot felul de mâncăruri și dulciuri, care învățase meserie de la unul dintre marii bucătari francezi ai marchizului de Marigny și fusese vândută pentru că se saturaseră de dracii ei: dăduse cu azvârlita cu farfuria cu *gumbo* de fructe de mare pentru că imprudentul marchiz mai ceruse sare. Valmorain n-a fost impresionat de poveste, era treaba lui Tété să se descurce cu femeia. Célestine era slabă, uscată și geloasă, nu lăsa pe nimeni să i se vâre în bucătărie și în cămară, alegea până și vinurile și lichiorurile și nu admitea sugestii. Tété i-a spus că nu trebuia să exagereze cu condimentele pentru că stăpânul suferea de dureri de stomac. „Să suporte. Dacă vrea supă chioară pentru bolnavi, n-ai decât să-i faci tu.” Numai că, de când începuse să domnească peste oale, Valmorain era sănătos. Célestine mirosea a scortîșoară și, pe furiș, pentru ca nimeni să nu-i bănuiască slăbiciunea, le făcea copiilor *beignets* ușoare ca un suspin, *tarte tatin* cu mere caramelizate, *crêpes* de mandarine cu cremă, *mousse au chocolat* cu pișcoturi cu miere și alte delicii, care confirmau teoria conform căreia

omenirea n-avea să se sature de zahăr nicicând. Maurice și Rosette erau singurii cărora apriga bucătăreasă nu le inspira teamă.

Existența unui domn *créole* trecea în trândăvie, munca era un viciu al protestanților în general și al americanilor în special. Valmorain și Sancho se dădeau de ceasul morții ca să-și ascundă eforturile pe care le cerea mersul la plantația părăsită de mai bine de zece ani, de la moartea proprietarului și falimentele treptate ale moștenitorilor.

Mai întâi au făcut rost de sclavi, o sută cincizeci pentru început, mult mai puțin decât aveau la Saint-Lazare. Valmorain s-a instalat într-un colț al casei dărăpănate, în timp ce se ridica alta, după planurile unui arhitect francez. Barăcile sclavilor, mâncate de termite și umezeală, au fost dărâmate și în locul lor s-au construit cabane din lemn cu streșini largi ca să apere de soare și de ploaie, cu câte trei camere pentru două familii, aliniată pe străduțe paralele și perpendiculare și cu o piațetă în mijloc. Cumnații s-au dus să vadă alte plantații, obiceiul era să pici neinvitat la sfârșit de săptămână, profitând de legea ospitalității. Valmorain a ajuns la concluzia că, față de Saint-Domingue, sclavii din Louisiana n-aveau a se plânge, însă Sancho l-a făcut atent că unii stăpâni îi țineau mai mult goi, îi hrăneau cu o fiertură turnată într-o troacă precum terciul pentru porci, din care fiecare își lua porția în cochilii, bucăți de țigla sau cu mâna, pentru că nici măcar linguri nu aveau.

A fost nevoie de doi ani pentru a realiza esențialul: a planta, a ridica moara de zahăr, a organiza munca. Valmorain avea planuri grandioase, dar acum trebuia să se concentreze pe obiective imediate, mai târziu va avea destul timp pentru fantezii – o grădină, terase și chioșcuri, un pod decorativ peste râu și alte drăgălășenii. Era obsedat de detalii, despre care discuta cu Sancho și Maurice.

— Uite, fiule, totul va fi al tău, îi arăta el câmpul în timp ce călăreau. Zahărul nu pică din cer, e nevoie de multă muncă.

— Munca o fac negrii, observa Maurice.

— Vezi că nu e chiar așa: ei fac munca manuală, pentru că altceva nu știu să facă, dar răspunderea o poartă stăpânul. Succesul plantației depinde de mine și, într-o anumită măsură, de unchiu-tău Sancho. Nu se taie nici măcar o trestie fără știrea mea, așa că deschide ochii pentru că într-o bună zi tu vei lua hotărâri și vei conduce oamenii.

— De ce nu se conduc singuri, *papa?*

— Pentru că nu sunt în stare, Maurice. E nevoie să li se poruncească, sunt sclavi, fiule.

— Nu mi-ar plăcea să fiu ca ei.

— N-o să fii niciodată ca ei, a zâmbit el. Tu ești un Valmorain.

N-ar fi putut să-i arate domeniul Saint-Lazare cu aceeași mândrie. Acum era chitit să îndrepte greșelile, slăbiciunile și omisiunile din trecut, iar în sinea lui să ispășească groaznicele păcate ale lui Lacroix, cu capitalul căruia cumpăraseră pământul. Pentru fiecare om torturat și fiecare fată pângărită de Lacroix pe plantația Valmorain va trăi un sclav sănătos și bine tratat, justificând astfel banii vecinului său într-o investiție cum nu se putea mai bună.

Pe Sancho, planurile cumnatului îl lăsau destul de rece: nu avea nimic pe conștiință și nu se gândea decât la distracție. Nu-i păsa lui de ce se puneau în supa sclavilor sau în ce culoare li se vopseau barăcile. Valmorain era implicat într-o schimbare de viață, dar pentru spaniol aventura asta era doar una în plus, din multele la care se înhămasese plin de entuziasm și le abandonase fără remușcări. Cum n-avea nimic de pierdut, căci toate riscurile și le asuma asociatul său, avea idei îndrăznețe care chiar duceau la rezultate notabile, de pildă rafinăria grație căreia au produs zahăr alb, mult mai rentabil decât melasa celorlalți plantatori.

Tot Sancho l-a găsit pe vătaful-șef, un irlandez care i-a sfătuit la achiziționarea mâinii de lucru. Se numea Owen Murphy și a decretat de la bun început că sclavii trebuiau să asiste la slujbă. Trebuia ridicată o capelă și făcut rost de preoți itineranți, pentru a consolida catolicismul înainte ca

americani să vină să-și predice ereziile și bieții oameni să fie meniți iadului. „Morală e lucrul cel mai important”, a conchis el. Era perfect de acord cu Valmorain că nu trebuia abuzat de pedeapsa cu biciul. Zdrahonul cu înfățișare de metis păros, cu plete și barbă neagră, era tare bun la inimă. A stat cu familia lui numeroasă într-un cort, până i s-a construit casa. Nevastă-sa, Leanne, îi ajungea până la brâu, părea o adolescentă nemâncată, dar fragilitatea ei era înșelătoare: îi făcuse șase băieți și-l aștepta pe al șaptelea. Știa c-avea să fie băiat, Dumnezeu îi puna răbdarea la încercare. Nu ridica niciodată vocea; și bărbatul, și copiii o ascultau la o simplă privire. Valmorain și-a zis că Maurice va avea în sfârșit tovarăși de joacă și nu va mai sta lipit de Rosette; turma de irlandezi era dintr-o clasă socială mult inferioară lui, dar erau albi și liberi. Nu bănuia că cei șase Murphy vor fi și ei vrăjiți de Rosette, care făcuse cinci anișori și avea personalitatea puternică pe care ar fi dorit-o pentru Maurice.

Owen Murphy condusese de la șaisprezece ani sclavii și cunoștea la perfecție erorile și succesele acestei activități ingrate. „Trebuie tratați ca niște copii: autoritate și dreptate, reguli clare, pedeapsă și recompensă și ceva timp liber, că altfel se îmbolnăvesc”, i-a explicat patronului, adăugând că, pentru o pedeapsă mai mare decât cincisprezece lovituri de bici, sclavii aveau dreptul să facă plângere la stăpân. „Sper să nu fie cazul, domnule Murphy, am încredere în dumneata”, i-a răspuns Valmorain, deloc dispus să facă pe judecătorul. „Pentru propria mea liniște, prefer să fie așa, domnule. Prea multă putere smintește sufletul oricărui creștin, iar al meu e slab”, a sunat răspunsul irlandezului.

În Louisiana mâna de lucru de pe o plantație costa o treime din prețul pământului, așa că trebuia protejată. Recolta depindea de riscuri neprevăzute, precum uragane, secetă, inundații, molime, șobolani, prețul fluctuant al zahărului, probleme cu utilajele și cu animalele, împrumuturi bancare și alte necunoscute; destule ca să nu mai se adauge și starea proastă de sănătate sau lipsa de

tragere de inimă a sclavilor, a argumentat Murphy. Era atât de deosebit de Cambray, încât Valmorain a intrat la bănuieli, însă omul muncea neobosit și se făcea ascultat fără brutalitate. Vătafii, controlați îndeaproape, îi urmau exemplul, astfel că sclavii produceau mai mult decât sub regimul de teroare impus de Prosper Cambray. Murphy a organizat un sistem de ture pentru ca oamenii să se poată odihni după truda pe câmp. Patronul precedent îl concediase pentru că îi poruncise să biciuiască o sclavă și, în timp ce femeia, întinsă pe jos cu pântecul vârât într-o groapă, urla ca din gură de șarpe, constatase că Murphy nici n-o atingea cu biciul, ci lovea în pământ. „I-am promis nevesti-mii că n-am să bat niciodată un copil sau o femeie borțoasă.”

Oamenii au primit două zile libere pe săptămână ca să-și cultive loturile, să vadă de animale și de treburile lor, însă duminica erau obligați să vină la biserică. În orele lor libere cântau și dansau, din când în când aveau voie să facă – sub supravegherea lui Murphy – *bambousses*, adică petreceri modeste prilejuite de o nuntă, o înmormântare sau o sărbătoare. În principiu, sclavii nu aveau voie să viziteze alte proprietăți, dar în Louisiana stăpânii nu prea țineau cont de asta. Pe plantația Valmorain micul dejun consta într-o supă cu carne sau slănină – nici gând de peștele uscat urât mirositor de la Saint-Lazare – prânzul era compus din turtă de porumb, carne sărată sau proaspătă și budincă, iar la cină li se dădea o supă sățioasă. O baracă a fost amenajată ca spital, o dată pe lună venea un medic să facă un control de rutină și era chemat în caz de urgență. Femeile gravide se bucurau de mai multă hrană și odihnă. Valmorain habar n-avea, că nici nu întrebese vreodată, că la Saint-Lazare femeile nașteau ghemuite printre trestii, că erau mai multe avorturi decât nașteri și că majoritatea pruncilor mureau înainte de a împlini trei luni. Pe noua plantație, Leanne Murphy făcea pe moașa și avea grijă de copii.

Zarité

De pe corabie, New Orleans s-a văzut ca un corn de lună plutind pe mare, alb și luminos. Am știut imediat că n-aveam să mai revin în Saint-Domingue. Uneori am premoniții din astea și nu le uit, în felul acesta sunt pregătită când se împlinesc. Durerea că-l pierdusem pe Gambo era ca un cuțit în inimă... În port ne aștepta don Sancho, fratele doinei Eugenia, care ajunsese mai devreme și găsisese casa în care aveam să stăm. Strada mirosea a iasomie, nu a fum și sânge, ca la Le Cap când rebelii îi dăduseră foc, după care plecaseră să-și facă revoluția în alte părți. În prima săptămână petrecută la New Orleans am făcut singură toată treaba, mă mai ajuta câteodată un sclav împrumutat de niște cunoscuți de-ai lui don Sancho, dar pe urmă stăpânul și cumnatul lui au cumpărat servitori. Lui Maurice i-au pus un tutore, pe Gaspard Séverin, refugiat din Saint-Domingue ca și noi, dar sărac. Refugiații soseau pe rând, mai întâi bărbații ca să caute casă, pe urmă femeile și copiii. Unii-și aduceau familiile de culoare și sclavii. Erau de-acum cu miile și oamenii din Louisiana îi respingeau. Tutorele nu era de acord cu sclavia, cred că era un abolitionist din ăia pe care monsieur Valmorain nu putea să-i sufere. Avea douăzeci și șapte de ani, locuia într-o pensiune pentru negri, purta veșnic același costum și îi tremurau și acum mâinile de frica celor trăite în Saint-Domingue. Uneori, pe ascuns de stăpân, îi spălam cămașa și îi scoteam petele de pe haină, dar mirosul de frică n-am reușit să-l scot. Îi dădeam și mâncare s-o ia acasă, cu grijă ca să nu-l jignesc. O primea de parcă mi-ar fi făcut o favoare, dar era recunoscător și o lăsa pe Rosette să asiste la ore. Îl rugasem pe stăpân s-o lase să învețe, până la urmă a cedat, deși sclavii nu aveau voie să primească educație, dar cu ea avea alte planuri: să-l îngrijească la bătrânețe și să-i citească când avea să-l lase vederea. Oare uitase că trebuia să fim libere? Rosette nu știa că stăpânul era tatăl ei, dar îl adora oricum și cred că și lui îi era cumva dragă, pentru că nimeni nu rezista farmecului fucă-

mii. De mică fusese seducătoare. Îi plăcea să se admire în oglindă, un obicei periculos.

Se aflau mulți oameni de culoare liberi la New Orleans pe vremea aceea, pentru că sub guvernarea spaniolă era lesne să obții sau să cumperi libertatea; americanii încă nu ne impuseseră legile lor. Eu aveam grijă de casă și de Maurice, care trebuia să învețe, în timp ce stăpânul era plecat la plantație. Duminica aveam grijă să nu pierd nicio bambousse din piața Congo, la câteva străzi de cartierul nostru. Aceste bambousses cu tobe și dans erau precum calendas din Saint-Domingue, dar fără invocări către loas, căci pe atunci în Louisiana toți erau catolici. Acum sunt și mulți bapțiști, pot cânta și dansa în bisericile lor, în felul ăsta să-l adori pe Iisus e o adevărată plăcere. Iar credințele voodoo erau abia la început, aduse de sclavii din Saint-Domingue, dar atâta s-au amestecat cu credințele creștinilor, că mi-e greu să le mai recunosc. În piața Congo dansam de la amiază până seara, scandalizând albi, căci ca să-i zgândărim dădeam din fund ca o morișcă, iar ca să-i facem invidioși ne frecam de parcă am fi fost amorezați.

Dimineața, după ce veneau apa și lemnele de foc cu căruța, mă duceam la cumpărături. Piața Franceză apăruse doar de doi ani, dar se întindea pe mai multe cvartale și era locul predilect de întâlnire, după dig. Mai e și acum așa. Se vând și acum de toate, de la mâncare la bijuterii, acolo vin ghicitorii, magii și doctorii de plante. Nu lipsesc șarlatanii, care oferă apă colorată pe post de leac și un tonic pe bază de sarsaparilă pentru sterilitate, dureri după naștere, dureri reumatice, vărsături cu sânge, inimă slabă, oase fragile și cam toate beteșugurile posibile. Eu n-am încredere în tonicul ăsta: dacă ar fi fost ceva de capul lui, l-ar fi folosit și Tante Rose, dar țin minte că arbustul cu pricina n-a interesat-o niciodată, deși creștea și la Saint-Lazare.

La piață m-am împrietenit cu alți sclavi și astfel am învățat obiceiurile din Louisiana. Și aici mulți oameni de culoare liberi sunt educați, trăiesc din meseria sau profesia lor, unii au chiar

și plantații. Se spune că se poartă cu sclavii lor mai rău decât albi, dar eu n-am văzut. Așa mi s-a povestit. La piață vezi cucoane albe sau de culoare cu servitorii care cară coșurile cu cumpărături. Ele nu poartă în mână decât mănușile și o gentuță brodată în care țin banii. Prin lege, mulatrele trebuie să se îmbrace modest pentru a nu le provoca pe albe, mătășurile și bijuteriile le folosesc seara acasă. Domnii poartă cravată răsucită de trei ori, pantaloni din stofă de lână, cizme înalte, mănuși din piele de căprioară și pălărie din blană de iepure. Don Sancho pretinde că femeile cu un sfert de sânge negru din New Orleans sunt cele mai frumoase din lume. „Și tu ai putea fi la fel, Tété. Uită-te la ele cum merg, ușoare, legănându-și șoldurile, cu capul sus și pieptul înainte. Ca niște iepșoare de rasă. Nicio femeie albă nu știe să meargă așa”, îmi spunea el.

Eu nu voi putea fi niciodată ca ele, dar Rosette poate că da. Ce se va alege de fiică-mea? Exact asta m-a întrebat stăpânul atunci când am pomenit de libertatea promisă. „Ce, vrei ca fiică-ta să trăiască în mizerie? Un sclav nu poate fi eliberat înainte de a împlini treizeci de ani. Tu mai ai șase până atunci, așa că nu mă mai bate la cap.” Șase ani! Habar n-aveam de legea asta... Pentru mine însemna o veșnicie, dar în timpul asta Rosette putea să crească ocrotită de tatăl ei.

Serbările

În 1795 plantația Valmorain a fost inaugurată cu o serbare câmpenească de trei zile și cu multă risipă, după cum dorise Sancho și era obiceiul în Louisiana. Casa, în stil grecesc, era dreptunghiulară, pe două nivele, cu coloane de jur împrejur, o galerie la parter și un balcon acoperit la etaj pe cele patru laturi, cu camere luminoase și dușumele de lemn de mahon, zugrăvită în tonuri pastel, după gustul creolilor francezi și catolici, spre deosebire de casele americanilor protestanți, perfect albe. O replică mai dulceagă a Acropolei, pretindea Sancho, însă opinia generală a fost că era unul dintre cele mai frumoase conace din Mississippi. Îi mai lipseau destule decorațiuni interioare, dar golurile au fost umplute cu flori și s-au aprins atâtea lumini, încât cele trei nopți parcă se transformaseră în plină zi. A participat toată familia, inclusiv Gaspard Sévérin, îmbrăcat într-o haină nouă dăruită de Sancho și afișând un aer mai omenesc, urmare a faptului că la țară mânca bine și stătea la soare. În lunile de vară, când era trimis la plantație pentru ca Maurice să învețe și atunci, își trimitea toată leafa fraților săi din Saint-Domingue. Valmorain închiriasse două șalupe cu doisprezece vâslași și copertine colorate pentru transportul musafirilor, care veniseră cu cufere și servitori, dintre care nu lipseau peruchierii. Angajase orchestre de mulatri liberi, care cântau pe rând pentru ca muzica să nu tacă nicicând, adunase farfurii de porțelan și tacâmuri de argint ca pentru un regiment întreg. Au fost plimbări, escapade călare, vânători, jocuri de societate, baluri – sufletul petrecerii fiind neobositul Sancho, mult mai primitiv decât Valmorain și care se simțea în largul lui atât la un bairam de pungași din El Pantano, cât și la o petrecere cu ștaif. Femeile se odihneau toată dimineața, ieșeau de-abia după siestă, apărate de voaluri groase și mănuși, iar seara se îmbrăcau de gală. La lumina blândă a lămpilor ai fi zis că toate sunt de o frumusețe răpitoare cu ochi negri, coafuri strălucitoare și ten sidefiu,

naturale cât cuprinde – nici gând de obraji fardați și alunițe false ca în Franța – numai că în intimitatea *boudoir*-ului își innegreau genele cu cărbune, își frecau obraji cu petale de trandafir roșu, își dădeau pe buze cu carmin, își vopseau firele albe cu zaț de cafea, iar jumătate din bucle proveneau de la alt cap. Purtau țesături ușoare în culori deschise; nici chiar proaspetele văduve nu se îmbrăcau în negru, o culoare lugubră care nu avantajează și nici nu consolează.

La dans doamnele s-au întrecut în eleganță, unele urmate de un negrișor care le ducea trenea. Maurice și Rosette, de opt, respectiv cinci ani, au făcut o demonstrație de vals, polcă și cotilion, care a justificat nuielușele aplicate de profesor și a smuls exclamații admirative. Tété a auzit pe cineva spunând că fetița trebuie că era spaniolă, fiica cumnatului, cum îi zice, parcă Sancho. Rosette, în mătase albă, papucei negri și o fundă trandafirie în părul lung, dansa grațioasă, în vreme ce Maurice transpira de rușine în costumul de gală și număra în gând pașii: doi la stânga, unul la dreapta, o plecăciune și o jumătate de răsucire, înapoi, înainte și reverență. Și de la început. De condus, conducea ea, știind să acopere cu o piruetă inspirată clipele în care partenerul se împiedica. „Când o să mă fac mare, am să merg la dans seară de seară, Maurice. Dacă vrei să mă mărit cu tine, să faci bine să înveți să dansezi”, îi spunea ea la repetiții.

Valmorain făcuse rost de un majordom pentru plantație, iar la New Orleans Tété îndeplinea impecabil aceeași funcție grație lecțiilor luate la Le Cap de la frumosul Zacharie. Cei doi își respectau reciproc limitele teritoriului, dar pentru marea petrecere au trebuit să colaboreze pentru ca treburile să meargă ca unse. Trei sclave au fost însărcinate doar cu căratul apei și al oalelor de noapte, un băiat avea misiunea de a curăța mizeria pe care o făceau cei doi câini flocoși ai domnișoarei Hortense Guizot pe care-i apucase pântecăria. Valmorain a angajat doi bucătari, mulatri liberi, cât și mai multe ajutoare pentru bucătăreasa casei, Célestine. Chiar și

așa, abia au reușit să prepare tot noianul de pescărie și fructe de mare, orătării și vânat, feluri creole și dulciuri. Owen Murphy s-a ocupat de frigerea unui vițel. Valmorain le-a arătat oaspeților fabrica de zahăr, distileria de rom și grajdurile, dar mândria lui cea mare au fost locuințele sclavilor. Murphy le dăduse trei zile libere, îmbrăcăminte și dulciuri, apoi îi pusese să cânte în cinstea Fecioarei Maria. Mai multe cucoane au fost emoționate până la lacrimi de fervoarea religioasă a negrilor. Oaspeții l-au felicitat pe Valmorain, deși au fost voci care au comentat discret că idealismul avea să-l ducă la faliment.

Inițial, Tété n-a remarcat-o pe Hortense Guizot decât pentru câinii ei cei căcăcioși; instinctul nu a anunțat-o că femeia avea să joace un rol în viața ei. Hortense împlinise douăzeci și opt de ani și era încă nemăritată, nu că ar fi fost boccie sau săracă, ci pentru că logodnicul pe care-l avusese la douăzeci și patru de ani căzuse de pe calul pe care-l cabra ca să se împăuneze în fața ei și-și rupsese gâtul. Fusese una din rarele logodne din dragoste, nu din interes, cum era obiceiul printre creolii de viță veche. Denise, camerista, i-a povestit lui Tété că Hortense fusese prima care-l văzuse mort; „Abia au reușit s-o ia de lângă el”, a adăugat. După perioada de doliu legiuit, tatăl s-a apucat să-i caute alt pretendent. Numele fetei devenise cunoscut din cauza sfârșitului prematur al aceluia logodnic, dar trecutul ei era fără de pată. Era înaltă, blondă, rumenă și trupeșă, ca majoritatea femeilor din Louisiana care mâncau pe săturate și nu făceau destulă mișcare. Pieptarul îi ridica sânii ca pepenii în decolteu, spre deliciul privirilor bărbătești. În zilele petrecerii, Hortense și-a schimbat toaleta de două-trei ori pe zi, era plină de veselie, căci lăsase în urmă amintirea primei iubiri. A pus stăpânire pe pian și a cântat cu glas de soprană, a dansat neobosită, epuizându-și toți partenerii, în afară de Sancho, care a admis totuși că Hortense era o adversară redutabilă.

În cea de-a treia zi, când bărcile plecaseră de-acum cu musafirii osteniți, muzicanții, servitorii și cățelușii, iar slujitorii adunau muntele de gunoaie, Owen Murphy a venit într-un suflet cu vestea că o bandă de cimarroni venea pe râu în sus făcând prăpăd printre albi și incitând negrii la răscoală. Se știa de niște sclavi fugiți care-și găsiseră adăpost la unele triburi de indieni americani, dar mai erau și alții care se ascuseseră în mlaștini, arătări de lut, apă și alge, imuni la pișcăturile țânțarilor și la veninul șerpilor, scăpând ochilor urmăritorilor și înarmați cu cuțite și macete ruginite, pietre ascuțite și înnebuniți de foame și libertate. S-a spus mai întâi că atacatorii ar fi fost cam treizeci, două ore mai târziu se vorbea deja de o sută cincizeci.

— Și crezi că ajung până aici, Murphy? Și că negrii noștri s-ar putea răscula?

— Nu știu, domnule Valmorain. Dar sunt aproape și pot năvăli și aici. Cât despre oamenii noștri, nimeni nu poate ști ce reacție vor avea.

— Cum adică, nimeni nu poate ști? Aici au cele mai bune condiții, unde să le fie mai bine? Du-te și vorbește cu ei, strigat Valmorain, plimbându-se nervos prin salon.

— Asta nu se rezolvă cu vorba, domnule...

— Dar e un adevărat coșmar! Degeaba te porți frumos cu ei, negrii ăștia sunt incorigibili!

— Liniștește-te, cumnate, a intervenit Sancho. Ne aflăm în Louisiana, nu în Saint-Domingue, unde erau un milion și jumătate de negri furioși și o mână de albi nemiloși.

— Trebuie să-l pun la adăpost pe Maurice. Pregătește o barcă, Murphy, trebuie să plec imediat în oraș.

— În niciun caz, s-a opus Sancho. De aici nu pleacă nimeni, doar n-o să fugim ca șobolanii. Las' că râul nu e sigur, răzvrătiții vin cu bărcile lor. Domnule Murphy, proprietatea trebuie apărată, adună toate armele de foc pe care le avem.

Armele au fost întinse pe masa din sufragerie, băieții mai mari ai lui Murphy, de unsprezece și treisprezece ani, le-au

încărcat și le-au împărțit celor patru albi, printre aceștia și Gaspard Sévérin, care nu trăsesese în viața lui și nici să țintească nu putea de cât îi tremurau mâinile. Murphy a dat dispoziție ca sclavii să stea închiși în grajduri și copiii în casa stăpânului, astfel ca femeile să nu poată face un pas fără progeneriturile lor. Majordomul și Tété s-au ocupat de servitoriile casei, pe care vestea îi cam agitase. Toți sclavii din Louisiana își auziseră stăpânii vorbind de pericolul unei revolte, dar credeau că așa ceva se petrecea în cine știe ce locuri exotice și era puțin probabil. Tété a desemnat două femei ca să vadă de copii, după care l-a ajutat pe majordom să zăvorască și să blocheze toate ușile și ferestrele. Célestine a reacționat peste așteptări; muncise cât trei pentru petrecere, bombănind într-una, întrecându-se cu bucătarii aduși suplimentar, niște netrebnici obraznici care erau plătiți pentru niște treburi pe care ea le făcea gratis. Tocmai își vârâse picioarele într-un lighean cu apă rece când Tété a venit s-o pună la curent cu evenimentele. „Păi, de foame nu va suferi nimeni”, a rostit sec și și-a pus imediat ajutoarele la treabă.

Toată ziua au așteptat Valmorain, Sancho și Gaspard Sévérin cel speriat cu pistoalele în mână, în vreme ce Murphy stătea de pază la grajduri și băieții lui vegheau pe malul râului ca să dea alarma. Leanne Murphy a liniștit femeile spunându-le că cei mici erau în siguranță în casă, unde primeau câni de ciocolată. La zece seara, când toți cădeau din picioare de oboseală, Brandon, fiul cel mare al lui Murphy a venit călare, cu o torță în mână și pistolul la brâu, aducând vestea că venea o patrulă. Zece minute mai târziu, oamenii descălecau la intrare. Valmorain, care de-a lungul acestor ore retrăise ororile de la Saint-Lazare și Le Cap, i-a primit atât de ușurat, încât lui Sancho i-a fost rușine pentru el. După ce a primit raportul, a poruncit să se aducă băutura cea mai fină ca să sărbătorească. Criza trecuse: optsprezece rebeli fuseseră arestați, unsprezece fuseseră uciși, ceilalți aveau să fie spânzurați în zori. Restul se risipiseră, pesemne se întorceau în mlaștini. Unul dintre milițienii patrulei, un

roșcovan de vreo optsprezece ani, agitat de aventură și băutură, l-a încredințat pe Gaspard Sévérin că de atâta trăit în nămol spânzurații făcuseră labe de broască, solzi de pește și dinți de caiman. Mai mulți plantatori din regiune se alăturaseră patrulei cuprinși de entuziasm, vânătoarea asta era un sport pe care rareori aveau ocazia să-l practice. Juraseră să zdrobească răzvrătiții până la ultimul. De partea albilor, pierderile fuseseră minime: un vâtaf asasinat, un plantator și trei oameni din patrulă răniți, un cal care-și rupsese un picior. Revolta fusese înăbușită rapid pentru că un slujitor dăduse alarma. „Măine, când rebelii se vor legăna în ștreang, omul acela va fi liber”, și-a spus Tété.

Un hidalgo spaniol

Sancho García del Solar era ba pe plantație, ba în oraș, era mai tot timpul călare sau în barcă. Tété nu știa niciodată când avea să pice în casa din oraș, fie noapte sau zi, mereu surâzător, vorbăreț și flămând adus de un cal obosit. Într-o luni s-a duelat în zori de zi cu alt spaniol, funcționar guvernamental, în grădinile Saint-Antoine, locul tradițional în care cavalerii se omorau sau măcar se răneau, duelul fiind singura modalitate de a spăla onoarea. Era o ocupație predilectă, iar parcul plin de copaci rămuroși le oferea discreția necesară. Acasă nu s-a aflat decât la micul dejun, la care Sancho s-a înființat cu cămașa însângerată și cerând cafea și coniac. Râzând în hohote, a anunțat-o pe Tété că era vorba doar de o zgârietură, însă rivalul se procopsise cu obrazul însemnat. „Și de ce v-ați bătut?” l-a întrebat în timp ce-i curăța rana; dacă spada ar fi nimerit doar un pic mai jos, în inimă, acum l-ar fi îmbrăcat pentru îngropăciune. „S-a uitat strâmb la mine”, a sunat răspunsul. Era fericit că nu-și încărcase conștiința cu un mort. Ulterior, Tété a aflat că adevăratul motiv al duelului fusese Adi Soupir, o jună cu un sfert de sânge negru și curbe tulburătoare după care suspinau cei doi.

Mai obișnuia Sancho să trezească copiii în toiul nopții ca să-i învețe să trișeze la cărți, iar dacă Tété protesta, o lua de mijloc, o învățea în aer și se apuca să-i explice că pe lumea asta nu te poți descurca fără șmecherii, așa că era preferabil să le deprindă de mici. Sau îl apuca pofta să mănânce purcel de lapte fript la șase dimineța, drept care cineva era trimis la piață să cumpere godacul, sau spunea că se duce la croitor, lipsea două zile și venea cherchelit bine, însoțit de mai mulți tovarăși de chef cărora le oferea găzduire. Se îmbrăca cu grijă, deși sobru, studiindu-și în oglindă fiecare detaliu. Îl învățase pe puștiul de paisprezece ani care făcea pe băiatul de alergătură să-i pomădeze mustața și să-l bărbierească cu briciul spaniol cu mâner de aur, un obiect care fusese în familia García del Solar de trei generații. „Nene Sancho, când mă fac mare, te însori cu mine?” îl întreba Rosette. „Chiar și mâine, dacă vrei tu, scumpete”, o pupa el zgomotos pe amândoi obraji. Pe Tété o trata ca pe o rudă scăpătată, cu un amestec de familiaritate și respect presărat cu glume. Iar când bănuia că femeia ajunsese la limita răbdării, o îmbuna cu un cadou, un compliment și o sărutare de mână, care o făcea să se rușineze. „Grăbește-te să crești, Rosette, până nu mă însor cu maică-ta”, amenința el, glumeț.

Diminețile se ducea la Café des Émigrés să joace domino. Fanfaronadele amuzante de hidalgo și optimismul său neștirbit contrastau cu firea emigranților francezi, posomorâți și sărăciți de exil, jelindu-și într-una averea pierdută – reală sau imaginară – și vorbind numai de politică. Veștile rele erau că Saint-Domingue continua să fie pradă violenței și că englezii ocupaseră mai multe orașe de pe coastă, nu și centrul insulei, drept care posibilitatea obținerii independenței coloniei se îndepărtase. Iar Toussaint – cum își zicea acum blestematul ăla, Louverture? Ca să vezi ce nume și-a găsit – ei bine, Toussaint ăsta, care fusese de partea spaniolilor, schimbase tabăra și-acum lupta alături de francezii republicani, care fără ajutorul lui ar fi fost pierduți.

Și, înainte de a face pasul, omul căsăpise trupele spaniole care se aflau sub comanda sa. Judecați și domniile voastre dacă poți avea încredere într-o pramatie ca asta! Generalul Laveaux l-a avansat general și comandant al Fâșiei Occidentale, și-acum maimuțoiul poartă pălărie cu pene, să mori de răs, nu alta. Unde am ajuns, dragi compatrioți! Franța aliată cu negrii! Ce umilință istorică! exclamau refugiații între două partide de domino.

Mai veneau însă și vești optimiste pentru emigranți, de pildă că în Franța influența coloniștilor monarhiști era în creștere și lumea nu mai voia să audă de drepturile negrilor. Dacă se obțineau voturile necesare, Adunarea ar fi fost silită să trimită trupe suficiente în Saint-Domingue ca să înăbușe revolta. Pe hartă, insula era cât o musculiță, cum să facă față forței armatei franceze? mai spuneau ei. Iar după victorie aveau să se întorcă și totul va fi ca înainte. Și atunci, niciun strop de milă pentru negri, aveau să-i ucidă pe toți și să aducă forțe proaspete din Africa.

La rândul ei, Tété afla vești din Piața Franceză. Toussaint era ghicitor și vrăjitor, arunca blestemul de la distanță și ucidea doar cu puterea gândului. Toussaint câștiga bătălie după bătălie și glonțul nu-l lovea. Toussaint se bucura de protecția lui Christos, care era foarte puternic. L-a întrebat pe Sancho – cu Valmorain n-avea curaj să deschidă subiectul – dacă se vor întoarce cândva la Saint-Lazare, iar el i-a spus că ar trebui să fie nebuni să se mai vâre vreodată în măcelul acela. Ceea ce i-a confirmat presimțirea că n-avea să-l mai revadă pe Gambo, cu toate că-l auzise pe stăpân făcând planuri de recuperare a proprietății din colonie.

Valmorain se dedica întru totul plantației care înflorise pe vechile ruine ale precedentei, își petrecea acolo o bună parte din an. Iarna revenea fără niciun chef la casa din oraș, pentru că Sancho insista pe importanța relațiilor sociale. Tété și copiii stăteau în New Orleans, se duceau la plantație doar în perioadele de caniculă și de epidemie, atunci toate familiile cu posibilități fugeau din oraș. Sancho făcea și el

vizite scurte la plantație, nu renunțase la ideea de a planta bumbac. Nu văzuse în viața lui o tulpină de bumbac, doar cămăși scrobite, avea deci o viziune poetică asupra unui proiect care nu includea și efortul său personal. A angajat un agronom american și, înainte de a fi pusă în pământ prima plantă, plănuia deja să cumpere o mașină de recoltat bumbac recent inventată și care, credea el, avea să revoluționeze piața. Americanul și Murphy propuneau alternarea culturilor: când pământul era secătuit de trestie, să planteze bumbac, și viceversa.

Inima zburdalnică a lui Sancho Garcia del Solar avea o singură iubire constantă: nepotul său. Dacă la naștere Maurice fusese un copilăș destul de fragil, infirmase acum previziunile medicilor și singura sa parte slabă erau nervii. Ceea ce-i prisosea ca sănătate fizică îi lipsea ca duritate. Era studios, sensibil și plângăcios, prefera să privească ore în șir un furnicar sau să-i citească povești lui Rosette decât să ia parte la jocurile dure ale copiilor Murphy. Deși cu o personalitate total opusă, Sancho îi lua apărarea când Valmorain îl critica. Ca să nu-și dezamăgească tatăl, Maurice înota în apă rece ca gheața, galopa pe cai sălbatici, trăgea cu ochiul la slavele care se scaldau și se lua la trântă în praf cu băieții Murphy până-i curgea sânge din nas, dar nici gând să împuște un iepure sau să spintece o broască ca să vadă cum e pe dinăuntru. Nu era deloc lăudăros, ușuratic sau bătăuș ca alți băieți crescuți la fel de indulgent. Valmorain era îngrijorat: fiu-său era prea tăcut, era prea bun la inimă, gata oricând să-i apere pe cei mai slabi, iar asta era semn de slăbiciune de caracter, credea el.

Maurice nu vedea cu ochi buni sclavia, niciun argument nu-l făcuse să-și schimbe această părere. „De unde-i vin ideile astea, că doar a trăit mereu înconjurat de sclavi?” se întreba taică-său. Dar băiatul avea vocația profundă și iremediabilă a dreptății, deși învățase de mic să nu pună prea multe întrebări pe un subiect care pica prost și la care primea oricum răspunsuri în doi peri. „Dar nu e drept”,

repetă îndurerat la orice formă de nedreptate. „Și cine ți-a spus că viața e dreaptă?” i-o întorcea unchiul său Sancho. Asta îi spunea și Tété. Iar tatăl său îi ținea niște discursuri complicate despre categoriile dictate de natură, care separă oamenii și sunt necesare pentru echilibrul societății, o să vadă el mai târziu ce greu e să conduci, e mult mai simplu să te supui.

Maurice n-avea încă nici maturitatea și nici vocabularul cu care să-l contrazică. Pricepea vag că Rosette nu era liberă ca el, deși practic diferența era imperceptibilă. Pe Tété și pe fetița nu le asocia servitorilor casei și cu atât mai puțin celor care munceau pe câmp. După ce l-au frecat la gură cu săpun nu i-a mai spus surioară, dar nu atât de frica pedepsei, cât pentru că se îndrăgostise de ea. O iubea cu sentimentul acela teribil, posesiv și absolut pe care-l au copiii singuratici, iar Rosette îi răspundea cu o iubire senină și lipsită de gelozie. Băiatul nu-și concepea viața fără ea, fără trâncăneala ei neîncetată, fără curiozitatea, mângâierile ei copilărești și admirația oarbă pe care i-o purta. Cu Rosette se simțea puternic, protector și înțelept, căci ea așa îl vedea. Suferea de o gelozie cumplită – suferea dacă fata dădea atenție oricât de trecătoare unuia din băieții Murphy, dacă lua vreo inițiativă fără să-l consulte, dacă păstra vreun secret. El trebuia să împărtășească orice cu ea, cel mai mic gând, temere sau dorință, simțea nevoia să o domine și-n același timp să o slujească cu abnegație. Diferența de trei ani dintre ei nu se vedea, ea părea mai mare, el părea mai mic; ea era înăltuță, puternică, isteată, vioaie și îndrăzneată, el era mărunțel, naiv, concentrat și timid; ea era gata să înghită lumea toată, el trăia copleșit de realitate. El suferea anticipat pentru nenorocirile care i-ar fi putut despărți, ea era încă prea mică pentru a-și imagina viitorul. Amândoi pricepeau instinctiv că această complicitate a lor era ceva oprit, era fragilă ca un cristal gata oricând să se facă țândări, drept care trebuia apărută pe ascuns și neîncetat. În prezența adulților erau rezervați, lucru suspect pentru Tété, care tocmai de aceea îi

urmărea. Dacă-i prindea giugiulindu-se într-un colț, îi trăgea de urechi cu o furie disproporționată, după care se căia și îi potopea cu sărutări. Nu putea să le explice de ce aceste jocuri private, atât de obișnuite printre alți copii, în cazul lor erau un păcat. Cât timp dormiseră în aceeași cameră, copiii se căutau orbește pe întuneric, mai apoi, când Maurice avea camera lui, Rosette venea la el în pat. Tété se trezea în toiul nopții fără Rosette alături și se ducea pe vârfuri s-o ia din odaia băiatului. Îi găsea dormind îmbrățișați, copii încă, nevinovați, dar știind foarte bine ce făceau. „Dacă te mai prind în patul lui Maurice îți trag o mamă de bătaie de-o s-o ții minte toată viața”, își amenința ea fiica, speriată de posibilele consecințe ale acestui amor. „Da nici nu știu cum am ajuns aici, mami”, plângea Rosette atât de convinsă, că femeia a început să creadă că fiică-sa era somnambulă.

Valmorain observa atent purtarea fiului, se temea să nu fie prea slab sau să nu sufere de tulburări mintale, ca maică-sa. Lui Sancho aceste temeri i se păreau absurde. Și-a dus nepotul să ia lecții de scrimă și i-a propus să-i predea propria sa versiune de pugilism, adică să dai pumni și picioare cum se nimerește. „Cine lovește primul lovește de două ori, Maurice. Nu aștepta să fii provocat, începe tu primul, dă la boașe”, dar puștiul se smiorcăia și încerca să se ferească. Nu avea talent pentru sport, în schimb îi plăcea să citească, asta o moștenise de la tatăl său, singurul plantator din Louisiana care inclusese o bibliotecă în planurile casei. Valmorain nu era împotriva cărților, și el adunase destule, dar se temea că de prea mult citit băiatul să nu ajungă un molău. „Scutură-te, Maurice, trebuie să ajungi bărbat!” îl îndemna el și se apuca să-i explice că femeile se nasc femei, dar bărbații ajung bărbați cu curaj și duritate. „Mai lasă-l în pace, Toulouse, când va fi momentul am eu grijă să-l inițiez în ale bărbaților”, glumea Sancho, dar pe Tété vorbele astea n-o amuzau defel.

Mama vitregă

Hortense Guizot a devenit mama vitregă a lui Maurice la un an după petrecerea de la plantație. De luni de zile își plănuia strategia, cu complicitatea unei duzini de surori, mătuși și verișoare chitite să o mărite și a tatălui, încântat să-l atragă pe Valmorain în familionul său. Familia Guizot era cât se poate de respectabilă, dar nu atât de bogată pe cât încerca să pară, așa că o căsătorie cu Valmorain le-ar fi adus tuturor multe avantaje. Inițial acesta nici nu s-a prins de strategia vânătorească, credea că atenția familiei se îndrepta către Sancho, care era mai tânăr și mai chipeș decât el. Dar când Sancho însuși i-a deschis ochii, i-a venit să se mute pe alt continent, căci condiția sa de holtei era confortabilă și ceva atât de ireversibil precum o căsătorie îl îngrozea de-a dreptul.

— Și abia de-o știu pe domnișoara asta, nici n-am văzut-o bine...

— Nici pe soră-mea n-o știai și tot te-ai însurat cu ea, i-a reamintit Sancho.

— Da, și uite ce rău am dus-o...

— Un bărbat holtei bate la ochi, Toulouse. Hortense e o frumusețe.

— Dacă-ți place atât de mult, n-ai decât s-o iei tu!

— Ai ei m-au mirosit bine, știu că sunt un petrecăreț cu obiceiuri dezământate.

— Mai puțin dezământate decât ale altora de pe-aici, Sancho. Oricum, nu vreau să mă însor.

Dar ideea însurătorii prinsese și în săptămânile care au urmat s-a tot gândit la ea, mai întâi ca o prostie, apoi ca la ceva posibil. Era la vârsta la care mai putea avea copii, dintotdeauna își dorise o familie numeroasă, iar liniile voluptuoase ale tinerei erau un semn bun, Hortense era pregătită pentru maternitate. Habar n-avea că o vede mai tânără decât era: de fapt, împlinise treizeci de ani.

Hortense era o creolă de stirpe bună și educată atât cât trebuie; ursulinele o învățaseră bazele cititului și scrisului, un pic de geografie și istorie, menaj, broderie și catehism, în plus dansa cu grație și avea o voce plăcută. Nimeni nu se îndoia de virtutea ei și se bucura de simpatie unanimă, căci din cauza tâmpeniei acelui logodnic incapabil să se țină în șa rămăsese văduvă înainte de măritiş. Clanul Guizot era un exemplu de tradiție, tatăl moștenise o plantație, cei doi frați mai mari ai tinerei aveau un prestigios birou de avocatură, singura profesie acceptabilă pentru clasa lor. Obârșia tinerei îi compensa zestrea modestă, iar Valmorain își dorea să fie primit în societate, nu atât pentru el, cât pentru a-i netezi drumul lui Maurice.

Prins în pânza de păianjen țesută de partea feminină a clanului, Valmorain l-a lăsat pe Sancho să-l ghideze prin hățișul curtatului, mult mai subtil decât în Saint-Domingue sau Cuba, unde se amoresase de Eugenia. „Deocamdată niciun fel de cadouri sau răvașe pentru Hortense, trebuie să te concentrezi pe maică-sa; de ea depinde totul”, l-a sfătuit fostul cumnat. Fetele de măritat ieșeau foarte rar în lume, de vreo două ori la operă împreună cu familia, pentru că dacă erau văzute prea des se „ardeau” și riscau să rămână fete bătrâne și să aibă grijă de copiii surorilor, numai că Hortense se bucura de ceva mai multă libertate: nu mai era o prospătură – între șaisprezece și douăzeci și patru de ani – și intrase în categoria *passée*.

Sancho și harpiile mijlocitoare i-au invitat pe Valmorain și pe Hortense la câteva *soirées*, așa se numeau cinele urmate de dans împreună cu rudele și prietenii în intimitatea căminelor, unde au putut schimba câteva vorbe, dar niciodată între patru ochi. Protocolul cerea ca Valmorain să-și anunțe prompt intențiile. Sancho a mers cu el la domnul Guizot, iar termenii economici ai uniunii au fost stabiliți cordial, însă limpede. Apoi logodna s-a serbat printr-un *déjeuner de fiançailles*, masă la care Valmorain i-a dăruit

logodnicei un inel după ultima modă, un rubin înconjurat de diamante și montat în aur.

Père Antoine, fața bisericească cea mai notabilă din Louisiana, i-a căsătorit la catedrală într-o seară de marți, martori fiind doar familia Guizot, adică nouăzeci și două de suflete cu totul. Mireasa prefera o nuntă discretă. Au pătruns în biserică escortați de garda guvernatorului, mireasa purta rochia de mătase brodată cu perle pe care o purtaseră și bunica, mama și mai multe surori. O cam strângea, deși îi dăduseră drumul la cusături. După ceremonie, buchetul din flori de portocal și iasomie a fost trimis măicuțelor pentru a fi depus în capelă la picioarele Fecioarei Maria. Petrecerea s-a ținut în casa Guizot, cu o desfășurare de feluri somptuoase pregătite de aceeași echipă de la plantație: fazan umplut cu castane, rață marinată, raci flambați, scoici proaspete, pește de mai multe soiuri, supă de broască țestoasă și peste patruzeci de deserturi, bașca tortul de nuntă, un edificiu indestructibil de marțipan și fructe uscate.

După plecarea musafirilor, Hortense și-a așteptat bărbatul într-o cămașă de muselină, cu pletele blonde lăsate pe umeri, în camera ei de fată, unde părinții înlocuiseră vechiul ei pat cu unul mai mare și cu baldachin. Era perioada când făceau furori paturile nupțiale cu baldachin de mătase albastră, care imita cerul fără nori, plus o grămadă de Cupidoni durdulii cu arcuri și săgeți, buchețele de flori artificiale și panglici de dantelă.

Mirii au petrecut trei zile ferecați în cameră, după cum cerea tradiția; doi sclavi le aduceau mâncarea și scoteau oalele de noapte. Ar fi fost jenant ca mireasa să apară în public, chiar și înaintea părinților, în timp ce se iniția în tainele amorului. Sufocat de căldură, plictisit de claustrare, cu dureri de cap în urma zbenquielilor tinerești pe care trebuia să le facă la anii lui și conștient de faptul că o duzină de rude stăteau cu urechile lipite de perete, Valmorain și-a dat seama că se însurase nu numai cu Hortense, ci cu întreg

tribul Guizot. În fine, a patra zi au ieșit din carcera aceea și s-au dus la plantație, unde aveau să se cunoască într-un spațiu mai larg și cu aer mai mult. Era chiar prima săptămână din vară și toată lumea fugea din oraș.

Hortense nu se îndoise nicio clipă c-avea să pună gheara pe Valmorain. Încă înainte ca implacabilele codoașe să intre în acțiune, comandase deja măicuțelor să-i brodeze cearșafurile cu inițialele lor înlănțuite. Iar cele păstrate de ani buni în cufărul speranței, parfumate cu lavandă și cu inițialele precedentului logodnic, și-au găsit și ele utilitatea: monograma a fost acoperită cu un model floral și așternuturile au fost destinate odăilor pentru musafiri. Tot ca zestre a luat-o și pe Denise, sclava care o slujea de la cincisprezece ani, singura în stare să o pieptene și să-i calce rochiile pe gustul ei; tatăl i-a dat și alt sclav ca dar de nuntă atunci când ea și-a manifestat îndoiala asupra majordomului de la plantație. Dorea un om de încredere.

Sancho l-a întrebat iar pe Valmorain ce avea de gând cu Tété și cu Rosette, căci situația nu mai putea fi ascunsă. Mulți albi întrețineau femei de culoare, dar departe de familia legală. Cazul unei concubine sclave era deosebit; odată stăpânul căsătorit, relația lua sfârșit, femeia era vândută sau trimisă la țară, departe de ochii nevestei; a păstra amanta și fiica în aceeași casă, așa cum ar fi dorit Valmorain, era inacceptabil. Familia Guizot și Hortense însăși ar fi înțeles că omul se consolase cu o sclavă în anii de văduvie, dar acum problema trebuia rezolvată.

Hortense o văzuse pe Rosette dansând cu Maurice la petrecere și pesemne că bănuise ceva, deși Valmorain era convins că în zarva și veselia petrecerii nu băgase de seamă nimic. „Nu fi naiv, cumnate, muierile au instinct pentru astfel de lucruri”, l-a prevenit Sancho. Astfel că, în ziua în care Hortense a venit la casa din oraș însoțită de liota de surori, Valmorain i-a poruncit lui Tété s-o ia pe Rosette și să se facă nevăzute. Nu voia să se pripească, i-a explicat el lui

Sancho, prefera să amâne decizia, spera ca lucrurile să se aranjeze de la sine. Soției nu i-a spus nimic.

O vreme a continuat să se culce cu Tété cât timp mai locuiau sub același acoperiș; nu i-a pomenit nimic de intenția sa de a se căsători, ea a aflat din bârfele care circulau rapid precum uraganul. La petrecerea de la plantație stătuse de vorbă cu Denise cea trâncănitoare, pe care o revăzuse la Piața Franceză și care îi spusese că viitoarea ei stăpână era o fire apucată și geloasă. Era limpede acum pentru ea că orice schimbare avea să-i fie nefavorabilă și că n-o va putea apăra pe Rosette. O dată în plus vedea, copleșită de furie și teamă, cât de neputincioasă era. Dacă stăpânul ar fi chemat-o, i s-ar fi aruncat la picioare, s-ar fi pretat fără crâcnire la toate capriciile lui – orice, numai să păstreze situația de dinainte, numai că, după ce logodna sa cu Hortense Guizot a devenit publică, omul n-a mai chemat-o în patul lui. „Erzuli, *loa* mamă, măcar ocrotește-o pe Rosette.” La presiunile lui Sancho, Valmorain a găsit o soluție temporară: Tété să rămână cu fetița în casa din oraș din iunie până în noiembrie, cât timp ei erau la plantație; între timp, s-o pregătească sufletește pe Hortense. Șase luni de incertitudine pentru Tété.

Hortense s-a instalat într-o odaie trasă în albastru imperial în care dormea, căci nici ea, nici soțul ei nu erau obișnuiți să doarmă cu cineva, iar după sufocanta lor „lună de miere” aveau nevoie de spațiu personal. Își adusese jucăriile din copilărie, niște păpuși hidoase cu ochi de sticlă și păr adevărat, iar căteii cei flocoși dormeau cu ea în patul lat de doi metri, cu stâlpișori sculptați, baldachin, perne, draperii, ciucuri și pompoane, plus un căpătâi brodat de ea cu cruciulițe în colegiul ursulinelor. Iar deasupra instalase același cer de mătase cu îngerași grăsulii dăruit la nuntă.

Proaspăta nevestă se scula după prânz și-și petrecea trei sferturi din viață în pat, de unde manipula viața celorlalți. În prima noapte, în casa părintească, își primise soțul într-un *déshabillé* cu pene de lebădă în jurul decolteului, foarte

cochet, dar fatal pentru el, căci îi declanșase o criză de strănut. Început neplăcut, dar care nu împiedicase consumarea matrimoniului, iar Valmorain avusese plăcuta surpriză de a constata că nevasta răspundea dorințelor sale cu mai multă generozitate decât Eugenia și Tété la un loc.

Hortense era virgină și atât. Făcuse ce făcuse ca să înșele vigilența părinților și aflase niște lucruri pe care o fată mare nici nu le bănuia. Logodnicul precedent ajunsese în mormânt neștiind că în imaginație ea i se dăruise cu ardoare, obicei pe care avea să-l practice și în anii următori în odaia ei, martirizată de dorința nesatisfăcută și amorul frustrat. Surorile măritate îi furnizaseră informații didactice. Nu erau experte, dar măcar aflaseră că orice bărbat apreciază anumite dovezi de entuziasm, nu prea multe, ca să nu intre la bănuieli. Hortense a hotărât pe barba ei că nici ea, nici soțul nu mai erau la vârsta fățarniciilor. Surorile îi spusese că modalitatea cea mai bună de a-și domina soțul era s-o facă pe proasta și să nu facă nazuri în pat. Prima cerință avea să fie mult mai greu de îndeplinit, căci numai proastă nu era.

Valmorain a primit ca pe un dar senzualitatea femeii, fără să-i pună întrebări ale căror răspunsuri prefera să le ignore. Trupul zdravăn cu curbe și gropițe îi amintea de Eugenia de dinainte de căderea în demență, când rochia încă plesnea pe ea, iar goală parcă era făcută din pastă de migdale, albă, moale, înmiresmată, belșug și dulceată. Mai târziu ajunsese o sperietoare de ciori, o putea iubi doar când era abrutizat de băutura și disperat. În strălucirea aurie a lumânărilor Hortense era o bucurie pentru ochi, o nimfă opulentă din picturile cu subiect mitologic. Virilitatea pe care o credea iremediabil diminuată i-a renăscut. Nevasta îl excita așa cum o făcuse pe vremuri Violette Boisier în apartamentul din piața Clugny, iar mai târziu Tété în adolescența ei voluptuoasă. Era uimit de ardoarea reînnoită noapte de noapte, uneori chiar și în plină zi, când venea pe neașteptate, cu cizmele pline de noroi și o găsea brodând între pernele

patului, dădea câinii afară și se arunca pe ea bucuros că se simțea iar ca la optsprezece ani. Într-o zi, în timp ce se zbânțuiau voios, Cupidonul de deasupra patului s-a desprins și i-a căzut pe ceafă, făcându-l să leșine preț de câteva minute. S-a trezit scâldat într-o sudoare rece: îl visase pe fostul său prieten Lacroix, care venea să-i ceară înapoi banii furati.

În pat, Hortense dădea frâu liber caracterului ei adevărat: făcea glume ușurele, de pildă îi croșetase un fel de bonetică pentru cocoșel, dar și altele mai grosolane, vârandu-și în fund un intestin de pui și declarând că-i ieșeau mațele. Tot încârligându-se printre cearșafurile cu inițiale brodate de maici au sfârșit prin a se iubi cu adevărat, exact cum prevăzuse ea. Erau făcuți pentru complicitatea căsniciei pentru că se deosebeau în mod esențial – el, temător, nehotărât și ușor de manipulat, în timp ce ea avea acea hotărâre implacabilă care lui îi lipsea. Împreună puteau muta munții din loc.

Sancho, care insistase atâta pentru căsătoria cumnatului său, a fost primul care a ghicit personalitatea femeii și i-a părut rău. Odată ieșită din odaia albastră, Hortense era cu totul alta, meschină, zgârcită și enervantă. Doar muzica mai reușea s-o ridice vremelnic deasupra banalității ei devastatoare, luminând-o cu o străfulgerare angelică în timp ce casa se umplea de triluri tremurătoare care pe sclavi îi speriau, iar pe cățeluși îi făceau să urle. Petrecuse destui ani în rolul ingrat de fată nemăritată și se săturase să fie tratată cu un dispreț disimulat; acum voia să fie invidiată, iar pentru asta bărbatu-său trebuia să ajungă sus. Valmorain avea nevoie de mult bănet care să compenseze lipsa rădăcinilor între vechile familii creole și faptul regretabil că venea din Saint-Domingue.

Pentru ca femeia să nu distrugă camaraderia frățescă dintre el și fostul său cumnat, Sancho s-a apucat s-o firitisească și să încerce s-o cucerească cu giumbușlucurile sale, însă Hortense s-a dovedit imună la risipa de

drăgălășenii care în ochii ei nu foloseau la nimic. Nu-i plăcea Sancho și-l ținea la distanță, deși îi vorbea politicos ca să nu-și ofenseze soțul, a cărui slăbiciune pentru acest cumnat i se părea de neînțeles. La ce avea nevoie de el? Plantația și casa erau ale lui, de ce nu scăpa de acest asociat care nu aducea nimic? „Planul de a veni în Louisiana a fost al lui Sancho, ideea i-a venit înainte de revoluția din Saint-Domingue, el a cumpărat pământul. Fără el eu n-aș fi acum aici”, i-a explicat Valmorain. Dar ei această loialitate masculină i se părea un sentiment inutil și oneros. Plantația începea să se dezvolte, abia peste trei ani avea să fie un succes, timp în care bărbatul ei investea capital, trudea și economisea, în vreme ce celălalt cheltuia precum un duce. „Sancho e ca fratele meu”, a adăugat Valmorain ca să tranșeze problema. „Dar nu e”, a răspuns ea.

Hortense a pus totul sub cheie, plecând de la ideea că servitorii fură, și a impus măsuri drastice de economie care au paralizat toată casa. Bucățelele de zahăr, care se tăiau cu dalta dintr-un con tare ca piatra atârnat de tavan cu un cârlig, se numărau înainte de a fi puse în zaharniță și cineva ținea socoteala consumului. Ce rămânea de la masă nu se mai împărțea sclavilor, ca de obicei, ci se transforma în alte feluri. La asta Célestine a sărit în sus: „Dacă vor să mănânce resturi, de mine nu mai au nevoie, orice negru de pe plantație poate să le fie bucătar”. Stăpâna nu putea s-o suferă, dar se aflase că așa cum pregătea ea picioarele de broască cu usturoi, puii cu portocale, *gumbo* de purcel și tartele cu creveți nu reușea nimeni, iar când vreo doi i-au oferit un preț aiuritor ca să o cumpere pe Célestine s-a hotărât s-o lase în pace și și-a îndreptat atenția spre sclavii de pe plantație. A socotit că le putea reduce treptat rația de mâncare în același ritm în care sporea disciplina, și asta fără ca productivitatea să fie prea afectată. Dacă mergea cu catârii, de ce n-ar merge și cu sclavii? Valmorain s-a opus din principiu acestor măsuri, nu așa fusese planul, dar femeia i-a spus că așa se făcea în Louisiana. Treburile au

mers așa timp de o săptămână, apoi Owen Murphy a făcut o criză de nervi care a cutremurat copacii, iar stăpâna a trebuit să admită scrâșnind din dinți că nici câmpul, nici bucătăria nu erau treaba ei. Murphy avusese câștig de cauză, dar atmosfera de pe plantație s-a schimbat. Servitorii din casă mergeau în vârful picioarelor, sclavii de pe câmp se temeau ca stăpâna să nu-l concedieze pe Murphy.

Hortense înlocuia și expedia servitorii ca într-un joc de șah interminabil, nu mai știai cui să ceri ce și nimeni nu era sigur ce trebuia să facă. Lucru care o enerva și o făcea să-i biciuiască cu cravașa de călărie pe care o purta așa cum alte femei poartă asupra lor un evantai. L-a convins pe Valmorain să vândă majordomul și să-l înlocuiască cu sclavul adus de acasă. Acestuia i-a încredințat mănunchiul de chei, l-a pus să spioneze restul personalului și s-o țină la curent cu tot ce se întâmplă. Schimbarea s-a făcut repede, pentru că ea se bucura de aprobarea necondiționată a soțului, căruia îi notifica deciziile ei între două salturi de trapezistă în pat, „vino aici, iubire, să-mi arăți cum fac seminariștii”. Iar când casa a funcționat după gustul ei, Hortense s-a pregătit să atace cele trei probleme rămase nerezolvate: Maurice, Tété și Rosette.

Zarité

Stăpânul s-a căsătorit, a plecat cu nevasta și cu Maurice pe plantație, iar eu am rămas câteva luni doar cu Rosette în casa din oraș. Copiii au făcut urât când au fost despărțiți și au stat îmbufnați săptămâni în șir, aruncând vina pe madame Hortense. Fiică-mea n-o cunoștea, dar Maurice i-o descriuse, luându-i în derâdere cântatul, cățeei, rochiile și manierele; era vrăjitoarea, intrusa, mama vitregă, grasa. A refuzat să-i spună maman și, pentru că taică-său nu-i dădea voie să i se adreseze altfel, nu i-a mai vorbit deloc. Era obligat și să-i dea un pupic în chip de salut, iar el avea grijă să-i lase pe obraz cu acest prilej salivă sau vreun rest de mâncare, asta până când madame Hortense a renunțat de bunăvoie la lipicioasa obligație. Prin don Sancho, Maurice îi trimitea lui Rosette bilețele și mici daruri, ea îi răspundea cu desene și cu cuvintele pe care învățase să le scrie.

A fost o perioadă de nesiguranță, dar și de libertate, pentru că nu mă controla nimeni. Don Sancho petrecea destul timp la New Orleans, dar nu era pretențios deloc. Se amoresase de frumoasa pentru care se bătuse în duel, numita Adi Soupir, și stătea mai mult cu ea decât cu noi. Am făcut oarece cercetări în legătură cu tipa și nu mi-a plăcut ce am aflat. La optsprezece ani avea deja faimă de ușuratică și hrăpăreață și le păpase averea mai multor pretendenți. N-am avut curaj să-l pun în gardă pe don Sancho, precis că s-ar fi supărat pe mine. Dimineața plecam cu Rosette la Piața Franceză, mă întâlneam cu alte slave și ne așezam la umbră să stăm de vorbă. Unele făceau pierdut restul de la cumpărături și luau răcoritoare sau o duzină de stridii proaspete cu lămâie, dar mie nu-mi cerea nimeni socoteala și n-aveam nevoie să fur. Asta înainte ca madame Hortense să vină la casa din oraș. Rosette atrăgea destule priviri, cu rochița de tafta și botinele de lac părea o fetiță de familie bună. Mie mi-a plăcut întotdeauna piața, cu tarabele de fructe și legume, gheretele cu mâncare picantă, cu zarva cumpărătorilor, predicatorilor și șarlatanilor, cu indienii

amărâți care vindeau coșuri, cu cerșetorii mutilați, pirații tatuati, călugării și măicuțele și muzicanții ambulanti.

Într-o zi de miercuri am ajuns la piață cu ochii umflați de cât plânsesem cu o seară înainte cu gândul la ce o aștepta pe Rosette. Până la urmă le-am spus prietenelor mele că nu puteam dormi de grija viitorului. Sclavele m-au sfătuit să fac rost de un gris-gris care să mă apere, dar aveam deja o amuletă din aia, un săculeț cu ierburi, oase și bucăți de unghie de la mine și de la Rosette pe care mi-l făcuse o oficianță de voodoo. Nu-mi folosise la nimic. Cineva a pomenit de Père Antoine, un cleric spaniol cu inimă de aur, la care apelau atât domnii, cât și sclavii. „Du-te să te spovedești la el, are har.” Eu nu mă spovedisem niciodată, dacă făceai așa ceva în Saint-Domingue îți ispășeai păcatele pe lumea asta, nu pe cealaltă, dar nu aveam cu cine vorbi și m-am dus la el cu Rosette. Am așteptat o grămadă, eram ultima la o coadă lungă de oameni care veneau cu păcatele și rugămințile lor. Când mi-a venit rândul n-am știut ce să spun, nu fusesem niciodată atât de aproape de un hungan catolic. Părintele Antoine era încă tânăr, dar avea un chip bătrân, nas lung, ochi negriși binevoitori, o barbă încâlcită precum coama cailor și niște labe ca de țestoasă vârâte în niște sandale scâlciate. Ne-a chemat cu un semn, a ridicat-o pe Rosette și și-a pus-o pe genunchi. Fetița mea n-a făcut nazuri, deși omul trăsnea a usturoi și rasa cafenie era soioasă rău.

— Uite, maman! Are păr în nas și firimituri în barbă, a grăit Rosette spre groaza mea.

— Sunt tare urât, a răs el.

— Dar eu sunt drăguță.

— Așa e, micuțo, iar ție Domnul îți iartă păcatul truției.

Franceza lui suna ca o spaniolă cu guturai. După ce-a mai glumit o vreme cu Rosette, m-a întrebat cu ce-mi putea fi de folos. Am trimis fetița afară să se joace, să nu ne audă. Erzuli, loa mamă, iartă-mă, n-aveam de gând să apelez la Iisus al celor albi, dar glasul mângâietor al părintelui Antoine m-a dezarmat și am plâns iar, deși vărsasem atâtea lacrimi cât

fusese noaptea de lungă. Lacrimile nu se termină nicicând. I-am spus că soarta noastră atârnă de un fir de păr, că stăpâna cea nouă e o scorpie și în clipa când va afla că Rosette e fata soțului ei se va răzbuna pe noi, nu pe el.

— *De unde știi, fata mea?*

— *Totul se află, mon père.*

— *Nimeni nu cunoaște viitorul, numai Dumnezeu. Uneori, lucrul de care ne e mai frică până la urmă se dovedește chiar o binecuvântare. Biserica asta e mereu deschisă, vino când vrei. Poate că Domnul mă va face să te ajut când va veni clipa.*

— *Mi-e frică de zeul albilor, Père Antoine, e mai crud chiar decât Prosper Cambray.*

— *Cine?*

— *A fost șeful vătăfilor de pe o plantație din Saint-Domingue. Nu sunt slujitoarea lui Iisus, părinte. Cred în loas care au fost alături de mama încă din Guineea, cred în Erzuli, a ei sunt.*

— *Da, fata mea, o știu pe Erzuli asta a ta, a surâs preotul. Zeul meu e la fel ca Papa Bondye al tău, doar că poartă alt nume, iar sfinții mei sunt aidoma loas. În sufletul omului e loc pentru toate divinitățile.*

— *În Saint-Domingue voodoo-ul era interzis...*

— *Aici îl poți practica fără grijă, fata mea, nu se supără nimeni, totul e să nu se iște tărăboi. Duminica e ziua lui Dumnezeu, vino dimineața la slujbă, iar după-amiază du-te în piața Congo și dansează cu loas, care e problema?*

A vrut să-mi dea batista lui să-mi șterg lacrimile, dar era prea jėjoasă și m-am șters cu tivul fustei. La plecare mi-a vorbit de măicuțele ursuline. În aceeași seară a vorbit cu don Sancho. Așa a fost.

Sezonul uraganelor

Hortense Guizot a adus un vânt de noutate în viața lui Valmorain, umplându-l de optimism, spre deosebire de restul familiei și de oamenii de pe plantație, care simțeau cu totul altceva. La început, cuplul primea oaspeți la sfârșit de săptămână, după tradiția ospitalității *créole*, apoi petrecerile s-au rărit până la dispariție, când a fost limpede că Hortense n-avea niciun chef de musafiri picați pe neașteptate. Așa că-și petreceau zilele singuri. Oficial, Sancho locuia la ei, ca mulți holtei legați de o familie, dar abia dacă se vedeau. Sancho căuta pretexte pentru a-i evita, însă lui Valmorain îi era dor de camaraderia pe care o împărtășiseră. Acum își omora timpul jucând cărți cu nevastă-sa, ascultând-o cântând acompaniindu-se la pian sau citind în timp ce ea picta mici tablouri care înfățișau duduii dându-se în leagăn sau pisicuțe jucându-se cu un ghem de lână. Hortense mai croșeta mileuri cu care acoperea toate suprafețele disponibile. Avea mâini albe și delicate, cam grăsulii, cu unghii impecabile, mâini harnice la cusut și brodat, sprintene pe claviatură și îndrăznețe în amor. Vorbeau puțin, dar se înțelegeau prin priviri afectuoase și sărutări pe care și le suflau de la un scaun la altul în uriașa sufragerie în care cinau între patru ochi, căci Sancho venea rar, iar la sugestia ei Maurice mânca cu tutorele în chioșc, dacă era vreme bună, sau în sufrageria de zi, astfel putea profita să și învețe. Maurice avea nouă ani, dar se purta tot ca un tânăr, pretindea Hortense, care avea o duzină de nepoți și se credea expertă în creșterea copiilor. Trebuia să se joace cu copiii de teapa lui, nu cu cei din familia Murphy, atât de ordinari; era prea răsfățat, parcă era o fetiță, era cazul să cunoască rigorile vieții, așa spunea femeia.

Valmorain întinerise, își dăduse jos favoriții și pierduse ceva kilograme din cauza activității nocturne și a porțiilor rahitice care se serveau acum la masă. Își găsisse fericirea conjugală pe care n-o cunoscuse cu Eugenia. Chiar și frica

de o revoltă a sclavilor, care-l urmărea din Saint-Domingue, trecuse pe planul al doilea. Iar plantația nu-i producea insomnii, căci Owen Murphy era de o eficiență demnă de laudă, iar ceea ce nu reușea să facă el cădea în sarcina fiului său Brandon, un adolescent zdravăn ca taică-său și plin de simț practic ca maică-sa și care de la șase ani stătuse mai mult în șa.

Leanne Murphy născuse al șaptelea fiu, robust și brunet ca frații lui, dar își găsea timp și să se ocupe de spitalul sclavilor, unde venea zilnic cu pruncul în cărucior. Pe stăpână-sa să n-o vadă în ochi. Când Hortense venise prima dată la plantație, încercând să-i încalce teritoriul, o primise cu brațele încrucișate și o privire calmă și înghețată. Așa își dominase clanul vreme de mai bine de cincisprezece ani și metoda a funcționat și cu Hortense. Dacă șeful vătafilor n-ar fi fost un angajat model, Hortense Guizot tare i-ar mai fi trimis pe toți la plimbare, doar ca să scape de irlandeza asta afurisită, dar producția era pe primul plan. Tatăl ei, un plantator cu idei învechite, susținea că de pe urma zahărului trăiseră mai multe generații de Guizot și că nu era cazul să facă experimente, însă ea aflase de avantajele bumbacului de la agronomul american și, la fel ca Sancho, lua în calcul beneficiile acestei culturi. Nu, nu se putea descurca fără Owen Murphy.

Un puternic uragan de august a inundat o bună parte din New Orleans, nimic grav, se întâmpla des și nimeni nu se speria de străzile transformate în canale și de apa murdară din curți. Viața mergea înainte, doar că mai udă. În anul acela victimele au fost mai puține, doar morții săraci au ieșit la iveală din mormintele lor plutind într-o ciorbă de nămol, morții bogați s-au odihnit mai departe în pace în mausoleele lor, osemintele lor au scăpat de colții câinilor vagabonzi. Pe anumite străzi apa ajungea până la genunchi, bărbații făceau un ban ducând în cârcă oamenii de colo-colo, în vreme ce copiii se bălăceau în bălțile pline de gunoaie și balegi de cal.

Alarmiști ca de obicei, medicii au avertizat că va urma o epidemie teribilă, însă *Père Antoine* a organizat o procesiune cu Mântuitorul în frunte și nimeni n-a îndrăznit să-și bată joc de această metodă de a domina clima și care se dovedise eficientă întotdeauna. Slujitorul Domnului avea deja faimă de sfânt, deși venise în oraș abia de trei ani. Mai fusese aici pentru scurt timp în 1790, când Inchiziția îl trimisese la New Orleans cu misiunea de a expulza evreii, a pedepsi ereticii și a propovădui credința cu metode drastice, numai că omul nu era defel fanatic și a fost chiar bucuros când cetățenii din Louisiana, deloc dispuși să tolereze un inchișitor, l-au deportat în Spania fără menajamente. A revenit în 1795 ca rector al catedralei Saint-Louis, abia reconstruită după incendiu. A venit hotărât să tolereze evreii, să treacă pe lângă eretici ca și cum nu i-ar vedea și să propovăduiască credința cu compasiune și blândețe. Îi asculta pe toți, fără să facă deosebirea între oameni liberi și sclavi, criminali și cetățeni onorabili, doamne virtuozose și femei ușoare, hoți, corsari, avocați, călăi, cămătari sau excomunicați. Cu toții încăpeau, umăr la umăr, în biserica sa. Episcopii îl detestau pentru nesupunerea sa, dar turma de credincioși îl urma cu loialitate. Cu rasa lui de capucin și barba de apostol, părintele Antoine era făclia spiritualității din orașul cel plin de păcate. A doua zi după procesiune, apa s-a retras de pe străzi și în anul acela n-a fost nicio epidemie.

Casa lui Valmorain a fost singura afectată de inundație. Apa n-a venit de pe stradă, ci a izvorât din pământ precum o sudoare brobonită. Fundația rezistase eroic ani de zile umezelii din sol, dar acum nu mai făcea față. Sancho a chemat un meșter și o echipă de zidari, parterul s-a umplut de schele, pârghii și scripeți. Toată mobila a fost dusă la etaj, s-au scos lespezile din curte, s-au făcut drenări, locuințele servitorilor au fost demolate, căci mълul le înghițise.

În ciuda haosului și a cheltuielilor, Valmorain era mulțumit: catastrofa îi oferea răgaz să decidă soarta lui Tété. Când venea cu soția la New Orleans, el cu afaceri, ea pentru

mondenițați, trăgeau la casa Guizot, cam mică, dar oricum mai bună decât hotelul. Hortense nu era curioasă să vadă cum merge șantierul, dar a cerut ca totul să fie gata în octombrie, ca să poată rămâne cu toții în oraș. Sigur, viața la țară e sănătoasă, dar mai era nevoie și să fie văzuți printre lumea bună, lipsiseră cam prea mult.

Sancho a venit la plantație când reparația casei se terminase, vesel și gălăgios ca de obicei, dar ascunzând nerăbdarea cu care ai de rezolvat o problemă neplăcută. Hortense și-a dat seama și instinctul i-a spus că era vorba de sclava al cărei nume plutea în aer: concubina. Ori de câte ori Maurice întreba de ea sau de Rosette, Valmorain se făcea roșu ca sfecla. Hortense a prelungit cina și jocul de domino pentru ca bărbații să nu rămână între patru ochi. Se temea de influența nefastă a lui Sancho, avea nevoie de timp ca să-și pregătească sufletește soțul între cearșafuri. Pentru orice eventualitate. Pe la unsprezece seara, Valmorain s-a întins, a căscat și a declarat că era ora de culcare.

— Am ceva de vorbit cu tine în particular, Toulouse, a spus Sancho, ridicându-se de la masă.

— În particular? Nu am secrete față de Hortense, a spus Valmorain binedispus.

— Firește că nu, dar asta e o treabă de bărbați. Să mergem în bibliotecă. Ne ierți, Hortense, nu-i așa? a sfidat-o el din priviri.

În bibliotecă au dat de majordom – pretextul era să le toarne un coniac – dar Sancho l-a expediat și i-a spus să închidă ușa, după care l-a somat pe cumnatu-său să hotărască soarta lui Tété. Mai erau doar unsprezece zile până la 1 octombrie și casa din oraș era pregătită să-i primească.

— N-am de gând să schimb nimic. Sclava aceasta va continua să mă slujească, e preferabil să o facă de bunăvoie, a spus Valmorain, dând din colț în colț.

— Dar i-ai promis libertatea, ai semnat chiar și un act.

— Da, dar nu vreau să fiu presat, vine și clipa asta. Când va fi momentul, am să-i spun totul lui Hortense, sunt sigur

că va înțelege. Dar de ce ești atât de preocupat de treaba asta, Sancho?

— Pentru că n-aș vrea ca din cauza asta căsnicia ta să sufere.

— Așa ceva n-o să se întâmple. Zău, Sancho, de parcă aș fi primul care s-a culcat cu o sclavă, ce Dumnezeu!

— Și Rosette? Prezența ei va fi umilitoare pentru Hortense, se vede cu ochiul liber că e fiică-ta. Uite, am o idee: ursulinele primesc fete de culoare și le educă la fel de bine ca pe albe, în grupe separate, firește. Rosette ar putea petrece următorii ani la maicile astea.

— Nu mi se pare necesar...

— Tété mi-a arătat actul ăla care o include și pe Rosette. Când va fi liberă va trebui să-și câștige traiul, iar pentru asta e nevoie de oarece educație, Toulouse. Sau ai de gând s-o întreții toată viața?

Tot atunci în Saint-Domingue s-a decretat că toți coloniștii care pleaseră din insulă și se stabiliseră oriunde în afară de Franța erau considerați trădători și li se confiscau proprietățile. Câțiva emigranți voiau să se întorcă să-și ceară pământul, dar Valmorain stătea pe gânduri: n-avea niciun motiv să creadă că vechea ură de rasă ar fi pălit. A urmat însă sfatul fostului său agent din Le Cap, care-i propusese într-o scrisoare să înregistreze temporar pe numele său *habitation* Saint-Lazare ca să nu i se confiște. Hortense n-a fost de acord, era convinsă că omul va pune mâna pe plantație, dar Valmorain avea încredere în bătrânul care îi slujise familia mai bine de treizeci de ani și, cum altă soluție nu exista, femeia a acceptat în cele din urmă.

Toussaint Louverture ajunsese comandant suprem al forțelor armate, trata direct cu guvernul din Franța și declarase că avea să elibereze o jumătate din trupe pentru ca oamenii să revină pe plantații pe post de mână de lucru liberă. Libertatea asta era relativă: erau obligați să presteze cel puțin trei ani de muncă forțată sub control militar,

condiție în care mulți negri vedeau o întoarcere disimulată la sclavie. Valmorain era gata să facă o scurtă călătorie în Saint-Domingue pentru a vedea cu ochii lui cum stăteau lucrurile, însă Hortense s-a opus îngrozită: era însărcinată în cinci luni, cum s-o lase singură și să-și riște viața în insula aia nenorocită, mai mult, să plece pe mare în plin sezon al uraganelor? Așa că Valmorain și-a amânat călătoria și i-a promis că, dacă-și recuperează proprietatea din Saint-Domingue, o va lăsa pe mâna unui administrator, iar ei vor rămâne în Louisiana. Femeia s-a liniștit vreo două luni, dar apoi i-a intrat în cap că nu trebuiau să aibă investiții în Saint-Domingue. Aici chiar și Sancho a fost de acord: avea o părere foarte proastă despre insulă, fusese acolo doar să-și vadă sora, pe Eugenia. A propus ca Saint-Lazare să fie vândut cui voia s-o cumpere și, cu ajutorul lui Hortense, după câteva săptămâni Valmorain a cedat. Pământul acela era legat de tatăl său, de numele familiei sale, de tinerețea sa, însă toate argumentele au căzut în fața realității de netăgăduit că acea colonie era un viespar în care oameni de toate culorile se ucideau unii pe alții.

Umilul Gaspard Sévérin s-a întors în Saint-Domingue indiferent la avertizările refugiaților care continuau să vină în Louisiana într-un exod trist. Aduceau vești deprimante, numai că Sévérin nu reușise să se adapteze și prefera să se întorcă la ai săi, cu toate că nu scăpase nici de coșmaruri și nici de tremuraturile mâinilor. Ar fi plecat la fel de prăpădit cum venise, dacă Sancho Garcia del Solar nu i-ar fi dat o sumă de bani – sub formă de împrumut, îi precisase, deși ambii știau la fel de bine că n-avea să-i restituie vreodată. Tutorele a luat cu el autorizația lui Valmorain pentru vânzarea plantației. Pe agent l-a găsit la aceeași adresă, dar într-o clădire nouă, căci casa cea veche arsese în incendiul din Le Cap. Printre lucrurile care trebuiau să plece și care se făcuseră scrum în pivniță se număraseră și sicriul din lemn de nuc și argint al Eugeniei Garcia del Solar. Bătrânul își vedea mai departe de afaceri, adică vindea puținul pe care-l mai

producea colonia și importa case din lemn de chiparos din Statele Unite, care veneau demontate și se asamblau precum jucăriile. Cererea era masivă, căci orice conflict între dușmani se termina cu un incendiu. În schimb, nu mai avea cumpărători pentru lucrurile cu care câștigase atât de bine înainte vreme: țesături, pălării, unelte, mobilă, șei, harnașamente, cazane pentru fiert melasa...

La două luni de la plecarea tutorelui, Valmorain primea răspunsul agentului: găsisse un cumpărător pentru Saint-Lazare, un mulatru, ofițer în armata lui Toussaint. Nu oferea mult, dar era singurul interesat și agentul îl sfătua să accepte oferta pentru că, după emanciparea sclavilor și războiul civil, prețul pământului scăzuse drastic. Hortense a trebuit să admită că se înșelase în privința omului, agentul era mai cinstit decât te puteai aștepta în aceste vremuri furtunoase în care busola moralității se stricase. Agentul a vândut plantația, și-a încasat comisionul și i-a trimis lui Valmorain restul banilor.

Sub lovituri de bici

Cu plecarea lui Sévérin lecțiile particulare ale lui Maurice au luat sfârșit și a început calvarul școlii pentru copiii de familie bună din New Orleans, unde n-a învățat nimic, dar a trebuit să se ferească de bătăușii care-l luaseră la ochi, ceea ce nu l-a făcut mai îndrăzneț, cum sperau tatăl său și mama sa vitregă, ci doar mai prudent, după cum se temea unchi-său Sancho. I-au revenit coșmarurile cu spânzurații din Le Cap și de vreo două ori a făcut pipi în pat, dar asta n-a aflat-o nimeni, căci Tété a spălat cearșafurile pe furiș. N-o mai avea nici pe Rosette – tatăl nu-l lăsa să o viziteze la ursuline sau să-i pronunțe numele de față cu Hortense.

Toulouse Valmorain așteptase cu o neliniște exagerată întâlnirea celor două femei, neștiind că în Louisiana ceva atât de banal nici nu merita o scenă. În familia Guizot, ca în toate familiile creole, nimeni nu avea curaj să ia la întrebări patriarhul: femeile înghițeau capriciile bărbatului cu condiția

ca acestea să fie discrete – și erau. Doar nevasta și copiii legitimi contau pe lumea aceasta și pe cea viitoare; ar fi fost nedemn să fii geloasă pe o sclavă, mai bine să-ți rezervi geloziile pentru faimoasele mulatre libere din New Orleans, în stare să subjuge voința unui bărbat până la ultima suflare. Dar chiar și în cazul acestor curtezane o doamnă de familie bună se făcea că plouă și tăcea mîlc; așa o crescuseră și pe Hortense. Majordomul, rămas pe plantație în fruntea armatei de servitori, îi confirmase femeii bănuielile în legătură cu Tété.

— *Monsieur* Valmorain a cumpărat-o pe când avea vreo nouă ani și a adus-o din Saint-Domingue. E singura concubină care i se cunoaște.

— Și mucoasa aia mică?

— Până să se căsătorească, *monsieur* o trata ca pe o fiică, iar tânărul Maurice o iubește ca pe sora lui.

— Fiul meu vitreg mai are multe de învățat, bombănise Hortense.

Dar i s-a părut de rău augur că bărbatu-său recursese la o strategie atât de complicată pentru a ține femeia departe de lunile; chiar dacă mai era iritată, s-a liniștit în ziua mutării în casa din oraș. Au fost întâmpinați de toată servitorimea aliniată și îmbrăcată în alb, cu Tété în frunte. Valmorain a făcut prezentările cu o cordialitate nervoasă, în timp ce nevastă-sa o măsură pe sclavă pe toate cusăturile, ajungând la concluzia că de fapt femeia nu mai reprezenta o ispită pentru nimeni, cu atât mai puțin pentru bărbatul ei, care îi ciugulea din mână. Sigur, mulatra era cu trei ani mai tânără decât ea, dar era uzată de muncă și de lipsa de îngrijire, cu tălpile bătătorite, sânii căzuți și o expresie sumbră pe chip. Da, era zveltă și bună de muncă și avea o figură interesantă. Păcat că Valmorain era prea moale, femeia și-o cam luase în cap. În zilele care au urmat, Valmorain și-a copleșit soția cu atenții, asta ca s-o umilească pe fosta concubină, a dedus Hortense. „Nu e cazul să exagerezi, am eu grijă s-o pun la locul ei”, și-a zis ea, numai că Tété nu i-a dat niciun motiv:

casa era impecabilă, nu rămăsese nici urmă după șantierul care vuse de lovituri de ciocan, noroaiile din curte, norii de praf și zidarii transpirați. Fiecare lucru era la locul lui, sobele erau curate, perdelele spălate, balcoanele pline de flori și odăile aerisite.

Dacă la început Tété îi servea speriată și tăcând ca peștele, după o săptămână s-a mai liniștit, căci deprinsese rutinele și maniile noii stăpâne și se străduia să nu o provoace. Hortense era exigentă și inflexibilă, dacă poruncea ceva, ordinul trebuia îndeplinit, oricât de absurd ar fi fost. Tété avea mâini frumoase, cu degete lungi; a pus-o să spele rufe, timp în care spălătoreasă lenevea în curte, pentru că Célestine refuzase s-o lase să o ajute la bucătărie: era de o neîndemânare monumentală și trăsnea a leșie. Pe urmă a decis că Tété n-avea voie să se retragă înaintea ei, trebuia să aștepte îmbrăcată până se întorceau stăpânii acasă, chiar dacă a doua zi trebuia să se trezească în zori și să robotească toată ziua obosită de lipsa de somn. Valmorain a sugerat timid că nu era necesar, băiatul de alergătură închidea oricum casa și stingea lămpile, iar Denise o ajuta să se dezbrace; degeaba. Hortense se purta despotic cu slugile, țipa la ele și le plesnea, dar nu mai avea nici sprinteneala și nici timp să le bată cu biciul, ca pe plantație, acum sarcina o făcuse greoaie și mondenitățile, seratele și spectacolele îi ocupau tot timpul, iar în rest își îngrijea frumusețea și sănătatea.

După prânz, Hortense petrecea câteva ceasuri bune făcând vocalize, îmbrăcându-se și pieptănându-se. Abia pe la patru sau cinci după-amiaza era gata să plece și să-și dedice toată atenția soțului. Moda venită din Franța o avantaja: rochii din țesături ușoare în culori deschise, cu volane, cu talia sus și fustă amplă și plisată, plus șalul dantelat peste umeri. Pălăriile erau niște edificii solide ornate cu pene de struț, panglici și tuluri pe care le transforma neîncetat. La fel cum intenționase să facă cu mâncarea rămasă, acum își recicla pălăriile, muta pompoane și flori, ajunsese chiar să

vopsească penele, astfel că zilnic părea că poartă o pălărie nouă.

Într-o sâmbătă, pe când se întorceau de la teatru pe la miezul nopții, la vreo două săptămâni de la stabilirea în oraș, l-a întrebat pe Valmorain de fiica lui Tété.

— Pe unde-o fi mulatra aia mică, scumpule? N-am văzut-o de când am venit, iar Maurice întreabă într-una de ea, a spus pe un ton nevinovat.

— De Rosette întrebi? spuse Valmorain, lărgindu-și gulerul.

— Așa o cheamă? Trebuie că e de-o vârstă cu Maurice, nu?

— Merge pe șase ani, dar e înăltuță. Nu credeam că-ți mai aduci aminte de ea, ai văzut-o o singură dată.

— Era tare drăguță când dansa cu Maurice. Cred că e de-acum bună de muncă, putem lua un preț bunicele pentru ea, își mângâie Hortense soțul pe ceafa.

— Nu am de gând s-o vând, Hortense.

— Dar am deja cumpărător! Soră-mea Olivie a remarcat-o atunci la petrecere și vrea să i-o dăruiască fie-sii când împlinește cincisprezece ani, asta vine peste vreo două săptămâni. Păi cum s-o dezamăgim?

— Rosette nu e de vânzare, a repetat el.

— Sper să n-ai ocazia să te căiești, Toulouse. Mucoasa aia nu ne folosește la nimic și poate să ne facă și probleme.

— Gata, am încheiat subiectul, nu mai vorbim despre asta!

— Te rog, nu țipa la mine, a murmurat femeia gata să plângă, punându-și mâinile înmănușate pe pântecul rotund.

— Iartă-mă, Hortense. Uf, ce cald e în trăsura asta... Vom hotărî mai încolo, scumpo, nu e nicio grabă.

Femeia își dădu seama că făcuse o gafă. Trebuia să acționeze precum mama și surorile ei, care-și țeseau planurile discret, cu abilitate, fără să-și înfrunte soții și făcându-i să creadă că decizia era a lor. O căsnicie e ca și cum ai călca pe ouă: trebuie să pășești cu multă grijă.

Când sarcina a fost vizibilă și a trebuit să se închidă în casă – o doamnă nu iese în lume cu dovada copulării – Hortense a început să stea culcată și să țeasă precum o tarantulă. Fără să se miște din pat, știa perfect tot ce se petrecea în casă, toate bârfele, toate noutățile, secretele prietenelor și fiecare pas al nefericitului Maurice. Doar Sancho scăpa de vigilența ei, pentru că era atât de dezordonat și de imprevizibil, încât era prea greu să-l urmărești. Hortense a născut de Crăciun, cu cel mai bine cotate medic din New Orleans și toată suflarea femeiască a familiei Guizot. Servitorii în frunte cu Tété nu pridideau să le servească pe toate. Deși era iarnă, casa dogorea, doi sclavi fuseseră desemnați să miște într-una ventilatoarele din salon și din camera stăpânei.

Hortense nu mai era la prima tinerețe, medicul o prevenise că puteau apărea complicații, dar în nici patru ore venea pe lume o fetiță la fel de dolofană ca toți membrii familiei Guizot, iar Valmorain, îngenuncheat lângă patul lăuzei, declara că pe micuță avea s-o cheme Marie-Hortense, așa cum se cuvine în cazul primei născute, în vreme ce Hortense plângea de furie pentru că spera să facă un băiat care să rivalizeze cu Maurice la moștenire.

Doica a fost instalată la mansardă, în locul lui Tété, care a fost trimisă într-o cămăruță din curte pe care o împărțea cu încă două servitoare. O măsură care, după părerea stăpânei, trebuia luată mai demult, pentru ca Maurice să scape de prostul obicei de a se strecura în patul slavei.

Micuța Marie-Hortense nu voia să sugă deloc, medicul a recomandat schimbarea doicii, căci copila risca să moară de inaniție. Asta chiar în ziua botezului, prilej cu care Célestine și-a etalat încă o dată repertoriul: purcel de lapte cu cireșe, rață marinată, crustacee picante, diverse feluri de *gumbo*, carapace de broască țestoasă umplută cu scoici, patiserie de inspirație franceză și un tort cu mai multe etaje încununat cu un leagăn micuț de porțelan. Așa cum cerea tradiția, nașa făcea parte din familia mamei – în cazul de față, una dintre

surori – iar nașul, din cea a tatălui, dar Hortense nu voise ca zăpăcitul de Sancho, singura rudă a soțului, să fie mentorul moral al fiică-sii, astfel că onoarea i-a revenit unui frate de-al ei. Invitații au primit daruri – cutii de argint gravate cu numele fetei și pline de migdale glasate – iar servitorilor li s-au împărțit monede. Și-n timp ce musafirii se îndopau cu șapte guri, proaspăta creștinată urla ca din gură de șarpe de foame, căci nici de la doica a doua nu voia să sugă. Iar cea de-a treia a plecat și ea după nici două zile.

Tété a încercat să nu se lase impresionată de plânsetele disperate, dar nu a rezistat și s-a dus la Valmorain să-i spună că Tante Rose rezolvase un caz similar în Saint-Lazare cu lapte de capră. Până să vină capra, a fiert niște orez până s-a topit, a adăugat un praf de sare și o linguriță de zahăr, a strecurat fiertura și i-a dat-o fetei. După patru ore a mai făcut o fiertură, de data asta din ovăz, și astfel, din terci în terci plus laptele caprei pe care o mulgea în curte, a salvat-o. „Uneori negresele astea știu mai multe decât noi”, a recunoscut doctorul, minunându-se. Atunci Hortense a poruncit ca Tété să revină în camera de la mansardă și să se ocupe numai de fiică-sa. Cum stăpâna încă nu ieșea în lume, deci Tété nu mai trebuia să aștepte până la cântatul cocoșilor ca să se culce, iar fetița nu plângea noaptea, a putut în sfârșit să se odihnească și ea ca lumea.

Stăpâna a mai stat la pat aproape trei luni, cu căteii lângă ea, șemineul aprins și perdelele trase la o parte ca să intre soarele iernii, consolându-se cu vizitele surorilor și îndopându-se cu dulciuri. Niciodată n-o apreciasse mai mult pe Célestine. Iar când perioada de reclusiune a luat sfârșit, la insistențele mamei și surorilor, îngrijorate de lenea asta de odaliscă, n-o mai încăpea nicio rochie și s-a văzut silită să le poarte pe cele din perioada gravidității, pe care le-a modificat ca să pară altele. S-a ridicat plină de avânt, gata să se bucure de toate plăcerile pe care le oferea orașul și până când aveau să se retragă pe plantație. Ieșea cu bărbatul sau cu prietenele să se plimbe pe digul cel lat, supranumit alea

cea mai lungă din lume, străjuit de copaci, presărat cu colțuri încântătoare, străbătut în permanență de trăsuri, de fete însoțite de guvernante și tineri călări care le aruncau ocheade; prostimea nici n-o vedea. Uneori trimitea înainte doi servitori cu coșurile cu gustări și cu câinii, iar ea se plimba agale urmată de Tété, care o ducea în brațe pe Marie-Hortense.

Tocmai atunci marchizul de Marigny îi oferea o superbă ospitalitate unui membru al familiei regale franceze exilat încă din 1793 și aflat într-o vizită prelungită în Louisiana. Marigny moștenise o avere uriașă încă de când avea cincisprezece ani, se spunea că era omul cel mai bogat din America. Chiar dacă nu era așa, făcea tot posibilul ca să pară: își aprindea trabucurile cu bancnote. Risipa și extravagantele sale uluiau până și decadenta lume bună din New Orleans. Iar părintele Antoine vitupera din amvon împotriva acestor excese de opulență, reamintindu-le enoriașilor că mai repede trece o cămilă prin ochiul unui ac decât un bogătaș prin porțile raiului, mesaj care le intra oamenilor pe o ureche și le ieșea pe cealaltă. Familiile sus-puse se dădeau de ceasul morții să fie invitate de Marigny; nicio cămilă, oricât de biblică, nu i-ar fi făcut să renunțe la petrecere.

Hortense și Toulouse n-au fost invitați pentru numele lor, așa cum sperau, ci grație lui Sancho, care devenise tovarășul de paranghelii al lui Marigny; între două pahare, îi sugerase marchizului că neamurile sale tare doreau să-l vadă pe nobil. Sancho avea multe în comun cu junele marchiz: același curaj eroic de a-și risca pielea în duel pentru ofense imaginare, aceeași energie inepuizabilă pentru distracții, plăcerea nedezmințită pentru jocul de noroc, pentru cai, femei, mâncare și băutură de calitate, același dispreț olimpien pentru bani. Sancho García del Solar merita să fie un *créole* de rasă pură, declara Marigny, care se lăuda că poate recunoaște cu ochii închiși un cavaler adevărat.

În ziua balului, casa Valmorain era în stare de asediu. Încă din zori servitorimea încerca să îndeplinească ordinele contradictorii ale lui Hortense, pe scări era un du-te-vino de găleți cu apă caldă pentru baie, creme pentru masaj, ceaiuri diuretice menite a topi în trei ore colacii de grăsime acumulați de-a lungul anilor, creme de albit tenul, pantofi, rochii, șaluri, panglici, bijuterii, dresuri. Croitoreasa nu mai făcea față, coaforul francez a leșinat și a fost readus în simțiri cu oțet aplicat pe tâmpile. Negăsindu-și locul în agitația frenetică și colectivă, Valmorain a plecat cu Sancho la Café des Émigrés, unde găseai mereu amici gata să joace cărți. În fine, după ce coaforul și Denise au desăvârșit turnul de bucle de pe capul lui Hortense, împodobit cu pene de fazan și o broșă de aur și diamante identică cu colierul și cerceii, sosi clipa solemnă a îmbrăcării rochiei de la Paris. Denise și croitoreasa i-au tras-o de la picioare, ca să nu strice buclele. Era o minunăție de voaluri albe și pliuri adânci, menită a-i da femeii înfățișarea tulburătoare a unei enorme statui greco-romane. Dar când s-o încheie la spate cu cei treizeci și opt de năsturași de sidex, oricât au tras și s-au străduit a fost inutil: în ciuda diureticelor, în săptămâna asta agitată mai pusese pe ea vreo două kilograme. Hortense a tras un urlet care mai să facă țândări lampa și care s-a auzit în toată casa și a adunat lumea.

Denise și croitoreasa s-au tras într-un colț, unde s-au ghemuit așteptându-și moartea, însă Tété, care nu-și cunoștea bine stăpâna, a avut proasta idee de a propune prinderea rochiei cu ace cu gămălie ascunse sub panglica lată. Hortense a reacționat prin alt urlet, a apucat biciușca și s-a repezit la ea, înjurând birjărește și lovind-o cu toată ranchiuna adunată împotriva concubinei și cu toată ciuda împotriva ei însăși pentru că se îngrășase.

Tété s-a lăsat în genunchi și și-a acoperit doar capul cu brațele. Harșt, jap, făcea biciul, iar gemetele slavei o înfuriau și mai abitir. Opt, nouă, zece lovituri de bici au plesnit precum lemnele care trosnesc în foc, fără ca

Hortense, roșie și transpirată, cu turnul de bucle prăbușindu-se în lațe jalnice, să dea semne de oboseală.

Chiar atunci, Maurice a năvălit în încăpere ca un taur în arenă, i-a împins cât colo pe cei care priveau scena incremeniți și, cu o forță neașteptată pentru un băiat care toată viața lui de unsprezece ani se ferise cât putuse de violență, i-a dat mamei vitrege un brânci care a trântit-o jos. I-a smuls biciul din mână și a vrut s-o lovească în obraz, dar a nimerit pe gât, o lovitură care i-a oprit respirația și i-a înăbușit țipetele. A ridicat iar brațul ca să dea mai departe, la fel de ieșit din minți precum fusese ea în urmă cu doar câteva clipe, dar Tété l-a apucat de picioare și l-a tras îndărăt. A doua lovitură de bici a căzut pe pliurile rochiei de muselină.

Un sat de sclavi

Maurice a fost trimis la o școală din Boston, la internat, unde severii dascăli americani urmau să-l facă bărbat, așa cum îl amenințase taică-său nu doar o dată, prin metode didactice și disciplinare de inspirație militară. Maurice a plecat cu câteva lucruri în valiză, însoțit de un om special angajat, care l-a lăsat la porțile instituției, bătându-l pe spate în chip de încurajare. Băiatul nu apucase să-și ia rămas-bun de la Tété: în dimineața care urmasse bătăii, femeia a fost trimisă la țară, cu un bilet pentru Owen Murphy pentru ca acesta s-o pună imediat să taie trestie. Vătaful-șef i-a văzut vânătăile groase cât frânghia, din fericire niciuna pe obraz, și a trimis-o la spitalul nevasti-sii. Leanne, prinsă cu o naștere grea, i-a spus să-și dea cu alifie de aloe și s-a întors la tânăra care urla de mama focului, speriată de durerea care o chinuia de ore bune.

Leanne, care născuse repede și fără probleme șapte copii, pe care scheletul ei fragil îi expulzase între două Tatăl nostru, își dădea seama că situația era gravă. Luând-o deoparte pe Tété, i-a explicat cu voce scăzută, pentru ca cealaltă să nu audă, că pruncul se așezase de-a curmezișul

și nu putea ieși. „Până acum nu mi-a murit niciuna la naștere, ar fi o premieră”, a șoptit femeia. „Lăsați-mă să o văd, doamnă”, a rugat-o Tété. Și-a uns mâinile cu ulei și, cu degetele ei fine și agile a constatat că Leanne pusese un diagnostic corect. Pe sub pielea întinsă se ghicea perfect forma pruncului. A pus femeia în genunchi, cu capul sprijinit de pământ și fundul ridicat, pentru a ușura presiunea pe pelvis, și s-a apucat să-i maseze burta cu ambele mâini pentru a răsuci fătul din exterior. Era pentru prima dată că făcea așa ceva, dar văzuse manevra la Tante Rose și nu uitase. Leanne a scos un strigăt: ieșise la iveală o mânuță strânsă în pumn. Tété a împins-o ușor la loc și a continuat manevra. După un timp care i s-a părut foarte lung, a simțit mișcarea pruncului care se răsucea încet și ieșea cu capul înainte. A suspinat ușurată și a avut impresia că Tante Rose surâdea la doi pași de ea.

Apoi au ridicat mama care pricepuse cum stăteau lucrurile și colabora din plin, fără să se mai zbată și să țipe, și au pus-o să meargă în cerc, vorbindu-i și liniștind-o. Între timp soarele apusese și se făcuse întuneric. Leanne a aprins un opaiț cu seu. „Erzuli, *loa* mamă, ajut-o să nască”, s-a rugat Tété cu glas tare. „Sfinte Ramón cel Nenăscut, fii atent că ți-o ia înainte o sfântă africană”, a răspuns Leanne pe același ton și ambele au pufnit în râs. Au așezat femeia pe vine pe o pânză curată, ținând-o de brațe, iar după zece minute Tété primea în mâini un prunc vinețiu, îl bătea la fund ca să respire, în timp ce Leanne tăia cordonul ombilical.

Iar după ce mama a fost curățată și cu copilul la sân, au strâns cărpele însângerate și resturile de după naștere și s-au așezat pe o băncuță să-și tragă sufletul, sub cerul înstelat. Așa le-a găsit Owen Murphy, care venea cu un felinar într-o mână și o cană cu cafea caldă în cealaltă.

— Ei, cum merge treaba? s-a interesat zdrhonul, întinzându-le cafeaua și fără să se apropie prea mult, căci tainele femeiești îl cam intimidau.

— Patronul tău s-a mai făcut cu un sclav, iar eu m-am făcut cu o asistentă, a arătat Leanne către Tété.

— Nu-mi complica viața, Leanne, ordinul e să o pun să muncească pe câmp.

— Și de când ascuți tu de alții în loc să ascuți de mine? s-a ridicat femeia pe vârfuri ca să-l sărute pe gât, sub barba neagră.

Așa a rămas și nimeni n-a mai întrebat nimic, căci Valmorain nici nu voia să știe, iar Hortense considerase afacerea încheiată și și-a scos-o din minte.

Pe plantație, Tété împărțea o cabană cu trei femei și doi copii. Se scula în zori la bătaia clopotului și toată ziua robotea la spital, la bucătărie, vedea de vite sau făcea ce îi spuneau soții Murphy. Munca i se părea ușoară în comparație cu capriciile lui Hortense. De când se știa lucrase în casă, când fusese trimisă la câmp se crezuse osândită la o moarte lentă, așa cum văzuse în Saint-Domingue; nu bănuia că avea să găsească ceva care semăna cu fericirea.

Plantația avea aproape două sute de sclavi, unii aduși din Africa sau din Antile, dar cei mai mulți născuți în Louisiana, cu toții uniți prin nevoia de a se sprijini reciproc și prin nefericirea de a aparține unui străin. După clopotul de după-amiază, când echipele se întorceau de la câmp, începea viața comunității. Familiile erau împreună și toți stăteau afară cât mai era lumină, pentru că în cabane nu era nici loc destul și nici aer. De la bucătăria casei mari li se aducea supa cu un cărucior, oamenii aduceau legume, ouă și, dacă era ceva de sărbătorit, găini sau iepuri. Mereu era ceva de făcut: gătit, cusut, udat grădina, reparat un acoperiș. Doar dacă ploua sau era prea frig femeile se adunau să stea de vorbă, iar bărbații jucau pietre sau cântau la banjo. Fetele se pieptăneau unele pe altele, copiii zburdau prin preajmă, se formau grupuri unde se spuneau povești. Preferate erau cele despre Bras Coupé, un negru ciung uriaș care bântuia prin mlaștini și scăpase de moarte de sute de ori.

Exista o ierarhizare bine stabilită în această comunitate. Cei mai apreciați erau vânătorii pe care Murphy îi trimitea să facă rost de carne – cerbi, păsări și porci mistreți – pentru supa comună. În vârful ierarhiei erau meseriașii precum fierarii sau dulgherii, cel mai prost plasați erau nou-veniții. Bunicile erau cele care porunceau, însă autoritatea supremă o avea predicatorul, un om de vreo cincizeci de ani, atât de negru că bătea în albastru, mai mare peste catări, boi și cai de povară. Conducea cântările religioase cu un minunat glas de bariton, cita parabole ale unor sfinți inventați de el și arbitra conflictele care trebuiau să rămână în sânul comunității. Vătafii, sclavi și ei și trăind printre ceilalți, nu prea aveau prieteni. Servitorii din casă veneau și ei în vizită, dar nu erau iubiți pentru că-și dădeau aere, mâncau mai bine, erau mai bine îmbrăcați și puteau fi spionii stăpânilor. Tété a fost primită cu un respect precaut, căci se aflase că răsucise plodul din burta mamei. Fusese un miracol la care și-au dat mâna Erzuli și Ramón cel nenăscut, a spus ea, explicație care i-a mulțumit pe toți, chiar și pe Owen Murphy, care nici nu auzise de Erzuli, credea c-o fi vreo sfântă catolică.

În orele de odihnă vătafii îi lăseau pe sclavi în pace, nici gând de patrulare înarmate și dulăi lătrători și fioroși, niciun Prosper Cambray pândind cu biciul în mână o sclavă de unsprezece ani pe care s-o ducă în hamac. După cină, Murphy și fiul său Brandon mai făceau o ultimă inspecție, după care se retrăgeau și ei în sânul familiei la masă și rugăciune. Owen Murphy se făcea că plouă dacă simțea după miezul nopții miros de carne friptă, semn că cineva ieșise să vâneze oposumi pe întuneric. Atâta timp cât omul se prezenta punctual la lucru, nu era cazul să ia măsuri.

Ca pretutindenii, sclavii nemulțumiți stricau uneltele, provocau incendii și chinuiau animalele, dar era vorba de cazuri izolate. Alții se îmbătau, tot timpul se cerea câte unul la spital prefăcându-se bolnav ca să se odihnească. Bolnavii adevărați aveau încredere în lecurile tradiționale: felii de

cartof pe locul dureros, grăsime de caiman pentru oasele cu artrită, fiertură de ghimpe pentru viermii intestinali, rădăcini indiene pentru colici. Degeaba a încercat Tété să le propună metode învățate de la Tante Rose: nimeni nu voia să facă experimente pe propria piele.

A mai constatat că foarte puțini aveau obsesia fugii, ca în Saint-Domingue, iar dacă plecau se întorceau după două-trei zile, epuizați de mersul prin mlaștini sau prinși de cei care păzeau drumurile. Primeau o bătaie și se reintegrău în comunitate destul de umiliți, căci nimeni nu-i lăuda pentru asta și n-avea chef de probleme. Predicatorii ambulănți și Owen Murphy propovăduiau virtutea resemnării, a cărei răsplată era în ceruri, unde toate sufletele erau deopotrivă de fericite. Tété vedea aici o hibă: ar fi fost mai bine ca fericirea să fie distribuită în mod egal aici, pe pământ, nu în cer, dar nu i-a împărtășit acest gând lui Leanne pentru același motiv pentru care se ducea la slujbă, ca să n-o jignească. N-avea încredere în religia stăpânilor. Voodoo-ul pe care-l practica în felul ei era și el fatalist, dar măcar putea simți puterea divină atunci când era încălecată de *loas*.

Până să ajungă aici nici nu-și dăduse seama cât de solitară îi fusese viața, doar cu iubirea pentru Maurice și Rosette, fără nimeni cu care să împartă amintiri și visuri. S-a obișnuit repede cu comunitatea de aici, doar dorul de copii o chinuia. Dormind singuri, speriați... I se rupea sufletul.

— Owen o să-ți aducă vești de la fiică-ta când se va duce la New Orleans, i-a promis Leanne.

— Și când pleacă, doamnă?

— Când o să-l cheme patronul, Tété. Un drum la oraș costă, iar noi economisim fiecare bănuț.

Visau să cumpere pământ și să-l lucreze împreună cu băieții lor, ca mulți emigranți, ca unii mulatri sau negri liberi. Puține plantații erau atât de întinse precum cea a lui Valmorain; în general, era vorba de câmpuri de mărime mijlocie sau mică, cultivate de familii modeste; iar dacă aveau și ceva sclavi, aceștia trăiau la fel ca stăpânii lor.

Leanne ajunsese în America în brațele părinților, care se angajaseră pe o plantație pentru zece ani, ca să plătească prețul călătoriei pe mare din Irlanda, deci tot un fel de sclavie, i-a povestit ea lui Tété.

— Știi că există și sclavi albi? Valorează mai puțin decât negrii, căci nu sunt atât de puternici. Dar pentru femeile albe se plătește mai bine – știi bine la ce sunt folosite.

— N-am văzut niciodată sclavi albi, doamnă.

— În Barbados sunt o grămadă, chiar și aici.

Părinții Leannei nu știau că patronii aveau să le socotească orice bucățică de pâine și aveau să le adauge toate zilele nemuncite, chiar dacă acestea erau din vina timpului nefavorabil, astfel că datoria a crescut în loc să scadă.

— Tata a murit după doisprezece ani de muncă forțată, mama și eu am mai trudit câțiva ani, dar Dumnezeu ni l-a trimis pe Owen, care s-a îndrăgostit de mine și ne-a răscumpărat cu economiile lui. Așa ne-am recăpătat libertatea mama și cu mine.

— Nu mi-aș fi putut închipui în ruptul capului că ați fost sclavă, doamnă, a spus Tété, mișcată.

— Mama era bolnavă și a murit la puțin timp după aceea, dar a apucat să mă vadă liberă. Știu ce înseamnă sclavia... Pierzi totul, speranța, demnitatea, credința...

— Și domnul Murphy... s-a bâlbâit Tété, neștiind cum să-și formuleze întrebarea.

— Bărbatul meu e un om bun, încearcă să le facă viața mai ușoară oamenilor. Nu-i place sclavia. Când o să avem pământul nostru, o să-l lucrăm doar cu copiii noștri. Vom pleca în nord, acolo e mai ușor.

— Vă urez succes, doamnă Murphy, dar să știți că dacă plecați o să fiți regretați amarnic...

Căpitanul La Liberté

Doctorul Parmentier a venit la New Orleans la începutul anului 1800, la trei luni după ce Napoleon Bonaparte se

proclamase Prim Consul al Franței. Doctorul părăsise Saint-Domingue în 1794, după ce rebelii ucisese mai bine de o mie de civili albi, printre aceștia și cunoscuți de-ai săi; acest măcel și certitudinea că nu mai putea trăi fără Adèle și copiii lui l-au determinat să plece. După ce-și trimisese familia în Cuba continuase să lucreze la spitalul din Le Cap cu speranța irațională că furtuna revoluționară avea să se potolească și ai săi vor putea reveni. Scăpase de razii, conspirații, atacuri și măceluri pentru că era unul dintre puținii medici rămași și pentru că Toussaint Louverture, care respecta această profesie ca pe nicio alta, îi oferise protecția sa. Protecție care era mai curând un ordin disimulat de arestare, pe care Parmentier reușise să-l încalce cu complicitatea secretă a unui ofițer apropiat de Toussaint, omul său de încredere, căpitanul La Liberté. Deși tânăr – abia făcuse douăzeci de ani – căpitanul dăduse dovezi de loialitate absolută, stătuse zi și nopți alături de general ani în șir, drept care acela îl dădea ca exemplu de luptător adevărat, îndrăzneț și precaut. Căci eroii acestui război îndelungat nu vor fi imprudenții care sfidează moartea, obișnuia să spună Toussaint, ci oameni precum La Liberté, care doresc să trăiască. Îi încredința misiunile cele mai delicate, pentru că era discret, dar și cele mai îndrăznețe, pentru că avea sânge rece. Când intrase sub ordinele lui, căpitanul era un adolescent, venise îmbrăcat ca vai de el, iar singura sa avere erau iuțeala picioarelor, un cuțit de tăiat trestia pe care-l ascuțise ca un brici și numele dat de tatăl său în Africa. Toussaint l-a înălțat la grad de căpitan după ce tânărul îi salvase pentru a treia oară viața, într-o ambuscadă pusă la cale de alt șef rebel lângă Limbé în care pierise fratele său Jean-Pierre. Răzbunarea lui Toussaint a fost imediată și definitivă: tabăra trădătorului a fost rasă de pe fața pământului. În dimineața următoare, în timp ce supraviețuitorii săpau gropi și femeile adunau leșurile ca să nu le mănânce vulturii hoitari, Toussaint l-a întrebat pe băiat de ce lupta.

— Pentru ceea ce luptăm cu toții, domnule general, pentru libertate.

— Păi o avem deja, sclavia a fost abolită. Dar o putem pierde în orice clipă.

— Asta doar dacă ne trădăm unii pe alții. Dacă ne ținem uniți suntem mai puternici.

— Drumul libertății e întortocheat, fiule. Uneori parcă dăm înapoi, facem compromisuri, pierdem din vedere principiile revoluției... a murmurat generalul, ațintind asupra sa o privire ca de pumnal.

— Eram de față când căpeteniile le-au propus albilor întoarcerea în sclavie a negrilor în schimbul libertății pentru ei, familiile lor și câțiva ofițeri, răspunsese băiatul, conștient că replica sa putea fi interpretată ca un reproș sau o provocare.

— În strategia unui război prea puține lucruri sunt limpezi, ne mișcăm printre umbre. Uneori e nevoie să negociezi, sunase răspunsul imperturbabil al lui Toussaint.

— Da, domnule general, dar nu cu prețul ăsta. Niciunul din soldații domniei voastre nu va redeveni sclav, mai bine murim.

— Asta zic și eu, fiule.

— Îmi pare rău că v-a murit fratele...

— Țineam foarte mult unul la altul, dar cauza comună trece înaintea vieții personale. Ești un soldat bun, băiete. Te fac căpitan. Vrei să-ți alegi un nume?

— La Liberté, domnule general, răspunsese acela fără să stea pe gânduri, luând poziția de drepti conform disciplinei militare pe care trupele lui Toussaint o copiaseră de la francezi.

— Bine. De azi înainte vei fi Gambo La Liberté.

Căpitanul La Liberté s-a hotărât să-l ajute pe doctorul Parmentier să părăsească pe furiș insula cumpănind atent datoria față de Toussaint și pe cea de recunoștință față de medic. Recunoștința a înclinat talgerul balanței. Albiile plecau de cum făceau rost de un pașaport și de bani. Majoritatea

femeilor și copiilor plecaseră în alte insule sau în Statele Unite, dar bărbaților le era mult mai greu să obțină pașaportul, pentru că Toussaint avea nevoie de ei ca să lupte sau să conducă plantațiile. Colonia era aproape paralizată, era lipsă de meșteșugari, agricultori, negustori, funcționari și meseriași de toată mâna, în schimb găseai din belșug bandiți și curtezane, care supraviețuiau în orice împrejurare. Gambo La Liberté îi datora discretului doctor o mână a generalului Toussaint și propria sa viață. După plecarea măicuțelor, Parmentier ținea spitalul militar cu câteva infirmiere pe care le formase chiar el. Era singurul medic și singurul alb din acel spital.

În asaltul asupra fortului Belair un glonț îi strivise degetele lui Toussaint, o rană dificilă și murdară; soluția la îndemână ar fi fost amputarea mâinii, dar generalul dorea ca asta să fie chiar ultima soluție. Din experiența sa de „doctor de frunze”, Toussaint prefera să-și păstreze pacienții întregi în măsura posibilului. Așa că-și bandajase mâna într-o cataplasma de ierburi, încălecase pe faimosul Bel Argent și Gambo La Liberté îl dusesese în galop la spitalul din Le Cap. Parmentier cercetase rana uimit că, deși netratată și plină de praful drumului, nu se infectase. Ceruse o jumătate de litru de rom ca să amețească pacientul și două ordonanțe ca să-l țină, dar Toussaint a refuzat ajutorul. Era abstinent și nu permitea nimănui să-l atingă, cu excepția familiei. Astfel că Parmentier a purces la dureroasa sarcină de a curăța rana și a pune oasele la loc sub privirea atentă a generalului care strângea între dinți o fâșie de piele. După ce-a fost bandajat și brațul i-a fost pus în atelă, Toussaint a scuipat pielea făcută bucățele, i-a mulțumit politicos și l-a rugat să se ocupe de căpitan. Abia atunci doctorul s-a uitat la cel care-l adusese pe general la spital: sprijinea peretele, abia suflând, stând într-o baltă de sânge.

Gambo a fost cu un picior în groapă de două ori în cele cinci săptămâni cât a stat la spital; de fiecare dată deschidea ochii zâmbitor și amintindu-și precis ce văzuse în paradisul

din Guineea, unde era așteptat de tatăl său, muzica nu se oprea, copacii se îndoiau de prea-plinul fructelor, legumele creșteau singure, peștii săreau din apă și puteai să-i prinzi cu mâna și toți erau liberi: insula de sub mare. Pierduse mult sânge din cele trei găuri de glonț, două în coapsă, una în piept. Parmentier i-a stat alături zi și noapte, luptând cu moartea fără să se dea bătut, căci omul îi căzuse drag – era extraordinar de curajos, așa cum i-ar fi plăcut și lui să fie.

— Cred că te-am mai văzut undeva, căpitane, i-a spus într-o zi.

— Aha, deci nu faceți parte dintre albi care nu sunt în stare să deosebească un negru de altul, a râs Gambo.

— În meseria mea culoarea pielii n-are importanță, cu toții sângerăm la fel, dar trebuie să știi că uneori mai greu mi-e să deosebesc un alb de altul...

— Aveți memorie bună, doctore. Pesemne că m-ați văzut pe plantația Saint-Lazare, o ajutam pe bucătăreasă.

— Nu te țin minte, dar figura îmi e familiară. Pe atunci veneam la prietenul meu Valmorain și la Tante Rose, tămăduitoarea. Cred că ea a plecat înainte ca rebelii să atace plantația; n-am mai văzut-o, dar mă gândesc tot timpul la ea. Până s-o cunosc, cred că ți-aș fi amputat piciorul, căpitane, după care aș fi încercat să te vindec luându-ți sânge. Te-aș fi omorât pe loc și cu cele mai bune intenții. Dacă trăiești e grație metodelor învățate de la ea. Mai știi ceva de ea?

— E „doctor de frunze” și *mambo*. Am văzut-o adesea, chiar și generalul Toussaint îi cere sfatul. Merge dintr-o tabără în alta, vindecă și dă sfaturi. Dar, doctore, știți ceva de Zărité?

— Cine?

— O sclavă a albului Valmorain. I se spunea Tété.

— A, da, o știu. A plecat cu stăpânul ei după incendiul din Le Cap, cred că în Cuba.

— Nu mai e sclavă, are o hârtie semnată și pecetluită care-i redă libertatea.

— Da, Tété mi-a arătat-o, dar când au plecat încă nu se legalizase, l-a lămurit doctorul.

În cele cinci săptămâni Toussaint Louverture întreba adesea de căpitan și de fiecare dată răspunsul lui Parmentier era același: „Dacă-l vreți înapoi, eu vi-l dau, dar mai bine să nu mă grăbiți”. Infirmierele erau amorezate de La Liberté și, de cum starea acestuia s-a mai ameliorat, se strecurau pe rând noaptea în patul lui, urcându-se cu grijă peste el ca să nu-i facă rău și administrându-i în doze măsurate cel mai bun remediu împotriva anemiei, în timp ce omul șoptea numele lui Zarité. Parmentier era la curent, dar își spunea că, dacă rănitul se însănătoșea astfel, n-aveau decât să-l iubească mai departe. În cele din urmă Gambo s-a făcut destul de bine ca să se urce în șa, să-și atârne pușca de umăr și să se întoarcă la general.

— Multe mulțumiri, doctore, nu credeam să ajung să cunosc un alb cumsecade, i-a spus la plecare.

— Iar eu nu credeam să ajung să cunosc un negru recunoscător, a surâs doctorul.

— Nu uit niciodată o favoare și nicio jignire. Sper să vă pot răsplăti pentru tot ce-ați făcut pentru mine, contați pe asta.

— O poți face chiar acum, căpitane, dacă vrei. Vreau să mă duc să-mi văd familia în Cuba și știi că e aproape cu neputință să pleci de aici...

Unsprezece zile mai târziu, o barcă pescărească îl ducea pe doctorul Parmentier pe o noapte fără lună la o fregată ancorată în afara portului. Căpitanul Gambo La Liberté îi făcuse rost de un permis de liberă trecere și de bilet, una din puținele acțiuni făcute fără știrea lui Toussaint Louverture în decursul strălucitei sale cariere militare. Condiția a fost ca, dacă o va revedea pe Tété, să-i transmită din partea lui următorul mesaj: „Menirea mea e războiul, nu dragostea; să nu mă aștepte, căci eu deja am uitat-o”. Parmentier a zâmbit auzind mesajul contradictoriu.

Vânturi potrivnice au purtat fregata pe care călătoreau medicul împreună cu alți refugiați francezi spre Jamaica,

unde nu li s-a dat voie să debarce; după multe ocoluri printre curenții înșelători din Caraibe, ocolind taifunuri și corăbii ale piraților, au ajuns la Santiago de Cuba. De acolo doctorul a mers la Havana s-o caute pe Adèle. De când nu se văzuseră nu putuse să-i trimită bani și se temea să nu-și găsească familia în mizerie. Avea o adresă, însă trimisă printr-o scrisoare cu multe luni înainte; a ajuns într-un cartier modest, dar decent, pe o stradă pietruită cu case de meseriași: curelari, peruchieri, cizmari, tâmplari, zugravi și bucătăreșe care își vindeau mâncarea făcută în curtea casei pe străzi. Negrese trupeșe și majestuoase, în straie scrobite și cu *tignons* în culori strălucitoare pe cap, răspândind aromă de mirodenii și de dulciuri, ieșeau cumpănindu-și coșurile și tăvile pline de feluri apetisante și prăjituri, într-un alai de plozi și câini. Casele nu aveau număr, dar Parmentier ținea minte descrierea și n-a fost greu s-o găsească: spoită în albastru-cobalt, cu acoperiș de olane roșii, cu o ușă și două ferestre în fața cărora creșteau begonii. O tăbliță prinsă pe fațadă anunța în spaniolă cu litere mari: „*Madame Adèle, moda de la Paris*”. A bătut cu inima bubuind, a auzit un câine lătrând, pași grăbiți, s-a deschis ușa și a dat ochii cu fiica cea mică, cu o palmă mai înaltă decât și-o amintea. Fetita a scos un țipăt și i-a sărit de gât, nebună de fericire; după câteva clipe era înconjurat de restul familiei, în timp ce pe el îl lăsau genunchii de oboseală și iubire. Se temuse că n-avea să-i mai vadă nicicând.

Refugiați

Adèle nu se schimbase mai deloc în anul și jumătate de când părăsise Saint-Domingue, ba chiar purta aceeași rochie cu care plecase. Își câștiga traiul cosând, așa cum făcuse dintotdeauna, banii abia-i ajungeau pentru chirie și mâncarea copiilor, dar nu-i stătea în fire să se vaiete pentru ce-i lipsea, dimpotrivă, era recunoscătoare pentru puținul pe care-l avea. Se adaptase, cu copii cu tot, printre numeroșii negri liberi din oraș și în curând făcuse rost de o clientelă

fidelă. Era tare pricepută la cusut, dar habar nu avea de modă. Modelele le crea Violette Boisier. Cele două împărtășeau acea intimitate care leagă în exil persoanele care nu stau să se uite în urmă la locul de unde au plecat.

Violette se instalase cu Loula într-o casă modestă dintr-un cartier locuit de albi și mulatri, cu câteva clase peste cel al lui Adèle, asta grație prestaței proprii și banilor economisiți în Saint-Domingue. O eliberase pe Loula – împotriva voinței femeii – și pe Jean-Martin îl plasase intern la o școală ținută de preoți ca să primească cea mai bună educație posibilă. Căci avea planuri mari cu el. La opt ani, băiatul mulatru cu pielea precum bronzul avea niște trăsături și niște mișcări atât de armonioase, încât ai fi zis că e fată, doar că era tuns foarte scurt. Nimeni – iar el nici atât – nu bănuia că era adoptat; acesta era un secret păstrat sub pecetea tainei de către Violette și Loula.

Odată fiul ajuns în siguranță în paza călugărilor, Violette și-a întins plasele pentru a intra în relații cu oamenii înstăriți care puteau să-i ușureze viața la Havana. Se mișca mai cu seamă printre francezi, căci spaniolii și cubanezii nu-i vedeau cu ochi buni pe refugiații care invadaseră insula în ultimii ani. *Les grands blancs*, care veneau plini de bani, se mutau în cele din urmă în provincie, unde exista pământ din belșug pentru a cultiva cafea sau trestie de zahăr, dar ceilalți rămâneau la oraș, trăind din rente sau din sclavii pe care-i închiriau, din muncă sau negoț – nu musai legale – în timp ce gazetele vituperau împotriva concurenței neloiale a străinilor, care amenința stabilitatea Cubei.

Violette n-avea nevoie să presteze munci prost plătite, ca atâția compatrioți, numai că viața era scumpă și trebuia să fie atentă cu economiile ei. Nu mai avea nici vârsta și nici dorința de a se întoarce la vechea ei profesie. Loula o sfătuia să facă rost de un bărbat cu bani, dar ea continua să-l iubească pe Étienne Relais și nu voia un tată vitreg pentru Jean-Martin. Își cultivase de o viață arta de a arăta bine, astfel că în curând avea un grup de prietene cărora le vindea

loțiuni de frumusețe preparate de Loula și rochii cusute de Adèle; așa își câștiga traiul. Cele două femei i-au devenit prietene bune, surorile pe care nu le avusese. Cu ele își lua cafeluța duminica, în papuci sub umbrarul din curte, făcând planuri și socoteli.

— Va trebui să-i spun lui *madame* Relais că i-a murit soțul, îi spusese doctorul Parmentier lui Adèle după ce aflase vestea.

— Nu e nevoie, știe.

— Cum se poate?

— Pentru că i-a plesnit opalul de la inel, a răspuns ea, servindu-i a doua porție de orez cu banane prăjite și friptură împănată.

Doctorul Parmentier, care în nopțile lui solitare își propusese s-o răsplătească pe Adèle pentru iubirea ei necondiționată și mereu în umbră în care o ținuse cu anii, a repetat la Havana viața dublă pe care o dusesse la Le Cap: s-a instalat într-o casă separată, ținându-și familia ascunsă de ochii lumii. A devenit unul dintre medicii cei mai căutați de către refugiați, dar în societatea creolă de sus n-a pătruns. Era singurul în stare să vindece holera doar cu apă, supă și ceai, singurul suficient de cinstit să spună că nu exista leac pentru sifilis și vărsatul negru, singurul capabil să facă să nu se infecteze rănile și o mușcătură de scorpion să nu se termine la cimitir. Inconvenientul era că se ocupa de pacienți de toate culorile, fără deosebire. Clientela albă îl suporta pentru că în exil deosebirile firești tind să se șteargă și nu se afla în situația de a cere exclusivitate, însă nu i-ar fi iertat o nevastă și o progenitură cu sânge amestecat. Așa i-a spus el lui Adèle, deși femeia nu i-a cerut niciun fel de explicații.

Așa că Parmentier a închiriat o casă cu etaj într-un cartier de albi, jos era cabinetul, sus era locuința. Nimeni nu știa că-și petrecea nopțile la câteva cvartale mai încolo, într-o căsuță albastru-cobalt. Pe Violette Boisier o vedea duminicile acasă la Adèle. Femeia avea treizeci și șase de ani pe care și-i purta bine și în comunitatea emigranților se bucura de

reputația unei văduve virtuose. Dacă vreunul credea a recunoaște în ea o celebră *cocotte* din Le Cap, lepăda pe dată îndoiala ca pe un lucru imposibil. Violette purta și acum inelul cu opalul plesnit și nu trecea o zi în care să nu se gândească la Étienne Relais.

Niciunul dintre ei nu s-a adaptat în Cuba, după câțiva ani erau la fel de străini ca în prima zi, cu circumstanța agravantă că resentimentul cubanezilor față de refugiați se exacerbase, căci numărul acelorora sporea și-acum nu mai era vorba de *grands blancs* plini de parale, ci de oameni sărăciți care se înghesuiau în cartiere în care delictele și bolile înfloreau. Nimeni nu-i voia. Autoritățile spaniole îi șicanau cu tot felul de opreliști legale, sperând să-i determine să-și ia câmpii.

Un decret al guvernului a anulat licențele profesionale care nu fuseseră obținute în Spania; Parmentier s-a văzut nevoit să practice medicina în mod ilegal. Nu-i folosea la nimic sigiliul regal al Franței de pe pergamentul diplomei, putea îngriji doar sclavii și sărăntocii, iar de la aceștia nu prea vedea vreo răsplată. Alt inconvenient era că nu învățase nici boabă de spaniolă, spre deosebire de ai săi, care o turuiau cu accent cubanez.

În ceea ce o privește, Violette Boisier sfârșise prin a pleca urechea la insistențele Loulei și era pe punctul de a se mărita cu patronul unui hotel, un galician sexagenar, bogat și bolnăvicios, ideal din punctul de vedere al Loulei, căci putea da colțul destul de repede, de moarte bună sau cu un pic de ajutor din partea ei, și să le lase aranjate. Hotelierul, zăpăcit de amorul acesta târziu, nici n-a luat în seamă zvonurile cum că Violette n-ar fi fost albă, nici nu-i păsa. Nu tânjise niciodată după cineva ca după această faptură voluptuoasă, iar când în cele din urmă a ținut-o în brațe și-a dat seama că-i trezea o duioșie de bunic, lucru care ei îi convenea de minune, căci amintirea lui Étienne Relais nu avea de suferit. Omul i-a dat bani să cheltuiască precum o sultană dacă avea chef, un singur lucru a uitat să-i spună,

că era însurat. Nevastă-sa rămăsese în Spania împreună cu singurul lor fiu, preot dominican, și zău dacă se gândeau la omul pe care nu-l mai văzuseră de douăzeci și șapte de ani. Și mama, și fiul erau convinși că trăia în păcat de moarte, tăvălindu-se cu muieri cu fundul mare din depravatele colonii tropicale, dar atâta vreme cât le trimitea regulat bani nu-și făceau probleme cu sufletul lui. Hotelierul credea că familia sa n-avea să prindă de veste că se însurase cu văduva Relais, și lucrurile chiar așa ar fi stat dacă un avocat lacom n-ar fi aflat situația și n-ar fi vrut să-l șantajeze. Și-a dat seama că n-are cum cumpăra tăcerea tipului: șantajul s-ar fi repetat la nesfârșit. A avut loc un schimb de scrisori și după câteva luni fiul cel călugărit se înființa pe neașteptate să-și salveze tatăl din ghearele Satanei și moștenirea din cele ale amantei. La sfaturile lui Parmentier, Violette a renunțat la măritiș, dar tot îi mai făcea câte o vizită amorezului, ca să nu moară de dorul ei.

A fost anul în care Jean-Martin împlinea treisprezece ani; de cinci o ținea una și bună: că voia să urmeze cariera militară în Franța, la fel ca tatăl său. Orgolios și încăpățânat ca de obicei, nici n-a vrut să audă argumentele lui Violette, care nu dorea să se despartă de el și detesta armata, unde un băiat atât de frumușel ca el ar fi sfârșit prin a fi sodomizat de un sergent. Insistențele lui Jean-Martin au fost imbatabile, mama a cedat până la urmă. L-a trimis în Franța profitând de prietenia ei cu un căpitan de corabie pe care-l cunoscuse în Le Cap. Acolo a fost primit de un frate al lui Étienne Relais, și el militar, care l-a înscris la școala de cadeți de la Paris la care se formaseră toți bărbații familiei. Știa că fratele lui se căsătorise cu o antiliană și nu s-a uitat la culoarea băiatului; n-avea să fie singurul cu sânge amestecat din Academie.

Dat fiind că situația din Cuba devenea tot mai grea pentru refugiați, doctorul Parmentier s-a gândit să-și încerce norocul în New Orleans și, dacă lucrurile mergeau bine, să-și aducă și familia. Dar atunci Adèle s-a făcut auzită pentru

prima dată în cei optsprezece ani de când erau împreună: ori plecau toți, ori nu pleca nimeni. Era de acord să stea ascunsă și pe mai departe, ca un păcat al bărbatului pe care-l iubea, dar familia nu mai trebuia să se rupă. I-a propus să plece pe aceeași corabie – ea și copiii la clasa a treia – și să debarce separat, ca să nu fie văzuți împreună. Tot ea a făcut rost de pașapoarte după ce a mituit autoritățile respective, după cum era tipicul, și a dovedit că era liberă și își întreținea copiii muncind. Nu pleca la New Orleans ca să cerșească, l-a informat pe consul cu glasul ei dulce, ci să coasă rochii.

Aflând Violette Boisier că prietenii ei aveau de gând să emigreze pentru a doua oară, a apucat-o o criză de furie și plânsete ca în tinerețe, ceva ce nu mai pățise de mulți ani. Se simțea trădată de Adèle.

— Cum poți să te duci după unul care nu te recunoaște ca mamă a copiilor săi?

— Mă iubește așa cum poate, a răspuns femeia deloc ofuscată.

— I-a învățat pe copii să se prefacă în public că nu-l cunosc!

— Dar are grijă de ei, îi educă și îi iubește mult. Viața mea e legată de a lui, Violette, n-o să ne mai despărțim niciodată.

— Și eu? Ce-o să mă fac singură aici?

— Ai putea să vii cu noi... a sugerat prietena ei.

Ideea i s-a părut minunată lui Violette. Auzise că la New Orleans trăia o înfloritoare și prosperă societate de oameni de culoare liberi. S-a sfătuit pe dată cu Loula și au ajuns la concluzia că nimic nu le mai ținea în Cuba. New Orleans avea că fie ultima șansă de a prinde rădăcini și a face planuri pentru bătrânețe.

Toulouse Valmorain, care în acești șase ani rămăsese în legătură cu Parmentier printr-o corespondență sporadică, i-a oferit ajutorul și ospitalitatea, prevenindu-l însă că la New Orleans erau mai mulți medici decât brutari, deci competiția avea să fie strânsă. Din fericire, licența regală din Franța era

recunoscută în Louisiana. „Iar aici nu va trebui să știi spaniola, doctore dragă, pentru că se vorbește franceza”, mai spunea în scrisoare. Astfel că Parmentier a coborât de pe corabie direct în brațele prietenului său care-l aștepta pe chei. Nu se mai văzuseră din 1793. Valmorain nu-l ținea minte atât de pricâjit și de plâpând, nici Parmentier, atât de trupeș. Valmorain afișa acum un aer mulțumit, nu mai rămăsese nimic din omul chinuit cu care purta interminabile discuții filosofice și politice în Saint-Domingue.

În timp ce restul pasagerilor debarca, cei doi așteptau bagajele. Valmorain nici nu s-a uitat la Adèle, o mulatră cu doi băieți și o fetiță, care căuta să închirieze un căruț pentru bagajele ei, în schimb privirile i-au fost atrase de o femeie în ținută de călătorie elegantă de culoare roșcată, cu pălărie, geantă și mănuși asortate, atât de frumoasă, că era cu neputință să n-o distingi în mulțime. A recunoscut-o imediat, deși era ultimul loc în care s-ar fi așteptat să o revadă vreodată. „*Monsieur* Valmorain, ce surpriză!” a exclamat Violette Boisier întinzându-i o mână înmănușată, dar el a luat-o de umeri și a pupat-o de trei ori pe obraz, în stil franțuzesc, constatând cu plăcere că se schimbase prea puțin și că vârsta o făcuse și mai ispititoare. Violette i-a povestit pe scurt că rămăsese văduvă și că Jean-Martin era la studii în Franța. Valmorain nu mai ținea minte cine o fi fost acest Jean-Martin, dar aflând că venise singură l-au asaltat dorințele din tinerețe. „Sper să-mi faci onoarea de a mă primi în vizită”, i-a spus la despărțire pe tonul acela intim pe care nu-l mai folosise cu ea de mai bine de zece ani. Exact atunci s-a înființat și Loula, care bombănea către doi hamali care le cărau cuferele. „Regula nu s-a schimbat, ca să fiți primit de *madame* va trebui să stați la coadă”, i-a trântit ea în față, făcându-și loc cu cotul.

Adèle a închiriat o locuință pe strada Rampart, locuită de mulatre libere, îndeobște întreținute de un protector alb prin tradiționalul sistem al „plasamentului”, inițiat încă de la începuturile coloniei, când nu era deloc ușor să convingi o

tână ră europeană să urmeze un bărbat în ținuturile astea sălbatice. Existau cam două mii de aranjamente de acest fel în tot orașul. Locuința lui Adèle semăna cu celelalte case de pe stradă, era mică, plăcută, bine aerisită și cu o curte interioară în partea din spate, cu pereții îmbrăcați în bougainvillea. Doctorul Parmentier avea un apartament câteva străzi mai încolo, unde-și instalase cabinetul, dar timpul liber și-l petrecea cu familia, mult mai la vedere decât la Le Cap sau la Havana. Singura ciudățenie era vârsta participanților: „plasamentul” era un aranjament între albi și mulatre de cincisprezece ani, în vreme ce doctorul Parmentier mergea pe șaiszeci, iar Adèle părea să fie bunica vecinilor ei.

Violette și Loula au găsit o casă mare pe strada Chartres. Le-a fost de ajuns să dea o tură prin Piața Mare, să se plimbe pe dig sau prin fața bisericii părintelui Antoine la ora prânzului pentru a-și da seama de vanitatea femeiască. Albele reușiseră să impună o lege prin care femeilor de culoare li se interzicea să poarte pălărie, bijuterii sau rochii prea fătoase; pedeapsa era biciuirea. Drept urmare, mulatrele își legau pe cap *tignon*-ul cu atâta grație, încât depășea ca finețe cele mai scumpe pălării de la Paris, își etalau un decolteu atât de tentant, încât orice bijuterie ar fi fost de-a dreptul de prisos, și pășeau atât de grațios, încât, prin comparație, albele parcă erau niște spălătorese. Violette și Loula au socotit rapid cât puteau scoate din vânzarea loțiunilor de frumusețe, mai ales crema din bale de melc și perle pisate și dizolvate în zeamă de lămâie, pentru albirea tenului.

Colegiul din Boston

Lovitura de bici primită de la Maurice n-a împiedicat-o pe Hortense Guizot să se ducă la faimosul bal dat de Marigny, căci a acoperit locul cu voalul subțire și lung până în pământ, care disimula acele cu care era prinsă rochia la spate, dar i-a rămas o urmă vineție preț de mai multe

săptămâni. Cu această vânătăie l-a convins pe Valmorain să-și trimită fiul la Boston. Și mai avea un argument: de la nașterea Mariei-Hortense avusese o singură dată ciclu, era deci din nou însărcinată și trebuia să-și menajeze nervii, așa că era mai bine ca băiatul să plece o vreme. Fertilitatea ei nu era ceva miraculos, cum dădea de înțeles printre amicele sale; adevărul e că la două săptămâni după naștere se zbânțuia cu bărbatu-său la fel de voios ca în luna de miere. De data asta avea să fie un băiat, era convinsă, merit a duce mai departe numele și dinastia familiei. Nimeni n-a îndrăznit să-i aducă aminte că exista deja Maurice Valmorain.

Maurice a urât școala din Boston încă din clipa când i-a trecut pragul și ușile duble din lemn gros s-au închis în spatele lui. Iar sentimentul de neplăcere nu l-a părăsit decât în al treilea an, când a avut parte de un dascăl excepțional. Ajunsese la Boston în plină iarnă, sub o burniță înghețată, pomenindu-se într-o lume absolut cenușie, cu cerul acoperit, străzile pline de polei, mărginite de niște copaci scheletici în ale căror ramuri golașe adăstau țepene de frig niște păsări mari. Acum vedea el ce însemna frigul adevărat. Iarna nu se mai lăsa dusă, îl dureau oasele, avea urechile albastre de frig și mâinile roșii de degerături, nu-și scotea paltonul nici când dormea și pândea pe cer cea mai mică rază de soare. În colțul dormitorului era o sobă cu cărbuni, dar se aprindea doar două ore seara, pentru ca băieții să-și poată usca ciorapii. Cearsăfurile erau reci, pereții aveau pete verzui, iar ca să se spele dimineța trebuiau mai întâi să spargă pojghița de gheață din lighean.

Băieții, gălăgioși și zurbagii, îmbrăcați în niște uniforme la fel de cenușii ca peisajul, vorbeau o limbă pe care Maurice abia reușea s-o descifreze grație tutorelui Gaspard Séverin, care cunoștea câteva cuvinte englezești, iar restul îl improviza cu ajutorul dicționarului. Au trecut luni până să poată răspunde întrebărilor profesorilor și un an până să poată pricepe bancurile colegilor americani, care îl porecliseră „frantuzoiul” și-l martirizau cu suplicii

ingenioase. Originalele noțiuni de pugilism ale unchiului Sancho i-au fost de folos ca să se apere de dușmani lovind la boașe, practicarea scrimei l-a ajutat să iasă victorios la concursurile inițiate de directorul școlii, care făcea pariuri cu profesorii, iar la urmă îl pedepsea pe cel care pierduse.

Mâncarea îndeplinea scopul pur didactic de călire a temperamentului. Căci cine era în stare să înghită ficat fiert sau găuri de pui cu resturi de pene pe ele și cu garnitură de conopidă și orez afumat putea lua în piept toate întâmplările vieții, inclusiv războiul, pentru care americanii se pregăteau mereu. Maurice, obișnuit cu bucătăria rafinată a lui Célestine, a postit precum un fachir treisprezece zile la rând, fără ca nimănui să-i pese nici cât negru sub unghie, dar după ce-a leșinat de foame n-a avut încotro și a devorat ce i se punea în farfurie.

Disciplina era pe cât de drastică, pe atât de absurdă. Bieții de ei trebuiau să sară din așternut la crăpatul zorilor, să se dezmeticească cu apă rece ca gheața, să alerge trei ture prin curte alunecând peste băltoace ca să se încălzească – dacă furnicăturile din mâini se puteau numi căldură – apoi să studieze latinește preț de două ceasuri până la micul dejun compus din cacao, pâine uscată și terci de ovăz plin de cocoloașe; urmau orele de clasă și sportul, de la care Maurice era scutit. La sfârșitul zilei, când victimele picau de oboseală, mai suportau o oră sau două de discurs moralizator. Calvarul se termina recitând în cor Declarația de Independență.

Maurice, care crescuse răsfățat de Tété, s-a supus fără crâcnire regimului carceral. Efortul de a ține pasul cu ceilalți și de a se apăra de bătăuși îl ținea ocupat tot timpul, astfel că nici n-a mai avut coșmaruri, nu s-a mai gândit la spânzurătorile din Le Cap. În plus, îi plăcea să învețe. La început își ascundea pofta de citit ca să nu fie luat de înfumurat, dar pe urmă a început să-i ajute pe ceilalți la lecții și s-a făcut respectat. N-a suflat însă o vorbă despre faptul că știa să cânte la pian, să danseze cadrilul și să facă

versuri: l-ar fi sfâșiat. Băieții îl vedeau scriind scrisori cu o dăruire de călugăr medieval, dar nu-i râdeau în nas: le spusese că misivele erau către mama sa invalidă, iar mama, ca și patria, nu era subiect de glumă – era sfântă.

A tușit toată iarna, dar la venirea primăverii și-a revenit. Luni în șir stătuse înfosit în haine, strâns în el, invizibil. Când soarele i-a încălzit oasele și și-a lepădat cele două vestoane, izmenele de lână, fularul, mănușile și paltonul și a început să pășească drept, a constatat că hainele îi rămăseseră mici. Crescuse brusc, cum se întâmplă la pubertate, dintre cei mai pirpirii ajunsese unul dintre cei mai înalți și zdraveni din clasă. Iar să privești lumea de la câțiva centimetri mai sus îți dă siguranță.

Vara fierbinte și umedă nu l-a deranjat defel, era obișnuit cu vipia tropicală. Școala s-a golit, elevii și majoritatea profesorilor au plecat în vacanță, Maurice a rămas practic singur, așteptând vești de întoarcere acasă. Care n-au sosit, în schimb taică-său l-a trimis pe Jules Beluche, același care îl și însoțise în lungul și deprimantul voiaj de acasă de la New Orleans, prin apele golfului Mexic, ocolind peninsula Florida, traversând Marea Sargaselor și luând în piept valurile oceanului Atlantic, până la colegiul din Boston. Omul, o rudă săracă a familiei Guizot, prinsese drag de Maurice și încercase să-i îndulcească pe cât posibil călătoria, dar în amintirea băiatului avea să rămână veșnic legat de exilul din căminul părintesc.

Beluche a venit cu o scrisoare în care Valmorain îi explica de ce nu putea veni acasă și cu destui bani din care să-și cumpere haine, cărți și ce-o mai dori. Iar misiunea lui era să-l ducă pe Maurice într-o călătorie culturală prin istoricul oraș Philadelphia, pe care orice june de condiția sa trebuia să-l cunoască, pentru că acolo încolțise sămânța națiunii americane, după cum pompos se exprima în misivă. Așa că Maurice a plecat cu Beluche și în săptămânile de turism silit a fost taciturn și indiferent, încercând să-și ascundă

curiozitatea și simpatia pe care începea să i-o trezească sârmanul Beluche.

În vara următoare iar a așteptat preț de două săptămâni cu valiza făcută și iar a apărut Beluche, de data asta ca să-l ducă la Washington și prin alte orașe de care n-avea niciun chef.

Harrison Cobb, unul din puținii profesori care rămâneau pe loc în vacanța de Crăciun, a observat că Maurice Valmorain era singurul elev care nu primea vizite și daruri și stătea să citească în clădirea pustie. Cobb era dintr-o veche familie bostoniană, stabilită acolo de la jumătatea secolului al XVII-lea, de origine nobiliară – lucru pe care-l știau toți, dar el îl nega. Era un apărător fanatic al republicii americane și ura nobilimea. A fost primul abolitionist pe care l-a cunoscut Maurice și care avea să-l marcheze profund. În Louisiana abolitionismul era văzut mai rău ca sifilisul, dar în statul Massachussetts chestiunea sclaviei se discuta într-una: Constituția lui, redactată în urmă cu douăzeci de ani, conținea o clauză care o interzicea.

Cobb a văzut în Maurice o minte avidă de cunoaștere și o inimă înflăcărată, în care argumentele sale umanitare au prins pe dată rădăcini. Printre altele, i-a dat să citească *Interesanta poveste a vieții lui Olaudah Equiano*, carte apărută la Londra în 1789 cu un succes enorm. Era istoria dramatică a unui sclav african, scrisă la persoana întâi, și emoționase publicul european și american, doar în Louisiana nu se auzise de ea. Profesor și elev au petrecut după-amiezi întregi citind, analizând și comentând. În fine, Maurice a dat glas părerii sale despre sclavie:

— Tata are mai bine de două sute de sclavi, care într-o bună zi vor fi ai mei.

— Asta-ți dorești tu, fiule?

— Da, pentru că am să-i eliberez.

— Și-atunci vor fi două sute și ceva de negri părăsiți în voia sortii și un tânăr imprudent și sărăcit. Așa că ce câștigi cu asta? Lupta contra sclaviei nu se poartă din plantație în

plantație, Maurice, trebuie să se schimbe felul de a gândi al oamenilor și legile din țara asta și din lume. Iar tu trebuie să studiezi și să te pregătești să faci politică.

— Dar nu mă pricep la așa ceva, domnule!

— De unde știi? Fiecare dintre noi poartă în el o rezervă nebănuită de forță, care răsare atunci când viața îl pune la încercare...

Zarité

Am apucat să stau pe plantație aproape doi ani, după calculele mele, înainte ca stăpânii să mă aducă iar printre servitori. Timp în care nu l-am văzut pe Maurice nici măcar o dată, pentru că taică-său nu-i dădea voie să vină acasă în vacanță și-l trimitea în călătorie prin alte locuri, iar la urmă, când a terminat școala, l-a luat cu el în Franța, să-și cunoască bunica. Dar asta a fost mai târziu. Stăpânul voia să-l țină departe de madame Hortense. Nici pe Rosette n-am putut s-o văd, însă domnul Murphy îmi aducea vești despre ea ori de câte ori se ducea la New Orleans. „Ce te faci cu dulceața asta de fată, Tété? Ar trebui s-o ții ferecată în casă ca să nu se bulucească lumea să caște ochii la ea”, glumea el.

Madame Hortense a născut-o și pe a doua fiică, pe Marie-Louise, care însă avea un betesug la plămâni. Clima îi făcea rău, dar, cum nimeni nu poate schimba clima, în afară de Père Antoine în cazuri extreme, nu prea era chip să-i ușurezi suferința. Pentru ea m-au chemat înapoi la casa din oraș. A fost anul în care a venit doctorul Parmentier, care stătuse mult timp în Cuba, și l-a înlocuit pe medicul familiei Guizot. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să elimine lipitorile și frecțiile cu muștar care mai c-o omorau pe copilă și să întrebe de mine. Uite că și-a amintit de mine, după atâția ani. L-a convins pe stăpân că eram cea mai indicată să am grijă de Marie-Louise pentru că învățasem o grămadă de lucruri de la Tante Rose. Atunci i-au poruncit șefului vătafilor să mă trimită în oraș. M-am despărțit cu multă jale de prietenii mei și de familia Murphy și a fost prima dată când am călătorit singură, doar cu un permis ca să nu mă aresteze.

Multe se schimbaseră la New Orleans în absența mea: erau mai multe gunoaie, oameni și trăsuri, bașca zorul de a construi case și a lărgi străzile. Până și piața se mărise. Don Sancho nu mai locuia în casa Valmorain, se mutase în același cartier. Célestine mi-a spus că o dăduse uitării pe Adi Soupîr și că era amoretzat de o cubaneză, dar nimeni din casă n-o văzuse la

chip. M-am instalat la mansardă cu Marie-Louise, care era palidă și atât de slăbită, că nici să plângă nu putea. Mi-a venit ideea să mi-o leg lipită de corp – metoda se dovedise bună în cazul lui Maurice, care și el se născuse cam bolnăvior – dar madame Hortense a spus că așa ceva e potrivit pentru negri, nu pentru fiică-sa. Dacă aș fi culcat-o în leagăn precis că s-ar fi prăpădit, așa că o duceam tot timpul în brațe.

De cum am dat ochii cu stăpânul i-am amintit că era anul în care făceam treizeci de ani și trebuia să fiu liberă.

— Și de fiică-mea cine-o să aibă grijă?

— Tot eu, dacă vreți, monsieur.

— Păi asta înseamnă că nu se schimbă nimic.

— Ba nu, monsieur, că dacă sunt liberă pot să plec dacă vreau, domniile voastre nu mai puteți să mă bateți și trebuie să mă și plătiți măcar un pic ca să pot trăi.

— I-auzi, să te plătim, s-a mirat el.

— Așa muncesc vizitii, bucătăresele, infirmierele, croitoresele și alți oameni liberi, monsieur.

— Văd că ești bine informată. Atunci știi și că nimeni nu angajează o dădacă străină, trebuie să fie cineva din familie, ca o a doua mamă sau o bunică.

— Dar eu nu fac parte din familie, monsieur, sunt proprietatea voastră.

— Te-am tratat mereu ca pe un membru al familiei, Tété! Mă rog, dacă așa vrei tu o să-mi ia ceva timp s-o conving pe madame Hortense, cu toate că se va crea un precedent prost care va fi întors pe toate părțile. Să văd ce pot face.

Mi-a dat voie să mă duc s-o văd pe Rosette. Fiică-mea a fost înaltă dintotdeauna, iar acum, la unsprezece ani, ziceai că are cincisprezece. Domnul Murphy nu mă mințise, era tare frumușică. Măicuțele îi potoliseră neastâmpărul, dar nu-i șterseseră nici zâmbetul cu gropițe și nici privirea cuceritoare. M-a primit formal, cu o reverență, iar când am îmbrățișat-o a înțepenit, cred că-i era rușine că maică-sa era o sclavă cu pielea precum cafeaua cu lapte. Dar era tot ce iubeam mai mult pe lume. Fuseserăm legate trup și suflet până când, de

frică să nu mi-o vândă sau să n-o violeze propriul ei tată la pubertate, așa cum făcuse și cu mine, fusesem silită să mă despart de ea. Că nu doar o dată îl văzusem pe stăpân pipăind-o așa cum fac bărbații ca să vadă dacă s-a copt. Asta înainte să se însoare cu madame Hortense, când Rosette a mea era doar o copilă nevinovată care i se cățara pe genunchi. M-a durut răceala fiică-mii: poate că o pierdusem vrând s-o pun la adăpost.

Din rădăcinile ei africane nu mai rămăsese nimic. Știuse despre Guineea și despre loas, dar la școală le-a uitat și a devenit catolică; măicuțele erau tot atât de îngrozite de voodoo pe cât erau de protestanți, de evrei și de kaintocks. Puteam eu să-i reproșez că visa o viață mai bună ca a mea? Ea voia să fie ca Valmorainii, nu ca mine. Îmi vorbea cu o politețe falsă, pe un ton străin, necunoscut mie. Așa-mi amintesc. Mi-a spus că-i plăcea la școală, că măicuțele erau bune și o învățau muzică, religie, să scrie frumos – dar nici gând de dansuri, căci astea îmbie diavolul. Am întrebat-o de Maurice, mi-a spus că era bine, dar se simțea singur și dorea să vină acasă. Își scriau, așa cum făcuseră de când se despărțiseră. Scrisorile ajungeau destul de târziu, numai că ei își scriau într-una, neașteptând răspuns, de parcă ar fi vorbit de-a surda. Rosette mi-a spus că se întâmpla să primească șase într-o singură zi, iar apoi să treacă și o lună fără niciuna. Acum, cinci ani mai târziu, știu că în misivele acelea își spuneau frați ca să nu se prindă măicuțele, care aveau obiceiul să deschidă corespondența fetelor. Și că despre sentimentele lor vorbeau într-o cheie religioasă: Sfântul Duh însemna dragoste, sărutările erau rugăciuni, Rosette era îngerul păzitor, iar el, oricare martir din calendarul catolic; firește, ursulinele erau demonii. Drept care o misivă de la Maurice putea spune că Sfântul Duh venea la el noaptea, când își visa îngerul păzitor, și se trezea cu o mare dorință de a tot spune la rugăciuni. Iar ea-i răspundea că se ruga pentru el și că trebuia să fie atent la oastea demonilor care erau o amenințare pentru muritori. Acum păstrez aceste scrisori într-o cutie și, deși nu le pot citi,

știu ce conțin, căci Maurice mi-a citit părți din ele, mai puțin îndrăznețe.

Rosette mi-a mulțumit pentru dulciuri, panglici și cărți. Nu eu i le trimisesem, că doar nu aveam bani. Credeam că o făcuse stăpânul Valmorain, dar ea mi-a spus că nici nu trecuse pe la ea. Don Sancho era cel care-i făcea cadouri în numele meu, slăvi-i-ar Bondye numele bunului de don Sancho! Erzuli, loa mamă, n-am nimic să-i dau fiică-mii. Așa a fost.

Promisiunea se îndeplinește

Cu prima ocazie, Tété s-a dus să stea de vorbă cu părintele Antoine. L-a așteptat vreo două ore, căci era plecat la închisoare la deținuți. Le ducea mâncare și le curarisea rănile lăsate de bătăi fără ca paznicii să-l împiedice, pentru că auziseră și ei că omul era un sfânt și că fusese văzut în mai multe locuri în același timp, iar uneori cu un fel de farfurie luminoasă plutindu-i deasupra capului. În cele din urmă franciscanul a ajuns la căsuța de piatră care-i slujea drept locuință și birou, cu coșul golit și abia așteptând să se întindă să se odihnească, dar mai avea treabă și mai erau câteva ore bune până ca soarele să asfințească, ceas de rugăciune când oasele i se odihneau în timp ce sufletu-i urca la ceruri. „Tare rău îmi pare, soră Lucie, că nu mă mai țin puterile să mă rog mai mult și mai temeinic”, obișnuia el să-i spună măicuței care îi purta de grijă. „Și la ce bun să te rogi mai mult, *mon père*? Că doar ești de-acum sfânt”, suna invariabil răspunsul ei. A primit-o pe Tété cu brațele deschise, așa cum făcea cu toți. Omul era neschimbat, avea aceeași privire blândă de dulău mare și bun, răspândea același miros de usturoi, purta aceeași sutană slinoasă, crucea de lemn și barba de profet.

— Ei, Tété, pe unde ai umblat?

— Vai, părinte, ai mii de enoriași și ți-ai adus aminte de mine! s-a emoționat ea.

Apoi i-a spus că stătuse la plantație, i-a arătat încă o dată documentul libertății ei, îngălbenit și gata să se rupă, pe care-l păstra de atâția ani și nu-i folosise la nimic, căci stăpânul găsea mereu câte un pretext ca să-și amâne promisiunea. Părintele Antoine și-a pus pe nas ochelarii de astronom, s-a apropiat cu actul de singura lumânare ce ardea în încăpere și a citit atent.

— Cine mai știe de asta, Tété? Adică dintre cei din New Orleans.

— Doctorul Parmentier a văzut hârtia pe când eram cu toții în Saint-Domingue, dar acum locuiește aici. Și-am mai arătat-o și lui *don Sancho*, cumnatul stăpânului.

Călugărul se așează la o măsuță șubredă și se apucă să scrie ceva, cam anevoie, căci lucrurile acestei lumi pluteau într-o ceață ușoară, în vreme ce pe cele ale lumii celeilalte le vedea cât se poate de limpede. Îi înmână apoi două misive pătate de cerneală pentru a le transmite personal celor doi domni.

— Ce ați scris acolo, *mon père*? vru să știe femeia.

— Să vină să stea de vorbă cu mine. Și vino și tu duminica viitoare după slujbă. Până atunci documentul rămâne la mine.

— Iertare, *mon père*, dar până acum nu m-am despărțit niciodată de hârtia asta... s-a bălbăit Tété.

— Ei, atunci acum va fi prima dată, a zâmbit omul Domnului punând actul într-un sertar. Nu te îngrijora, fata mea, aici va fi în siguranță.

Măsuța hărtănită nu prea părea un loc atât de sigur pentru averea sa cea mai de preț, dar n-a mai îndrăznit să spună nimic.

Duminica se aduna la catedrală o jumătate de oraș, printre care familiile Guizot și Valmorain împreună cu o seamă de servitori. Era singurul loc din New Orleans – în afară de piață – în care se amestecau oamenii albi și de culoare, liberi și sclavi, deși femeile se așezau de o parte și bărbații de alta. Un pastor protestant care vizitase orașul scrisese la un ziar că biserica părintelui Antoine era locul cel mai tolerant al creștinătății. Tété nu putea veni mereu la slujbă, căci depindea de astmul micuței Marie-Louise, dar în dimineața cu pricina fetița s-a simțit bine, așa că a putut fi scoasă din casă. După slujbă fetele au fost date în grija lui Denise și Tété i-a spus stăpânei că mai zăbovește un pic la biserică să vorbească cu sfântul.

Hortense nu s-a împotrivit, zicându-și că în sfârșit femeia avea să se spovedească: venise din Saint-Domingue cu

superstițiile ale satanice, iar părintele Antoine era persoana cea mai autorizată pentru a-i salva sufletul de voodoo. Vorbea ea cu surorile ei că sclavii din Antile aduseseră credința aceea africană în Louisiana, văzuseră cu ochii lor mergând cu consortii și prietenii în Piața Congo să se uite, din curiozitate, la orgiile negrilor. Dacă la început nu era vorba decât de dansuri legănate și gălăgie, acum vedeai o vrăjitoare care dănțuia ca posedată cu un șarpe lung și gros în jurul gâtului, apoi jumătate din cei prezenți cădeau în transă. Se numea Sanité Dédé și venise din Saint-Domingue cu alți negri și cu diavolul în corp. Trebuia să vezi spectacolul grotesc al bărbaților și femeilor cu spume la gură și ochii dați peste cap, după care se băgau în tufișuri și se tăvăleau precum animalele. Mulțimea aceea adora un amestec de zeități africane, sfinți catolici, pe Moise, planetele și un loc numit Guineea. Numai *Père* Antoine pricepea tot ghiveciul ăsta și, din păcate, îl tolera. Dacă n-ar fi fost sfânt, ea însăși ar fi inițiat o campanie publică menită a-l da afară din catedrală, spunea cu toată convingerea Hortense Guizot. Aflase ea de niște ceremonii voodoo în care se bea sânge de animale sacrificate și apărea diavolul în carne și oase ca să copuleze cu femeile pe dinainte și cu bărbații pe din dos. N-ar fi fost de mirare ca sclava căreia îi încredințase nici mai mult nici mai puțin decât pe nevinovatele ei copile să participe la bacanalele cu pricina.

În căsuța de piatră se aflau deja părintele, Parmentier, Sancho și Valmorain, așezați pe scaune și mirându-se de ce fuseseră convocați. Sfântul cunoștea valoarea strategică a atacului prin surprindere. Bătrâna soră Lucie a venit târșându-și papucii și ducând anevoie o tavă, le-a turnat un vin ieftin în niște ceșcuțe ciobite de lut și s-a retras. Era semnalul convenit dinainte pentru ca Tété să intre la rândul ei.

— V-am chemat în casa Domnului ca să îndreptăm o neînțelegere, fiii mei, a grăit părintele Antoine scoțând hârtia din sertar. Conform acestui document, această femeie, Tété,

trebuia să fie eliberată încă de-acum șapte ani. Nu-i așa, *monsieur* Valmorain?

— Șapte ani? Păi de-abia a împlinit treizeci! Nu puteam să o eliberez mai devreme!

— Conform Codului Negru, un sclav care salvează viața unui membru al familiei stăpânului are dreptul să fie eliberat pe loc, indiferent de vârstă. Iar Tété v-a salvat viața, dumitale și fiului dumitale, Maurice.

— Acest lucru nu se poate dovedi, *mon père*, a spus Valmorain cu o mutră disprețuitoare.

— Plantația din Saint-Domingue a fost incendiată, vătafii au fost uciși, sclavii dumitale au fugit și s-au alăturat rebelilor. Spune-mi, fiule, chiar crezi că ai fi scăpat fără ajutorul acestei femei?

Valmorain s-a uitat la document și a pufnit:

— Dar nu are dată, părinte.

— Sigur că nu are, ai uitat să pui data în graba și zăpăceala plecării. E de înțeles. Din fericire, doctorul Parmentier a văzut actul în 1793, la Le Cap, astfel că putem presupune că datează de atunci. Dar nu asta e important. Important e că sunteți creștini, cavaleri cu credință și bune intenții. Vă cer, *monsieur* Valmorain, în numele Domnului, să vă îndepliniți promisiunea – și privirea adâncă a sfântului l-a străpuns până în suflet.

Valmorain se uită la Parmentier, dar acesta se uita fix la cana cu vin, încremenit între loialitatea față de prietenul căruia îi datora atâtea și propria condiție nobilă la care tocmai făcuse aluzie atât de magistral părintele Antoine. Sancho, în schimb, abia-și ascundea zâmbetul pe sub mustățile stufoase. Toată povestea asta îl amuza nespus, pentru că de ani de zile îi tot aducea aminte cumnatului că trebuia să rezolve problema concubinei și uite că fusese nevoie de o intervenție divină ca să ia aminte. Nu pricepea de ce o mai ținea pe Tété dacă n-o mai dorea trupește, mai ales că era limpede că Hortense nu putea s-o sufere. Și ar fi putut

găsi altă dădacă pentru fete printre atâtea sclave pe care le aveau.

— Nu vă faceți griji, *mon père*, cumnatul meu va face ce trebuie, spuse el după o scurtă tăcere. Doctorul Parmentier și cu mine vom fi martori. Chiar mâine ne ducem la judecător să legalizăm emanciparea lui Tété.

— Foarte bine, fiule. Să fie într-un ceas bun. Tété, de mâine ești liberă, trase concluzia părintele, ridicând cana cu vin.

Bărbații schițară gestul de a le goli pe ale lor, dar niciunul nu era în stare să dea pe gât poșirca aceea, și se ridicară să plece. Au fost oprți de Tété.

— O clipă, vă rog frumos. Și Rosette? Are și ea dreptul să fie liberă. Așa spune documentul.

Lui Valmorain i se sui sângele la cap și simți că nu mai avea aer. Degetele i se încleștară pe baston, reuși cu greu să nu-l ridice împotriva acelei sclave obraznice, dar sfântul interveni la timp.

— Firește, Tété. *Monsieur* Valmorain știe că e cuprinsă și Rosette acolo. Mâine va fi și ea liberă. Doctorul Parmentier și *don Sancho* vor avea grijă ca totul să se facă legal. Mergeți cu Domnul, copii...

Cei trei plecară, Tété fu poftită de bătrân la o cană de ciocolată ca să sărbătorească evenimentul. Un ceas mai târziu, ajunsă acasă, stăpânii o așteptau în salon, așezați în jilțuri cu spătar înalt, precum doi judecători severi, Hortense furioasă și Valmorain jignit, căci nu putea accepta că femeia pe care contase vreme de douăzeci de ani îl umilise în fața celor mai apropiați prieteni și a preotului. Hortense voia să ducă afacerea în fața justiției, documentul fusese scris sub presiune, deci nu era valid, dar Valmorain s-a opus: nu voia scandal.

Acum o potopeau cu insulte pe care ea nici nu le auzea, căci în cap îi răsuna un zvon plăcut de clopoței. „Nerecunoscătoare ce ești! Dacă tot ce vrei e să pleci, atunci cară-te imediat. Nici măcar hainele pe care le porți nu-ți

aparțin, dar ți le lăsăm ca să nu ieși goală pe stradă. Ai o jumătate de oră să părăsești această casă în care n-ai să mai calci în veci. Acum strada te mănâncă, să vedem ce-ai să faci! Doar să te vinzi marinarilor ca ultima târfă!” a urlat Hortense, izbind picioarele scaunului cu cravașa.

Tété a închis ușor ușa în urma ei și s-a dus la bucătărie, unde ceilalți servitori erau deja la curent cu cele întâmplate. Cu riscul de a-și înfuria stăpâna, Denise i-a propus să doarmă cu ea în cameră și să plece a doua zi de dimineață, ca să nu fie cumva prinsă noaptea fără permis – încă nu era liberă și, dacă era interceptată, ajungea la închisoare – dar Tété nu mai avea răbdare. I-a îmbrățișat pe toți, le-a spus că se vor vedea la biserică, în Piața Congo și la piață; n-avea de gând să plece departe, New Orleans era orașul perfect pentru ea, le-a spus. „Nu mai ai un stăpân care să te apere, orice ți se poate întâmpla acum. Și din ce-ai să trăiești?” a întrebat Célestine.

— Din ce-am trăit de când mă știi, din munca mea.

Nici nu și-a mai strâns puținele lucruri, și-a luat doar documentul libertății și coșul cu merinde pregătit de Célestine, a traversat cu pași ușori piața, a ocolit catedrala și a bătut la ușa sfântului. I-a deschis sora Lucie cu o lumânare în mână și, fără s-o întrebe nimic, a condus-o pe culoarul care unea locuința cu biserica până la o încăpere întunecată în care vreo șase sărmani stăteau în fața farfuriilor de supă cu pâine. Cu ei mânca și părintele Antoine. „Stai jos, fata mea, te așteptam, sora Lucie o să-ți găsească un locșor unde să dormi.”

A doua zi, sfântul a însoțit-o la judecătorie. Exact la ora stabilită s-au prezentat Valmorain, Parmentier și Sancho ca să legalizeze eliberarea „femeii Zarité, zisă Tété, mulatră, de treizeci de ani, cu purtări bune, pentru serviciu credincios. Prin prezentul document, fiica sa, Rosette, cu o pătrime de sânge negru, de unsprezece ani, îi aparține ca sclavă numitei Zarité”. Judecătorul a pus să se afișeze un anunț public pentru ca „persoanele care au o obiecție legală să se prezinte

în fața acestei Curți în cel mult patruzeci de zile de la data de azi”. După care – toată afacerea durase doar nouă minute – cu toții s-au retras binedispuși, inclusiv Valmorain, care în noaptea precedentă, după ce Hortense adormise epuizată de furie și văicăreli, avusese timp să se gândească mai bine și înțelesese că Sancho avea dreptate: trebuia să se rupă de Tété. La ieșire a apucat-o de mână.

— Deși mi-ai făcut un prejudiciu serios, nu-ți port pică, femeie, i-a spus pe un ton părintesc și mulțumit de propria-i generozitate. Presupun c-ai să sfârșești cerșind, dar măcar Rosette va fi la adăpost; va rămâne la ursuline până termină școala.

— Fiica voastră vă va fi recunoscătoare, *monsieur*, a răspuns ea și a luat-o pe stradă în pași de dans.

Sfântul din New Orleans

În primele două săptămâni Tété și-a câștigat pâinea și mindirul pe care dormea ajutându-l pe părintele Antoine la multele sale opere de caritate. Se scula înaintea zorilor – el se ruga deja de o bună bucată de timp – și-l însoțea la închisoare, la spital, la casa de nebuni, la orfelinat și la câteva locuințe particulare unde împărțea bătrâni și bolnavi. Zi de zi, pe soare sau pe ploaie, silueta firavă a călugărului cu rasă cafenie și barba vâlvoi bătea orașul; îl vedeai la conacele celor bogați și la colibele sărmanilor, la mănăstire și la bordel, cerând de pomană în piață și în cafenele, dând pâine cerșetorilor schilozi și apă sclavilor scoși la vânzare la Maspero Échange, veșnic urmat de o haită de câini costelivi. Și nu uita niciodată să-i mângâie pe pedepsiții legați de butuc în plină stradă, în spatele consiliului comunal, cele mai nenorocite oițe din turma sa, cărora încerca să le curețe rănilor, dar era miop și nu reușea, iar aici intervenea Tété.

— Ai mâini de înger, Tété, Dumnezeu te-a menit să fii infirmieră. Ar trebui să rămâi să lucrezi cu mine, i-a propus sfântul.

— Nu sunt călugăriță, *mon père*, nu pot să muncesc pe gratis toată viața, am o fiică de ținut.

— Cazi în păcatul lăcomiei, fata mea, ajutorul dat aproapelui se plătește în cer, așa ne-a promis Iisus.

— Spune-i că mai bine mă plătește aici pe pământ, cu cât o fi.

— Am să-i spun, fata mea, dar Iisus are multe cheltuieli, zâmbea el în barbă.

Pe înserat se întorceau la căsuța de piatră, unde sora Lucie îi aștepta cu apă și săpun ca să se spele înainte de masa luată împreună cu săracii. Tété își punea picioarele în lighean și-n timpul ăsta tăia feșe, în timp ce el spovedea, făcea pe arbitru, rezolva conflicte și certuri. Nu dădea sfaturi, experiența îi spunea c-ar fi fost curată pierdere de timp, toți greșim pe barba noastră și tragem învățături din greșelile noastre.

Noaptea sfântul își arunca pe spate o pătură roasă de molii și pleca împreună cu Tété să dea ochii cu gloata cea mai periculoasă purtând cu el o lampă, căci niciunul din cele optzeci de felinare ale orașului nu se găsea aici. Delincvenții îl tolerau, pentru că le răspundea cu binecuvântări la înjurături și nu se lăsa nicicum intimidat. Nu venea cu fumuri de moralist și nici să mântuiască suflete, ci pentru a bandaja înjunghiații, a despărți bătăușii, a împiedica sinuciderile, a ajuta femeile, a aduna morții și a duce copiii la orfelinatul măicuțelor. Iar dacă din pură ignoranță vreunul dintre *kaintocks* îndrăznea să-l atingă, o sută de pumni se ridicau să-i arate străinului cine era *Père Antoine*. Pătrundea în mahalaua El Pantano, cel mai sinistru loc de depravare din Mississippi, protejat de inocența sa neștirbită și de incerta sa aureolă de sfânt. Acolo, în tripouri și lupanare se adunau mateloți, pirați, pești și curve, dezertorii din armată, marinarii care veneau să chefuiască, hoții și criminalii. Îngrozită, Tété pășea prin mocirlă, rahați, vomă și șobolani, ținându-se de rasa călugărului și rugându-se lui Erzuli cu glas tare, în timp ce el savura plăcerea pericolului. „Iisus

veghează asupra noastră, Tété”, o asigură el voios. „Și dacă nu e atent tocmai acum...?”

La sfârșitul celei de-a doua săptămâni femeia avea tălpile o rană, spinarea înțepenită și sufletul greu de atâta mizerie omenească și de bănuiala că mult mai ușor era să tai trestie decât să faci acte de caritate pentru nenorociții ăia. Într-o zi de marți s-a întâlnit în Piața Mare cu Sancho García del Solar, elegant în haine negre și atât de parfumat, că nici musca nu se apropia, bucuros că-l curățase pe un american prea naiv la jocul de *écarté*. O salută cu o reverență elaborată și o sărutare de mână, spre uimirea câtorva gură-cască, apoi o pofti la o cafea.

— Dar repede, *don Sancho*, că-l aștept pe *mon père*, care curarisește bubele unui păcătos, nu cred să mai stea mult.

— Și nu-l ajuți?

— Ba da, dar păcătosul ăsta are răul spaniol și *mon père* nu mă lasă să-i văd părțile intime. De parcă ar fi ceva nou pentru mine!

— Să știi că sfântul are dreptate, Tété. Dacă m-aș îmbolnăvi de așa ceva, Doamne ferește, n-aș vrea ca o femeie frumoasă să-mi ofenseze pudorea.

— Nu râde, *don Sancho*, nenorocirea asta poate lovi pe oricine. În afară de părintele Antoine, desigur.

S-au așezat la o măsuță cu fața la piață. Patronul, un mulatru liber care-l știa pe Sancho, nu și-a ascuns mirarea: era prea mare contrastul între ținuta spaniolului și cea a însoțitoarei sale, care părea o cerșetoare lângă un os domnesc. Sancho a constatat și el halul jalnic în care arăta femeia, care l-a pus la curent cu ce făcuse de două săptămâni încoace, făcându-l să râdă în hohote.

— După cum se vede, sfințenia e o pacoste. Trebuie să scapi de părintele Antoine dacă nu vrei să ajungi la fel de prăpădită ca sora Lucie.

— Nu pot să mai abuzez mult de bunătatea lui, *don Sancho*. O să plec când se fac cele patruzeci de zile de la

notificarea judecătorului și-o să fiu liberă. Atunci văd eu ce fac, trebuie să-mi găesc de muncă.

— Și Rosette?

— Merge mai departe cu școala. Știu că o vizitați și îi faceți daruri în numele meu... Cum să vă plătesc pentru tot ce-ați făcut pentru noi, *don* Sancho?

— Nu-mi datorezi nimic, Tété.

— Trebuie să strâng ceva bani ca s-o pot primi cum se cuvine pe Rosette când termină școala.

— Și părintele Antoine ce zice? a vrut să știe Sancho, în timp ce-și punea în cafea cinci lingurițe cu zahăr și niște coniac.

— Că are Domnul grijă...

— Sper să aibă, dar poate c-ar fi bine să ai și un plan de rezervă. Eu aș avea nevoie de o jupâneasă, casa mea e un dezastru, dar, dacă te angajez, soții Valmorain n-o să mă ierte în veci.

— Înțeleg, domnule. O să găesc eu de lucru, sunt sigură.

— Munca grea o fac sclavii, de la lucrul la câmp până la creșterea copiilor. Știai că în New Orleans sunt trei mii de sclavi?

— Și câți oameni liberi, domnule?

— Vreo cinci mii de albi și două mii de oameni de culoare, așa se spune.

— Deci de două ori mai mulți oameni liberi decât sclavi. Păi cum să nu găesc pe cineva care să mă angajeze! Un abolitionist, de exemplu.

— Aboliționisti în Louisiana? Dacă sunt, păi stau bine ascunși, a râs Sancho.

— Nu știu să citesc și să scriu, nu sunt nici bucătăreasă, dar știu să țin o casă, să aduc copii pe lume, să cos răni și să vindec boli...

— Ușor n-o să fie, dar încerc să te ajut. O prietenă de-a mea susține că sclavii costă mai mult decât angajații liberi. E nevoie de câțiva sclavi ca să facă fără chef treaba pe care un om liber o face cu tragere de inimă. Pricepi?

— Mai mult sau mai puțin, a răspuns ea, băgând la cap fiecare cuvânt ca să i-l repete părintelui Antoine.

— Pentru că unui sclav îi lipsește imboldul, muncește încet și prost pentru că truda lui e doar în folosul stăpânului, pe când un om liber muncește ca să economisească bani și să progreseze, asta îl motivează.

— La Saint-Lazare imboldul era biciul vătafului Cambray...

— Și vezi și tu cum s-a terminat colonia aia. Nu poți să impui teroarea la nesfârșit, Tété.

— Dumneata trebuie că ești un aboliționist ascuns, *don* Sancho, că vorbești precum tutorele Gaspard Séverin și *monsieur* Zacharie din Le Cap.

— Vezi să nu repeți chestia asta în public, că pot să am probleme. Măine să-mi vii tot aici, curată și bine îmbrăcată, că te duc la prietena mea.

A doua zi *Père* Antoine s-a dus singur la treburile lui. Tété, îmbrăcată în singura ei rochie proaspăt spălată și cu *tignon*-ul scrobit pe cap, mergea cu Sancho să-și caute prima slujbă din viața ei. N-au mers departe, preț de câteva cvartale pe împestrițata stradă Chartres plină de prăvălii de pălării, dantele, botine, pânzeturi și tot ce mai trebuie pentru a hrăni cochetăria femeilor, oprindu-se la o casă cu etaj, galbenă, cu grilaje de fier verzi la balcoane.

Sancho a bătut în ușă cu un ciocănel în formă de broască și le-a deschis o negresă grasă; recunoscându-l pe Sancho, mutra acră i s-a schimbat pe loc într-un zâmbet larg. Iar Tété a avut impresia că după douăzeci de ani se întorsese în același loc în care ajunsese după ce plecase de la *madame* Delphine. Negresa era Loula. Care nu a recunoscut-o – ar fi fost cu neputință – dar fiind cu Sancho i-a urat bun venit și i-a poftit în salon. „*Madame* o să vină în curând, vă așteaptă”, a spus și a ieșit, făcând să se zguduie podelele sub pașii ei de elefant.

După câteva minute, inima lui Tété tresaltă privind-o intrând pe aceeași Violette Boisier din Le Cap, la fel de frumoasă ca atunci, având în plus siguranța pe care o

conferă anii și amintirile. Sancho a devenit parcă altul într-o clipă. Toată fanfaronada sa de mascul spaniol a dispărut ca suflată de vânt, acum era un băiețandru timid care se apleca să sărute mâna frumoasei, răsturnând în același timp cu vârful floretei o măsuță. Tété a prins în aer un trubadur medieval din porțelan și l-a strâns la piept, uitându-se uimită la Violette. „Presupun că ea e femeia de care mi-ai vorbit, Sancho.” Tété a observat tonul familiar și tulburarea bărbatului, pricepând că Violette era cubaneza care, din spusele lui Célestine, o înlocuise pe Adi Soupîr în inima iubăreață a spaniolului.

— *Madame...* noi ne-am cunoscut demult. M-ați cumpărat de la *madame Delphine* pe când eram o copilă...

— Da? Nu-mi aduc aminte, a ezitat Violette.

— La Le Cap. M-ați cumpărat pentru *monsieur Valmorain*. Eu sunt Zarité.

— Sigur! Hai la geam să te văd mai bine. Cum puteam să te recunosc? Pe atunci erai o fetiță costelivă care nu se gândea decât să fugă.

— Acum sunt liberă. Mă rog, aproape liberă.

— Ce coincidență ciudată! Loula, vino repede să vezi cine e aici!

Înțelegând despre cine era vorba, Loula cea mătăhăloasă a strâns-o în brațele ei de gorilă. Două lacrimi sentimentale i-au apărut în ochi amintindu-și de Honoré, legat în amintirile ei de fetița care fusese Tété. I-a spus că, înainte de a se întoarce în Franța, *madame Delphine* încercase să-l vândă, numai că bietul bătrân nu valora nimic, era și bolnav, așa că-i dăduse drumul să se descurce cerșind.

— A plecat cu rebelii înainte de revoluție. A venit să-și ia rămas-bun, eram prieteni. Un adevărat domn, Honoré ăsta. Nu știu dacă a apucat să ajungă în munți, drumul era greu, iar el avea oasele betege. Și chiar dacă a ajuns, cine știe dacă l-au primit, că nu era în stare să lupte în vreun război, a oftat Loula.

— Precis că l-au primit, că știa să bată toba și să gătească. Asta e mai important decât să folosești o armă, a mângâiat-o Tété.

A plecat apoi de la părintele Antoine și de la bătrâna soră Lucie, promițându-le că le va mai da o mână de ajutor la îngrijitul bolnavilor, și s-a mutat la Violette și la Loula, așa cum își dorise atât de mult pe când avea zece ani. De douăzeci de ani o rodea o întrebare: cât plătise pentru ea Violette când o luase de la *madame* Delphine, și a aflat în fine prețul. Cât pentru două capre. Ulterior, când a ajuns la Valmorain, prețul mai crescuse cu un cincisprezece la sută. „Mai mult decât făceai, Tété, pentru că erai urâtă și prost-crescută”, i-a spus Loula cât se poate de serios.

A primit singura odaie pentru sclavi din casă, un fel de celulă neaerisită, dar curată, iar Violette a răscolit prin cufere și i-a găsit niște haine potrivite. Sarcinile ei erau nenumărate, dar în principal trebuia să facă ce-i poruncea Loula, care nu mai avea nici vârsta și nici suflul necesar treburilor casnice și-și petrecea timpul în bucătărie pregătind pomezile de frumusețe și licorile pentru dragoste. Nu exista nicio firmă la stradă care să anunțe ce se putea cumpăra între acele ziduri, dar vestea mergea din gură în gură, atrăgând șiruri de femei de toate vârstele, majoritatea de culoare, dar mai apăreau și albe bine ascunse sub vălurile groase.

Violette primea doar după-amiaza, își păstrase obiceiul de a-și dedica orele dimineții îngrijirii personale și lenevelii. Pielea ei, rareori văzută de soare, avea delicatetea cremei de zahăr ars, ridurile fine din jurul ochilor o făceau expresivă; mâinile, care niciodată nu spălaseră rufe sau gătiseră, erau tinere, silueta se accentuase cu câteva kilograme în plus care o îndulceau fără s-o transforme într-o matroană. Loțiunile cele misterioase păstrasera nuanța de tăciune a părului, pe care-l pieptăna într-un coc complicat din care curgeau câțiva cărlionți tocmai buni să ațâțe imaginația. Provoca și acum dorința bărbaților și gelozia femeilor, o certitudine care o

făcea să pășească legănat și să râdă parcă torcând. Clientele îi povesteau necazurile, îi cereau sfatul și cumpărau poțiunile fără a se tocmi, totul în perfectă discreție. Tété o însoțea la piață ca să cumpere ingredientele: de la perle pentru albirea pielii (de la pirați) până la flacoane de sticlă colorată pe care le aducea din Italia un căpitan de vas. „Ambalajul face mai mult decât conținutul, dar aparențele contează”, îi spusese Violette într-o zi. „Părintele Antoine susține contrarul”, răsese Tété.

O dată pe săptămână se duceau la un notar caligraf căruia Violette îi dicta o scrisoare către fiul din Franța. Scribul avea grijă să-i pună gândurile în fraze meșteșugite și într-o frumoasă caligrafie. Doar două luni treceau până ca misivele să ajungă în mâinile junelui cadet, care răspundea regulat prin patru fraze în jargon militar prin care o informa că starea sa era pozitivă și că studia limba dușmanului, fără a specifica despre care dușman era vorba, dat fiind că Franța avea mai mulți. „Jean-Martin e leit taică-său”, suspina Violette citind mesajele cifrate. Tété își luă o dată inima în dinți și o întrebă cum făcuse ca maternitatea să n-o fleșcăiască, la care Violette răspunse că era grație moștenirii de la bunica senegaleză. Nu-i mărturisi că Jean-Martin era adoptat și nici perioada de amor cu Valmorain. Îi vorbi în schimb de lunga relație cu Étienne Relais, amant și soț, memoriei căruia fusese credincioasă până să apară Sancho García del Solar, căci niciunul din pretendenții precedenți din Cuba nu reușise s-o facă să se îndrăgostească, nici măcar bogatul acela din Galicia cu care fusese pe punctul de a se căsători.

— Dar ca să mă mențin am avut mereu o companie în pat. Face bine la ten și la buna dispoziție.

Tété și-a zis că nu peste mult timp va fi ea însăși ridată și melancolică pentru că de ani de zile se consola singură cu gândul la Gambo.

— *Don Sancho* e un domn tare bun, *madame*; dacă-l iubiți, de ce nu-l luați de bărbat?

— Pe ce lume trăiești, dragă? Albii nu se însoară cu femei de culoare, e ilegal. În plus, la vârsta mea nu te măriți, mai ales cu un petrecăreț înrăit ca Sancho.

— Puteți trăi împreună.

— N-am chef să-l întretin. Sancho o să moară sărac, în vreme ce eu am de gând să mor bogată și să fiu îngropată într-un mausoleu cu un arhanghel de marmură deasupra.

Cu două zile înainte de împlinirea termenului pentru emanciparea ei, Tété s-a dus cu Violette și Sancho la colegiul ursulinelor pentru a-i da vestea lui Rosette. Au luat loc în vorbitor, o sală mare și goală, cu patru scaune din lemn brut și un ditamai crucifixul atârnat de tavan. Pe o măsuță se aflau cești cu ciocolată călduță, cu caimacul care se ridicase deasupra, și cutia milei pentru hrănirea cerșetorilor arondați mânăstirii. O măicuță asista la întrevedere și îi privea pe sub sprâncene: elevele n-aveau voie să se afle neînsoțite în prezența unui bărbat, fie el și episcopul, cu atât mai mult dacă era vorba de un tip atât de seducător precum spaniolul acela.

Tété abordase în treacăt tema sclaviei cu fiică-sa. Rosette știa vag că ea și mama ei aparțineau lui Valmorain și compara situația lor cu cea a lui Maurice, care depindea întru totul de tatăl său și nu putea să ia nicio hotărâre de capul lui. Nu i se părea nimic ciudat în asta. Toate femeile și fetele pe care le cunoștea, libere au ba, depindeau de un bărbat: tată, soț sau Iisus. Dar subiectul acesta apărea constant în scrisorile lui Maurice, care, liber fiind, era mult mai îngrijorat decât ea de imoralitatea absolută a sclaviei, așa se exprima el. Când erau mici și deosebiriile dintre ei erau mai puțin vizibile, Maurice pica adesea într-o dispoziție de-a dreptul tragică, obsedat de două mari teme: dreptatea și sclavia. „Când o să fim mari, eu o să fiu sclava ta, iar tu stăpânul meu, să vezi ce fericiți o să trăim”, îi spusese Rosette într-o zi. Maurice o luase de umeri și o scuturase, plângând: „N-o să am niciodată sclavi! Niciodată!”

Dintre fetele de culoare, Rosette avea pielea cea mai deschisă și nimeni nu se îndoia că părinții ei n-ar fi fost liberi; numai maica stareță știa adevărul și o primise pentru că Valmorain făcuse o donație școlii și îi promisese că în curând avea să fie liberă. Vizita a decurs într-o atmosferă mai destinsă decât precedentele, când Tété se aflase cu fiicăsa între patru ochi și n-avuseseră ce să-și spună, jenate amândouă. Rosette și Violette s-au simpatizat pe loc. Privindu-le, Tété avea impresia că și seamănă cumva, nu la trăsături, ci la culoarea pielii și la mișcări. Au trăncănit pline de însuflețire în ora de vizită, în timp ce ea și Sancho se uitau la ele fără să spună nimic.

— Ce fată drăguță și deșteaptă e Rosette a ta! Așa o fată mi-aș fi dorit să am, a spus Violette la plecare.

— Ce mă fac cu ea după ce termină școala, *madame*? E obișnuită să trăiască bine, ca un copil bogat, n-a muncit niciodată și se crede albă, a suspinat Tété.

— Mai e până atunci, femeie. Vom vedea...

Zarité

În ziua cu pricina m-am înființat la poarta tribunalului să-l aștept pe judecător. Notificarea era încă lipită pe zid, așa cum o văzusem în toate cele patruzeci de zile când mergeam – cu inima în gât și gris-gris-ul norocos în mână – să văd dacă se opunea careva eliberării mele. Ar fi putut s-o facă madame Hortense, i-ar fi fost foarte ușor: era de-ajuns să mă acuze de depravare sau fire rea, dar pare-se că n-a avut curaj să-și sfideze soțul. Monsieur Valmorain avea oroare de bârfe. Au fost zile în care am avut timp să mă gândesc și să-mi pun întrebări. Îmi zumzăiau în cap avertizările lui Célestine și amenințările lui Valmorain: libertatea însemna că nu mai puteam conta pe ajutorul său, că n-aveam să mai fiu apărată și în siguranță. Dacă nu găseam de lucru sau mă îmbolnăveam aș fi îngroșat coada cerșetorilor care primeau de mâncare de la ursuline. Și Rosette? „Liniștește-te, Tété, ai nădejde în Dumnezeu, care nu ne lasă niciodată”, îmi spunea Père Antoine. Nimeni n-a venit la tribunal ca să se opună, drept care pe 30 noiembrie 1800 judecătorul a semnat actul care mă elibera și mi-a încredințat-o pe Rosette. De față n-a fost decât părintele, don Sancho și doctorul Parmentier mi-au promis că vin, dar pesemne au uitat. Judecătorul m-a întrebat de numele de familie, iar sfântul a fost de acord să-l folosesc pe al său. Zarité Sedella, treizeci de ani, mulatră, liberă. Rosette, unsprezece ani, cu o pătrime de sânge negru, sclavă, proprietatea lui Zarité Sedella. Asta scria pe hârtia pe care Père Antoine mi-a citit-o cuvânt cu cuvânt, după care m-a binecuvântat și m-a îmbrățișat cu putere. Așa a fost.

Apoi el s-a dus la treburile lui, iar eu m-am așezat pe o bancă din piață și-am plâns de ușurare. Nu știu cât am stat acolo, dar cred că mult, că am plâns îndelung, soarele s-a tot mutat pe cer și lacrimile mi s-au uscat când nu mai era lumină. Cineva mi-a atins umărul și un glas pe care l-am recunoscut pe loc mi-a spus: „Bine că te-ai liniștit, mademoiselle Zarité, credeam c-o să te topești de atâta

plâns!” Era Zacharie, care se uitase la mine de pe altă bancă. Era bărbatul cel mai chipeș de pe lume, dar eu n-avusesem ochi pentru el, căci eram amoretată de Gambo. La intendența din Le Cap, în livrea de gală, era de-a dreptul impunător, iar aici, în piață, într-o haină tivită cu mătase de culoarea mușchiului, cămașă de batist, cizme cu cataramă lucrate și mai multe inele de aur pe degete, arăta și mai bine. „Zacharie, ești chiar dumneata?!” Parcă era un tablou, era atât de distins cu câteva fire albe la tâmple și bastonul subțire cu cap de fildeș.

S-a așezat lângă mine și m-a rugat să ne tutuim, că doar eram prieteni vechi. Mi-a povestit că fugise ca din pușcă din Saint-Domingue de cum se anunțase sfârșitul sclaviei, se îmbarcase pe o goeletă americană care îl lăsase la New York, unde nu cunoștea pe nimeni, tremura de frig și nu pricepea o iotă din jargonul care se vorbea acolo, chiar așa s-a exprimat. Știa că majoritatea refugiaților din Saint-Domingue plecase la New Orleans, a reușit să ajungă și el aici. Și îi mergea foarte bine. Cu câteva zile în urmă văzuse anunțul pentru eliberarea mea la tribunal, făcuse cercetări și, odată convins că era vorba de aceeași Zarité pe care o cunoscuse ca sclavă a lui monsieur Toulouse Valmorain, se prezentase la data stabilită; oricum, corabia lui era ancorată în port. Mă văzuse intrând în tribunal cu părintele Antoine, mă așteptase în piață, apoi avusese delicatetea de a mă lăsa să plâng pe îndelete.

— Treizeci de ani am tot așteptat clipa asta și, în loc să dansez de bucurie, plâng ca o proastă, am spus eu, rușinată.

— O să ai tot timpul să și dansezi. Ieșim să sărbătorim chiar în seara asta.

— Nici n-am ce să pun pe mine!

— Îți cumpăr o rochie, meriți măcar asta în cea mai importantă zi din viața ta.

— Ești bogat, Zacharie?

— Sunt sărac, dar trăiesc ca un bogat. E mai înțelept decât să fii bogat și să trăiești ca un sărăntoc, a râs el. Când o fi să mor, prietenii vor trebui să facă o colectă ca să mă îngroape,

dar pe epitaful scris cu litere de aur se va putea citi: „Aici zace Zacharie, negrul cel mai bogat din Mississippi”. Am comandat deja piatra, o țin sub pat.

— Exact asta-și dorește și madame Violette Boisier, un mormânt impresionant.

— E tot ce rămâne, Zarité. Peste o sută de ani cei care vor vizita cimitirul vor admira mormintele noastre și-și vor spune că am avut o viață frumoasă.

M-a condus acasă. Pe drum ne-am încrucișat cu doi albi, la fel de bine înțoliți ca Zacharie și care l-au privit cu dispreț. Unul a scuipat la picioarele lui Zacharie, dar el ori n-a văzut, ori a preferat să nu-l ia în seamă.

Nu a fost nevoie să-mi cumpere rochie pentru că madame Violette a vrut să mă gătească ea pentru prima întâlnire din viața mea. Împreună cu Loula m-au îmbăiat, m-au uns cu cremă de migdale, mi-au pilit unghiile și au încercat să-mi aranjeze și picioarele, dar bătăturile făcute în atâția ani de mers desculță tot au rămas. Madame m-a machiat; oglinda, nu mi-a arătat o mutră boită, ci o Zarité Sedella aproape drăguță. Mi-a dat apoi o rochie de muselină cu mantilă asortată de culoarea caisei și mi-a legat chiar ea un tignon de mătase. Mi-a împrumutat niște papuci din tafta și cerceii mari de aur, singura sa bijuterie în afară de inelul cu opalul plesnit, pe care nu și-l scotea din deget. Nu a fost nevoie să plec în galoși cu pantofii la pachet ca să nu-i murdăresc cu noroi pentru că Zacharie a venit cu o trăsură închiriată. Cred că Violette, Loula și vecinele care au ieșit să tragă cu ochiul s-au întrebat de ce-și pierde vremea un domn ca el cu cineva atât de neînsemnat ca mine.

Zacharie mi-a adus două gardenii, Loula mi le-a prins în decolteu, și ne-am dus la Teatrul de Operă. Se prezenta o lucrare a compozitorului Saint-Georges, fiul unui plantator din Guadelupa și al unei slave africane. Regele Ludovic al XVI-lea îl numise director al Operei din Paris, dar n-a apucat să stea mult pentru că divele și tenorii refuzau să cânte sub bagheta sa. Așa mi-a spus Zacharie. Cred că nimeni dintre

albie care aplaudau de zor nu știa că muzica era compusă de un mulatru. Locurile noastre erau cele mai bune din sectorul rezervat oamenilor de culoare, la balconul al doilea, chiar în mijloc. Aerul duhnea a alcool, transpirație și tutun, dar eu simțeam doar parfumul gardeniilor. La galerie erau mai mulți kaintocks care au făcut scandal, dar au fost dați afară și spectacolul a continuat. Pe urmă ne-am dus la Salonul Orleans, unde se dansa vals, cadril și polcă, dansurile pe care Maurice și Rosette le învățaseră cu nuielușa când erau mici. Zacharie m-a scos la dans fără să mă calce pe picioare și fără să ne izbim de celelalte perechi, trebuia să facem figurile obligatorii fără să dăm din aripi sau din fund. Erau câțiva bărbați albi, femei albe deloc, Zacharie era cel mai negru, în afară de muzicanți și de chelneri, dar și cel mai frumos. Îi întrecea pe toți în înălțime, dansa parcă plutind și surâdea cu dantura sa perfectă.

Am stat cam jumătate de ceas, dar el și-a dat seama că locul nu mi se potrivea nicicum, așa că am plecat. Primul lucru pe care l-am făcut odată suită în trăsură a fost să-mi scot pantofii.

Am ajuns pe o străduță discretă, departe de centru, în apropierea râului. Mi-a atras atenția un șir de trăsuri cu lachei care dormitau pe capră de parcă așteptau de o bună bucată de vreme. Ne-am oprit lângă un zid acoperit cu iederă, în fața unei uși mici, abia luminată de un felinar și păzită de un alb înarmat cu două pistoale, care l-a salutat respectuos pe Zacharie. Am intrat într-o curte interioară unde aștepta o duzină de cai înșeuăți. Se auzea muzică. Clădirea, care nu se vedea din stradă, era destul de mare, dar nepretențioasă, cu draperii groase la ferestre.

— Bine ai venit la Chez Fleur, cea mai faimoasă casă de joc din New Orleans, a spus Zacharie cu un gest larg.

Am intrat într-un salon mare. Prin fumul gros de trabuc am zărit oameni albi și de culoare, unii stăteau la mesele de joc, alții beau, alții dansau cu femei decoltate. Cineva ne-a pus în

mână cupe de șampanie. Stăteam practic pe loc, căci toți îl opreau pe Zacharie să-l salute.

La un moment dat a izbucnit o ceartă între mai mulți jucători, Zacharie a dat să intervină, dar i-a luat-o înainte o făptură enormă cu o hălăciugă de păr precum paietele, un trabuc între dinți și cizme de tăietor de lemne, care a împărțit câteva palme sonore și i-a potolit. După nici două minute, tipii stăteau iar cu cărțile în mână și glumeau ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Zacharie m-a prezentat făpturii care făcuse ordine. Am crezut că e un bărbat cu țâțe, dar era o femeie cu păr pe obraz. Și avea un nume delicat de floare și de pasăre, complet nepotrivit cu înfățișarea ei: Fleur Hironnelle, adică floare și rândunică.

Zacharie m-a lămurit apoi: cu banii economisiți ani în șir pentru a-și cumpăra libertatea, plus un împrumut de la bancă făcut de asociata sa, Fleur Hironnelle, cumpăraseră casa; era dărăpănată, dar au pus-o la punct, cu tot confortul, bașca oarece lux. Cu autoritățile nu aveau probleme, căci o parte din beneficii era destinată mitei. Vindeau mâncare și băutură, două orchestre cântau o muzică veselă, găseai cele mai chipeșe doamne ale nopții din toată Louisiana. Care nu erau angajatele casei, ci artiste independente, deoarece Chez Fleur nu era un lupanar: din astea găseai din belșug în oraș, nu era nevoie de încă unul. La mesele de joc se pierdeau și uneori se câștigau averi, însă grosul rămânea casei. Chez Fleur era o afacere bună, deși mai plăteau și acum împrumutul și cheltuielile erau mari.

— Visul meu e să am mai multe case de joc, Zarité. Firește că am nevoie de asociați albi, așa cum e Fleur Hironnelle, ca să fac rost de bani.

— E albă?! Parcă e un indian piele-roșie.

— Franțuzoaică din moși-strămoși, dar pârlită de soare.

— Ai avut noroc cu ea. Asociații cam fac probleme, mai bine plătești pe cineva care să fie cu numele, cum face madame Violette ca să ocolească legea. Don Sancho e cu numele, dar ea nu-l lasă să-și bage nasul în afacerile ei.

În acel local am dansat așa cum îmi place mie și noaptea a trecut în zbor. Se crăpa de ziuă când Zacharie m-a adus acasă. A trebuit să mă țină bine pentru că mi se învârtea capul de bucurie și șampanie – era pentru prima dată când beam așa ceva. „Erzuli, loa iubirii, fă să nu mă îndrăgostesc de omul ăsta, căci voi suferi”, m-am rugat atunci, amintindu-mi de privirile pe care i le aruncau femeile la Salon Orleans și la cele care i se ofereau pe față la Chez Fleur.

Prin geamul trăsurii l-am văzut pe Père Antoine care se întorcea la biserică târându-și sandalele după o noapte de fapte bune. Era ostenit și l-am dus cu trăsura, deși mi-era rușine că miroseam a băutură și purtam o rochie decoltată. „Văd că ai sărbătorit în stil mare prima ta zi de libertate, fata mea. Chiar că aveai nevoie de puțină distracție”, a fost tot ce a spus înainte de a mă binecuvânta.

Zacharie avusese dreptate, fusese o zi fericită. Așa-mi amintesc.

Politica zilei

În Saint-Domingue, Pierre-François Toussaint, poreclit Louverture pentru talentul său de negociator, menținea un control precar sub dictatura sa militară, însă cei șapte ani de violențe devastaseră colonia și sărăciseră Franța. Napoleon n-avea de gând să-i permită chiombului ăstuia cu picioarele din X – chiar așa l-a numit – să-i impună condiții. Toussaint se proclamase guvernator pe viață, inspirându-se din titlul napoleonic de prim-consul pe viață, și-l trata de la egal la egal. Bonaparte voia să-l zdrobească ca pe un gândac, să-i pună pe negri să muncească pe plantații și să recupereze colonia sub stăpânirea albilor. La Café des Émigrés din New Orleans lumea urmărea cu toată atenția evenimentele confuze din acele luni, sperând să se reîntoarcă pe insulă. Napoleon a trimis o expediție numeroasă sub comanda cumnatului său, generalul Leclerc, care și-a adus și nevasta, pe frumoasa Pauline Bonaparte. Sora lui Napoleon călătorea însoțită de o mulțime de curtezani, muzicanți, acrobați, artiști, aducând cu mobilierul, podoabele și tot ce mai era nevoie ca să-și instaleze în colonie o curte la fel de superbă ca aceea lăsată la Paris.

Au părăsit Brestul la finele anului 1801, iar două luni mai târziu Le Cap era bombardat de corăbiile lui Leclerc și făcut praf pentru a doua oară în zece ani. Toussaint Louverture nici n-a clipit. Impasibil, aștepta de fiecare dată momentul potrivit să atace sau să se replieze; în acest ultim caz, trupele sale lăsau în urmă pământ pârjolit, nici măcar un pom nu rămânea în picioare. Iar albi care n-apucau să se pună sub protecția lui Leclerc erau nimiciți. În aprilie, febra galbenă s-a abătut ca un blestem în plus peste trupele franceze, neobișnuite cu clima și lipsite de apărare împotriva epidemiei. Din cei șaptesprezece mii de oameni aduși de Leclerc la început mai rămăseseră șapte mii ca vai de ei, cinci mii agonizau, alți cinci mii erau morți și îngropați. Încă

o dată, Toussaint a fost recunoscător ajutorului dat de oștile înaripate ale lui Macandal.

Napoleon a trimis întăriri, dar în iunie alți trei mii de soldați și ofițeri mureau de aceeași febră; nu mai ajungea varul pentru a acoperi cadavrele din gropile comune din care câinii și păsările de pradă smulgeau hălci întregi. Cu toate acestea, în aceeași lună lui Toussaint i s-a stins *z'étoile* de pe cer. A căzut într-o capcană pe care i-au întins-o francezii sub pretextul că voiau să negocieze, a fost arestat și deportat în Franța împreună cu familia lui. Napoleon reușise să-l învingă pe „cel mai mare general negru din istorie”, cum era descris. Leclerc a declarat că singura modalitate de a restaura pacea era să ucidă toți negrii din munți și o jumătate dintre cei de la câmpie, bărbați și femei, lăsând în viață doar copiii de până la doisprezece ani; n-a mai apucat să-și pună planul în aplicare, căci s-a îmbolnăvit.

Emigranții albi din New Orleans, chiar și monarhiștii, au închinat în cinstea lui Napoleon invincibilul, în timp ce Toussaint Louverture murea lent într-o celulă înghețată dintr-un fort din Alpi, la o altitudine de două mii nouă sute de metri, lângă granița cu Elveția. Războiul a continuat implacabil de-a lungul întregului an 1802 și prea puțini au socotit că în scurta campanie Leclerc pierduse aproape treizeci de mii de oameni înainte de a se prăpădi și el de același rău de Siam în luna noiembrie. Prim-consulul promise să trimită în Saint-Domingue alți treizeci de mii de soldați.

Într-o seară din iarna lui 1802, doctorul Parmentier și Tété stăteau de vorbă în curte la Adèle, unde se întâlneau des. Cu trei ani în urmă, când o văzuse în casa Valmorain la puțin timp după ce venise din Cuba, doctorul îi transmisese mesajul lui Gambo. Îi povestise împrejurările în care-l cunoscuse, cât de grav era rănit și convalescența prelungită care fusese prilejul de a se cunoaște. De asemenea, ajutorul pe care bravul căpitan i-l dăduse pentru a putea părăsi Saint-Domingue într-o perioadă când acest lucru ar fi fost

aproape cu neputință. „A spus să nu-l mai aștepți, Tété, că te-a uitat, dar dacă ți-a trimis acest mesaj înseamnă că nu te-a uitat”, îi spusese atunci. Credea că Tété scăpase de fantoma acestei iubiri. Îl cunoscuse pe Zacharie și era limpede ce simțea acesta pentru Tété, deși nu surprinsese între ei niciun gest care să denote intimitate. Pesemne că obișnuința precauției și a disimulării, care le fusese de folos în perioada sclaviei, era adânc înrădăcinată. Zacharie era ocupat cu casa de joc, mai pleca și în Cuba și în alte insule ca să se aprovizioneze cu băutură, trabucuri și alte mărfuri, iar atunci când venea la casa din strada Chartres, Tété nu era niciodată pregătită. Parmentier îl întâlnise de câteva ori acolo, când Violette îl invita la masă. Amabil și punctual, aducea de fiecare dată clasica prăjitură cu migdale pentru desert. Cu el, Zacharie vorbea despre politică, subiectul său preferat; cu Sancho, despre pariuri, cai și afaceri fanteziste, iar cu femeile, despre tot ce le făcea lor plăcere. Uneori venea însoțit de asociata sa Fleur Hironnelle, care părea să manifeste o afinitate ciudată față de Violette. Își lăsa armele la intrare, își bea ceaiul în hol, apoi o urma pe Violette în interiorul casei. Doctorul putea să jure că la înapoiere nu mai avea păr pe obraz și odată o surprinsese pitind în cartușieră o sticlură, precis că era vorba de parfum, căci o auzise pe Violette spunând că toate femeile ascund în suflet un dram de cochetărie, ajung câteva picături de mireasmă pentru a-l scoate la iveală. Zacharie se făcea că nu observă aceste slăbiciuni ale partenerei sale în timp ce-o aștepta pe Tété să se aranjeze ca să iasă cu el.

L-au luat într-o seară pe doctor la Chez Fleur. Acolo i-a văzut pe cei doi asociați în elementul lor și pe Tété dansând fericită și desculță. După cum își imaginase când o cunoscuse la *habitation* Saint-Lazare – atunci era la prima tinerețe – Tété avea o mare rezervă de senzualitate pe care atunci și-o ascundea sub expresia aspră și închisă. Văzând-o dansând acum, i-a fost limpede că emanciparea nu numai

că-i schimbase situația legală, dar îi scosese la iveală și această trăsătură de caracter.

În New Orleans legătura lui Parmentier cu Adèle era normală: mulți prieteni și pacienți aveau familii de culoare. În sfârșit, nu mai era cazul să recurgă la stratageme nedemne pentru a-și vizita femeia, gata cu furișatul în zori, cu o precauție de bandit, ca să nu fie văzut. Cinau împreună aproape în fiecare seară, dormeau în același pat, iar a doua zi se îndrepta calm spre cabinet, la zece dimineața, surd la comentariile pe care le-ar fi putut isca. Își recunoscuse copiii, care acum îi purtau numele, cei doi băieți învățau deja în Franța, iar fata, la ursuline. Adèle își vedea mai departe de croitorie și punea ban peste ban, așa cum făcuse dintotdeauna. Două femei o ajutau la corsetele comandate de Violette Boisier, un fel de armături întărite cu balene, care confereau curbe femeilor celor mai costelive și nici nu se vedeau, aveai impresia că rochia plutește peste un trup gol. Albele se întrebau cum se făcea că o modă inspirată în Grecia antică le avantaja mai mult pe africane decât pe ele. Tété alerga între cele două case cu desene, măsuri, țesături, corsete și rochii terminate, pe care Violette le vindea apoi clientelor. Cu un astfel de prilej s-au nimerit doctorul, Tété și Adèle stând de vorbă în curtea cu bougainvillea, care în această perioadă a anului era uscată, fără flori nici frunze.

— Acum șapte luni a murit Toussaint Louverture. Încă o crimă a lui Napoleon. A murit de foame, frig și singurătate la închisoare, dar nu va fi uitat: generalul a intrat în istorie, le-a spus doctorul.

Stăteau la un pahar de vin de Jerez după ce se delectaseră cu un pește fără oase gătit cu verdețuri, căci printre multele sale calități Adèle era și o bucătăreasă bună. Curtea interioară era locul cel mai plăcut al casei, chiar și în serile reci ca aceasta. Un vas cu jărătic, pe care gazda îl aprinsese ca să aibă cărbuni pentru fierul de călcat și ca să încălzească locul, răspândea o lumină slabă.

— Moartea lui Toussaint nu înseamnă și sfârșitul revoluției. Acum conduce generalul Dessalines, despre care se spune că are un caracter implacabil, a continuat doctorul.

— Ce s-o fi ales de Gambo? Nu avea încredere în nimeni, nici măcar în Toussaint, a intervenit Tété.

— Dar ulterior și-a schimbat părerea în ce-l privește pe Toussaint Louverture: și-a riscat viața nu doar o dată pentru el, a devenit omul de încredere al generalului.

— Atunci o fi fost cu el când l-au arestat.

— Toussaint s-a întâlnit cu francezii ca să negocieze o soluție politică a războiului, dar a fost trădat. În timp ce aștepta într-o casă, garda și soldații cu care venise au fost asasinați mișelește. Mă tem că și căpitanul La Liberté a căzut atunci apărându-și generalul, a spus pe un ton trist Parmentier.

— Înainte Gambo mă bântuia, doctore.

— Cum așa?

— În vis, a spus ea pe un ton vag.

Nu i-a mai spus că se întâmpla pe când obișnuia să-l cheme noapte de noapte cu gândul, ca o rugăciune, iar uneori chemarea era atât de reușită, încât se deștepta cu trupul fierbinte și greu, de parcă ar fi dormit în brațele iubitului. Simțea pe piele căldura și mirosul lui Gambo, nici nu se mai spăla atunci, ca să prelungească iluzia. Aceste întâlniri pe tărâmul viselor erau singura ei consolare în singurătatea patului, dar asta fusese demult și între timp acceptase moartea lui Gambo, căci dacă ar fi fost viu i-ar fi dat cumva de știre. Acum îl avea pe Zacharie. În nopțile petrecute cu el se odihnea fericită și potolită după dragoste, cu mâinile lui mari pe trupul ei. De atunci nu mai avusese nevoie de obiceiul tainic de a se mângâia cu gândul la Gambo: a tânji după sărutările altuia, chiar dacă era vorba de o fantomă, ar fi fost o trădare pe care omul n-o merita. Tandrețea certă și calmă pe care o împărtășeau îi umplea viața; nu-i mai trebuia nimic.

— Nimeni nu a scăpat viu din capcana întinsă lui Toussaint. Nu s-au luat prizonieri, în afară de general și de familia sa, căci și pe ei i-au arestat.

— Pe Gambo nu l-au prins viu, doctore, nu s-ar fi predat în ruptul capului. Dar atâtea sacrificii și atâta război pentru ca până la urmă să câștige albi!

— Încă n-au câștigat. Revoluția continuă. Generalul Dessalines tocmai a învins trupele lui Napoleon și francezii au început să evacueze insula. În curând vom avea parte de alt val de refugiați, de data asta vor fi bonapartiști. Dessalines i-a chemat pe coloniștii albi să-și recupereze plantațiile, are nevoie de ei pentru ca insula să producă iar ca înainte.

— Povestea asta am mai auzit-o noi, doctore, așa a făcut și Toussaint. Vă întoarceți în Saint-Domingue?

— Ai mei stau mai bine aici, deci rămânem. Dat tu, Tété?

— Și eu. Aici sunt liberă și Rosette o să fie și ea în curând.

— Nu e prea tânără pentru emancipare?

— Mă ajută părintele Antoine. Cunoaște o grămadă de lume de-a lungul și de-a latul statului Mississippi, nu văd judecătorul care să-i refuze această favoare.

Parmentier a mai întrebat-o și despre legăturile ei cu Tante Rose; știa că, dincolo de a o asista la nașteri și vindecări, o mai ajuta și la prepararea leacurilor – asta-l interesa pe el, rețetele acelea. Ea ținea minte multe din ele, nu erau complicate, ingredientele se puteau cumpăra de la Piața Franceză de la „doctorii de frunze”. Au vorbit apoi de metodele de a opri hemoragia, de a scădea febra și a evita infecțiile, de infuziile pentru curățat ficatul, eliminat pietrele de la bilă și rinichi, de sărurile împotriva migrenei, ierburile pentru lepădat, bune ca diuretice, laxative sau pentru întărirea sângelui. Tété le știa pe dinafară. Au râs copios de tonicul de sarsaparilă pe care creolii îl foloseau pentru orice, au fost de acord că știința lui Tante Rose era atât de necesară. A doua zi, Parmentier s-a dus la Violette Boisier și i-a propus să-și lărgească afacerea cu produse de frumusețe,

adăugându-le leacuri din farmacopeea lui Tante Rose, pe care Tété avea să le prepare în bucătărie, iar el se angaja să le cumpere pe toate. Violette n-a stat pe gânduri, afacerea era perfectă pentru toți cei interesați: doctorul făcea rost de leacuri, Tété își lua partea, restul profitului îi revenea ei – și fără să miște un deget.

Americanii

Și tocmai atunci New Orleansul a fost zguduit de un zvon cât se poate de neverosimil. În cafenele și cărciumi, pe străzi și în piețe lumea se aduna să comenteze cu foc știrea, încă nesigură, că Napoleon Bonaparte vânduse Louisiana americanilor. Zilele trecând, au început să creadă că era doar o calomnie, totuși continuau să vorbească despre corsicanul cel blestemat, căci amintiți-vă, domnilor, Napoleon e din Corsica, deci nu se poate spune că e francez, și iată că ne-a dat la *kaintocks*. Era vorba de tranzacția de teren cea mai formidabilă și ieftină din istorie: mai bine de două milioane de kilometri pătrați contra sumei de cincisprezece milioane de dolari, cu alte cuvinte, câțiva cenți pe hectar. Cea mai mare parte a teritoriului, ocupată de triburi răzlețe de indigeni, nu fusese exploatată temeinic de albi – nimeni nu-și pusese problema – dar după ce Sancho García del Solar a pus în circulație o hartă a continentului chiar și ultimii nătângi și-au dat seama că americanii își dublaseră teritoriul național. „Și-acum ce ne facem? Cum s-a băgat Napoleon în afacerea asta? Păi nu eram colonie spaniolă?” În urmă cu trei ani Spania cedase Louisiana Franței prin tratatul secret de la San Ildefonso, însă cei mai mulți nici nu aflaseră pentru că lucrurile continuau să meargă la fel ca până atunci. Schimbarea de guvernare a trecut neobservată, autoritățile spaniole au rămas la post, în vreme ce Napoleon se războia cu turcii, austriecii, italienii și cu oricine se mai nimerea, asta pe lângă rebelii din Saint-Domingue. Lupta pe prea multe fronturi, chiar și împotriva Angliei, inamicul ancestral, și avea nevoie de timp, trupe și bani; nu putea nici ocupa,

nici apăra Louisiana, se temea să nu cadă în mâinile britanicilor, drept care a preferat s-o vândă singurului interesat, președintele Jefferson.

În New Orleans toți, în afară de cei care-și pierdeau timpul la Café des Émigrés și erau cu un picior în barcă pentru a se întoarce în Saint-Domingue, au primit vestea îngroziți. Credeau că americanii erau un soi de barbari acoperiți cu piei de bizon și care mâncau cu cizmele pe masă, total lipsiți de decență, cumpătare și onoare. Iar de stil nici nu putea fi vorba! Tot ce-i interesa era să facă pariuri, să bea, să-și care pumni sau să se împuște reciproc, erau dezordonați și, culmea, protestanți. Plus că nu vorbeau franțuzește. Treba lor, o să învețe, altfel cum o să se descurce la New Orleans? Orașul în păr a fost de acord că apartenența la Statele Unite însemna sfârșitul familiei, culturii și singurei religii adevărate. Valmorain și Sancho, care aveau relații de afaceri cu americanii, au adus o notă împăciuitoare hărmălaiei din local, explicându-le oamenilor că numiții *kaintocks* erau cei de la graniță, cam braconieri de felul lor, și că nu toți americanii trebuiau judecați după ei. De fapt, a subliniat Valmorain, în drumurile lui cunoscuse mulți americani, persoane mai curând educate și potolite; ba chiar li se putea reproșa că erau prea moralști și spartani în obiceiuri, taman pe dos decât țărănoii *kaintock*. Cel mai vizibil defect al lor era că munca era considerată o virtute, chiar și munca manuală. Erau materialști, triumfători și mânați de un entuziasm mesianic de a-i schimba pe cei care nu gândeau ca ei, totuși nu reprezentau un pericol iminent pentru civilizație. Dar nimeni nu i-a luat vorbele în seamă, în afară de vreo doi nebuni precum Bernard de Marigny, care a miroșit minunatele perspective de a face comerț cu americanii, și de *Père Antoine*, care era cu capul în nori.

Mai întâi s-a procedat la transferul oficial – cu trei ani întârziere – al coloniei spaniole către autoritățile franceze. Conform exageratului discurs al prefectului rostit în fața mulțimii care venise la ceremonie, locuitorii Louisianei

„aveau sufletul inundat de o fericire delirantă”. S-a sărbătorit cu dans, muzică, banchete și spectacole de teatru, în cea mai bună tradiție *créole*, o adevărată întrecere de curtoazie, noblețe și risipă între guvernarea spaniolă care pleca și cea franceză care se instala, numai că asta n-a durat mult, căci tocmai când se arbora steagul Franței în port a ajuns o corabie venită de la Bordeaux aducând confirmarea vânzării teritoriului către americani. Vânduți precum vitele! Umilința și furia au luat locul atmosferei festive din ziua precedentă. Cel de-al doilea transfer, de la francezi către americani – aceștia campau la două mile de oraș, gata să-l ocupe – a avut loc șaptesprezece zile mai târziu, pe 20 decembrie 1803, și n-a mai fost vorba de nicio „fericire delirantă”, ci de un doliu colectiv.

În aceeași zi, Dessalines proclama independența insulei Saint-Domingue, numită acum Republica Neagră Haiti și sub un drapel nou albastru-roșu. Haiti, „tărâmul muntos”, era numele pe care dispăruții indigeni arahuaci îl dăduseră insulei lor. Cu scopul de a șterge urma rasismului care fusese blestemul coloniei, toți cetățenii indiferent de culoarea pielii, și-au spus *nègs*, în timp ce toți ceilalți erau numiți *blancs*.

— Cred că Europa și Statele Unite vor încerca să-i vină de hac acestei biete insule, căci exemplul ei poate incita și alte colonii să devină independente. Și nici nu vor permite propagarea abolirii sclaviei, a spus Parmentier stând de vorbă cu prietenul său Valmorain.

— Aici, în Louisiana, dezastrul din Haiti ne convine: o să vindem mai mult zahăr și mai scump, a sunat comentariul lui Valmorain, căruia nu-i păsa de soarta insulei, pentru că toate afacerile și le mutase de mult.

Emigrații din Saint-Domingue n-au apucat să se minuneze de prima republică neagră pentru că evenimentele din New Orleans le acaparau toată atenția. Într-o zi însoțită în Piața Mare s-a adunat o mulțime colorată de creoli, francezi, spanioli, indieni și negri să le vadă pe autoritățile americane

care veneau călare, urmate de un detașament de dragoni, două companii de infanterie și una de carabinieri. Nimeni nu-i simpatiza pe bărbații aceștia care se împăunau de parcă fiecare ar fi scos din buzunarul propriu cele cincisprezece milioane de dolari ca să cumpere Louisiana.

Într-o scurtă ceremonie oficială în fața consiliului comunal noul guvernator a primit cheile orașului, după care s-a purces la schimbarea drapelului: tricolorul francez a fost coborât încet și în locul lui s-a ridicat steagul înstelat al Statelor Unite. La jumătatea catargului ambele steaguri au fost oprite o clipă, s-a tras o lovitură de tun, altele i-au răspuns de pe mare. O fanfară a intonat un cântec popular american; lumea asculta în tăcere, mulți plângeau de mama focului, mai multe cucoane au leșinat. Nou-sosiții au ocupat orașul cât mai neagresiv cu putință, dar băștinașii și-au propus să le pună cât mai multe bețe în roate. Clanul Guizot pusese deja în circulație mesaje prin care-și instruiau amicii să-i țină la distanță; nimeni nu trebuia să colaboreze cu americanii și nici să-i primească în casă. Chiar și ultimul cerșetor din New Orleans se simțea superior americanilor.

Una dintre primele măsuri luate de guvernatorul Clairborne a fost să proclame engleza ca limbă oficială, idee primită cu o neîncredere batjocoritoare de toți creolii. Engleza? Trăiseră decenii în șir fiind colonie spaniolă, dar vorbind franceza; americanii ăștia trebuie că erau țicniți de-a binelea dacă-și închipuiau că vorba lor guturală avea să înlocuiască cea mai melodioasă limbă de pe lume.

Măicuțele ursuline, convinse că mai întâi bonapartiștii, apoi țărănoii americani aveau să nimicească orașul, să le profaneze biserica și să le siluiască, s-au grăbit să se îmbarce în masă pentru Cuba, în ciuda implorărilor elevelor, orfanilor și sutelor de săraci pe care-i ajutau. Doar nouă din cele douăzeci și cinci de călugărițe au rămas pe loc, restul de șaisprezece au mers cu capul plecat spre port, ascunse sub vâl și plângând, urmate de un alai de prieteni, cunoscuți și sclavi care le-au condus până la corabie.

Valmorain a primit un mesaj scurt prin care era somat să-și retragă protejată de la colegiu în decurs de douăzeci și patru de ore. Hortense, care aștepta încă un copil cu speranța că de data asta avea să fie băiatul mult visat, i-a dat de înțeles cât se poate de limpede că fata aia neagră n-avea să-i calce pragul, și nici el nu trebuia să fie văzut în compania ei. Lumea e rea, precis c-avea să scornească zvonul – fals, firește – că Rosette era fiică-sa.

Înfrângerea trupelor napoleoniene în Haiti a adus un al doilea val de refugiați la New Orleans, exact cum prevăzuse doctorul Parmentier; au venit mai întâi cu sutele, apoi cu miile. Erau bonapartiști, radicali și atei, foarte diferiți de monarhiștii catolici din primul val. Ciocnirea dintre cele două categorii de emigranți a fost inevitabilă și a coincis cu intrarea americanilor în oraș. Guvernatorul Clairborne, un militar tânăr cu ochi albaștri și păr blond, nu știa nici boabă de franceză și nu pricepea mentalitatea creolilor, pe care-i considera leneși și destrăbălați.

Din Saint-Domingue venea vas după vas cu civili și soldați bolnavi de friguri, un pericol politic din cauza ideilor lor revoluționare, cât și unul de sănătate publică, căci puteau aduce o epidemie. Clairborne a încercat să-i izoleze în tabere depărtate, dar măsura a fost serios criticată și n-a împiedicat șuvoiul de refugiați care reușea de bine, de rău să ajungă în oraș. I-a aruncat la închisoare pe sclavii aduși de albi, temându-se să nu-i incite la revoltă pe cei locali; curând celulele erau ticsite și stăpânii făceau scandal că li se confiscase proprietatea. Declarau sus și tare că negrii lor erau credincioși și cu caracter bun, căci altfel nu i-ar fi adus. În plus, aveau nevoie de ei. Cu toate că în Louisiana nimeni nu respecta interdicția de a importa sclavi și pirații aprovizionau piața, cererea era tot timpul mare. Clairborne, care nu era adeptul sclaviei, a cedat presiunii publice și și-a zis să cerceteze fiecare caz în parte, ceea ce putea dura luni bune, în timp ce orașul stătea ca pe jar.

Violette Boisier s-a grăbit să se adapteze la impactul cu americanii. A intuit că amabilii creoli, care aveau cultura trândăviei, n-aveau să reziste tăvălugului acestor oameni întreprinzători și practici. „Ascultă la mine, Sancho, nu peste mult timp acești *parvenus* o să ne măture de pe fața pământului”, și-a prevenit ea iubitul. Auzise de spiritul egalitarist al americanilor, ceva care mergea mână în mână cu democrația, și și-a zis că, dacă înainte fusese loc la New Orleans pentru oamenii de culoare liberi, cu atât mai abitur avea să fie de-acum înainte. „Nu-ți face iluzii, sunt mai rasiști decât englezii, francezii și spaniolii la un loc”, i-a răspuns el, dar n-a fost crezut.

În timp ce alții refuzau să se amestece cu americanii, Violette s-a apucat să-i studieze atent, ca să vadă ce putea învăța de la ei și cum s-ar fi putut menține pe linia de plutire în contextul schimbărilor inevitabile pe care aveau să le aducă aceștia la New Orleans. Era mulțumită de viața ei, avea independență și o ducea bine. Nu glumise spunând că avea să moară bogată. Cu ce câștigase de pe urma cremelor și sfaturilor de modă și frumusețe în mai puțin de trei ani cumpăraseră casa de pe strada Chartres și avea de gând să mai cumpere una. „Trebuie investit în proprietăți, doar asta rămâne, restul e în bătaia vântului”, îi tot repeta lui Sancho, care nu poseda nimic, căci plantația era a lui Valmorain. Proiectul de a cumpăra pământ și a-l face să producă i se păruse fascinant lui Sancho în primul an, suportabil în cel de-al doilea, iar după aceea un adevărat chin. Iar entuziasmul pentru bumbac s-a topit imediat ce Hortense s-a arătat interesată la rândul ei: prefera să n-aibă de-a face cu femeia asta. Știa că femeia conspira să-l cam elimine din afaceri și drept e că avea și motive – era o povară pe care Valmorain o căra în cărcă din prietenie. Violette îl sfătuia să-și rezolve problemele luând de nevastă o femeie bogată. „Ce, nu mă iubești?” sărea el, jignit. „Te iubesc, dar nu într-atât încât să te și întrețin. Tu însoară-te și rămânem amanți mai departe.”

Loula nu împărtășea buna părere pe care Violette o avea pentru proprietăți. Susținea că în orașul acela supus catastrofelor ar fi fost la cheremul climei și al incendiilor, mai bine investea în aur și împrumuta bani cu camătă, așa cum făcuse pe vremuri și cu rezultate atât de bune, numai că Violette n-avea de gând să-și facă dușmani devenind cămătăreasă. Ajunsese la vârsta prudenței și lucra la poziția ei socială. O îngrijora doar Jean-Martin, care, conform cripticelor sale misive, era ferm hotărât să urmeze pașii tatălui său, a cărui memorie o venera. Ea voia ceva mai bun pentru fiu-său, cunoștea prea bine asprimea vieții de militar, dac-ar fi să te iei doar după starea jalnică a soldaților învinși în Haiti. Dar nu-l putea convinge prin scrisorile dictate scribului, trebuia să plece în Franța și să-l convingă să studieze pentru o profesie rentabilă, avocat de exemplu. Că Jean-Martin nu era deloc atras de justiție nu era important, majoritatea avocaților nu erau nici ei. Iar apoi avea să-l însoare la New Orleans cu o fată cât mai albă, așa ca Rosette, dar cu avere și de familie bună. Experiența îi spunea că aproape totul era mai ușor cu o piele deschisă și bani. Nepoții ei trebuiau să se nască avantajaji.

Rosette

Valmorain o mai văzuse pe Tété pe stradă, n-aveai cum să nu te ciocnești cu toată lumea în acest oraș, dar se făcuse că n-o vede. Știa însă că lucra pentru Violette Boisier. Nici cu frumoasa mulatră nu mai avea legături, înainte de a reînnoa prietenia, așa cum avusese de gând, i-o luase înainte Sancho cu galanteria lui, cu aspectul său chipeș și cu avantajul că era holtei. Nu pricepea nici acum cum de i-o luase înainte cumnatul. Relația lui Valmorain cu Hortense pälise de când aceasta, ocupată cu maternitatea, își neglijase acrobațiile amoroase din marele pat matrimonial cu îngerași. Era tot timpul gravidă, n-apuca să-și revină după ce năștea o fetiță că o și aștepta pe următoarea, tot mai obosită, mai grasă și mai tiranică.

Valmorain se plictisea în lunile petrecute în New Orleans, se sufoca în ambianța feminină din casă și în compania eternă a neamului Guizot, așa că fugea la plantație. Ceea ce îi convenea și nevesti-sii. Bărbatul ei ocupa prea mult spațiu, în oraș casa devenea parcă prea mică și orele prea lungi. Valmorain avea viața lui, dar, spre deosebire de alți bărbați de condiția lui, nu întreținea o amantă care să-i îndulcească serile. Zărind-o pe Violette Boisier pe chei se gândise că ar fi amanta ideală, frumoasă, discretă și sterilă. Nu mai era chiar tânără, dar lui nu-i trebuia o fetișcană care să-l epuizeze. Violette fusese dintotdeauna o provocare, iar acum și mai mult, în plus, cu ea nu s-ar fi plictisit niciodată. Totuși, onoarea cavaleriească îl oprise s-o caute după ce Sancho se îndrăgostise de ea.

În ziua aceea s-a dus la casa galbenă sperând să o vadă, având cu el biletul trimis de ursuline. I-a deschis Tété, cu care nu mai schimbase o vorbă de trei ani înapoi.

— *Madame* Violette nu este acasă, l-a anunțat din prag.

— Nu contează, cu tine am treabă.

L-a condus în salon și i-a oferit o cafea, pe care a acceptat-o ca să-și tragă sufletul, deși cafeaua îi dădea arsuri la stomac. S-a așezat pe un fotoliu rotund în care abia i-a încăput fundul, cu bastonul sprijinit între picioare și gâfâind. Nu era cald, dar mai nou îi cam lipsea aerul. „Ar trebui să mai slăbesc”, își spunea în fiecare dimineață în timp ce se lupta cu cureaua și cu lavaliera; chiar și încălțările îl strângeau. Tété s-a întors cu tava, i-a servit cafeaua așa cum îi plăcea de obicei, și-a turnat și ea una, cu mult zahăr. Pe jumătate amuzat, pe jumătate enervat, Valmorain a constatat că fosta lui sclavă afișa un aer trufaș. Chiar dacă nu-l privea direct în ochi și nu își permisesese obrăznicia de a sta jos, îndrăzneala să bea cafea în prezența sa fără să-i fi cerut voie, iar în glas nu se mai simțea deloc supunerea de odinioară. A recunoscut și că arăta mai bine; precis că învățase niscaiva trucuri de la Violette... și iar îi bătuse inima amintindu-și de ea, cu tenul ei de gardenie, pletele negre și

ochii umbriți de gene lungi. Tété nici nu se putea compara cu ea, dar acum, când nu îi mai aparținea, i se părea dezirabilă.

— Cărui fapt îi datorez vizita dumneavoastră, *monsieur*?

— E vorba de Rosette. Nu te speria, fiică-ta e bine, dar mâine părăsește școala pentru că măicuțele pleacă în Cuba din cauza americanilor. E o reacție pripită, se vor întoarce cu siguranță, numai că acum trebuie s-o iei în grijă.

— Cum, *monsieur*? Nu cred că *madame* Violette va fi de acord să o aduc aici, s-a neliniștit Tété.

— Asta nu mă privește. Mâine la prima oră trebuie să te duci s-o iei. Vezi tu ce faci cu ea.

— Rosette e și responsabilitatea dumneavoastră, *monsieur*.

— Fătucă asta a trăit ca o domnișoară și a primit educația cea mai bună mulțumită mie. A venit vremea să dea ochii cu realitatea. Ori să muncească, ori să se mărite.

— Dar are paisprezece ani!

— Destul ca să se căsătorească - negresele se coc devreme, s-a ridicat el greoi ca să plece.

Un val de indignare a cuprins-o ca o flacăără, însă treizeci de ani de obediență și teama pe care omul i-o inspirase dintotdeauna i-au oprit vorbele cu care era gata să-l potopească. Nu uitase nici cum o violase stăpânul pe când era doar o copilă, nici ura, durerea, rușinea și abuzurile ce urmaseră ani în șir. Tăcută, tremurând, i-a întins pălăria și l-a condus la ușă. Valmorain s-a oprit în prag.

— Și la ce ți-a folosit libertatea? Ești mai săracă decât înainte, n-ai nici măcar un acoperiș ca s-o primești pe Rosette. La mine avea locul ei.

— Locul unei sclave, *monsieur*. Prefer să trăiască în sărăcie, dar să fie liberă, a spus femeia, înghițindu-și lacrimile.

— Pe tine mândria te omoară, femeie. Locul tău nu e niciunde, n-ai o meserie și nici tânără nu mai ești. Ce-ai să te faci? Mi-e milă de tine, de aceea o ajut pe fiică-ta. Uite, asta e pentru Rosette.

I-a întins o pungă cu bani, a coborât cele cinci trepte și a pornit spre casă, satisfăcut. După zece pași deja uitase toată discuția, avea el altele pe cap.

Între timp, lui Violette Boisier îi intrase în cap o idee fixă, care s-a concretizat când ursulinele au plecat și au lăsat-o pe Rosette pe stradă. Nimeni nu cunoștea mai bine ca ea slăbiciunile bărbaților și nevoile femeilor; avea ocazia să facă un ban și, totodată, să ofere un serviciu atât de necesar în New Orleans. De aceea a primit-o pe Rosette. Fata a sosit în uniformă de școală, serioasă și țăntoșă, urmată la doi pași de maică-sa, care îi căra bagajul și o binecuvânta pe Violette pentru că le primise sub acoperișul ei.

Rosette avea ținuta nobilă și ochii cu raze aurii ai maică-sii, pielea de culoarea migdalei a femeilor din picturile spaniole, buzele de nuanța prunelor coapte, părul ondulat lung până la jumătatea spatelui și curbele suave ale adolescenței. La paisprezece ani era perfect conștientă de forța teribilă a frumuseții sale și, spre deosebire de Tété, care muncise încă din copilărie, părea făcută pentru a fi servită. „A încurcat-o, s-a născut sclavă, dar își dă aere de regină. Eu aș cam pune-o la locul ei”, a pufnit cu dispreț Loula, dar Violette i-a expus atunci ideea ei: era vorba de o investiție și de un câștig, două concepte ale americanilor pe care le adoptase și Loula, drept care a convins-o să-i cedeze camera lui Rosette și să doarmă cu Tété în cămăruța de serviciu. Căci fata avea nevoie de odihnă, de multă odihnă, i-a spus.

— M-ai întrebat odată ce-o să faci cu fiică-ta când o să termine școala. Mi-a venit o idee, i-a spus Violette lui Tété.

Și i-a reamintit că Rosette avea puține posibilități. S-o mărite fără zestre însemna s-o condamne la muncă forțată alături de un soț la fel de amărât. Nici nu se punea problema să fie negru, trebuia să fie mulatru, dar ăștia încercau să-și amelioreze situația socială sau financiară prin căsătorie, iar Rosette nu le putea oferi așa ceva. N-avea nici vocație de croitoreasă, coafeză, infirmieră sau altă meserie potrivită

condiției sale. Deocamdată, singurul ei capital era frumusețea, dar orașul era plin de fete frumoase.

— O să aranjăm astfel lucrurile încât Rosette s-o ducă bine fără să fie nevoită să muncească, a decretat Violette.

— Cum oare, *madame*? a întrebat neîncrezătoare Tété.

— Prin „plasament”, *plaçage*. Rosette are nevoie să fie întreținută de un bărbat alb.

Violette studiasse mentalitatea clientelor care veneau la ea să cumpere produse pentru frumusețe, corsete întărite cu balene și rochii vapoase cusute de Adèle. Erau la fel de ambițioase ca ea și doreau prosperitate pentru copiii lor. Băieții învățau o meserie sau o profesie, dar pentru viitorul fetelor tremurau ele. A le plasa pe lângă un alb era mai convenabil decât a le mărita cu un bărbat de culoare, numai că erau zece fete disponibile pentru un alb holtei și, dacă nu aveai relații solide, treaba era greu de făcut. Tipul alegea fata și-apoi se purta cu ea cum avea chef; comod pentru el, riscant pentru ea. De regulă, aranjamentul dura până când omul se însura cu o fată de nivelul lui, pe la treizeci de ani, dar erau cazuri când relația continua toată viața sau când, din dragoste pentru o femeie de culoare, bărbatul rămânea holtei. Oricum, soarta ei depindea de protector. Însă planul lui Violette consta în a impune oarece dreptate: fata „plasată” trebuia să ceară siguranță pentru ea și pentru copiii ei, dat fiind că la rândul ei promite fidelitate și dăruire totală. Iar dacă tânărul nu putea oferi aceste garanții, trebuia s-o facă tatăl său, tot așa cum mama fetei garanta pentru virtutea și purtarea fiică-sii.

— Și ce-o să zică Rosette, *madame*...? a bâiguit Tété destul de speriată.

— Nu contează ce zice ea. Gândește-te, femeie. Asta nu e prostituție, în ciuda unora care zic c-ar fi. Te asigur, o știu din proprie experiență, că protecția unui alb e indispensabilă. Fără Étienne Relais viața mea ar fi fost alta.

— Dar v-ați căsătorit cu el...

— Asta nu se va putea în cazul de față. Dar spune și tu, ce diferență e între o albă măritată și o fată de culoare *placée*? Și una, și alta sunt întreținute, supuse, menite să servească un bărbat și să-i facă copii.

— Măritișul înseamnă siguranță și respect...

— Și tot asta ar trebui să însemne și „plasamentul”, s-a avântat Violette. Trebuie să fie avantajos pentru ambele părți, nu doar un teren de vânatoare pentru albi. Am să încep cu fiică-ta, care nu are bani și nu e de familie bună, dar e drăguță și liberă, grație părintelui Antoine. Va fi cea mai bine „plasată” fată din New Orleans. Iar peste un an o prezentăm în societate, am timp s-o pregătesc.

— Știu și eu ce să zic... dar imediat a tăcut, căci n-avea altă soluție mai bună și avea încredere în Violette Boisier.

N-au stat de vorbă cu Rosette, dar fata s-a dovedit mai deșteaptă decât credeau: a ghicit totul și nu s-a opus, pentru că avea și ea un plan.

În săptămânile care au urmat, Violette s-a dus pe rând la mamele adolescentelor de culoare din clasa de sus, la matroanele din Société du Cordon Bleu, și le-a expus planul. Femeile acestea aveau pâinea și cușitul, aveau afaceri, pământuri și sclavi – uneori chiar rude de-ale lor. Bunicile lor fuseseră sclave emancipate care făcuseră copii cu stăpânii, care le ajutaseră să prospere. Legăturile de familie, chiar între rase diferite, erau schelăria care susținea complexul edificiu al societății *créole*. Ideea ca un bărbat să se împartă între mai multe femei nu le era străină acestor mulatre ale căror bunici proveneau din familii poligame din Africa. Obligația lor era să le ofere bunăstare fiicelor și nepoților, chiar dacă bunăstarea asta venea de la soțul altei femei.

Matroanele astea grozave, de cinci ori mai numeroase decât bărbații din aceeași clasă cu ele, rareori reușeau să găsească un ginere potrivit; știau că modalitatea cea mai bună de a veghea asupra fiicelor lor era să le plaseze cuiva în stare să le protejeze, altminteri ar fi fost la cheremul orișicui.

Răpirea, violența fizică și violul nu reprezentau delictе dacă victima era de culoare, chiar dacă era liberă.

Violette le-a spus acestor mame că ideea ei era să organizeze un bal luxos în cel mai bun salon posibil, finanțat de ele prin cotizație. Invitații ar fi fost tineri albi și bogați, interesați de formula „plasamentului”, eventual însoțiți de tații lor; nici gând să vină afemeiați în căutare de naive cu care să se distreze în absența unui angajament ferm. Câteva au sugerat ca bărbații să plătească la intrare, dar Violette a spus că astfel ar fi putut pătrunde orice neavenit, așa cum se petrecea la balurile cu ocazia carnavalului sau la cele care se țineau la Salonul Orleans sau la Teatrul Francez, unde cu o taxă modică putea veni oricine, în afară de negri. Acesta avea să fie un bal la fel de select precum cel al debutantelor albe. Va fi timp pentru a cerceta antecedentele invitaților: nu era cazul să se pomenească cu cine știe ce moravuri rele sau cu datornici. „De data asta, albi vor trebui să accepte condițiile noastre”, a sunat concluzia lui Violette.

Ca să nu le sperie, a omis să le spună că pe viitor avea de gând să invite și americani, deși Sancho o prevenise că niciun protestant n-ar fi priceput avantajele „plasamentului”. În fine, mai era timp pentru asta, deocamdată trebuia să se concentreze pe acest prim bal.

Albul putea să danseze cu aleasa sa de două ori și, dacă fata îi plăcea, el sau tatăl său trebuia să înceapă imediat negocierile cu mama fetei, fără să piardă timpul cu galanterii inutile. Protectorul trebuia să ofere o casă, o pensie anuală și să se ocupe de educația copiilor rezultați. Odată stabilite aceste condiții, fata *placée* se muta în casa cea nouă și începea conviețuirea. Ea promitea discreție pe toată perioada conviețuirii și certitudinea că nu vor fi drame la despărțire, lucru care depindea întru totul de el. „Plasamentul trebuie să fie un contract de onoare, e în avantajul tuturor să se respecte regulile”, a mai spus Violette. Albi nu-și puteau părăsi pe nepusă masă tânăra amantă lăsând-o pradă sărăciei, căci astfel era periclitat delicatul echilibru al

concubinajului acceptat. Nu exista un contract scris, dar, dacă un bărbat își încâlca cuvântul, femeile ar fi avut grijă să-i facă praf reputația. Balul avea să se numească Cordon Bleu, iar Violette a promis că avea să fie evenimentul cel mai așteptat al anului pentru tinerii de toate culorile.

Zarité

Până la urmă am acceptat „plasamentul”, pe care celelalte mame îl priveau atât de firesc. N-aș fi vrut așa ceva pentru fata mea, dar ce altceva îi puteam oferi? Rosette a fost imediat de acord când mi-am luat inima în dinți și i-am spus. Avea mai mult simț practic decât mine.

Madame Violette a organizat balul cu ajutorul unor francezi care se ocupau cu spectacolele. A mai înființat și o Academie de Bune Maniere și Frumusețe – așa s-a numit casa galbenă – unde le pregătea pe fetele care veneau la cursurile ei. Zicea că acestea vor fi cele mai căutate și vor putea să-și aleagă protectorul; cu acest argument le-a convins pe mame și nimeni n-a mai avut obiecții la plata cursurilor. Pentru prima dată în cei patruzeci și cinci de ani ai ei madame Violette se scula devreme. O trezeam cu o cafea neagră și aveam grijă să ies din cameră înainte să mi-o arunce în cap. Era prost-dispusă până pe la prânz. Madame primise doar o duzină de eleve, nu era loc pentru mai multe, dar pentru anul următor avea în plan să facă rost de un local mai încăpător. Angajase profesori de muzică și dans; fetele purtau pe cap o ceașcă umplută cu apă pentru a-și ameliora ținuta și mersul; le-a învățat să se pieptene și să se machieze, iar în orele libere eu le explicam cum se ține o casă, că la asta mă pricep. Le-a mai desenat și câte o garderobă, în funcție de silueta și culoarea fiecăreia, iar apoi madame Adèle și ajutoarele ei au cusut rochiile. Doctorul Parmentier a propus ca fetele să ia și lecții de conversație, însă madame Violette a spus că nici unui bărbat nu-i pasă de ce spune o femeie, iar don Sancho a fost de acord. În schimb, doctorul ia mereu aminte la sfaturile lui Adèle și le urmează cu sfințenie, pentru că el are cap doar pentru a vindeca bolnavii, hotărârile în familie ea le ia. Au cumpărat casa de pe strada Rampart și-și țin la școală copiii cu banii și investițiile ei, pentru că ce câștigă el se duce ca fumul.

La jumătatea anului elevele făcuseră asemenea progrese, încât don Sancho a pariat cu tovarășii săi de la Café des

Emigrés că toate aveau să fie bine „plasate”. Pe ascuns, mai trăgeam și eu cu ochiul la cursuri, poate mai învățam ceva cu care să-l bucur pe Zacharie. Pe lângă el parcă sunt o slujnicuță, nu am nici farmecul lui madame Violette, nici mîntea lui Adèle, nu sunt cochetă, cum mă sfătuia don Sancho, nici amuzantă, cum ar dori doctorul Parmentier.

Fîică-mea umbla ziua sugrumată într-un corset, iar noaptea dormea unsă cu cremă de albit pielea, cu o panglică peste urechi ca să i le lipească de cap și cu mijlocul bine strâns într-un ham ca de cal. Frumusețea e o iluzie, spunea madame, la cincisprezece ani toate sunt frumoase, dar ca să fie și mai târziu e nevoie de disciplină. Rosette trebuia să citească cu voce tare listele de mărfuri ale corăbiilor din port, astfel se antrena să suporte fără să se strâmbe conversația unui tip plicticos, de mâncat abia ciugulea, își netezea părul cu fierul încins, se depila cu caramel, își făcea masaje cu ovăz și zeamă de lămâie, exersa cu orele reverențe, dansuri și jocuri de salon. La ce-i folosea că era liberă dacă trebuia să facă toate astea? Niciun bărbat nu merită atâtea, spuneam eu, dar madame Violette m-a convins că numai așa puteam să-i asigurăm viitorul. Iar fîică-mea, care numai docilă nu fusese, se supunea fără crâcnire. Ceva se schimbă la ea, nu mai căuta să se facă iubită, devenise tăcută. Dacă înainte se uita veșnic în oglindă, acum o făcea doar la cursuri, când i-o cerea madame.

Madame preda felul de a servi un bărbat fără servilism, de a nu-i reproșa nimic, de a-și ascunde gelozia și a-și învinge ispita de a gusta și alte sărutări. Lucrul cel mai important, spunea ea, era să profităm de focul pe care noi, femeile, îl avem în pântec. Pe care bărbații îl doresc cel mai mult, dar de care se și tem. Le sfătuia pe fete să-și cunoască trupul și să se satisfacă singure, cu degetele, căci fără plăcere nu e nici sănătate și nici frumusețe. Exact ce-mi spunea și Tante Rose pe vremea când stăpânul Valmorain începuse să mă violeze, dar eu nu am luat-o în seamă, eram prea mică și prea speriată. Tante Rose îmi făcea băi de plante și-mi puneă pe

burtă și pe pulpe argilă, care întâi era rece și grea, iar mai târziu se încălzea și parcă era vie și fierbea. Așa mă făcea bine. Pământul și apa vindecă trupul și sufletul. Cu Gambo cred că am simțit prima dată lucrul acela despre care vorbea madame, numai că ne-am despărțit mult prea repede. După care ani de zile n-am mai simțit nimic, până când a venit Zacharie să-mi trezească trupul. Mă iubește și are răbdare. În afară de Tante Rose, e singurul care mi-a numărat cicatricile rămase în locurile unde stăpânul își mai stingea trabucul. Dar madame Violette e singura femeie pe care am auzit-o pronunțând acest cuvânt: plăcere. „Cum i-o veți da unui bărbat dacă nu știți ce-i aia?” așa le spunea elevele. Plăcerea dragostei, plăcerea de a alăpta un copil, plăcerea de a dansa. Plăcerea de a-l aștepta pe Zacharie, știind că va veni.

A fost anul în care am fost foarte ocupată cu treburile casei, cu elevele, plus comisiunile la madame Adèle și leacurile pentru doctorul Parmentier. În decembrie, mai era puțin până la balul Cordon Bleu, mi-am făcut socoteala că de trei luni nu mai avusesem ciclu. Singurul lucru care m-a mirat a fost cum de nu rămăsesem gravidă mai devreme, pentru că eram de mult cu Zacharie și nu luasem deloc măsurile de precauție învățate de la Tante Rose. De cum i-am spus, a vrut să ne căsătorim imediat, dar mai întâi trebuia s-o „plasez” pe Rosette a mea.

Maurice

În vacanța celui de-al patrulea an de colegiu, Maurice l-a așteptat ca de fiecare dată pe Jules Beluche. Între timp nu mai tânjea să-și vadă familia, singurul motiv pentru a se întoarce la New Orleans era Rosette, deși slabe speranțe s-o poată vedea. Ursulinele nu permiteau nimănui vizitele pe neașteptate, cu atât mai puțin unui băiat incapabil să dovedească un grad de rudenie apropiat. Știa că tatăl său nu i-ar fi permis, spera însă să-l poată însoți pe unchiul Sancho, pe care măicuțele îl cunoșteau bine, căci o vizitase mereu pe Rosette.

Din scrisori aflase că Tété fusese trimisă la plantație după incidentul cu Hortense și își făcea reproșuri că fusese vina lui; parcă o vedea tăind la trestie în plin soare și i se strângea inima. Nu numai el și Tété plătiseră scump lovitura aceea de bici, pare-se că și Rosette căzuse în dizgrație. Fata îi scrisese nu doar o dată lui Valmorain rugându-l să vină să o vadă, dar nu primise niciun răspuns. „Ce-am făcut oare ca să pierd afecțiunea tatălui tău? Înainte eram ca fiica lui, de ce m-a dat uitării?” se jeluia în scrisorile către Maurice, care nu putea nici el să-i ofere un răspuns cinstit. „Nu te-a uitat, Rosette, *papa* te iubește și acum obicei și are grijă să nu-ți lipsească nimic, dar plantația și afacerile îl țin ocupat. Nici eu nu l-am mai văzut de trei ani.” La ce bun să-i spună că Valmorain n-o considerase niciodată fiica lui? Înainte de a fi exilat la Boston îl rugase să-l ducă să o vadă pe soră-sa la internat, iar omul se răstise furios că singura soră pe care o avea era Marie-Hortense.

În vara aceea n-a venit Jules Beluche, ci Sancho García del Solar, sub o pălărie cu boruri largi, în fuga calului și cu altul de rezervă. A descălecat dintr-un salt, s-a scuturat de praf lovindu-și hainele cu pălăria, abia apoi și-a îmbrățișat nepotul. Jules Beluche primise o lovitură de cuțit pentru niște datorii la cărți, iar neamul Guizot luase măsuri pentru a evita bârfele, căci oricât de departe era gradul de rudenie,

gurile rele tot aveau să-l asocieze pe Beluche cu ramura onorabilă a familiei. Așa că făcuseră exact ce-ar fi făcut orice creol în circumstanțe similare: îi plătiseră datoriile, îl adăpostiseră ca să i se vindece rana și să se pună pe picioare, îi dăduseră niște bani și-l imbarcaseră pe o corabie cu instrucțiuni ferme să nu coboare înainte de a ajunge în Texas și să nu mai revină niciodată la New Orleans. Sancho i-a relatat toată târâșenia prăpădindu-se de răs.

— Imaginează-ți că aș fi putut fi chiar eu în locul lui, Maurice. Până acum am avut baftă, dar să știi că oricând poți afla că unchiul tău preferat a fost înjunghiat într-un tripou de doi bani.

— Doamne ferește, unchiule! Ai venit să mă iei acasă? l-a întrebat Maurice cu un glas care trecea de la un ton baritonal la unul de soprană în aceeași propoziție.

— Ce-ți trece prin cap, băiete? Ce, vrei să te îngropi de viu pe plantație? Nu, plecăm într-o călătorie.

— Adică exact ce făceam cu Beluche...

— Auzi, fără comparații, te rog. N-am de gând să contribui la educația ta civică arătându-ți monumente, vreau să te pervertesc puțin, ce zici?

— Cum adică, unchiule?

— Mergem în Cuba, nepoate, locul cel mai bun pentru doi pierde-vară ca noi. Câți ani ai făcut?

— Cincisprezece.

— Și încă nu ți s-a schimbat vocea?

— Ba da, dar sunt cam răcit, s-a bălbăit băiatul.

— Păi eu la vârsta ta, he-he... Ești cam în urmă, Maurice. Fă-ți bagajele, plecăm chiar mâine.

Sancho lăsase în Cuba mulți prieteni și nu puține iubite, care și-au propus să-i bucure vacanța și să-i tolereze însoțitorul, băiatul acela ciudat care scria scrisori cât era ziua de lungă și propunea subiecte de conversație absurde, precum sclavia și democrația, despre care nimeni nu avea o părere bine stabilită. Se amuzau văzându-l pe Sancho pe post de dădacă, misiune pe care o îndeplinea cu multă

delicatețe. Renunța la chefurile cele mai grozave ca să nu-și lase singur nepotul, nu mai mergea la luptele de animale – urși contra tauri, șerpi contra nevăstuici, cocoși contra cocoși – pentru că lui Maurice i se făcea rău dacă vedea așa ceva. Se apucase să-și învețe nepotul să bea, dar băiatul vomita și tot el trebuia să spele. L-a învățat toate trucurile la jocul de cărți, dar Maurice nu era șmecher deloc și pe urmă tot el îi plătea datoriile. Nici cu amorul lucrurile n-au mers mai bine, că băiatul mai-mai să moară de frică. Aranjase treaba cu o prietenă, cam coaptă, dar încă atrăgătoare și fată bună, care acceptase să-l școlească pe nepot ca să-i facă o favoare unchiului. „Mucosul ăsta mai are caș la gură...”, a spus el jenat când Maurice a rupt-o la fugă speriat de femeia în rochie provocatoare întinsă pe divan. „N-am mai pățit o asemenea jignire, Sancho. Închide ușa și vino repede să mă consolezi”, a râs femeia. În ciuda acestor bâlbe, Maurice a avut o vară de neuitat și s-a întors la colegiu mai înalt, mai puternic, bronzat și cu un glas definitiv de tenor. „Nu învăța prea mult, că asta strică vederea și caracterul, și pregătește-te pentru vacanța viitoare: am să te duc în Noua Spanie”, i-a spus unchiul la despărțire. S-a ținut de cuvânt și de atunci Maurice abia aștepta să vină vara.

În 1805, ultimul an de școală, Sancho nu a mai venit ca de obicei, a venit în schimb tatăl său. Maurice s-a temut că venea cu o veste proastă, s-a temut să nu fie vorba de Tété sau de Rosette, dar nu era asta. Valmorain venise să-l ducă în Franța ca să-și cunoască o bunică și două mătuși de care băiatul nici nu auzise. „Și pe urmă mergem acasă, *monsieur*?” Se gândea la Rosette, ale cărei scrisori se adunau pe fundul valizei. La rândul său, îi scrisese o sută nouăzeci și trei de misive, fără să-i treacă prin minte că în cei nouă ani de despărțire fata se schimbase: și-o amintea tot ca pe fetița cu funde și dantele pe care o văzuse ultima dată înainte de nunta tatălui cu Hortense Guizot. Nu putea să și-o imagineze la cincisprezece ani, așa cum nici ea nu-l vedea la

optsprezece. „Sigur că mergem și acasă, fiule, mama și surorile tale te așteaptă”, a mințit Valmorain.

Călătoria, mai întâi pe o corabie care s-a luptat cu furtunile de vară și abia a scăpat de atacul englezilor, apoi cu diligența până la Paris, nu a reușit să-i apropie. Valmorain pusese la cale voiajul pentru a mai amâna cu niște luni întâlnirea neplăcută a nevestii cu Maurice, dar nu mai putea lungi asta la infinit, în curând trebuia să înfrunte o situație pe care anii nu o împlânziseră defel. Hortense nu pierdea nicio ocazie pentru a turna venin împotriva acestui fiu vitreg pe care în zadar încercase an de an să-l înlocuiască născând un băiat, nu doar fete. De dragul ei, Valmorain îl îndepărtase pe Maurice de familie, iar acum îi părea rău. Iată că trecuseră zece ani în care nu se ocupase de el, absorbit de afaceri, mai întâi în Saint-Domingue, apoi în Louisiana, în cele din urmă de Hortense care năștea numai fetițe. Fiul său devenise un necunoscut care-i răspundea la rarele scrisori cu câteva fraze formale despre progresele la școală și nu întreba de nimeni din familie, de parcă ar fi fost limpede că încetase să facă parte din ea. Și n-avusese nicio reacție nici când îl anunțase laconic că Tété și Rosette fuseseră eliberate și nu mai avea nicio legătură cu ele.

Se temea să nu-și fi pierdut fiul de-a lungul acestor ani agitați. Tânărul acesta introvertit, înalt și chipeș, având trăsăturile maică-sii, nu mai semăna deloc cu puștiul rumen în obraji pe care-l legănase în brațe, rugându-se cerului să nu pățească nimic rău. Îl iubea la fel sau chiar mai mult, căci intervenea și sentimentul de culpă. Încerca să se convingă că Maurice îl iubea la fel de mult cum îl iubea și el, chiar dacă erau despărțiți vremelnic, dar acum se îndoia. Avea planuri mărețe cu el, deși nu-l întrebese ce avea el de gând să facă în viață. Adevărul e că habar nu avea ce dorințe sau experiențe avea băiatul, parcă nu mai vorbiseră de secole. Acum voia să recupereze timpul pierdut și spera ca lunile petrecute împreună în Franța să cimenteze o relație între doi adulți. Trebuia să-i dovedească afecțiunea sa și să-l

lămurească de faptul că Hortense și fetele nu-i modificau calitatea de unic moștenitor, dar de fiecare dată când deschidea subiectul Maurice nu avea niciun fel de reacție. „Tradiția primului născut e foarte înțeleaptă, fiule: bunurile nu trebuie împărțite între copii, căci astfel slăbește averea familiei. Fiind primul născut, vei primi totul și vei avea grijă de surorile tale. Când nu voi mai fi, tu o să fii capul familiei Valmorain. Așa că e timpul să începi să te pregătești, să înveți să investești banii, să conduci plantația și să te integrezi în societate”, îi spunea. Dar discuția murea înainte de a începe. Valmorain vorbea de unul singur.

Maurice a observat fără comentarii Franța napoleoniană veșnic în stare de război, muzeele, palatele, parcurile și bulevardele pe care i le-a arătat tatăl său. Au vizitat castelul ruinat în care bunica își trăia ultimii ani purtând de grijă celor două fiice nemăritate și mai uzate de vârstă și singurătate decât ea. Era o bătrână țanțoșă, purtând moda de pe vremea lui Ludovic al XVI-lea și chită să nu ia în seamă schimbările acestei lumi. Încremenise în perioada anterioară Revoluției Franceze și-și ștersese din memorie Teroarea, ghilotina, exilul în Italia și revenirea într-o patrie de nerecunoscut. Văzându-l pe Toulouse Valmorain, fiul absent de mai bine de treizeci de ani, îi întinse o mână osoasă plină de inele vechi pentru a fi sărutată, apoi le porunci fiicelor să servească ciocolata. Valmorain îi prezentă nepotul, după care îi făcu rezumatul evenimentelor scurse de când plecase la douăzeci de ani în Antile și până în prezent. Ea îl ascultă tăcută, în timp ce surorile lui ofereau ceșcuțe aburinde și prăjituri cam vechi, privindu-și fratele pe furiș. Își aminteau de tânărul frivol care le pupase distrat la despărțire și plecase cu valetul și câteva cutii să stea o vreme cu tatăl său în Saint-Domingue și nu mai venise înapoi. Nu-l recunoșteau pe omul cu părul rărit, gușă și burtă, care vorbea cu accent străin. Auziseră ele ceva despre insurecția sclavilor din colonie, prinseseră oarece despre atrocitățile comise într-o insulă decadentă, dar nu reușeau

să le pună în legătură cu un membru al familiei. Nu fuseseră niciodată curioase de unde veneau banii din care trăiau. Zahărul însângerat, plantațiile incendiate, exilul și celelalte lucruri de care vorbea el acum le sunau de-a dreptul chinezește.

Dar mama lor știa perfect despre ce vorbea Valmorain, numai că n-o mai interesa lumea asta; în inima uscată nu mai încăpeau sentimente și noutăți. Îl asculta indiferentă și singura întrebare pe care i-a pus-o a fost dacă putea să trimită niște bani în plus, că erau cam strâmtorate. Castelul dărăpănat de vreme și ploi trebuia musai reparat, nu putea să moară și să le lase pe fete în bătaia vântului. Între zidurile lugubre, Valmorain și Maurice au stat două zile lungi cât două săptămâni. „N-o să ne mai vedem. Cu atât mai bine”, a spus bătrâna doamnă despărțindu-se de fiu și de nepot.

Maurice și-a urmat docil tatăl peste tot, cu excepția bordelului de lux unde Valmorain avea de gând să-l gratuleze cu profesionistele cele mai scumpe ale Parisului.

— Ce-i cu tine, băiete? E ceva normal și necesar. Trebuie să scapi de umorile trupului și să-ți limpezești mintea, astfel te poți concentra la alte lucruri.

— Mă concentrez foarte bine, *monsieur*.

— Ți-am zis să-mi spui *papa*, Maurice. Presupun că în drumurile tale cu unchi-tu Sancho... Vreau să spun că nu ți-or fi lipsit ocaziile...

— Asta mă privește, l-a întrerupt tânărul.

— Sper că școala aia americană nu te-a făcut habotnic sau efeminat, a vrut să glumească Valmorain, dar cuvintele au sunat cam mârâit.

Băiatul nu i-a dat explicații suplimentare. Grație unchiului Sancho nu mai era virgin: în ultima vacanță Sancho reușise să-l inițieze printr-o soluție ingenioasă dictată de starea de fapt. Bănuia că nepotul avea toate dorințele și fanteziile tipice vârstei, dar era un romantic și detesta amorul ca tranzacție comercială. S-a hotărât să-l ajute. Se aflau în portul Savannah, în Georgia, pe care Sancho dorea să-l

cunoască pentru nenumăratele distracții pe care le oferea, iar Maurice pentru că profesorul Harrison Cobb îl pomenise ca pe un exemplu de morală negociabilă.

Georgia, întemeiată în 1733, a fost cea de a treisprezecea și ultima colonie britanică din America de Nord, iar Savannah era orașul principal. Nou-veniții au avut relații bune cu triburile indigene, evitând astfel violențele care loveau alte colonii. Inițial, în Georgia erau interzise nu doar sclavia, dar și alcoolul și avocații, dar curând și-au dat seama că solul și clima erau ideale pentru cultivarea orezului și a bumbacului, și astfel s-a legalizat sclavia. După Independență, Georgia a devenit un stat al Uniunii, iar Savannah a înflorit ca port de intrare pentru comerțul cu africani pentru plantații. „Asta îți dovedește, Maurice, că decența sucombă rapid în fața lăcomiei. Dacă e vorba de îmbogățire, majoritatea oamenilor își sacrifică sufletul. Nici nu-ți poți imagina cum se trăiește pe plantațiile din Georgia grație trudei sclavilor”, perora Harrison Cobb. Nu trebuia să-și imagineze, o știa din Saint-Domingue și New Orleans, dar a primit propunerea unchiului Sancho de a-și petrece vacanța la Savannah ca să nu-și dezamăgească maestrul. „Ca să lichidezi sclavia nu ajunge să dorești dreptatea, trebuie să vezi realitatea și să cunoști amănunțit legile și angrenajele politicii”, îi mai spunea Cobb, dorind ca Maurice să triumfe acolo unde eșuase el. Omul își cunoștea limitele, n-avea nici temperamentul și nici puterea să se lupte în Congres, visul lui din tinerețe, dar era un profesor bun, care știa să recunoască talentul unui elev și să-i modeleze caracterul.

În timp ce Sancho García del Solar se bucura din plin de rafinamentul și ospitalitatea din Savannah, Maurice era măcinat de vinovăție pentru că se simțea atât de bine. Ce-avea să-i spună profesorului său la întoarcerea la cursuri? Că locuise într-un hotel minunat, servit de o armată de slujitori inimoși, că nu-i ajungea timpul să se distreze ca un descreierat...

Erau abia de o zi la Savannah și Sancho se împrietenise deja cu o văduvă scoțiană care locuia la două străzi de hotelul lor. Doamna se oferise să le arate orașul cu conacele, monumentele, bisericile și parcurile lui, frumos reconstruit în urma unui incendiu devastator. Drept care venise împreună cu fiică-sa, suava Giselle, și tuspătru porniseră la plimbare, punând bazele unei prietenii foarte convenabile pentru unchi și nepot. Petreceau multe ore împreună.

În timp ce mama și Sancho jucau interminabile partide de cărți și din când în când dispăreau fără explicații în hotel, Giselle îi arăta lui Maurice împrejurimile. Plecau călare singuri, departe de privirile văduvei scoțiene, spre mirarea lui Maurice, care nu mai văzuse atâta libertate la o fată. De mai multe ori Giselle l-a dus pe o plajă pustie, unde lua u gustare stropită cu o sticlă de vin. Ea vorbea puțin, iar ceea ce spunea era cumplit de banal, astfel că Maurice nu se simțea intimidat și scotea în rafale vorbele care se tot adunaseră și pe care nu le rostise. În sfârșit, avea o interlocutoare care nu căsca la subiectele filosofice, ba chiar îl asculta cu o admirație evidentă. Din când în când, degetele ei îl atingeau ca din întâmplare, iar de la aceste atingeri la niște mângâieri mai îndrăznețe au trecut doar trei apusuri de soare. Aceste asalturi sub cerul liber, pișcați de insecte și încurcându-se în haine cu teama de a nu fi văzuți, l-au purtat pe Maurice la cer; ea s-a cam plictisit.

Vacanța a trecut prea repede și, firește, Maurice s-a îndrăgostit ca un adolescent ce era. Sentiment care i-a exacerbat remușcarea de a fi întinat onoarea lui Giselle. Era un singur mod de a repara cavalereste greșeala comisă, i-a spus el lui Sancho luându-și inima în dinți:

- Am să cer mâna lui Giselle.
- Ți-ai pierdut mințile, nepoate? Cum să te însori când ești încă un pui cu caș la gură!
- Nu mă jigni, unchiule, sunt bărbat în toată firea.
- Pentru că te-ai culcat cu fătucă aia? și Sancho pufni în răs.

Abia s-a ferit de pumnul lui Maurice. Totul s-a lămurit puțin mai târziu, când doamna scoțiană a recunoscut că fata nu era fiica ei, iar Giselle a mărturisit că acesta era numele ei de scenă, că n-avea șaisprezece ani, ci douăzeci și patru, și că Sancho García del Solar o plătise ca să se ocupe de nepotu-său. Omul a recunoscut că făcuse o mare prostie și a luat totul în glumă, dar cam exagerase, și Maurice, distrus, s-a jurat să nu-i mai vorbească câte zile o avea. Dar, odată ajuns la Boston, îl așteptau două scrisori de la Rosette, pasiunea pentru frumoasa din Savannah s-a risipit ca un fum și și-a iertat unchiul. La despărțire s-au îmbrățișat cu camaraderia dintotdeauna și cu promisiunea de a se revedea curând.

În drum spre Franța Maurice nu i-a spus nimic tatălui despre cele întâmplare la Savannah. Valmorain a mai încercat de vreo două ori să-l ducă la doamnele nopții după ce i-a dat să bea, dar fără succes; atunci a hotărât să abandoneze subiectul până vor fi ajuns la New Orleans, unde avea să-i pună la dispoziție o garsonieră, așa cum aveau tinerii de condiția sa socială. Deocamdată n-avea sens ca suspecta castitate a fiului să afecteze echilibrul precar al relației lor.

Spionii

Jean-Martin Relais și-a făcut apariția la New Orleans cu trei săptămâni înainte de primul bal Cordon Bleu organizat de mama lui. Fără uniforma Academiei Militare pe care o purtase de la treisprezece ani, ci în calitate de secretar al lui Isidore Morisset, un om de știință care venea să evalueze condițiile de teren din Antile și Florida cu scopul de a crea aici noi plantații de zahăr în urma pierderilor din colonia Saint-Domingue, pare-se definitive. În noua Republică Neagră Haiti generalul Dessalines anihila sistematic albi pe care tot el îi poftise să revină. Dacă Napoleon dorise să ajungă la un acord comercial cu Haiti, asta după ce nu putuse să ocupe insula cu armata, a renunțat după

măcelurile groaznice în care în gropile comune ajunseseră chiar și copiii.

Isidore Morisset avea o privire impenetrabilă, un nas rupt și niște umeri de luptător care făceau ca haina să plesnească pe la cusături; călătoria pe mare sub un soare nemilos îl făcuse roșu-cărămiziu, iar vorba monosilabică îl făcea antipatic din prima. Frazele veșnic prea scurte sunau precum un strănut. Răspundea la întrebări cu niște sunete elementare și cu o expresie neîncrezătoare care parcă se aștepta la ce e mai rău. Guvernatorul Clairborne l-a primit imediat cu toată atenția cuvenită unui străin de valoarea sa, după cum reieșea din scrisorile de recomandare emise de mai multe societăți științifice și pe care secretarul i le-a înmănat într-o mapă din piele verde cu lucrături.

Clairborne, care purta doliu după moartea soției și a fiicei, victime ale ultimei epidemii de febră galbenă, a fost frapat de tenul întunecat al secretarului. Din prezentarea făcută de Morisset a presupus că era vorba de un mulatru liber, deci l-a salutată ca atare. Nu poți să știi niciodată cum trebuie să te porți cu neamurile astea mediteraneene, și-a zis guvernatorul. Nu era el omul care să aprecieze frumusețea bărbaților, dar i-au sărit în ochi trăsăturile delicate ale acestui tânăr – genele dese, gura feminină, bărbia rotundă cu gropiță – care contrastau cu un corp zvelt și elastic, cu proporții clar masculine. Junele, cult și impecabil, a făcut pe interpretul, căci Morisset nu vorbea decât franceza. Engleza secretarului cam lăsa de dorit, dar s-a dovedit suficientă, dată fiind puținătatea cuvintelor rostite de Morisset.

Intuiția l-a avertizat pe guvernator că oaspeții ascundeau ceva. Misiunea plantațiilor de zahăr i s-a părut la fel de suspectă precum fizicul de bătaș al tipului care numai om de știință nu părea, dar asta nu l-a împiedicat să-i ofere ospitalitatea de rigoare la New Orleans. După un dejun frugal servit de negri liberi – căci nu avea sclavi – i-a oferit găzduire. Secretarul a tradus că nu era nevoie, pentru puțințele zile de

ședere aveau să tragă la un hotel în așteptarea corăbiei care avea să-i ducă înapoi în Franța.

De cum au plecat, Clairborne a pus să fie urmăriți discret: astfel a aflat că seara cei doi părăsiseră hotelul, tânărul de culoare plecase pe jos spre strada Chartres, iar musculosul Morisset, pe un cal închiriat, spre un modest atelier de fierărie de la capătul străzii Saint Philippe.

Bănuise bine: Morisset nu era om de știință, ci spion bonapartist. În decembrie 1804, Napoleon se proclamase împărat al Franței, punându-și singur coroana pe cap, pentru că nici măcar Papa, invitat special pentru acest prilej, nu i se păruse demn de a face gestul. Napoleon cucerise deja o jumătate din Europa, dar îi stătea ca un spin în talpă Marea Britanie, mica națiune cu climă oribilă și oameni urâți care îl sfida de dincolo de îngusta strâmtoare numită Canalul Mânecii. Pe 21 octombrie 1805 cele două națiuni s-au înfruntat în sud-estul Spaniei, la Trafalgar, de o parte flota franco-spaniolă cu treizeci și trei de corăbii, de alta englezii cu douăzeci și șapte, sub conducerea faimosului amiral Nelson, un geniu al războiului pe mare. Nelson a căzut în luptă, după o victorie spectaculoasă prin care a distrus flota inamică și a pus capăt visului lui Napoleon de a invada Anglia. Exact în acele zile Pauline Bonaparte venea în vizită la fratele ei pentru a-l consola pentru dezastrul de la Trafalgar. Pauline își tăiașe pletele și le pusese în sicriul bărbatului ei, încornoratul general Leclerc, mort de febră în Saint-Domingue și îngropat la Paris. Dramaticul gest al văduvei nemângâiate a zguduit de răs Europa. Lipsită de lungile-i plete brune, pe care le purta în stilul zeițelor grecești, Pauline era irezistibilă și nu peste multă vreme pieptănătura a ajuns la modă. În ziua aceea își pusese în păr o tiară din celebrele diamante Borghese și era însoțită de Morisset.

Crezând că era încă un amant al soră-sii, Napoleon l-a primit ursuz, dar a devenit brusc interesat când Pauline i-a relatat că vasul pe care călătorea Morisset prin Caraibe

fusese atacat de pirați și omul stătuse mai multe luni, până reușise să-și plătească răscumpărarea, prizonier al unui anume Jean Laffitte. În timpul captivității reușise să se împrietenească oarecum cu Laffitte în urma unor partide de șah. Napoleon I-a întrebat cum era organizată flota cu care Laffitte controla zona; nicio corabie nu scăpa, cu excepția celor ale Statelor Unite: piratul nu le ataca niciodată, dintr-o loialitate ciudată față de americani.

Împăratul I-a luat pe Morisset într-o cămăruță și au petrecut două ceasuri între patru ochi. Poate că Laffitte era soluția pentru o dilemă care-l chinuia de când cu dezastrul de la Trafalgar: cum să-i împiedice pe englezi să devină stăpânii comerțului maritim. Neavând suficiente nave, se gândise să se alieze cu americanii, certați cu Marea Britanie după Războiul de Independență din 1775, numai că președintele Jefferson dorea consolidarea teritorială și n-avea de gând să intervină în conflictele europene. Într-o sclipire de inspirație ca atâtea altele care-l ridicaseră de la condiția de soldat modest pe culmile puterii, Napoleon I-a însărcinat pe Morisset să recruteze pirați care să hărțuiască vasele engleze din Atlantic. Morisset pricepuse că era vorba de o misiune delicată – împăratul nu se putea afișa ca aliat al unor bandiți – și și-a spus că sub acoperirea de om de știință și-ar fi permis să călătorească fără să bată la ochi. Frații Jean și Pierre Laffitte se îmbogățiseră de-a lungul anilor din pradă și contrabandă de tot felul, numai că autoritățile americane nu admiteau evaziunea fiscală și, în ciuda simpatiei fățișe a celor doi față de democrația Statelor Unite, i-au declarat în afara legii.

Jean-Martin Relais nu-l cunoștea pe cel pe care avea să-l însoțească peste Atlantic. Într-o dimineață de luni directorul Academiei Militare I-a convocat în biroul său, i-a dat niște bani și i-a ordonat să-și cumpere haine civile și un cuțar, căci peste două zile avea să se imbarce. „Și nu sufla o vorbă, Relais, căci e o misiune confidențială.” Fidel educației sale militare, tânărul s-a supus. Ulterior a aflat că fusese ales

pentru că era cel mai bun la engleză și pentru că directorul presupunea că, fiind originar din colonii, n-avea să pice mort după prima pișcătură de țânțar tropical.

Așa că a gonit călare până la Marsilia, unde-l aștepta Isidore Morisset cu biletele de drum. S-a simțit ușurat și recunoscător că omul abia de-l privea: știind că aveau să împartă aceeași cabină strâmtă, era cam neliniștit, obișnuit fiind cu insinuările pe care i le făceau alți bărbați și care-l răneau adânc.

— Chiar nu ești curios să afli unde mergem? l-a întrebat Morisset după câteva zile pe mare în care dacă schimbaseră trei vorbe de politețe.

— Merg unde mă trimite Franța, a luat Relais poziție de drepți.

— Mai lasă milităria asta, tinere. Suntem civili, ai înțeles?

— Pozitiv.

— Dar vorbește ca oamenii, ce Dumnezeu!

— La ordinele dumneavoastră, domnule.

Curând Jean-Martin a descoperit că tăcutul și nesociabilul Morisset era de-a dreptul fascinant în particular. Băutura îi dezlega limba și îl relaxa, parcă era alt om, amabil, surâzător și ironic. Bun jucător de cărți, avea mii de istorioare de povestit și le spunea în cuvinte puține și fără înflorituri. Astfel, printre pahare de coniac, între ei s-a creat o camaraderie firească.

— Într-o zi Pauline Bonaparte m-a invitat în *boudoir*. Un negru din Antile aproape despuiat a adus-o în brațe și a îmbăiat-o în prezența mea. Coana Bonaparte se lăuda că poate seduce orice bărbat, dar cu mine nu i-a mers.

— De ce?

— Mă deranjează stupiditatea femeilor.

— Preferați stupiditatea bărbaților? a glumit tânărul cu un pic de cochetărie, căci se cam amețise și el și se simțea în siguranță.

— Prefer caii.

Dar Jean-Martin era mai interesat de pirați decât de virtuțile cabaline sau de toaleta frumoasei Pauline, așa că l-a îndemnat să revină la aventura trăită de proaspătul lui prieten în timpul captivității pe insula Barataria. Știind că nici măcar vasele de război europene nu aveau curaj să se apropie de insula fraților Laffitte, Morisset renunțase la ideea de a sosi acolo neinvitat: ar fi fost căsăpiți pe loc înainte de a apuca să deschidă gura. În plus, nu era deloc sigur că numele lui Napoleon ar fi fost pe placul fraților Laffitte, ba dimpotrivă, drept care se hotărâse să-i abordeze pe teren neutru, la New Orleans.

— Au fost scoși în afara legii, habar n-am cum o să dăm de ei.

— E foarte simplu, nu se ascund, l-a liniștit Jean-Martin.

— De unde știi?

— Din scrisorile maică-mii.

Până atunci Relais nici nu pomenise de faptul că mama lui locuia în orașul acesta, i se păruse un amănunt prea lipsit de importanță în comparație cu măreția misiunii încredințate de însuși împăratul.

— Mama dumitale îi cunoaște pe frații Laffitte?

— Îi cunoaște toată lumea, sunt regii Mississippiului.

La ora șase după-amiaza Violette Boisier încă se mai odihnea, goală și udă de plăcere, în patul lui Sancho García del Solar. De când Rosette și Tété stăteau la ea și casa era plină de elevele viitoarelor „plasamente”, prefera locuința amantului pentru amor sau doar pentru a-și face siesta. La început Violette a vrut să curețe și să înfrumusețeze noul cuibușor de nebunii, dar nu avea vocație de slujnică și era absurd să piardă ore prețioase de intimitate încercând să se lupte cu dezordinea monumentală de acolo. Singurul servitor al lui Sancho era bun doar să facă cafea. Îl primise de la Valmorain, căruia îi fusese cu neputință să-l vândă. Nu l-ar fi cumpărat nimeni: căzuse de pe acoperiș și se stricase la cap, râdea într-una ca prostul. Firește că Hortense Guizot

nu-l suporta. Dar Sancho îl tolera, ba chiar îl simpatiza, făcea o cafea excelentă și nu șterpelea restul când se întorcea de la cumpărături în Piața Franceză. Violette îl bănuia că-i spiona când făceau amor. „Vezi-ți de treabă, femeie, e prea cretin pentru așa ceva”, o liniștea bărbatul.

La aceeași oră, Loula și Tété stăteau în fața casei galbene pe niște scaune de răchită, ca toate vecinele la ora înserării. Notele unui exercițiu de pian tocau liniștea amurgului de toamnă. Loula își fuma trabucul de tutun negru cu ochii întredeschiși, odihnindu-și oasele, Tété cosea o cămășuță de bebeluș. Încă nu i se vedea burta, dar își anunțase sarcina puținilor prieteni pe care-i avea, iar singura mirată a fost Rosette, care, preocupată de ale ei, nici nu se prinsese de legătura amoroasă dintre maică-sa și Zacharie. Așa le-a găsit Jean-Martin Relais. Nu-și anunțase sosirea în scris pentru că ordinul fusese să păstreze secretul asupra călătoriei și oricum misiva ar fi ajuns după el.

Loula, care nu-l mai văzuse de ani buni, nici nu l-a recunoscut, s-a mulțumit să tragă din trabuc indiferentă. „Sunt eu, Jean-Martin!” a spus emoționat băiatul. Matahala de Loula a priceput abia după câteva clipe, scrutându-l printre vălătucii de fum, că într-adevăr era puiul ei, prințul ei, lumina ochilor ei bătrâni. Strigătele ei de bucurie s-au auzit pe toată strada. L-a ridicat în brațe, l-a acoperit de sărutări și lacrimi, în timp ce el se zbătea să-și recapete demnitatea în vârful picioarelor. „Unde e *maman*?” a întrebat imediat ce a revenit pe pământ și și-a recuperat pălăria călcată în picioare. „La biserică, se roagă pentru sufletul răposatului tău tată. Hai înăuntru să-ți fac o cafea în timp ce prietena mea Tété se duce s-o caute”, a răspuns Loula fără pic de ezitare, iar Tété o zbughea spre casa lui Sancho.

În salon Jean-Martin a dat cu ochii de o fată în rochie albastră care cânta la pian cu o ceașcă pe cap. „Rosette, ia uite cine a venit! Puiul meu, Jean-Martin al meu!” a strigat ea în chip de prezentare. Fata și-a întrerupt exercițiile muzicale și s-a răsucit spre el. S-au salutat, el cu o înclinare

țeapănă din cap și izbindu-și călcâiele de parcă ar fi fost în uniformă, ea fluturându-și genele lungi și rostind „Bine ați venit, *monsieur*, nu trece o zi fără ca *madame* și Loula să nu vă pomenească”. Așa și era, amintirea lui plutea prin casă ca o fantomă, Rosette apucase să-l cunoască din relatările lor.

Loula i-a luat lui Rosette ceașca de pe cap și s-a dus să pună de cafea; din curtea interioară răzbăteau exclamațiile ei de bucurie. Stând tăcuți pe marginea scaunelor, cei doi se priveau pe furiș, cu senzația că se mai cunoscuseră. Douăzeci de minute mai târziu, în timp ce Jean-Martin ataca cea de-a treia prăjitură, a ajuns și Violette, gâfâind, cu Tété pe urmele ei. Băiatului i s-a părut că mama lui era mai frumoasă ca oricând și n-a întrebat de ce venea de la slujbă ciufulită și cu rochia încheiată strâmb.

Din prag, Tété se uita amuzată la tânărul incomodat de potopul de sărutări cu care-l acoperea maică-sa și de ciupiturile pe obraz din partea Loulei. Vântul sărat al oceanului îi întunecase tenul și anii de formație militară îi accentuaseră rigiditatea, inspirată de cel pe care-l credea tatăl său. Și-l amintea pe Étienne Relais puternic, stoic și sever, dar nu uita nici duișia pe care i-o arătase în intimitatea căminului. În schimb, mama lui și Loula îl trataseră dintotdeauna ca pe un copil, și iată că o făceau și acum. Ca să compenseze cumva chipul lui drăgălaș, Jean-Martin se purta distant, rece și ațifa o expresie pietrificată, tipic militărească. În copilărie acceptase să fie confundat cu o fetiță, adolescent, înghițise glumele și batjocura colegilor, dintre care unii chiar se amorezau de el. Dar acum mângâierile astea de față cu Rosette și cu mulatra al cărei nume nu-l reținuse îl rușinau, dar n-avea curaj să le respingă. Tété nu s-a mirat că Jean-Martin și Rosette aveau aceleași trăsături: era convinsă că fiică-sa seamănă cu Violette Boisier, asemănare care se accentuase în lunile de antrenament pentru „plasament”, când fata imita gesturile maestrei sale.

Între timp, Morisset ajunsese la fierăria de pe strada Saint Philippe, despre care aflate că era un paravan pentru activități pirateresti, dar nu găsise persoana pe care o căuta. A fost gata să-i lase un bilet lui Jean Laffitte ca să-i ceară o întâlnire și să-i reamintească partidele lor de șah, dar și-a dat seama la timp că ar fi fost o gafă monumentală. De trei luni spiona făcând-o pe omul de știință și încă nu se obișnuise cu precauția cerută de misiune, tot timpul era gata să facă vreo imprudență. Dar mai târziu, după ce Jean-Martin l-a prezentat maică-sii, excesul de prevedere i s-a părut caraghios: femeia se oferise cât se poate de firesc să-l ducă ea la pirați. Se aflau în casa galbenă, care se umpluse până la refuz: în afară de familie, mai veniseră să-l vadă pe Jean-Martin doctorul Parmentier, Adèle, Sancho, bașca două vecine.

— Înțeleg că pe capul fraților Laffitte s-a pus un preț, a spus spionul.

— Chestii americânești, *monsieur* Moriste, a râs Violette.

— Morisset. Isidore Morisset, *madame*.

— Frații Laffitte sunt foarte bine văzuți pentru că vând ieftin. Nimănui nu i-ar trece prin minte să-i toarne pentru cinci sute de dolari, a intervenit Sancho García del Solar, adăugând că Pierre avea faimă de om posac, în timp ce Jean era un adevărat cavalier, vorbea cinci limbi, scria cu stil, era extrem de ospitalier, curajos cât cuprinde, iar oamenii lui – aproape trei mii – s-ar fi lăsat bucuroși uciși pentru el.

— Măine e sâmbătă și are loc licitația. Ce-ar fi să veniți la Templu, a propus Violette.

— La Templu?!

— Acolo își fac ei licitațiile, l-a lămurit Parmentier.

— Păi, dacă toată lumea știe unde să-i găsească, de ce nu i-au arestat? a vrut să știe Jean-Martin.

— Nu îndrăznește nimeni. Clairborne a cerut întăriri, căci oamenii ăia sunt de temut, legea lor e violența și sunt mai bine înarmați decât armata.

Așa că a doua zi Violette, Morisset și Jean-Martin plecau în excursie cu un coș cu merinde și două sticle de vin. Pe Rosette o lăsase acasă să exerseze la pian, dar de fapt observase că Jean-Martin prea se uita la ea și datoria ei de mamă era să împiedice orice fantezie nelalocul ei. Rosette era eleva ei cea mai bună, perfectă pentru un „plasament”, dar total nepotrivită pentru fiu-său, care trebuia să pătrundă în Société du Cordon Bleu printr-un mariaj bun. Se gândea să-și aleagă nora cu simț de răspundere și fără să-i dea ocazia băiatului să comită erori sentimentale. La expediție s-a alăturat în ultima clipă și Tété, care s-a urcat în barcă cam neliniștită: avea grețuri, fiind în primele luni de sarcină și se temea de caimani, de șerpii de apă și de alte jivine care picau din copaci. Ambarcațiunea fragilă era condusă de un vâslaș care se orienta perfect prin labirintul de canale, insulițe și lacuri peste care plutea un abur urât mirositor și un nor de țânțari, ideal pentru traficul ilegal și tot soiul de blestemății.

Bastardul

Templul s-a dovedit a fi o insuliță printre bolțile deltei, o ridicătură compactă de scoici mărunțite de timp și acoperită de o pădure de stejar care pe vremuri era un loc sacru al indienilor – mai existau și acum rămășițele unui altar, de aici și numele. Frații Laffitte veniseră devreme, așa cum făceau în fiecare sâmbătă, cu excepția celor în care pica Crăciunul sau Adormirea Maicii Domnului. Pe mal se înșirau ambarcațiuni pentru adâncime mică: bărci pescărești, șalupe, canoe, bărcuțe particulare cu copertină pentru doamne și barcaze grosolane de marfă.

Pirații montaseră corturi de prelată în care-și etalau comorile și distribuiau gratis limonada doamnelor, rom de Jamaica domnilor și dulciuri copiilor. Mirosea a apă stătută și a prăjeală de creveți picanți serviți pe frunze de porumb. Ambianța era de carnaval, cu muzică, scamatori și un dresor de câini. Pe o platformă erau scoși la vânzare patru sclavi adulți și un copil despuiat de vreo doi-trei ani. Cei interesați

le cercetau dinții ca să le aprecieze vârsta, albul ochilor ca să vadă dacă sunt sănătoși și anusul, ca să verifice dacă nu era astupat cu câlți, trucul clasic menit să mascheze diareea. O doamnă coaptă, cu umbreluță de dantelă, cântărea cu o mână înmănușată organele genitale ale unui bărbat.

Pierre Laffitte începuse licitația mărfii, care la prima vedere era total lipsită de logică, de parcă ar fi vrut să-și zăpăcească clientela, căci vedeai acolo un amestec de lămpi de cristal, saci de cafea, rochii de damă, arme, cizme, statui din bronz, săpun, pipe și brice pentru bărbierit, pungii cu piper și scortîșoară, mobilă, tablouri, odoare și candelabre bisericești, lăzi de vin, o maimuță dresată și doi papagali. Nimeni nu pleca fără să cumpere ceva, pentru că cei doi Laffitte făceau și pe bancherii, și pe cămătarii. Fiecare obiect era unic, răcnea Pierre din toți bojocii, lucru perfect posibil, căci lucrurile proveneau de la vase comerciale atacate în larg. „Priviți, doamnelor și domnilor, acest vas de porțelan e demn de un palat regal! Și ce ziceți de această mantie de brocart tivită cu hermină, cât oferiți? Cu o astfel de ocazie nu vă mai întâlniți!” Publicul glumea și fluiera, dar ofertele tot creșteau într-o întrecere amuzantă pe care Pierre știa s-o exploateze.

Între timp, Jean Laffitte, îmbrăcat în negru, cu manșete albe, guler de dantelă și cu pistoalele la brâu, se plimba prin mulțime seducând ageamiii cu zâmbetul său larg și cu privirile lui de îmblânzitor de șerpi. O salută pe Violette Boisier cu o plecăciune teatrală, ea îl sărută pe amândoi obraji, ca vechi prieteni ce erau la capătul unor ani de tranzacții și favoruri reciproce.

— Cu ce o pot servi pe singura femeie în stare să-mi răpească inima?

— Păstrează-ți galanteriile, *mon cher ami*, de data asta n-am venit să cumpăr, a răs Violette, arătându-i-l pe Morisset, care se afla la patru pași în spatele ei.

Dezorientat de ținuta de explorator, chipul ras și ochelarii cu lentile groase, Jean Laffitte nu l-a recunoscut imediat pe cel pe care-l cunoscuse mustăcios și cu favoriți.

— Morisset? *C'est vraiment vous!* a exclamat într-un târziu, bătându-l pe spate.

Stânjenit, spionul s-a uitat în dreapta și în stânga, trăgându-și pălăria peste sprâncene. N-ar fi vrut ca dovezile de prietenie ale piratului să ajungă la urechile guvernatorului Clairborne, însă nimeni nu se uita la ei pentru că tocmai atunci Pierre scotea la mezat un cal arab râvnit de toată suflarea masculină. Jean Laffitte l-a luat cu el într-un cort, unde puteau vorbi între patru ochi, răcorindu-se cu un vin alb. Spionul i-a transmis oferta lui Napoleon: un certificat de corsar, o *lettre de marque*, care echivala cu un permis oficial pentru a ataca corăbiile, cu condiția să se ia de cele englezești. Laffitte i-a replicat amabil că n-avea nevoie de un permis special ca să facă ce făcuse mereu și că numita *lettre de marque* era în fond o îngrădire, căci îl obliga să nu atace vasele franceze, cu pagubele de rigoare.

— Dar activitatea dumitale va fi legală; nu veți mai fi pirați, ci corsari, lucru mai acceptabil pentru americani, a argumentat Morisset.

— Singurul lucru care ne-ar putea modifica relația cu americanii ar fi să plătim impozit și, sincer, e o posibilitate pe care n-am luat-o încă în calcul.

— Un permis de corsar e valoros...

— Doar dacă putem naviga sub drapel francez.

Tăcutul Morisset i-a explicat că așa ceva nu era inclus în oferta împăratului, trebuiau să navigheze sub alte pavilioane, dar aveau să beneficieze de impunitate pe teritoriile franceze. De mult nu mai rostise dintr-un foc atâtea cuvinte. Laffitte a fost de acord să dezbată problema, astfel de decizii se luau prin votul tuturor.

— Deși contează doar votul dumitale și al fratelui dumitale, a insinuat Morisset.

— Greșești. Suntem mai democratici decât americanii și, desigur, mult mai mult decât francezii. Vei avea răspunsul meu peste două zile.

Afară, Pierre Laffitte tocmai pornise licitația sclavilor, momentul cel mai așteptat al târgului, iar zarva ofertelor atinsese cote înalte. Singura femeie din lot își strângea copilul la piept și îi implora pe doi cumpărători să nu-i despartă, băiatul era isteț și ascultător; în paralel, Pierre Laffitte o prezenta ca bună reproducătoare, făcuse mai mulți copii și era încă fertilă. Tété urmărea scena cu inima strânsă și luptându-se să nu strige, gândindu-se la copiii pe care nefericita aceea îi pierduse și la ticăloșia la care era supusă fiind scoasă la mezat. Măcar ea fusese scutită de așa ceva și Rosette a ei era la adăpost. Cineva a spus că sclavii erau aduși din Haiti, frații Laffitte îi primiseră direct de la agenții lui Dessalines, care în felul acesta făcea rost de bani pentru arme și se îmbogățea și el, vânzându-i pe cei care luptaseră cu el pentru libertate. Dacă Gambo ar vedea asta, ar plesni de furie, își zicea Tété.

Licitatia era pe sfârșite când s-a auzit glasul inconfundabil al lui Owen Murphy: oferea cincizeci de dolari în plus pentru mamă și o sută pentru copil. Pierre a așteptat să treacă minutul regulamentar și, cum nimeni n-a mai săltat prețul, a anunțat că cei doi aparțineau clientului cu barbă neagră. Pe platformă femeia s-a prăbușit aproape leșinată de ușurare, înțeleștată de copilul care plângea speriat. Un ajutor a apucat-o de braț și i-a predat-o lui Owen Murphy.

Irlandezul o pornise deja spre bărci când Tété s-a dezmeticit și a fugit după ei, strigându-l. Omul a salutat-o fără multe dovezi de efuziune, dar se vedea limpede că era bucuros s-o revadă. I-a spus că fiu-său Brandon se însurase și avea să-l facă bunic. I-a mai spus și de pământul cumpărat în Canada, unde avea de gând să plece cu toții și să înceapă o viață nouă.

— Cred că *monsieur* Valmorain nu prea e de acord să plecați, a spus Tété.

— Dar *madame* Hortense de mult vrea să mă înlocuiască. Avem păreri diferite. O să se supere pentru că am cumpărat

și copilul, dar am respectat Codul: e prea mic ca să fie despărțit de mamă.

— Aici nu se respectă nicio lege, domnule Murphy, pirații fac ce vor ei.

— De aceea prefer să nu tratez cu ei, însă nu eu hotărâsc, a răspuns irlandezul, arătând spre Toulouse Valmorain care se afla mai departe.

Izolată de mulțime, aceasta stătea de vorbă sub un stejar cu Violette Boisier, ea purtând o umbrelă de soare japoneză, el sprijinit în baston și ștergându-și fruntea cu batista. Tété a dat să plece, dar era prea târziu: el o văzuse, drept care s-a simțit obligată să se apropie. A fost urmată de Jean-Martin, care-l aștepta pe Morisset în fața cortului lui Laffitte; s-au adunat cu toții la umbra firavă a copacului. Tété și-a salutat fostul stăpân fără să-l privească în ochi, constatând însă că devenise și mai gras și mai congestionat. A regretat că doctorul Parmentier avea la îndemână leacurile pentru subțiat sângele pregătite de ea. Dintr-o singură lovitură omul acesta putea să le distrugă precara existență, ei și lui Rosette. I-ar fi stat mai bine la cimitir.

Valmorain era atent la prezentarea pe care Violette Boisier o făcea fiului ei. Îl măsura pe Jean-Martin din cap până-n picioare, îi aprecia zveltețea, eleganța cu care purta costumul modest, simetria perfectă a chipului. Tânărul l-a salutat înclinându-se, respectând diferența de rang și vârstă, dar omul i-a întins o mână grăsulie și plină de pete gălbui. Valmorain i-a ținut mâna între ale lui mai mult timp decât era convenit, cu un zâmbet indescifrabil. Jean-Martin s-a îmbujorat și s-a tras îndărăt. Nu era prima dată că era obiectul insinuărilor unui bărbat și știa să iasă din astfel de situații fără să facă tapaj, însă nerușinarea acestui *inverti* era prea de tot și îi era rușine că maică-sa era de față. Atât de vizibil fusese gestul de respingere, încât Valmorain și-a dat seama că fusese interpretat greșit și, în loc să se supere, a pufnit în răs.

— Văd că acest pui de sclavă e cam mofturos, a exclamat el amuzat.

O tăcere grea s-a lăsat printre cei prezenți în timp ce vorbele lui își înfingeau ghearele de uliu în inimile lor. Parcă se făcuse și mai cald, lumina și mai orbitoare, aerul și mai înăbușitor și zgomotul târgului și mai asurzitor, doar Valmorain nu înțelegea ce efect avusese replica sa.

— Ce-ați spus? a articulat, livid, Jean-Martin după ce și-a recăpătat glasul.

Violette l-a luat de braț încercând să-l ia de acolo, dar băiatul s-a desprins ca să-l înfrunte pe Valmorain, ducându-și, din obișnuință, mâna la șold, unde ar fi trebuit să dea de sabie dacă ar fi fost în uniformă.

— Mi-ați jignit mama! a rostit cu glas răgușit.

— Să nu-mi spui, Violette, că băiatul nu-și cunoaște originea, a continuat Valmorain pe același ton batjocoritor.

Ea nu a răspuns. Umbreluța îi căzuse din mână pe pământul de scoici bătute, își dusesese mâinile la gură și ochii îi ieșiseră din orbite.

— Îmi datorati o reparație, *monsieur*. Vă dau întâlnire în grădinile Saint-Antoine cu martorii dumneavoastră în cel mult două zile, pentru că în a treia mă întorc în Franța, a spus Jean-Martin, articulând răspicat fiecare silabă.

— Nu fi caraghios, fiule. N-am să mă bat în duel cu cineva de teapa ta. Am spus adevărul – întreab-o pe maică-ta, a mai spus Valmorain, arătând cu bastonul către cele două femei, după care s-a întors și a pornit fără grabă spre ambarcațiuni, legănându-se pe genunchii umflați, pentru a se întâlni cu Owen Murphy.

Jean-Martin a dat să se ia după el ca să-l ia la pumni, dar femeile l-au apucat de haine. Tocmai atunci a apărut și Isidore Morisset, care, văzându-și secretarul luptându-se cu ele, roșu de furie, l-a imobilizat pe la spate. Tété a scornit pe loc că avuseseră o altercație cu un pirat și că trebuiau să plece imediat. Spionul a fost de acord – nu dorea să periclitizeze negocierile cu Laffitte – așa că l-a apucat bine cu

măinile lui de tăietor de lemne și, urmat de cele două, s-a îndreptat spre barca unde-i aștepta vâslașul cu coșul de merinde neatins.

Îngrijorat, l-a luat pe după umeri cu un gest patern și l-a întrebat ce se petrecuse, dar Jean-Martin s-a răsucit cu spatele la el și a rămas cu privirile pironite la apă. Nimeni n-a scos o vorbă timp de o oră și jumătate cât a durat drumul până la New Orleans. Morisset s-a dus singur la hotel; secretarul le-a urmat pe cele două la casa de pe strada Chartres. Acolo, Violette s-a încuiat în camera ei și s-a trântit pe pat ca să plângă amarnic, în timp ce Jean-Martin se plimba ca un leu în cușcă așteptând să se calmeze ca s-o ia la întrebări. „Ce știi despre trecutul mamei, Loula? Trebuie să-mi spui, ești obligată!” a presat-o pe fosta lui dădacă. Femeia, care habar nu avea de cele petrecute la Templu, a crezut că se referă la epoca de glorie în care Violette fusese cea mai divină *poule* din Le Cap și numele ei era purtat de căpitanii de corabie peste mări și țări – iar asta n-avea să i-o spună puiului ei, oricât de tare ar fi strigat. Violette ștersese orice urmă a trecutului ei în Saint-Domingue și n-o să fie tocmai ea, credincioasa de Loula, care să-i trădeze taina.

Pe înserat, nemaiauzind plânsete, Tété i-a dus lui Violette o tizănă contra durerii de cap, a ajutat-o să se dezbrace, i-a periat claiă ciufulită în care i se transformase pieptănătura, a stropit-o cu apă de trandafiri, i-a pus o cămașă subțire și s-a așezat lângă ea pe marginea patului. În penumbra storurilor trase i-a vorbit cu toată încrederea dată de anii de colaborare.

— Nu e chiar așa de grav, *madame*. Gândiți-vă că aceste cuvinte n-au fost rostite niciodată. N-o să le repete nimeni și veți trăi la fel ca până acum, a consolat-o ea.

Presupunea că Violette nu se născuse liberă, așa cum îi spusese odată, și că în tinerețe fusese sclavă. Nu o învinovăța pentru asta. Probabil că-l avusese pe Jean-Martin înainte ca Relais să o elibereze și să se însoare cu ea.

— Dar Jean-Martin știe deja și n-o să mă ierte în veci că l-am mințit!

— Nu-i ușor să recunoști că ai fost sclavă, *madame*. Important e că acum sunteți amândoi liberi.

— N-am fost niciodată sclavă, Tété. Chestia e că nu sunt mama lui. Jean-Martin s-a născut sclav și bărbatu-meu l-a cumpărat. Doar Loula e la curent.

— Dar *monsieur* Valmorain cum de a aflat?

Și-atunci Violette Boisier i-a povestit cum ajunsese copilul la ea, cum venise Valmorain cu nou-născutul într-o păturică rugând-o să aibă o vreme grijă de el, cum au sfârșit ea și Relais să-l adopte. N-au cercetat de unde venea, dar au bănuit că era fiul lui Valmorain făcut cu o sclavă de-a sa. Mai departe Tété n-a ascultat, căci știa povestea. Se pregătise în mii de nopți de insomnie pentru clipa revelației, când în fine avea să afle vești despre pruncul care-i fusese răpit; dar acum, când era aici, la doi pași de ea, nu simțea nicio străfulgerare de fericire, nici nu-i venea să plângă, nici n-o potopise un val de duioșie care s-o facă să alerge să-l ia în brațe; avea doar un vuiet surd în urechi, precum zgomotul roților unei trăsuri pe drum. A închis ochii evocând imaginea băiatului, mirată că nu ghicise nimic; instinctul nu-i spusese nimic, nici chiar atunci când constatase cât de mult semăna cu Rosette. Și-a cercetat sentimentele căutând dragostea de mamă pe care o cunoștea atât de bine, căci și-o revărsase asupra lui Maurice și asupra lui Rosette – n-a găsit decât ușurare. Fiul ei se născuse sub o stea bună, o *z'étoile* sclipitoare, căci ajunsese pe mâinile cuplului Relais și pe cele ale Loulei, care-l răsfățaseră și-l educaseră, de aceea ofițerul îi lăsase moștenire legenda vieții sale, de aceea Violette muncea neobosită pentru a-i asigura un viitor solid. S-a bucurat fără pic de gelozie: ea n-ar fi putut să-i dea nimic din toate astea.

Iar ranchiuna pe care i-o purta lui Valmorain, acest bolovan negru și tare pe care-l ducea în piept, s-a micșorat parcă, și dorința de răzbunare s-a topit în sentimentul de

recunoștință față de cei care se ocupaseră atât de bine de fiul ei. Iar gratitudinea pe care o simțea i-a spus și ce să facă cu proaspăta informație. Ce câștiga dacă anunța în cele patru zări că ea era mama lui Jean-Martin și cerea o afecțiune care aparținea de drept alteia? Dar i-a spus adevărul lui Violette Boisier, fără a insista asupra suferinței care o copleșise atât de mult în trecut, pentru că aceasta se atenuase în ultimii ani. Tânărul care se plimba prin curte era un necunoscut pentru ea.

Cele două au mai tras un bocet mână în mână, unite printr-un curent de compasiune reciprocă. După care au conchis că cele spuse de Valmorain nu mai puteau fi șterse, dar efectul lor asupra lui Jean-Martin trebuia îndulcit. La ce bun să-i spună că Violette nu era mama lui, că se născuse sclav, ca bastard al unui alb și că fusese vândut? Mai bine să creadă ce auzise din gura lui Valmorain, lucru care în esență era adevărat: că maică-sa fusese sclavă. Nu trebuia să știe nici că Violette fusese o *cocotte* și nici că Relais avusese faimă de om crud. Jean-Martin avea să creadă că Violette îi ascunsese stigmatul sclaviei sale pentru a-l proteja, dar avea să se mândrească în continuare că era fiul lui Relais. Iar peste două zile se va întoarce în Franța și la cariera sa în armată, unde prejudecățile legate de origine erau mai puțin dăunătoare decât în America sau în colonii și unde vorbele lui Valmorain aveau să se pitească într-un colț al memoriei.

— O să îngropăm povestea asta pe veci, a hotărât Tété.

— Și ce facem cu Toulouse Valmorain?

— Vă duceți să vorbiți cu el, *madame*. Îi explicați că n-are rost să divulge anumite secrete dacă nu vrea ca nevastă-sa și tot orașul să afle că e tatăl lui Jean-Martin și al lui Rosette.

— Care pot cere în instanță numele Valmorain și o parte din moștenire, a adăugat Violette pe un ton șmecheresc.

— Chiar așa?

— Nu, nici gând, dar scandalul ar fi teribil pentru soții Valmorain.

Frică de moarte

Violette Boisier știa că primul bal Cordon Bleu avea să dea tonul următoarelor baluri și că trebuia să marcheze de la bun început diferența față de celelalte evenimente care animau orașul din octombrie până în aprilie. Vastul local a fost împodobit și nimeni nu s-a uitat la cheltuieli. S-a instalat loja pentru orchestră, s-au adus măsuțe cu fețe de masă de in brodate și fotolii de pluș pentru mame și guvernante, dispuse în jurul ringului de dans. O pasarelă cu covor pe jos era locul pe unde fetele își făceau intrarea triumfală în salon. În ziua balului trotuarele au fost spălate și acoperite cu scânduri, s-au pus felinare colorate și cartierul a fost înveselit cu muzicanți și dansatori negri, ca la carnaval. Dar ambianța din interiorul salonului era sobră.

În casa Valmorain, în centru, pătrundea rumoarea depărtată a muzicii stradale, pe care Hortense Guizot, la fel ca toate albele din oraș, se făcea că n-o aude. Știa despre ce era vorba, de mai multe săptămâni doar despre asta se vorbea. Tocmai cinase și broda în salon, înconjurată de fiicele ei, toate blonde și trandafirii cum fusese și ea, care se jucau cu păpușile în timp ce mezina dormea în leagăn. Acum, uzată de atâtea nașteri, își punea carmin pe obraji și purta un coc blond fals pe care sclava Denise i-l prindea în părul de culoarea paiului care-i mai rămăsese pe cap. Cina fusese compusă din supă, două feluri principale, brânzeturi, salată și trei deserturi, adică ceva ușor pentru că era singură. Fetele erau prea mici ca să ia masa în sufragerie, iar soțul ținea un regim riguros și prefera să se țină departe de tentații. I se adusese în bibliotecă orez și pui fiert fără sare, căci se supunea ordinelor stricte ale doctorului Parmentier. Nu numai că se înfometa, dar mai trebuia să se și plimbe și să renunțe la alcool, țigări și cafea. Ar fi murit de plictiseală dacă n-ar fi fost cumnatul Sancho, care venea zilnic să-l pună la curent cu ultimele vești și bârfe, să-l înveselească cu

buna sa dispoziție și să-l bată la domino așa cum îl bătea și la cărți.

Parmentier, deși se plângea și el de inimă, nu urma regimul monahal pe care i-l impunea pacientului său, pentru că Sanité Dédé, oficianta voodoo din piața Congo, îi citise viitorul în ghioc și îi declarase că avea să trăiască până la optzeci și nouă de ani. „Tu, albule, ai să-i închizi ochii sfântului *Père Antoine* atunci când se va prăpădi în 1829.” Asta l-a liniștit în privința sănătății, dar l-a întristat perspectiva de a pierde în timpul lungii sale vieți ființele cele mai dragi, precum Adèle sau chiar un fiu.

Primul semn că ceva nu era în regulă Valmorain l-a avut în drum spre Franța. Odată terminată vizita cea lugubră la nonagenara sa mamă și la surorile nemăritate, îl lăsase pe Maurice la Paris și se imbarcase pentru a reveni la New Orleans. Pe vapor i-a fost cam rău, dar a pus-o pe seama valurilor care legănau corabia, excesului de vin și a mâncării de proastă calitate. La sosire, prietenul Parmentier i-a găsit tensiune ridicată, puls neregulat, digestie proastă, exces de bilă, flatulență, umori putride și palpitații la inimă. A decretat scurt că trebuia să slăbească și să-și schimbe regimul de viață, asta dacă nu voia să se mute la cimitirul din Saint-Louis în mai puțin de un an. Îngrozit, Valmorain s-a supus exigențelor medicului și despotismului nevastă-sii, care, sub pretext că are grijă de el, devenise un temnicer în toată regula. Pentru orice eventualitate, apelase și la „doctorii de frunze” și la magii tămăduitori, pe care până atunci îi luase în răs, dar sperietura l-a făcut să-și schimbe părerea. Făcuse deci rost de un *gris-gris*, avea în cameră un mic altar păgân, dădea pe gât poțiuni imposibil de identificat pe care i le aducea Célestine de la piață și făcuse două excursii nocturne la o insuliță pentru ca Sanité Dédé să-l purifice cu fum de tutun și descântece. Parmentier nu era împotriva competențelor femeii, convins că și mintea contribuie la vindecare, iar dacă pacientul avea încredere în magie n-avea niciun rost să-l împiedice.

Maurice, care lucra în Franța într-o agenție de import de zahăr – Valmorain îl plasase acolo ca să învețe acest aspect al afacerii de familie – s-a urcat pe primul vapor aflând de boala tatălui și a ajuns la New Orleans la finele lui octombrie. Și-a găsit tatăl prăvălit precum o morsă într-un fotoliu lângă foc, cu o tichie tricotată pe cap, un șal pe genunchi, o cruce de lemn și un *gris-gris* de cârpă atârnat de gât, o umbră a omului trufaș și pus pe chef care insistase să-i arate viața de noapte a Parisului. „Fiule, în sfârșit ești aici, acum pot să mor liniștit”, a șoptit el. „Lasă prostiile, Toulouse!” l-a întrerupt Hortense Guizot, privindu-l enervată. Era să adauge „din păcate, încă nu”, dar s-a oprit la timp. De trei luni îl îngrijea și se săturase. Valmorain îi strica toată ziua, iar noaptea o trezea din somn cu coșmarurile sale recurente în care un anume Lacroix i se arăta târându-și podoaba capilară precum o cămașă însângerată.

Mama vitregă l-a primit pe Maurice cu răceală, surorile l-au salutată cu o reverență politicoasă și au păstrat distanța: habar n-aveau de acest frate despre care abia de se pomenea în familie. Cea mai mare din cele cinci avea opt ani, cea mai mică era încă în brațele unei doici. Casa fiind ticsită de atâtea suflete, Maurice a tras la unchiul Sancho, o soluție ideală pentru toți, cu excepția lui Toulouse Valmorain, care ar fi vrut să-l aibă aproape ca să-i dea sfaturi și să-i predea administrarea bunurilor. Exact ultimul lucru pe care-l dorea Maurice, dar nu era momentul să-și contrazică tatăl.

În seara balului, Sancho și Maurice nu au luat cina în casa Valmorain, așa cum făceau aproape zilnic, mai curând din obligație decât de plăcere. Nici unul, nici celălalt nu se simțeau în largul lor cu Hortense Guizot, care nu-și iubise niciodată fiul vitreg și nu putea să-l sufere pe Sancho cu mustața lui obraznică, cu accentul lui spaniolesc și nerușinarea cu care se plimba prin oraș cu cubaneza aia, putoarea aia *sang-mêlée*, principala vinovată pentru balul Cordon Bleu de care se vorbea atât. Doar educația ei desăvârșită a făcut-o să nu izbucnească în insulte; o doamnă

nu lua în seamă fascinația pe care aceste hetaire de culoare o exercitau asupra bărbaților albi și practica imorală de a le oferi acestora propriile fiice. Știa că unchiul și nepotul se dichiseau ca să meargă la bal, dar n-ar fi comentat nici moartă. Nici cu bărbatu-său nu putea comenta subiectul, asta ar fi însemnat să recunoască faptul că-i spiona discuțiile private, la fel cum îi deschidea corespondența și scoțea prin sertarele secrete ale biroului, acolo unde-și ținea banii. În felul acesta aflase că Sancho primise două invitații de la Violette Boisier pentru că Maurice dorea să asiste la bal. Iar Sancho se sfătuisese cu Valmorain, pentru că bruscul interes al nepotului pentru „plasament” avea nevoie de sprijin financiar.

Hortense, care asculta cu urechea lipită de gaura pe care o sfredelise ea însăși în perete, și-a auzit soțul aprobând pe loc ideea și a presupus că prin asta i se risipeau îndoielile asupra virilității fiului său. Îndoieli la care contribuise chiar ea, rostind cuvântul „efeminat” în destule conversații despre fiul ei vitreg. Așa că Valmorain vedea „plasamentul” ca pe ceva oportun, dat fiind că Maurice nu fusese atras de bordeluri și nici de sclavele familiei. Până la însurătoare mai avea cel puțin zece ani, între timp era cazul să-și descarce impulsurile masculine, după expresia lui Sancho. O fată de culoare, curată, virtuoasă și fidelă, prezenta destule avantaje. Sancho îi explica lui Valmorain condițiile economice, care înainte depindeau de protector, dar de când Violette Boisier se implicase în afacere erau stipulate printr-un contract verbal care, chiar lipsit de valoare legală, nu era mai puțin inviolabil. Valmorain n-a avut obiecții asupra costului, Maurice îl merita din plin. De partea cealaltă a peretelui Hortense Guizot a fost pe punctul de a țipa.

Balul sirenelor

Cu lacrimi de rușine în ochi, Jean-Martin i-a mărturisit lui Isidore Morisset cele spuse de Valmorain și nedezmînțite de mama lui; pur și simplu, Violette refuzase să comenteze acele

cuvinte. Morisset a pufnit în răs – „și ce importanță are asta, băiete?” – dar pe urmă s-a înduioșat și l-a strâns la piept ca să-l consoleze. Nu era un tip sentimental, de aceea a fost mirat de emoția pe care i-o trezea tânărul: îi venea să-l protejeze și să-l sărute. L-a îndepărtat cu blândete, și-a luat pălăria și s-a dus să se plimbe pe dig ca să-și limpezească mintea. Peste două zile plecau în Franța. Jean-Martin s-a despărțit de mica sa familie cu rigiditatea pe care o afișa în public, dar în ultima clipă a îmbrățișat-o pe Violette șoptindu-i că avea să-i scrie.

Balul Cordon Bleu fusese de-a dreptul magnific, așa cum și-l imaginase Violette și cum speraseră toți ceilalți. Bărbații au venit îmbrăcați de gală, punctuali și corecți, răspândindu-se în mici grupuri sub lămpile de cristal pe care străluceau sute de lumânări, în sunetele orchestrei și serviți cu băuturi ușoare și șampanie, nu cu alcooluri tari. Mesele banchetului erau pregătite într-o sală alăturată, dar ar fi fost o bătărănie să se repeadă prea devreme asupra tăvilor pline. Violette Boisier, în ținută sobră, le-a urat bun venit; curând și-au făcut intrarea mamele și guvernantele și și-au ocupat locurile pe fotolii. Orchestra a atacat o piesă zgomotoasă, o cortină ca de teatru s-a tras la o parte în fundul salonului și fetele au apărut pe pasarelă în șir indian. Erau câteva mulatre închise la culoare, mai multe *sang-mêlées* care puteau trece drept europence, vreo două sau trei chiar cu ochi albaștri, și o gamă variată de fete metise cu un sfert de sânge negru, atrăgătoare toate, suave, elegante și crescute în credința catolică. Unele erau atât de timide, că nu-și ridicau privirile de pe covorul pe care pășeau, altele, mai îndrăznețe, se uitau pe furiș la curtezanii aliniați de-a lungul pereților. Numai una mergea dreaptă și serioasă, purtând pe chip o expresie sfidătoare, aproape ostilă. Aceea era Rosette. Rochiile vaporose în culori deschise erau comandate în Franța sau copiate la perfecție de Adèle, coafurile simple puneau în valoare pletele strălucitoare, brațele și gâturile erau dezgolite, iar chipurile păreau lipsite de machiaj. Doar femeile știau de

câtă trudă și artă era nevoie pentru a produce acest aspect inocent.

Apariția primelor fete a fost primită cu o tăcere respectuoasă, dar după câteva minute au izbucnit aplauze spontane. Nici când nu se văzuse o asemenea colecție de sirene, aveau să comenteze a doua zi prin cafenele și taverne norocoșii care fuseseră de față. Candidatele la „plasament” au alunecat precum lebedele prin salon, orchestra a renunțat la trompeta și a început să cânte muzică de dans, iar albi și-au început avansurile cu o etichetă neobișnuită – nici gând de familiaritatea îndrăzneată cu care dădeau buzna la petrecerile mulatrelor. După ce schimbau câteva fraze politicoase pentru a testa terenul, le solicitau un dans. Aveau voie să danseze cu toate, dar fuseseră preveniți că la al doilea sau al treilea dans cu aceeași fată era cazul să se decidă. Însoțitoarele observau totul cu ochi de vultur. Niciunul dintre tinerii aroganți și obișnuiți să facă ce le trecea prin minte n-a încălcat regulile. Erau intimidati pentru prima dată în viață.

Maurice nu se uita la nimeni. Doar gândul că fetele se ofereau pentru plăcerea albilor îi făcea rău. Transpira și sângele îi bubuia în tâmples. Nu-l interesa decât Rosette. De când ajunsese la New Orleans în urmă cu câteva zile, așteptase balul doar ca s-o reîntâlnească, după cum stabiliseră în scrisorile lor secrete, dar cum nu se văzuseră de mult se temea că nu se vor recunoaște. Dar instinctul și dorul întreținut între zidurile de piatră ale colegiului din Boston au făcut să ghicească imediat că fata semeată în rochie albă, cea mai frumoasă dintre toate, era Rosette a lui. Când a reușit să-și miște picioarele și să se apropie, era deja înconjurată de trei sau patru pretendenți la care Rosette se uita atent, încercând să-l descopere pe singurul pe care dorea să-l vadă. Așteptase și ea ca pe ghimpi această clipă. Încă din copilărie își ascunsese dragostea pentru Maurice, mascând-o în iubire fraternă, dar acum lucrurile se schimbaseră. Aceasta era noaptea adevărului.

Maurice a ajuns cu pași rigizi în fața ei și a privit-o cu ochi arzători. Se uitau unul la altul căutându-l pe acela pe care și-l aminteau: ea, pe puștiul slăbuț cu ochi verzi și plângăcioși care o urma ca o umbră, iar el, pe fetița poruncitoare care i se strecura în pat. S-au regăsit în amintire și o clipă au redevenit cei de atunci: Maurice, tăcut, tremurător și în așteptare, Rosette, încalcând normele și luându-l de mână ca să-l scoată la dans.

Prin mânușile albe, fata îi simțea fierbințeala, o febră care a cuprins-o de la ceafă până la tălpi, de parcă s-ar fi aplecat deasupra unui foc. Au lăsat-o genunchii, a pierdut pasul, s-a agățat de el ca să nu cadă. Primul vals a trecut prea repede, n-au apucat să-și spună nimic, doar se atingeau și se măsurau din priviri, total izolați de celelalte perechi. Muzica s-a oprit, dar ei continuau să se miște orbește până au reintrat în ritm la următoarea bucată. Lumea se cam uita la ei, amuzată, iar Violette Boisier a înțeles că eticheta strictă a serbării era în pericol.

La ultimul acord, un tânăr mai îndrăzneț a venit să danseze cu Rosette. Încleștată de brațul lui Maurice și ochi în ochi cu el, ea nici nu l-a băgat în seamă, dar omul insistă. Atunci Maurice parcă s-a trezit din somn: s-a răsucit brusc și l-a împins atât de tare, că l-a trântit la pământ. O exclamație unanimă a oprit muzica. Maurice a bâiguit o scuză și i-a întins mâna ca să-l ajute să se ridice, dar jignirea fusese prea evidentă. Doi prieteni ai celui trântit s-au repezit pe ringul de dans, dar, înainte ca cineva să provoace la duel – lucru frecvent – Violette era lângă ei, încercând să spargă tensiunea cu glume și mici lovituri de evantai, iar Sancho García del Solar își înșfăca nepotul de braț și-l ducea în sufragerie, unde cei mai puțin tineri savurau deja delicioasele feluri ale celei mai bune *cuisine créole*.

— Ce faci, Maurice! Păi nu știi cine-i fata asta?

— Rosette, cine să fie? Am așteptat nouă ani s-o revăd.

— Dar nu poți dansa cu ea! Dansează cu alta, sunt atâtea fete drăguțe, alege una și de rest am eu grijă.

— Am venit doar pentru ea, unchiule.

Sancho a tras adânc în piept aerul rarefiat de fumul trabucurilor și de aroma dulceagă a florilor. Nu era pregătit pentru așa ceva, nu-și imaginase că trebuia tocmai el să-i deschidă ochii băiatului și nici că revelația melodramatică avea să se producă în acest loc și în grabă. Ghicise patima lor încă de când îi văzuse împreună prima dată, în Cuba, în 1793, când fugiseră din Le Cap cu hainele zdrențe și părul plin de cenușă. Pe atunci erau doar niște copii care se țineau de mână, speriați de cele trăite, dar deja era limpede că îi unea o dragoste solidă și tenace. Era chiar uimit că nimeni altul nu prinsese de veste.

— Uită de Rosette. E fiica tatălui tău. Rosette e sora ta, Maurice, a suspinat Sancho privind-și vârful pantofilor.

— Dar știi, unchiule, a răspuns senin tânărul. Noi am știut-o mereu, dar asta nu înseamnă că n-o să ne căsătorim.

— Ești nebun, băiete, așa ceva e cu neputință.

— Vom vedea, unchiule.

Hortense Guizot nu spera să scape de Maurice fără intervenția ei directă. Își satisfăcea rachiuna imaginând diverse modalități de a scăpa de fiul vitreg, era singura formă de visare pe care această femeie cu simț practic și-o permitea, iar lucrurile astea nu se spuneau la spovedanie: crimele ipotetice nu erau decât visuri, iar să visezi nu e un păcat. Atât de mult se luptase să-l îndepărteze de tatăl său și să-l înlocuiască cu un fiu al ei, pe care nu reușise însă să-l conceapă, încât, atunci când Maurice s-a scufundat singur, lăsându-i teren liber pentru a dispune cum voia ea de averea soțului, aproape că a fost dezamăgită. Petrecuse noaptea balului în patul ei de regină, sub baldachinul cu îngerăși, obiect pe care-l transportau mereu între oraș și plantație, răsucindu-se între cearșafuri fără somn, gândindu-se că chiar atunci Maurice își alegea o concubină, semn clar că fiul ei vitreg lăsa în urmă adolescența și pășea din plin în viața de adult. Maurice era de-acum bărbat și precis c-avea să se

ocupe de afacerile familiei, deci puterea ei avea să se diminueze, căci asupra lui nu avea influența pe care o exercita asupra soțului. Ultimul lucru pe care-l dorea era ca el să-și vâre nasul în contabilitate și să-i pună stavilă cheltuielilor.

Hortense n-a reușit să adoarmă decât în zori, când a luat câteva picături de laudanum și a avut un somn neliniștit, bântuit de viziuni alarmante. S-a trezit către prânz, chinuită de prevestiri rele, a tras de cordonul soneriei ca să vină Denise, căreia i-a cerut o oală de noapte curată și o cană cu ciocolată. I s-a părut că aude o discuție în surdină, pesemne că din bibliotecă, de la etajul inferior. Cordonul soneriei care străbătea cele două etaje și mansarda îi servise și până atunci să audă ce se petrecea în restul casei; și-a apropiat urechea și a auzit glasuri mânioase, dar nu a distins cuvintele, astfel că a ieșit pe furiș din cameră. Pe scări a dat de sclava ei, care, văzând-o doar în cămașă de noapte și desculță, furișându-se ca un hoț, s-a lipit de perete, invizibilă și mută.

Sancho venise să-i povestească lui Toulouse Valmorain cele petrecute la balul Cordon Bleu și să-l pregătească sufletește; lipsit de tactul necesar pentru a-l informa de dorința nesăbuită a lui Maurice de a se însura cu Rosette, îi dăduse vestea dintr-un foc. „Să se însoare?” a repetat Valmorain neîncrezător. I se părea de-a dreptul comic și l-a pufnit râsul, dar, pe măsură ce Sancho îi dădea o idee despre hotărârea fiului său, râsul i se schimba într-un rictus de furie. Și-a turnat o porție zdravănă de coniac, a treia din zi, în ciuda interdicției lui Parmentier, a dat-o dușcă și a început să tușească.

La puțin timp după aceea a venit și Maurice. Valmorain l-a primit în picioare, gesticulând și bătând în masă, repetându-i aceeași predică, dar de data asta răcnind: că era unicul său moștenitor, menit să poarte cu mândrie titlul de *chevalier* și să sporească puterea și averea familiei, dobândite cu multă trudă; că era ultimul băiat care putea să ducă mai departe

dinastia, căci pentru asta îl educase, îi transmisese principiile sale și simțul onoarei, îi oferise toate cele cuvenite unui fiu; că nu-i dădea voie să pângărească dintr-un imbold nebunesc ilustrul nume Valmorain. Nu un imbold, s-a corectat imediat, ci un viciu, o perversiune, nimic altceva decât un incest. Cu răsuflarea tăiată, s-a prăbușit apoi în fotoliu. De partea cealaltă a peretelui, lipită de gaura de spionat, Hortense Guizot și-a înăbușit un strigăt. Nu se aștepta ca bărbatul ei să-i mărturisească băiatului că era tatăl lui Rosette, un lucru pe care avusese grijă să-l ascundă atât de grijuliu față de ea.

— Incest, *monsieur*? Mă sileai să înghit săpun când îi spuneam surioară!

— Știi foarte bine la ce mă refer!

— Am să mă însor cu Rosette chiar dacă ești tatăl ei, a replicat Maurice, încercând să păstreze un ton respectuos.

— Cum o să te căsătorești cu o fată cu sânge negru? a urlat Valmorain.

— Văd, *monsieur*, că te preocupă mai mult culoarea ei decât relația noastră de rudenie. Dar, dacă dumneata ai zămislit o fiică cu o femeie de culoare, n-ar trebui să te mire că iubesc și eu una la fel.

— Obraznicule!

Sancho încerca să-i calmeze. Valmorain și-a dat seama că în felul acesta nu ajungea nicăieri și a luat-o cu duhul blândeții.

— Ești un băiat bun, Maurice, dar prea sensibil și visător. Am greșit trimițându-te la colegiul acela american. Nu știi ce idei ți-or fi vârat în cap, pentru că se vede treaba că ai uitat cine ești, care e poziția ta și ce răspunderi ai față de familie și societate.

— Colegiul acela mi-a dat o viziune mai largă despre lume, *monsieur*, dar asta n-are de-a face cu Rosette. Sentimentele mele pentru ea sunt aceleași ca acum cincisprezece ani.

— Aceste imbolduri sunt firești la vârsta ta, fiule, nu e nimic nou sub soare. Dar nimeni nu se însoară la

optsprezece ani. Ia-ți o amantă, așa cum fac toți tinerii de teapa ta. Ca să te liniștești. Orașul ăsta e plin de mulatre frumoase...

— Ba nu, l-a întrerupt Maurice, Rosette e singura femeie pentru mine!

— Incestul e ceva foarte grav!

— Mult mai gravă e sclavia!

— Și ce-are una cu alta?

— Are, *monsieur*. Dacă n-ar fi sclavia, care ți-a permis să abuzezi de o sclavă, Rosette n-ar fi soră-meă.

— Cum îndrăznești să vorbești așa cu tatăl tău?

— Iertare, *monsieur*. Greșelile pe care le-ai comis nu reprezintă o scuză pentru ale mele, a spus Maurice pe un ton ironic.

— Uite care e treaba, fiule, s-a încins tărâța în tine. E de înțeles. Așa că fă ce facem cu toții în astfel de cazuri.

— Ce, *monsieur*?

— Cred că nu trebuie să-ți mai explic. Culcă-te o dată cu fătuca asta și pe urmă uit-o. Așa se face cu o negresă.

— Asta îi dorești fiicei dumitale? a sărit Maurice palid, cu fălcile încleștate, cu transpirația curgându-i șiroaie pe chip.

— Este odrasla unei slave! Copiii mei sunt albi!

O tăcere de gheață s-a lăsat în bibliotecă. Sancho a făcut un pas îndărăt, frecându-și ceafa, convins că totul era pierdut. Gafa cumnatului i se părea ireparabilă.

— Mă voi căsători cu Rosette, a repetat Maurice și a ieșit cu pași mari, fără să mai ia în seamă pomelnicul de amenințări ale tatălui.

La dreapta lunii

Tété nu s-a dus la bal, nu era cazul, nici nu fusese invitată și știa și singură că locul ei nu era acolo: celelalte mame ar fi fost jignite și fiică-sa s-ar fi simțit prost. A convenit cu Violette ca aceasta să fie pe post de însoțitoare pentru Rosette. Pregătirile pentru bal, care necesitaseră luni de răbdare și muncă, dăduseră rezultatele scontate: Rosette

părea un înger în rochia ei eterică și cu iasomie în păr. Înainte de a urca în trăsură închiriată, în prezența vecinilor ieșiți în stradă să le aplaude, Violette le-a repetat lui Tété și Loulei că avea să găsească cel mai bun pretendent pentru Rosette. Nimeni nu se aștepta să o vadă revenind după doar o oră, trăgând-o pe fată după ea, când o parte din oameni se mai aflau încă acolo, vorbind de una și de alta.

Rosette a intrat în casă ca o furtună, cu o atitudine de catâr încăpățânat, și-a smuls de pe ea rochia și s-a închis în cameră. Violette țipa isteric că proasta asta avea să i-o plătească, că-i stricase petrecerea, că-i păcălise pe toți, o făcuse să piardă timp, strădanie și bani, că n-avusese nicio clipă intenția de a fi „plasată”, balul fusese doar un pretext să se întâlnească cu nenorocitul ăla de Maurice. Avea perfectă dreptate. Cei doi se puseseră de acord într-un mod inexplicabil, căci fata nu ieșea niciodată neînsoțită. Cum de trimisese și primise mesaje era un mister pe care nu l-a mărturisit, nici după palma zdravănă pe care i-a tras-o. Iar Tété și-a confirmat o veche bănuială: stelele celor doi copii erau alături pe cer; în unele nopți senine se vedeau limpede la dreapta lunii.

După scena din biblioteca tatălui său și înfruntarea cu acesta, Maurice a plecat decis să rupă orice legătură cu familia. Sancho a mai stat un pic să-și calmeze cumnatul, apoi și-a urmat nepotul la locuința pe care o împărțeau, găsindu-l întors pe dos și arzând de febră. Ajutat de servitor, Sancho l-a dezbrăcat, l-a pus în pat și l-a silit să dea pe gât o cană cu rom cald cu zahăr și lămâie, leac improvizat care-i venise în minte pentru necazurile din amor și care l-a făcut pe Maurice să doarmă dus. Slujitorul a stat lângă el toată noaptea, răcorindu-i fruntea cu comprese ude, dar băiatul tot a delirat toată seara și o parte din noapte.

A doua zi când s-a trezit era mai bine. Încăperea era cufundată în întuneric pentru că draperiile erau trase; îi era sete, avea chef de o cafea, dar n-a chemat servitorul; a dat să se scoale, dar îl dureau toți mușchii de parcă ar fi alergat o

săptămână întreagă, așa că s-a culcat la loc. Puțin mai târziu Sancho l-a adus pe Parmentier. Doctorul, care-l știa pe Maurice de când era mititel, și-a repetat o vorbă veche: anii zboară mai iute decât banii. Când trecuse timpul? Maurice plecase în pantaloni scurți și iată-l bărbat. L-a examinat meticulos, dar nu a ajuns la un diagnostic, trebuie să mai așteptăm, a spus. I-a recomandat să stea la pat. În ultimele zile îngrijise la spitalul măicuțelor doi marinari bolnavi de tifos. Nu, nu era vorba de o epidemie, erau cazuri izolate, dar trebuia luată în calcul și posibilitatea aceasta. Șobolanii de pe vase transmiteau boala, poate că Maurice o luase în timpul călătoriei.

— Nu e tifos, doctore, sunt sigur, a îngăimat Maurice.

— Dar ce e?

— Sunt nervii.

— Nervii? a zâmbit Parmentier. Chestia aia de care suferă fetele bătrâne?

— N-am mai avut așa ceva din copilărie, dar n-am uitat și cred că nici dumneata. Amintiți-vă de Le Cap...

Atunci doctorul l-a revăzut pe băiețelul de atunci, arzând de febră, speriat de fantomele celor torturați care bântuiau prin casă.

— Sper să ai dreptate. Unchiul tău mi-a spus despre cele petrecute la bal și de cearta pe care ai avut-o cu taică-tău.

— A jignit-o pe Rosette! A tratat-o ca pe o otreapă!

— Cumnatul meu era foarte agitat, a intervenit Sancho. Lui Maurice i-a cășunat să se însoare cu Rosette, sfidându-și nu doar tatăl, ci și întreaga societate.

— Nu vrem decât să fim lăsați în pace, unchiule...

— Nimeni n-o să vă lase în pace: dacă vă căsătoriți, asta va fi un exemplu pentru toată lumea. Veți fi breșa din dig – mai întâi un firicel de apă, apoi un șuvoi care mătură totul în cale.

— Vom pleca departe, unde nu ne cunoaște nimeni.

— Unde? Să trăiți printre indieni, acoperindu-vă cu piei împutite și hrănindu-vă cu porumb? Păi cât crezi c-o să vă țină amorul în condițiile astea?

— Ești foarte tânăr, Maurice, ai toată viața înaintea, a argumentat timid Parmentier.

— Viața mea! Credeți că doar asta contează? Dar Rosette? Ea nu contează? O iubesc, doctore!

— Te înțeleg mai bine decât oricine, fiule. Partenera mea de o viață, mama celor trei copii ai mei, e mulțumită...

— Da, dar nu e sora dumitale, a exclamat Sancho.

— Asta nu contează, a sărit Maurice.

— Explică-i, doctore, că din astfel de legături se nasc copii țarați, a insistat Sancho.

— Nu neapărat, a murmurat doctorul, îngândurat.

Maurice avea gura uscată și corpul îi ardea iar de febră. A închis ochii, enervat că nu se putea controla, precis că dărdăia din cauza imaginației sale blestemate. Îi vâjâiau urechile, nu mai auzea ce spunea unchiu-său.

Parmentier a întrerupt lista de argumente pe care le enumera Sancho: „Cred că există o modalitate care să-i mulțumească pe toți pentru ca Maurice și Rosette să fie împreună”. Și le-a explicat cum. Foarte puțini știau că cei doi erau frați vitregi, în plus, nu era ceva nou. Promiscuitatea stăpânilor cu sclavele dădea naștere la tot soiul de relații confuze; nimeni nu știa exact se se petrecea în intimitatea caselor, cu atât mai mult pe plantații. Creolii nu dădeau prea multă importanță legăturilor de amor între rudele de rase diferite – nu numai între frați, dar și între tați și fiice – atâta timp cât nu se bătea toba. Intolerabil era ca asta să se petreacă între albi.

— Unde vrei să ajungi, doctore? a întrebat Maurice.

— „Plasament”, fiule. Ia gândește-te. În felul ăsta o vei trata pe Rosette ca pe o soție, deși n-o să stai împreună, o să te duci la ea când vrei. Rosette va fi respectată în mediul ei, tu îți vei păstra poziția, deci o vei proteja mult mai bine

decât fiind un paria în societate și sărac lipit pe deasupra, cum ai fi dacă te-ai încâpățâna să te însori cu ea.

— Excelent, doctore! mai rămâne doar ca Toulouse Valmorain să-și dea acordul, a strigat Sancho înainte ca Maurice să poată deschide gura.

În zilele următoare, în timp ce Maurice bolea de tifos, cum se dovedise în cele din urmă, Sancho a încercat să-și convingă cumnatul de avantajele „plasamentului” pentru Maurice și Rosette. Dacă fusese de acord să-i finanțeze băiatului costurile unei fete necunoscute, de ce să le refuze pentru singura fată pe care Maurice chiar o dorea? Valmorain asculta cu capul plecat, dar atent.

— În plus, a crescut în sânul familiei tale, e cuminte, fină și educată, a continuat Sancho, dar imediat și-a dat seama că făcuse o gafă, aducându-i omului aminte că Rosette era fiică-sa; Valmorain a sărit ca ars:

— Mai bine-l văd pe Maurice mort decât concubinul stricategi aleia!

Spaniolul și-a făcut cruce: asta însemna să ispitești diavolul.

— Nu o lua așa, Sancho, am spus-o fără să mă gândesc, s-a scuzat Valmorain, cutremurat și el de o teamă superstițioasă.

— Liniștește-te, cumnate. Copiii se revoltă, e în firea lucrurilor, dar mai devreme sau mai târziu le vine mintea la cap, a spus Sancho, turnându-și coniac în pahar. Dacă te opui nu faci decât să-l îndârjești și mai mult. Și se va depărta de tine.

— Cel care pierde e el!

— Ia gândește-te mai bine. Pierzi și tu. Nu mai ești tânăr și stai prost cu sănătatea. Cine-ți va fi sprijin la bătrânețe? Cine va conduce plantația și afacerile? Cine va avea grijă de Hortense și de fete?

— Tu.

— Eu? a răs Sancho în hohote. Eu sunt un derbedeu, Toulouse! Mă vezi pe post de stâlp al familiei? Doamne ferește!

— Dacă Maurice mă trădează, va trebui să mă ajuți, Sancho; ești asociatul meu și singurul meu prieten.

— Ia te rog să nu mă sperii...

— Dar poate că ai dreptate, nu trebuie să-l înfrunt deschis, ci să acționez cu viclenie. Băiatul trebuie să se potolească, să se gândească la viitor, să se distreze cum se cuvine la vârsta lui și să cunoască alte femei. Golanca aia trebuie să dispară.

— Cum?

— Păi, ar fi mai multe variante... De pildă, să-i ofer niște bani frumoși ca să plece departe și să-l lase în pace pe fi-miu. Banul cumpără orice, Sancho, dar, dacă nu merge așa, în fine... vom lua alte măsuri.

— Pe mine să nu contezi! a strigat alarmat Sancho. Iar Maurice n-o să ți-o ierte niciodată.

— Nu trebuie să știe...

— Ba am să-i spun eu. Tocmai pentru că țin la tine ca la un frate n-am să te las să faci o răutate ca asta. Te vei căi toată viața!

— N-o lua așa, omule, glumeam. Doar mă știi: nu sunt în stare să omor o muscă, a răs Valmorain, dar răsul a sunat ca un lătrat.

Sancho a plecat destul de îngrijorat, iar Valmorain a stat să rumege ideea „plasamentului”. Părea să fie soluția logică, dar a patrona concubinajul între frați putea fi ceva foarte periculos. Dacă se afla, onoarea avea să-i fie pătată definitiv și toată lumea avea să-i întoarcă spatele. Cum să mai iasă în societate? Trebuia să se gândească la viitorul celor cinci fiice, la afaceri și la poziția sa socială, așa cum îl tot bătuse Hortense la cap. Nu bănuia că aceeași Hortense pusese deja în circulație toată povestea. A alege între reputația familiei – prima prioritate a oricărei doamne *créole* – și a o distruge pe cea a fiului vitreg, cedase ispitei celei de-a doua opțiuni.

Dacă ar fi depins de ea, i-ar fi dus ea însăși la altar pe Maurice și pe Rosette, doar ca să-l distrugă. Nu-i convenea „plasamentul” propus de Sancho: odată spiritele calmate, cum se întâmpla mereu cu timpul, Maurice și-ar fi putut exercita drepturile de întâi născut fără ca nimeni să-și mai amintească de acea greșeală. Oamenii au memoria scurtă. Singura soluție practică era să fie repudiat de tatăl său. „Vrea să se însoare cu o fată cu sânge negru? Foarte bine. S-o facă și să trăiască printre negri, așa cum merită”, le spusese surorilor și prietenelor, care au avut grijă să ducă vorba mai departe.

Îndrăgostiții

Tété și Rosette au părăsit casa galbenă de pe strada Chartres a doua zi după scandalul de la balul Cordon Bleu. Lui Violette îi trecuse furia și o iertase pe Rosette – o dragoste cu piedici o înduioșa mereu – dar tot a fost ușurată când Tété a anunțat-o că nu mai voia să abuzeze de ospitalitatea ei. Era mai bine să păstreze oarece distanță, și-a zis. Cele două au tras la pensiuena unde stătuse pe vremuri tutorele Gaspard Séverin până avea să fie gata mica locuință pe care Zacharie o cumpărase la două străzi de Adèle. Tété a continuat să lucreze pentru Violette și a pus-o pe fiică-sa să învețe croitorie cu Adèle: era timpul ca fata să-și câștige pâinea. Înaintea uraganului care se dezlănțuise era neputincioasă. Îi era milă de fiică-sa, firește, dar nu se putea apropia de fata care se închisese în ea ca un melc. Rosette nu vorbea cu nimeni, cosea posacă, așteptându-l pe Maurice cu o tărie de granit, oarbă la curiozitatea celorlalți și surdă la sfaturile femeilor din jurul ei: mama, Violette, Loula, Adèle plus o duzină de vecine.

Tété a aflat de confruntarea dintre Maurice și Toulouse Valmorain de la Adèle, care aflase de la Parmentier, și de la Sancho, care trecuse pe la ea ca să-i dea vești despre Maurice. I-a spus că băiatul era slăbit de tifos, dar în afara pericolului, și că dorea să o vadă pe Rosette cât mai curând.

„M-a rugat să pun o vorbă bună la tine ca să-l primești”, a mai spus el. „Maurice e fiul meu, nu trebuie să-mi trimită mesaje. Îl aștept oricând.” Vorbeau deschis – Rosette plecase să ducă niște rochii – și nu se mai văzuseră de săptămâni bune, pentru că Sancho nu mai călca prin cartier. Nu mai avea curaj să apară în preajma lui Violette de când aceasta îl prinsese cu Adi Soupîr, juna ușuratică de care fusese amoretat înainte. Degeaba îi jurase că se întâlniseră întâmplător pe stradă și o invitase la un pahar inocent de vin de Jerez, atâta tot. Ce rău era în asta? Numai că Violette n-avea de gând să rivalizeze cu nimeni pentru inima spaniolului, cu atât mai puțin cu una de două ori mai tânără decât ea.

Deci Sancho i-a relatat că Toulouse Valmorain ceruse să stea de vorbă cu fiu-său imediat ce acesta avea să se simtă mai bine. Drept care Maurice s-a târât până la el pentru că o hotărâre nu mai putea fi amânată: până nu clarifica lucrurile cu el nu se putea duce la Rosette. Văzându-și fiul galben la față și cu hainele atârând pe el, căci slăbise câteva kilograme, Valmorain s-a speriat. Vechea teamă de moarte pe care o simțise adesea pe când băiatul era încă mic i-a strâns din nou inima. Era pregătit – montat de Hortense Guizot – să-l primească autoritar, dar și-a dat seama că îi era cu neputință să se certe cu el. Așa că i-a propus soluția „plasamentului”, pe care până atunci o respinsese din mândrie și la sfaturile nevestii. Acum, lucid, vedea că era singura ieșire posibilă. „Am să te ajut, fiule, vei avea destui bani ca să-ți cumperi o casă și s-o întreții pe fată cum se cuvine. Mă voi ruga să nu iasă scandal și ca Dumnezeu să vă ierte. Tot ce te rog e să nu-i pomenești numele de față cu mine, și nici pe al maică-sii.”

Reacția lui Maurice nu a fost cea pe care o așteptau Valmorain și Sancho, prezent și el la discuția din bibliotecă. A spus că mulțumește pentru ofertă, dar nu asta își dorește el. Nu avea de gând să se supună ipocriziei sociale și nu voia ca Rosette să suporte nedreptatea „plasamentului”, o situație

în care ea ar fi stat închisă în casă, iar el s-ar fi bucurat de o libertate deplină. În plus, ar fi fost un stigmat pentru cariera politică pe care voia s-o urmeze. I-a informat că voia să se întoarcă la Boston, să trăiască printre oameni mai civilizați, să studieze avocatura și apoi, de la tribuna Congresului și cu ajutorul presei, să încerce să schimbe Constituția, nu doar în Statele Unite, dar și în lume.

— Despre ce vorbești tu acolo, fiule? l-a întrerupt Valmorain, convins că delira din cauza tifosului.

— Despre aboliționism, *monsieur*. Îmi voi dedica viața luptei împotriva sclaviei.

A fost o lovitură de mii de ori mai puternică decât povestea cu Rosette: era un atentat pe față la interesele familiei. Băiatul era mai smintit decât crezuse, își propunea nici mai mult, nici mai puțin decât să dărâme bazele civilizației și ale averii lui Valmorain. Aboliționistii erau arestați și spânzurați, după cum meritau. Erau niște nebuni fanatici care cutezau să sfideze societatea, istoria, chiar și cuvântul divin, căci sclavia apărea în Biblie. Un aboliționist în propria sa familie? Nici gând! I-a strigat toate astea pe nerăsuflăte, după care l-a amenințat că-l dezmoștenește.

— Foarte bine, *monsieur*, pentru că dacă aș moșteni averea primul lucru pe care l-aș face ar fi să eliberez sclavii și să vând plantația, a răspuns Maurice netulburat.

Apoi s-a ridicat ținându-se de scaun, că era cam amețit, s-a inclinat ușor și a ieșit din bibliotecă încercând să-și mascheze tremurul picioarelor. Răcnetele l-au însoțit până în stradă.

Valmorain își ieșise din pepeni; cuprins de furie, a urlat că-și blestemă fiul, că-l consideră mort și că nu va primi niciun cent. „Îți interzic să mai calci în casa asta și să porți numele Valmorain! Nu mai faci parte din familia aceasta!” N-a mai apucat să spună și altele: a căzut ca fulgerat, răsturnând o lampă de opalină care s-a făcut țândări. Hortense și câțiva servitori au venit atrași de strigăte și l-au găsit cu ochii dați peste cap și congestionat, în timp ce

Sancho se chinuia, îngenuncheat lângă el, să-i dezlege cravata ascunsă sub pliurile celor două guși.

Legătură de sânge

Un ceas mai târziu, Maurice venea neanunțat la pensiunea la care stătea Tété. Nu-l mai văzuse de șapte ani, dar tânărul înalt și serios, ciufulit și purtând ochelari cu lentile rotunde i s-a părut aidoma copilului pe care-l crescuse: avea aceeași intensitate și aceeași drăgălășenie ca și atunci. S-au îmbrățișat îndelung, ea repetându-i numele, el șoptind *maman, maman*, cuvântul interzis. Se aflau în salonașul prăfuit al pensiunii, veșnic întunecat. Lumina zgârcită care trecea prin jaluzelele trase nu reușea să ascundă mobila hărtănită, covorul zdrențuit și tapetul îngălbenit de pe pereți.

Rosette, care-l așteptase atât, a rămas mută de fericire, dar și mirată să-l vadă slăbit, atât de diferit de junele chipeș cu care dansase cu două săptămâni în urmă. Contempla scena de parcă vizita intempestivă a iubitului ei n-ar fi avut de-a face cu ea.

— Rosette și eu ne-am iubit dintotdeauna, *maman*, știi doar. De când eram mici ziceam că ne vom căsători, îți amintești?

— Da, fiule, îmi amintesc. Dar e un păcat.

— E pentru prima dată că te aud spunând acest cuvânt, ai devenit catolică?

— *Loas* sunt tot timpul cu mine, Maurice, dar mă duc și la slujbele lui *Père Antoine*.

— Cum poate fi dragostea un păcat? Doar ne-a dat-o Dumnezeu! Ne iubeam încă înainte de a ne naște. N-avem nicio vină că avem același tată. Păcatul e al lui, nu al nostru.

— Există niște consecințe... a murmurat Tété.

— Știi, știi. Toată lumea are grijă să ne avertizeze că putem avea copii anormali, dar suntem gata să ne asumăm acest risc, nu-i așa, Rosette?

Fata n-a răspuns. Maurice s-a apropiat de ea și a luat-o protector pe după umeri.

— Ce-o să faceți, copii?

— Suntem liberi și tineri. Plecăm la Boston, și dacă nu ne e bine acolo, căutăm în altă parte. America e mare.

— Dar culoarea pielii? N-o să fiți acceptați nicăieri. Se spune că în statele libere e și mai rău, albi și negrii nu stau împreună și nu se amestecă.

— Da, dar lucrurile se vor schimba, sunt sigur. Pentru abolirea sclaviei lucrează mulți: filosofi, politicieni, fețe bisericești, toți oamenii cât de cât decenti...

— N-am să trăiesc atât ca să apuc asta, Maurice. Dar, chiar dacă sclavii vor fi eliberați, egalitate tot n-o să fie.

— Până la urmă va fi, *maman*. E ca un bulgăre de zăpadă care o ia la vale, crește tot mai mult, prinde viteză și nu mai poate fi oprit. Așa se produc marile schimbări ale istoriei.

— Cine ți-a spus asta, fiule? s-a mirat Tété, care nu prea știa ce-i aia zăpadă.

— Profesorul meu, Harrison Cobb.

Femeia și-a dat seama că n-avea rost să-l contrazică: soarta era scrisă încă de acum cincisprezece ani, când el se aplecase să sărute copila nou-născută care era Rosette.

— Nu-ți face griji, o să ne descurcăm, a mai spus Maurice. Dar avem nevoie de binecuvântarea ta, *maman*. Nu vrem să fugim ca niște bandiți.

— O aveți, copii, dar nu e de ajuns. Hai să-i cerem sfatul părintelui Antoine, care știe mai multe despre lumea asta și despre cealaltă.

Au pornit prin vântul de februarie spre căsuța preotului care-și terminase prima tură de caritate și-acum se odihnea puțin. I-a primit deloc surprins, adevărul e că îi aștepta de când auzise zvonul că moștenitorul averii Valmorain voia să se însoare cu o metisă. Ca de obicei, era la curent cu tot ce mișca în oraș (aproșiții bănuiau că informațiile i le sufla Sfântul Duh însuși). I-a îmbiat cu vin de împărțășanie, o zeamă acră și aspră, bună de tratat lemnul.

— Vrem să ne căsătorim, *mon père*, a început Maurice.

— Numai că există micul amănunt al rasei, nu-i așa? a zâmbit călugărul.

— Știm bine că legea...

— Ați comis păcatul cărnii? l-a întrerupt *Père Antoine*.

— Cum puteți spune asta? Vă dau cuvântul meu de cavaler că virtutea lui Rosette și onoarea mea sunt neatinse, a sărit Maurice speriat.

— Ce păcat, copii. Dacă Rosette și-ar fi pierdut fecioria, iar tu ai fi vrut să repari răul făcut, m-aș vedea obligat să vă căsătoresc ca să vă salvez sufletul.

Și atunci Rosette a vorbit pentru prima dată după balul Cordon Bleu:

— Asta se rezolvă chiar la noapte, *mon père*. Considerați că s-a făcut. Iar acum, vă rog frumos, salvați-ne sufletul, a grăit ea îmbujorată și pe un ton hotărât.

Sfântul poseda o admirabilă flexibilitate în a ocoli regulile pe care le considera nepotrivite. Cu aceeași îndrăzneală nevinovată cu care sfida Biserica aranja și legile, iar până acum nicio autoritate religioasă sau civilă nu îndrăznise să-i atragă atenția. A scos dintr-o cutie un brici de bărbier, l-a dat prin paharul de vin și le-a cerut amorezilor să-și suflece mânecele și să întindă o mână. L-a crestat pe Maurice cu dexteritatea unuia care făcuse această operație de multe ori. Băiatul a scos o exclamație și și-a supt tăietura de la încheietura mâinii, în vreme ce Rosette închidea ochii și întindea și ea mâna. Apoi le-a suprapus mâinile, frecând sângele lui Rosette pe rana lui Maurice.

— După cum vedeți, sângele e întotdeauna roșu, dar dacă ești întrebat vei putea spune că ai sânge negru, Maurice. Astfel nunta va fi legală, a conchis omul, ștergându-și briciul de mâneacă, în timp ce Tété sfâșia o batistă ca să le panseze încheieturile.

— Și-acum mergem la biserică s-o rugăm pe sora Lucie să fie martor la mezalianța asta.

— O clipă, *mon père*, mai e ceva: aceștia doi sunt pe jumătate frați...

— Ce spui, fata mea!

— Cunoști doar povestea lui Rosette, ți-am spus că monsieur Toulouse Valmorain e tatăl ei; și știai că e și tatăl lui Maurice...

— Uitasem... mă cam lasă memoria, a spus omul sfânt și s-a lăsat să cadă pe un scaun, învins. Nu-i pot căsători, Tété. Una e să păcălești legea oamenilor, care de regulă e absurdă, și cu totul altceva e să te iei de legea Domnului...

Cu capetele plecate, au părăsit căsuța părintelui Antoine. Rosette își stăpâna cu greu plânsul, Maurice, distrus, o sprijinea de mijloc. „Cât aș vrea să vă ajut, copii! Dar nu stă în puterea mea. Nimeni nu vă poate căsători pe acest pământ”, le spusese trist la despărțire. În timp ce tinerii îndrăgostiți își târau pașii nemângâiați, Tété mergea în urma lor cugetând la accentul pe care sfântul îl pusese pe ultimul cuvânt. Poate că nici nu fusese o subliniere anume, poate că o înșelase intonația cu care spaniolul vorbea franceza, dar cuvântul răsuna ca un ecou pe caldarâmul pieței; i s-a părut că ghicește o semnificație ascunsă. Au schimbat direcția și s-au îndreptat spre Chez Fleur.

Drumul le-a luat aproape o oră, iar odată ajunși la intrarea discretă a tripoului au dat de un șir de negustori care aduseseră provizii; le descărcau sub supravegherea lui Fleur Hirondelle, care nota totul în registrul contabil. Femeia i-a primit călduros, dar n-avea timp de ei și i-a rugat să poftescă în salon. Maurice și-a dat seama că locul avea o reputație îndoielnică și i s-a părut amuzant să constate că mama lui, atât de atentă în ceea ce privește decența, se mișcă acolo ca la ea acasă. La ora la care sosiseră ei, în plină zi, cu mesele neocupate, fără clienți, în absența cocotelor și a muzicanților, lipsit de fum, vacarm și miroaturi de parfum și băutură, localul semăna cu un teatru sărăcăcios.

— Ce căutăm noi aici? a întrebat el pe un ton funebru.

— Așteptăm să ni se schimbe norocul, fiule.

Peste câteva clipe a intrat Zacharie în haine de lucru și murdar pe mâini, mirându-se să-i găsească acolo. Nu mai

era bărbatul chipeș de altădată, parcă își pusese o mască de carnaval – urmările atacului. Năvăliseră peste el într-o noapte cu bătele, n-apucase să-i vadă, dar, cum nu-i furaseră nici banii și nici bastonul cu măciulie de fildeș, a bănuțit că nu erau bandiții din El Pantano. Tété îl prevenise nu doar o dată că prea era elegant și chelțuitor, o atitudine de natură să ofenseze destui albi. Fusese descoperit la timp, zăcând într-un șanț, bătut măr și desfigurat. Doctorul Parmentier i-a pus oasele la loc și i-a salvat un ochi, Tété l-a hrănit cu un tub până a fost din nou în stare să mestece. Nenorocirea nu i-a modificat atitudinea semeață, l-a făcut însă ceva mai prudent: acum purta tot timpul o armă la el.

— Cu ce vă tratez? Rom? Suc de fructe pentru fată? a zâmbit el strâmb din cauza fălcii rupte.

— Spune-mi, un căpitan de vapor e un fel de rege, poate să facă ce vrea pe ambarcațiunea lui, chiar să spânzure, nu-i așa? a vrut să știe Tété.

— Așa e, dar numai în largul mării, a spus Zacharie, ștergându-și mâinile cu o cârpă.

— Cunoști vreunul?

— Cunosc mai mulți. Uite, Fleur Hironnelle și eu ne-am asociat cu Romeiro Toledano, un portughez care are o goeletă.

— Asociați pentru ce, Zacharie?

— Să zicem că pentru import și transport.

— Nu mi-ai pomenit niciodată de Toledano ăsta; e de încredere?

— Depinde pentru ce.

— Unde pot să dau de el?

— Acum goeleta e în port. Precis că diseară vine să bea și să joace cărți... Dar ce treabă ai cu el, femeie?

— Îmi trebuie un căpitan de vas care să-i căsătorească pe Maurice și pe Rosette, a spus ea pe un ton hotărât, spre mirarea celor în cauză.

— De ce-mi ceri așa ceva, Zarité?

— Pentru că nimeni altcineva n-ar face-o. Și trebuie să se facă chiar acum, pentru că Maurice pleacă la Boston poimăine.

— Vasul e în port, e sub jurisdicția autorităților terestre...

— Și nu-l poți ruga pe Toledano să ridice ancora, să iasă cu câteva mile în larg și să-i cunune pe copiii ăștia?

Și astfel, patru ore mai târziu, la bordul unei încercate goelete sub pavilion spaniol, căpitanul Romeiro Toledano, o piticanie de abia șapte coți dar cu o barbă neagră impresionantă, îi căsătorea pe Rosette Sedella și pe Maurice. Martori au fost Zacharie, în costum de gală dar cu unghiile încă negre, și Fleur Hironnelle, care se gătise într-o cazacă de mătase și un colier din dinți de urs. În timp ce Zarité își ștergea lacrimile, Maurice își scotea medalionul de aur de la mama sa și-l punea la gâtul lui Rosette. Fleur Hironnelle a împărțit cupe de șampanie, iar Zacharie a închinat „în cinstea acestei perechi care simbolizează viitorul, când toate rasele vor fi amestecate și toți oamenii vor fi liberi și egali în fața legii”. Maurice, care auzise adesea aceste cuvinte rostite de profesorul Cobb și pe care tifosul îl făcuse mai sentimental, a suspinat îndelung.

Două nopți de amor

În lipsă de altceva, proaspăt căsătoriții și-au petrecut singura zi și cele două nopți pe care le-au avut la dispoziție în cabina strâmtă a goeletei căpitanului Romeiro Toledano, nebănuind că într-un compartiment secret chiar sub podeaua lor era ascuns un sclav care auzea tot. Căci ambarcațiunea reprezenta și prima etapă a periculosului drum către libertate pentru mulți fugari. Zacharie și Fleur Hironnelle erau convinși că sclavia avea să se termine curând, iar între timp îi ajutau pe deznădăjduiții care nu mai aveau răbdare.

În noaptea aceea Maurice și Rosette s-au iubit în patul îngust de scânduri, legănați de curenții deltei, la lumina slabă care se strecura prin hubloul acoperit cu o perdea

roasă de catifea roșie. Se atingeau timizi, nesiguri, deși crescuseră explorându-se reciproc și știind totul despre celălalt. Dar acum erau mari și trebuiau să se cunoască din nou. Miracolul de a o ține în brațe pe Rosette l-a făcut pe Maurice să uite puținul învățat de la Giselle, mincinoasa din Savannah. Tremura. „E din cauza tifosului”, a încercat să se scuze. Mișcată de stângăcia lui atât de adorabilă, Rosette a luat inițiativa: s-a dezbrăcat fără grabă, așa cum o învățase Violette Boisier la cursuri. Amintirea a făcut-o să râdă în hohote, Maurice a crezut că râdea de el.

— Nu fi prost, cum o să râd de tine? Mi-am amintit de lecțiile de amor pe care *madame* Violette le preda candidatelor la „plasament”.

— Cum, le preda așa ceva?

— Firește, crezi că seducția se improvizează?

— Și *maman* știe?

— Da, dar fără detalii.

— Ce vă învăța femeia aia?

— Nu prea multe, că a trebuit să renunțe la lecțiile practice: Loula i-a spus că mamele n-ar fi fost de acord și astfel balul s-ar fi dus naibii. Dar mie mi-a arătat. Mi-a explicat cu banane și castraveți.

— Ce să-ți explice? s-a amuzat Maurice.

— Cum sunteți construiți voi bărbații și ce ușor e să vă manipulăm, pentru că aveți totul afară. În definitiv, trebuia să-mi spună, nu crezi? N-am văzut niciodată un bărbat gol, Maurice. Mă rog, pe tine, dar pe atunci erai un țânc.

— Cred că între timp m-am mai schimbat. Dar să nu te aștepți la banane sau castraveți, ar fi o dovadă de optimism.

— Nu? Ia să văd...

În ascunzătoarea sa, sclavul regreta că scândurile nu aveau nicio crăpătură. Răsetele au fost urmate de o tăcere cam prea lungă. Oare ce făceau ăștia doi pe tăcute? Nu putea să-și imagineze, experiența lui în ale amorului era mai curând zgomotoasă. Iar când căpitanul cel bărbos a deschis chepengul ca să-l scoată să mănânce și să-și dezmoștească

picioarele, fugarul a fost gata să-i spună că mai putea aștepta, nu era niciun zor.

Căpitanul Toledano bănuia că proaspeții însurăței n-aveau să iasă din cabină, astfel că, la sugestia lui Zacharie, le-a lăsat discret în fața ușii cafea și gogoși. În mod normal, cei doi ar fi stat închiși cel puțin trei zile, dar n-aveau atâta timp. Mai târziu, bunul bărbos le-a lăsat o tavă cu bunătăți de la Piața Franceză aduse de Tété: fructe de mare, brânză, pâine caldă, fructe, dulciuri și o sticlă de vin; niște mâini lacome au tras tava iute înăuntru.

În orele prea scurte ale zilei și nopților petrecute împreună, cei doi s-au iubit cu duioșia din copilărie și cu patima de acum, improvizând tot felul de lucruri care să le facă amândurora plăcere. Erau foarte tineri, erau îndrăgostiți de când făcuseră ochi și știau că se vor despărți curând: nu era nevoie de instrucțiunile lui Violette Boisier. În pauze, ținându-se în brațe, vorbeau despre ce aveau să facă în viitorul apropiat. Despărțirea iminentă era suportabilă doar pentru că știau că se vor revedea imediat ce Maurice avea să lucreze și va avea unde s-o primească.

În dimineața celei de-a doua zi s-au îmbrăcat, s-au sărutat pentru ultima oară și au ieșit să dea ochii cu lumea. Goeleta era din nou în port, erau așteptați de Zacharie, Tété și Sancho, care adusese cufărul lui Maurice. I-a mai dat și patru sute de dolari, pe care s-a lăudat că-i câștigase la cărți într-o singură seară. Tânărul și-a cumpărat biletul pe noul său nume, Maurice Solar, adică numele prescurtat al mamei sale și pronunțat englezește. Ceea ce l-a cam supărat pe unchi, mândru să poarte sonorul nume García del Solar – pronunțat așa cum se cuvine.

Rosette a rămas pe uscat, distrusă, dar afișând seninătatea cuiva care are totul pe lumea asta. De pe puntea vasului cliperului care-l purta spre Boston, Maurice îi făcea semne cu mâna.

Purgatoriul

Valmorain și-a pierdut atât fiul, cât și sănătatea dintr-un foc. În clipa în care Maurice părăsea pentru totdeauna casa părintească, ceva s-a rupt în el. Când Sancho și ceilalți l-au ridicat în picioare au constatat că o jumătate din corp paralizase. Doctorul Parmentier a stabilit că nu inima îl lăsase, cum se temea, ci suferise un atac cerebral. Era aproape complet paralizat, îi curgeau balele și nu mai avea controlul sfincterelor. „Cu timpul și cu ceva noroc vei fi mai bine, *mon ami*, dar niciodată ca înainte”, a grăit doctorul, adăugând că avusese pacienți care trăiseră încă mulți ani după un asemenea atac. Prin semne, Valmorain i-a dat de înțeles că dorea să-i vorbească între patru ochi, astfel că Hortense Guizot, cu ochii ei de vultur hoitar, a fost nevoită să iasă din cameră și să închidă ușa după ea. Bâiguielile lui erau de neînțeles, totuși doctorul reuși să priceapă că mai multă frică avea de nevastă-sa decât de boală. Hortense era în stare să-i grăbească moartea, era limpede că prefera să rămână văduvă decât să aibă grijă de un invalid care făcea pe el. „Fii liniștit, asta o rezolv cu trei fraze”, l-a potolit Parmentier.

I-a dat femeii medicamentele și instrucțiunile necesare și a sfătuit-o să angajeze o infirmieră bună, căci recuperarea depindea în mare măsură de felul în care avea să fie îngrijit. La plecare i-a luat mâinile într-ale sale cu un gest părintesc: „Sper ca soțul dumitale să iasă cu bine din povestea asta, *madame*, pentru că nu cred că Maurice e pregătit să-i ia locul”. A adăugat că Valmorain nu apucase să facă demersurile necesare pentru schimbarea testamentului, așa că, din punct de vedere legal, Maurice era mai departe singurul moștenitor.

După două zile, Tété primea printr-un curier un bilet de la Valmorain. N-a mai așteptat-o pe Rosette ca să i-l citească, s-a dus glonț la *Père Antoine*. Orice venea de la fostul ei stăpân avea darul să-i facă nervi la stomac. A bănuțit că Valmorain

aflase de căsătoria precipitată și de plecarea fiului – o știa tot orașul – și că furia sa nu mai era îndreptată doar împotriva lui Maurice, despre care se bârfea că fusese vrăjit de o negresă, ci mai ales împotriva lui Rosette. Ea era de vină că neamul Valmorain n-avea să continue, sfârșindu-se fără glorie. Iar după moartea patriarhului, averea avea să încapă pe mâinile familiei Guizot, iar numele Valmorain va rămâne doar pe o piatră de mormânt, fetele neputând să-l transmită mai departe. Avea multe motive să se teamă de răzbunarea lui Valmorain, dar asta abia după ce Sancho îi sugerase să o supravegheze pe Rosette și să n-o lase să iasă singură pe stradă. La ce se gândise oare? Fata era toată ziua la Adèle, unde-și cosea zestrea modestă și îi scria lui Maurice. Acolo era în siguranță, iar Tété se ducea seara să o ia acasă, dar tot stătea ca pe jar: brațul lung al fostului stăpân putea ajunge departe.

Biletul conținea două rânduri scrise de Hortense Guizot în care o anunța că soțul ei voia să-i vorbească.

— Cred că și-a călcat pe suflet cucoana asta mândră ca să-ți scrie, a comentat călugărul.

— Aș prefera să nu mă duc acolo, *mon père*.

— Nu pierzi nimic dacă te duci să vezi ce vrea. Care e lucrul cel mai generos pe care-l poți face în acest caz, Tété?

— Asta spui mereu, părinte, a suspinat ea, resemnată.

Părintele Antoine știa că bolnavul era speriat de perspectiva morții și a eternității nemângâiate a mormântului. Valmorain nu mai credea în Dumnezeu de la treisprezece ani, de atunci se lăuda cu un raționalism practic în care nu era loc pentru fantezii despre lumea de dincolo, dar, văzându-se cu un picior în groapă, se întorsese la religia din copilărie. Chemat de urgență, părintele l-a împărtășit. Spovedindu-se cu greu și cu gura strâmbă, Valmorain a recunoscut că pusese mâna pe banii lui Lacroix, singurul păcat care conta pentru el. „Vorbește-mi de sclavii dumitale”, l-a îndemnat apoi. „Am dat dovadă de slăbiciune, *mon père*, pentru că în Saint-Domingue am închis ochii la pedepsele

excesive ale vătafului-șef, dar crud nu am fost. Am fost întotdeauna un stăpân blajin.” Părintele Antoine l-a dezlegat de păcate și i-a promis că se va ruga pentru sănătatea sa, în schimbul unor donații substanțiale pentru cerșetori și orfani, căci numai caritatea îmblânzește privirea Domnului. După această primă întrevedere, Valmorain ar fi dorit să se spovedească întruna, pentru ca moartea să nu-l ia pe nepregătite, însă sfântul nu avea nici timp nici răbdare pentru scrupule tardive, așa că i-a trimis alt călugăr de două ori pe săptămână.

Casa Valmorain căpătase mirosul inconfundabil al bolii. Tété a intrat pe ușa de serviciu și Denise a condus-o în salon, unde Hortense Guizot o aștepta în picioare, cu cearcăne vineții și părul nespălat, însă mai curând furioasă decât ostenită. Avea treizeci și opt de ani și părea de cincizeci. Tété a zărit și patru dintre fete, dar semănau atât de mult între ele, că nu și-a dat seama pe care le cunoscuse. Din vârful buzelor, scuișând vorbele printre dinți, femeia i-a spus să urce în odaia soțului său. Apoi a rămas să-și rumege jignirea de a o vedea pe nenorocita asta în casa ei, pe blestemata asta care îndrăznise să sfideze neamurile Valmorain și Guizot, toată lumea bună. O sclavă! Nu pricepea cum de-i scăpase situația din mână. Dacă bărbatu-său ar fi ascultat-o, ar fi vândut-o pe scârba aia de Rosette când avea șapte ani și nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat. Și toată vina o purta catârul ăsta de Toulouse, care nu știuse să-și crească fiul și nu se purta cu sclavii așa cum trebuie. Păi da, dacă era emigrant! Vin peste noi și cred că ne pot schimba obiceiurile așa cum vor ei. Auzi, să o emancipeze pe negresa asta, ba chiar și pe fiică-sa! Așa ceva n-ai să vezi în veci în familia Guizot, putea să jure.

Tété a găsit bolnavul sprijinit de perne, de nerecunoscut, cu lațele încalcite, cenușiu la chip, cu ochii lăcrimând și o mână încleștată pe piept. Atacul îi dăduse o intuiție, un fel de clarviziune: era convins că i se deșteptase o parte adormită a minții, în vreme ce alta, cea care era obișnuită să

calculeze câștigurile din zahăr în câteva secunde, încetase să funcționeze. Cu noua sa luciditate ghicea imediat intențiile celorlalți, mai cu seamă pe ale soției, care acum nu-l mai manipula atât de lesne ca înainte. Emoțiile – proprii și ale celorlalți – dobândiseră o transparență de cristal, uneori avea impresia că străbătea ceața deasă a prezentului și înainta către viitor. Viitor care era purgatoriul unde avea să plătească veșnic pentru niște greșeli pe care le uitase sau pe care nici nu le făcuse. „Roagă-te, roagă-te, fiule, și dă de pomană”, îl îndemnase părintele Antoine și îi repeta călugărul care-l împărtășea marțea și sâmbăta.

Bolnavul a concediat-o cu un mârâit pe sclavă. Saliva i se scurgea pe la colțul gurii, dar mai era în stare să-și impună voința. Tété s-a aplecat să audă ce spunea, a apucat-o zdravăn de braț cu mâna sănătoasă, silind-o să se așeze lângă el pe pat. Nu era un moș neputincios, era încă un om de temut. „Ai să rămâi aici să mă îngrijești”, i-a cerut. Era ultimul lucru la care s-ar fi așteptat, Valmorain a trebuit să repete. Uluită, Tété a înțeles că fostul ei stăpân nici măcar nu bănuia cât îl detesta, habar nu avea de bolovanul negru care-i apăsa inima de când o violase la unsprezece ani, nu cunoștea vina și nici remușcarea, poate că mintea albilor nici nu înregistra suferința provocată celorlalți.

Tristețea și ranchiuna fuseseră numai ale ei, pe el nici măcar nu-l atinseseră. Valmorain, a cărui clarviziune proaspăt dobândită nu mergea până la a ghici ce gândea femeia, a adăugat că ea o îngrijise atâția ani pe Eugenia, învățase multe de la Tante Rose și că Parmentier era de părere că nu exista infirmieră mai bună decât ea. A urmat o tăcere atât de lungă, încât omul a priceput în cele din urmă că nu-i mai putea porunci acestei femei, așa că a schimbat tonul. „Te plătesc pentru asta. Ba nu, îți dau cât ceri. Fă-o în numele a tot ce-am trăit împreună, în numele copiilor noștri”, a îngăimat omul printre muci și bale.

Tété și-a amintit de sfaturile părintelui Antoine, a scotocit adânc în inimă pentru a căuta o fărâmă de generozitate, fără

s-o găsească. A vrut să-i explice lui Valmorain că tocmai din aceste motive nu putea să-l ajute: pentru ce trăiseră împreună, pentru tot ce pătimise ca sclavă și pentru copiii ei. Pe fiu i-l răpise imediat după naștere, pe fiică ar fi distrus-o pe loc, dacă nu s-ar fi ferit. Dar n-a rostit nimic din toate astea. „Nu pot, iertați-mă, *monsieur*”, a fost tot ce-a spus. S-a ridicat, îi tremurau picioarele și inima îi bubuia în piept, iar la plecare a lăsat la căpătâiul lui Valmorain povara inutilă a urii pe care nu mai voia să o care mai departe. A ieșit tăcută pe ușa de serviciu.

Vara cea lungă

Rosette nu s-a reîntâlnit cu Maurice atât de repede cum plănuiseră amândoi pentru că iarna fusese deosebit de aspră în nord și nu se putea porni la drum. Primăvara ajunsese la alte latitudini; în Boston gheața nu s-a lăsat dusă până la sfârșitul lunii aprilie. Când ea nu mai putea călători pe mare. Sarcina încă nu se vedea, dar femeile din jurul ei bănuiseră adevărul, căci se făcuse neobișnuit de frumoasă. Era trandafirie, părul îi strălucea precum cristalul, privirile i se adânciseră și se îndulciseră, radia căldură și lumină. Loula spunea că era ceva normal: toate femeile însărcinate au mai mult sânge în trup. „Păi de unde crezi că-și iau sângele pruncii?” suna argumentul ei. Explicație cu care Tété era perfect de acord, căci asistase la multe nașteri și se minunase de fiecare dată cât sânge le curgea atunci. Numai că ea nu prezenta aceleași simptome ca Rosette. Pântecul și sânii îi erau grei precum pietrele, obrazul i se pătase, picioarele i se umpluseră de vene și se umflaseră, abia se târa preț de două cvartale. La cele două sarcini precedente nu se simțise atât de rău și nu-și amintea să se fi urâțit atât. Îi era rușine că și ea, și fiică-sa erau gravide: avea să fie și mamă, și bunică în același timp.

Într-o dimineață a văzut în Piața Franceză un cerșetor care bătea în două tobe de tinichea cu o singură mână. Îi lipsea și

un picior. Și-a zis că stăpânul l-o fi eliberat ca să-și câștige pâinea cum o putea, că de muncă nu mai era bun. Era încă tânăr, zâmbea cu dinți frumoși și cu o expresie jucăușă, în contrast cu condiția sa jalnică. Avea ritmul în suflet, în piele, în sânge. Bătea toba și cânta cu atâta bucurie, că în jurul lui se adunase lumea. Șoldurile femeilor se mișcau în ritmul irezistibil al tobelor, copiii cântau și ei cuvintele, se vede treaba că le știau din jocurile lor când se luptau cu săbii de lemn. La început n-a priceput nimic, apoi și-a dat seama că erau în creola vorbită pe plantațiile din Saint-Domingue și a tradus în franceză refrenul: *Capitaine La Liberté / protégé de Macandal / s'est battu avec son sabre / pour sauver son général*. I s-au muiat genunchii și s-a lăsat pe o ladă de fructe, echilibrându-și anevoie pântecul uriaș, așteptând ca omul să termine de cântat și să primească de pomană. De mult nu mai vorbise creola învățată la Saint-Lazare, dar a reușit să se înțeleagă cu el. Omul venea din Haiti – spunea și acum Saint-Domingue – și i-a spus că mâna și-o pierduse într-o moară de mărunțit trestia și că piciorul i-l tăiasse călăul pentru că încercase să fugă. Ea l-a rugat să-i repete rar vorbele cântecului, ca să înțeleagă bine, și astfel a aflat că Gambo era un erou de legendă. Cântecul spunea că îl apăraseră pe Toussaint Louverture precum un leu, că luptase împotriva soldaților lui Napoleon până căzuse secerat de nenumărate răni de glonț și de sabie. Numai că, la fel ca Macandal, căpitanul nu murise: se ridicase, prefăcut în lup, ca să lupte mai departe pentru libertate.

— L-au văzut mulți, *madame*. Și spun că lupul acesta îl bântuie pe Dessalines și pe alți generali pentru că au trădat revoluția și continuă să vândă oamenii ca sclavi.

De mult se împăcase Tété cu gândul că Gambo era mort; cântecul cerșetorului o confirma. Seara s-a dus acasă la Adèle ca să vorbească cu doctorul Parmentier, singura persoană care putea să o înțeleagă, și i-a relatat întâmplarea.

— Cunosc cântecul, Tété, îl cântă bonapartiștii când se îmbată la Café des Émigrés, dar îi mai adaugă o strofă, ceva

despre o groapă comună în care putrezesc negrii și libertatea, și încheie cu trăiască Franța și trăiască Napoleon.

— Dar e groaznic, doctore!

— Gambo a fost un erou în timpul vieții și continuă să fie și mort. Cât timp se va auzi cântecul acesta, el va fi un exemplu de curaj...

Zacharie n-a știut de doliul pe care Tété îl purta în suflet, căci femeia îi ascunsese taina primei iubiri, cea mai puternică din viața ei; o pomenea rar, pentru că nu putea să-i ofere lui Zacharie o pasiune ca aceea, relația lor era calmă și molcomă. Străin de aceste amănunte, Zacharie trâmbița în dreapta și în stânga că avea să fie tată. Era obișnuit să se dea mare și să poruncească, încă de când fusese sclav la Le Cap, iar bătaia care-l lăsase cu chipul vraște nu-l schimbuse, era la fel de cheltuitor și de expansiv. Dădea de băut din partea casei clienților de la Chez Fleur ca să închine în sănătatea pruncului ce-avea să vină. Doar că asociata sa, Fleur Hironnelle, i-a pus stavilă: nu era cazul să facă risipă și nici să iște invidie. Nimic nu-i irită mai mult pe americani decât un negru fanfaron.

Rosette îi ținea la curent cu veștile de la Maurice – scrisorile ajungeau cu o întârziere de două-trei luni. După ce ascultase amănuntele istoriei, profesorul Harrison Cobb îl găzduise pe Maurice în propria sa casă, pe care o împărțea cu o soră văduvă și cu maică-sa, o băbuță țicnită care mânca flori. Iar când aflase că Rosette era însărcinată, îi spusese să nu-și caute altă locuință, ci să-și aducă acolo familia. Cea mai entuziasmată de idee era sora sa Agatha: Rosette avea să o ajute cu bătrâna, iar prezența copilului avea să-i înveselească pe toți. Casa uriașă, bătută de curent, cu încăperi în care de ani de zile nu mai intrase nimeni și strămoși care vegheau din portretele lor, chiar avea nevoie de un cuplu de îndrăgostiți și de un plod, decretase ea.

Maurice a înțeles că Rosette nu putea face călătoria vara și s-a resemnat cu o absență care urma să dureze mai bine de un an, până după iarna următoare, când ea își va fi revenit

după naștere și copilul ar fi suportat drumul pe mare. Iar până atunci își ostoya dorul cu un puhoi de scrisori, așa cum făcuse mereu, și învățând pe rupte. Harrison Cobb l-a angajat pe post de secretar, plătindu-i mult mai mult decât i s-ar fi convenit pentru a-i pune în ordine hârtiile și a-l ajuta la pregătirea cursurilor, o muncă ușoară care-i lăsa destul timp ca să studieze legile și, mai ales, pentru singurul lucru important pentru Cobb: mișcarea aboliționistă. Se duceau împreună la manifestări publice, băteau redacțiile ziarelor, magazinele și birourile, luau cuvântul în biserici, cluburi, teatre și universități. Harrison Cobb își găsisse fiul pe care nu-l avusese niciodată și tovarășul de luptă visat. Cu Maurice alături, triumful idealurilor sale părea aproape. Soră-sa Agatha, aboliționistă și ea ca toți cei din familia Cobb, inclusiv doamna mânătoare de flori, număra zilele până la sosirea lui Rosette și a pruncului. O familie cu sânge amestecat era lucrul cel mai bun care li se putea întâmpla, era încarnarea egalității pe care o predicau, era dovada cea mai contondentă că rasele pot și trebuie să se amestece și să conviețuiască în pace. Ce senzație va face Maurice apărând în public cu nevasta de culoare și copilul și pledând pentru emancipare! Mai elocvent decât un milion de manifeste. Lui Maurice discursurile înflăcărâte ale binefăcătorilor săi i se păreau cam absurde, Rosette nu i se păruse niciodată altfel decât el.

Vara lui 1806 a fost tare lungă și a lovit New Orleansul cu o epidemie de holeră și câteva incendii. Toulouse Valmorain a fost dus, împreună cu măicuța care-l îngrijea, la plantație; acolo s-a refugiat întreaga familie așteptând să treacă zăduful verii. Parmentier decretase că sănătatea pacientului era stabilă și că statul la țară avea să-i facă precis bine. Medicamentele, pe care Hortense i le dilua în supă că altfel nu le lua, nu-i amelioraseră caracterul. Devenise atât de furios, că nici el însuși nu se suporta. Totul îl enerva, de la scutecele care-l frecau până la răsul inocent al fetițelor în grădină. Dar cel mai mult îl rodea gândul la Maurice. Își

amintea exact de fiecare etapă din viața fiului său. Ținea minte fiecare cuvânt pe care și-l spusese ultima dată, și le repeta într-una încercând să găsească o explicație a rupturii dureroase și definitive. Se gândea că băiatul o fi moștenit demența din partea familiei materne. Prin vinele lui curgea sângele subțiat al Eugeniei García del Solar, nu acela puternic al neamului Valmorain. Căci nu recunoștea nimic de-al lui în acest fiu. Maurice era leit mamă-sa, aceiași ochi verzi, aceeași fantezie bolnăvicioasă și aceeași tendință de autodistrugere.

Contrar supozițiilor doctorului Parmentier, la plantație pacientul nu s-a odihnit, dimpotrivă, a găsit motive de îngrijorare descoperind starea jalnică pe care Sancho i-o prevestise. Owen Murphy plecase în nord cu toată familia, la pământul cumpărat după ce trudise treizeci de ani ca o vită. În locul lui venise un vătaf tânăr recomandat de tatăl lui Hortense, dar chiar a doua zi Valmorain a decis să-l înlocuiască, căci acela nu avea experiența necesară administrării unei plantații atât de mari. Producția scăzuse simțitor și sclavii aveau o atitudine sfidătoare. Logic ar fi fost ca Sancho să se ocupe de aceste probleme, dar acum vedea și Valmorain că rolul cumnatului era pur decorativ. Ceea ce l-a silit să apeleze la Hortense, deși știa bine că, dându-i ei putere, el era și mai condamnat la fotoliul de hemiplegie.

Sancho avea intenția de a-l împăca pe Valmorain cu Maurice. Trebuia s-o facă discret, fără să prindă de veste Hortense Guizot, care parcă-și văzuse visul cu ochii: avea controlul asupra bărbatului și întregii averi. Păstra legătura cu nepotul prin scrisori foarte scurte, căci nu stăpâna scrisul în franceză; în spaniolă scria mai bine decât Góngora, se lăuda el, deși nimeni de pe-acolo nu știa cine era acest domn. Maurice îi descria amănunțit viața la Boston și îi mulțumea din suflet că o ajuta pe nevastă-sa. Rosette îi scrisese că unchiul îi dădea bani – el nu pomenea deloc de treaba asta. Maurice îl mai informa și despre lentoarea cu care înainta mișcarea antisclavagistă, dar și despre un

subiect care îl entuziasmase de-a dreptul: expediția Lewis și Clark, trimisă de președintele Jefferson să exploreze fluviul Missouri. Misiunea consta în a studia triburile indigene, flora și fauna acestei regiuni aproape necunoscute de către albi și a atinge, dacă era posibil, coasta Pacificului. Pe Sancho ambiția asta americană de a ocupa cât mai mult teritoriu îl lăsa rece, „cine vrea multe, adună puține”, spunea el, dar imaginația lui Maurice se înflăcărase și, dacă n-ar fi fost Rosette, bebelușul și aboliționismul, ar fi pornit pe loc după exploratori.

La închisoare

Tété a născut fetița în zăpușitoarea lună iunie, ajutată de Adèle și de Rosette, care voia să vadă de aproape ce-avea s-o aștepte peste câteva luni; Loula și Violette se plimbau pe stradă, la fel de nervoase ca și Zacharie. Când a primit copila în brațe, Tété a plâns de fericire: putea s-o iubească fără teamă că i-ar lua-o cineva. Era a ei. Trebuia s-o ferească de boli, accidente și alte necazuri firești, nu de un stăpân care făcea cu ea ce-i cășuna.

Fericirea tatălui a fost cu asupra de măsură, petrecerile pe care le-a dat au speriat-o de-a binelea pe Tété: puteau atrage ghinionul. Precută, a dus sugara la preoteasa Sanité Dédé, care i-a luat cincisprezece dolari ca s-o protejeze printr-o ceremonie compusă din scuișături proprii și sânge de cocoș. După care s-au dus cu toții la biserica lui *Père Antoine* unde a fost botezată cu numele nașei: Violette.

Vara fierbinte și umedă parcă nu se mai termina pentru Rosette. Cu cât îi creștea burta, cu atât îi era mai dor de Maurice. Stătea cu maică-sa în căsuța cumpărată de Zacharie și era înconjurată de femei care n-o lăsau nicio clipă singură, dar nu se simțea în siguranță. Fusese dintotdeauna foarte puternică, se credea norocoasă, însă acum devenise temătoare, avea coșmaruri și presimțiri rele. „Oare de ce n-am plecat cu Maurice în februarie? Dacă pățește ceva? Dacă nu ne mai vedem? Nu trebuia să ne

despărțim!” se plângea ea. „Nu te gândi la rele, Rosette, că gândul chiar le cheamă”, o sfătuia mama ei.

În septembrie familiile care se refugiaseră la țară au revenit în oraș, printre ele și Hortense Guizot cu fetele. Valmorain rămăsese la plantație pentru că noul vătaf încă nu apăruse și pentru că era sătul de nevastă-sa (și ea de el). Nu avea vătaf, dar mai ales nu putea conta pe Sancho ca să stea cu el: omul plecase în Spania. Îi spusese că avea de recuperat ceva pământuri destul de valoroase, deși părăsite, care fuseseră ale familiei García del Solar. Moștenirea neașteptată era doar o bătaie de cap pentru Sancho, totuși îi era dor de țara sa pe care o părăsise de treizeci și doi de ani.

Valmorain se recupera lent de pe urma atacului grație îngrijirilor măicuței, o nemțoaică severă și complet imună la furiile pacientului, care-l silea să facă câțiva pași și să strângă în mâna beteagă o minge de lână, iar incontinența i-o vindeca umilindu-l că poartă scutece. Între timp, Hortense se instalase cu fetele și alaiul de dădace și servitori în casa din oraș, gata să se bucure din plin de sezonul monden, fără soțul ei care o apăsa ca un cal mort. Să trăiască, n-are decât, dar departe de ea.

Venise doar de o săptămână la New Orleans când, pe strada Chartres, unde se dusesse cu sora ei Olivie să cumpere panglici și pene – își păstrase obiceiul de a-și transforma pălăriile – Hortense a dat nas în nas cu Rosette. În anii din urmă o văzuse rar și de departe, dar a recunoscut-o imediat. Tânăra purta o rochie de finet de culoare închisă, peste umeri își pusese un șal tricotat și părul îl avea strâns în coc, dar îmbrăcămintea modestă nu-i știrbea cu nimic ținuta mândră. Pentru Hortense frumusețea fetei fusese dintotdeauna o provocare, cu atât mai abitir acum, când ea însăși era din ce în ce mai grasă. Știa că Rosette nu plecase cu Maurice la Boston, dar habar nu avea că era însărcinată. Un clopoțel de alarmă i-a sunat în creier: acest copil, mai ales dacă avea să fie băiat, îi putea amenința echilibrul

dobândit: mototolul de bărbat-su va avea pretextul împăcării cu Maurice, căruia avea să-i ierte totul.

Rosette nu le-a observat pe cele două doamne decât în clipa în care acestea s-au aflat chiar în fața ei. A făcut un pas în lături ca să le lase să treacă, a spus politicos bună ziua, dar fără umilința pe care alții o așteptau din partea oamenilor de culoare. Hortense i s-a proțăpuit înainte, adresându-se soră-sii cu un glas atât de tare, încât aceasta a tresărit la fel ca Rosette: „Ia te uită, Olivie, la obraznica asta. Vezi ce poartă la gât, e aur! Negresele n-au voie să poarte bijuterii în public! Cred că i se cuvin câteva bice pe spinare, tu ce zici?” Femeia n-a înțeles prea bine ce voia și a luat-o de braț ca să-și continue drumul, dar Hortense s-a smucit și i-a smuls lui Rosette medalionul de la Maurice. După care i-a tras și o palmă.

Rosette crescuse cu toate privilegiile unei fete libere, mai întâi în casa Valmorain, apoi la școala ursulinelor. Nici când nu se simțise sclavă, iar frumusețea îi conferea multă siguranță. Până atunci nu avusese parte de niciun abuz din partea albilor și nici nu bănuia câtă putere aveau. Instinctiv, nedându-și seama ce face și nebănuind consecințele, i-a întors palma necunoscutei care o agresase. Albă ca varul, Hortense Guizot s-a clătinat uluită, și-a rupt un toc și a fost pe punctul să cadă. A început să urle ca toți dracii, lumea s-a adunat ca la urs. Rosette a dat să plece, dar a fost imobilizată și, câteva clipe mai târziu, jandarmii o duceau la arest.

Tété a aflat după o jumătate de oră, pentru că vestea mersese din gură în gură și ajunsese la urechile Loulei și ale lui Violette, care locuiau chiar pe acea stradă, dar a reușit să-și vadă fiica de-abia seara, când a ajuns acolo însoțită de părintele Antoine. Sfântul cunoștea închisoarea ca pe propria-i casă, așa că l-a dat la o parte pe gardian și a condus-o pe Tété de-a lungul unui culoar îngust luminat de două torțe. În spatele gratiilor se zăreau celulele bărbaților, la capăt era celula femeilor. Toate de culoare, în afară de o

fetișcană cu părul blond, probabil o slujnică; mai erau și doi copilași negri, zdrențăroși, care dormeau lipiți de o deținută. Alta își ținea plodul în brațe. Paie pe jos, niște pături jegoase, o găleată pentru nevoi și un chiup cu apă de băut, murdară și ea; în atmosfera fetidă se ghicea și duhoarea inconfundabilă de carne stricată. La lumina slabă, Tété a văzut-o pe Rosette ghemuită într-un colț între două femei, acoperită cu șalul, îmbrățișându-și pântecul și cu fața umflată de plâns. S-a repezit speriată s-o ia în brațe și a simțit lanțurile grele care i se legaseră de glezne.

Părintele Antoine venise pregătit, căci cunoștea prea bine condițiile: în coș adusese pâine și bucăți de zahăr, cât și o pătură pentru Rosette. „Chiar mâine te scoatem de aici, nu-i așa, *mon père?*” a îmbărbătat-o Tété, plângând. Dar sfântul a tăcut.

Singura explicație pentru cele petrecute la care s-a gândit Tété a fost că Hortense Guizot vruse să se răzbune pe ea pentru că refuzase să-l îngrijească pe Valmorain. Nu știa că simplul fapt că ea și Rosette existau reprezenta o ofensă pentru femeia aceea. Disperată, s-a dus la casa unde jurase să nu mai calce, s-a prosternat la picioarele fostei stăpâne și a implorat-o să o elibereze pe Rosette; avea să-l îngrijească pe Valmorain, va face tot ce i se cere, aveți milă și îndurare, doamnă. Otrăvită și ranchiunoasă, Hortense i-a spus ce se întâmplase de fapt, după care a dat-o afară pe brânci.

Tété și-a ajutat fiica după puterile ei. O lăsa pe micuța Violette la Adèle sau la Loula și aducea mâncare la închisoare pentru toate femeile, căci era convinsă că Rosette ar fi împărțit cu ele tot ce-ar fi primit și-ar fi rămas flămândă. Mâncarea trebuia s-o lase gardienilor, căci n-o lăsau să intre de fiecare dată, și nu putea ști cât opreau ei și cât ajungea la deținute. Violette și Zacharie acopereau cheltuielile, ea gătea toată noaptea. În plus, muncea și avea grijă de fetița ei; era epuizată. Și-a amintit că Tante Rose se ferea de bolile contagioase cu apă fiartă, le-a spus deci femeilor să nu bea

apă din chiup, chiar dacă mureau de sete, avea să le aducă ea apă bună de băut. În lunile din urmă fuseseră cazuri mortale de holeră. Cum nopțile deveniseră reci, a făcut rost de haine groase și de pături pentru toate; totuși, paiele umede și apa care se scurgea de pe pereți i-au produs lui Rosette o durere în piept și o tuse persistentă. Nu numai ea se îmbolnăvisese, alta era și mai rău, rana produsă de lanțuri se cangrenase. Părintele Antoine a reușit ca femeia să fie mutată la spitalul măicuțelor. Nu s-a mai întors. S-a aflat după o vreme că i se amputase piciorul.

Rosette n-a vrut ca Maurice să fie înștiințat de situație, era convinsă că avea să fie liberă înainte ca scrisoarea să-i parvină, dar justiția era înceată. Șase săptămâni au trecut până ca judecătorul să cerceteze cazul, și lucrurile au mers relativ repede doar pentru că era vorba de o femeie liberă și la insistențele părintelui Antoine. Celelalte puteau aștepta cu anii până să afle pentru ce fuseseră arestate. Frații Hortensei Guizot, avocați, o acuzaseră „pentru atac prin lovire împotriva unei doamne albe”. Pedepsa consta în biciuire și doi ani de închisoare, însă judecătorul s-a lăsat convins de *Père Antoine* și a suprimat biciul, dat fiind că Rosette era însărcinată și pentru că *Olivie Guizot* însăși prezentase faptele așa cum s-au petrecut, fără să-i dea dreptate soră-sii. Omul legii a fost impresionat și de atitudinea demnă a acuzatei, care se prezentase curat îmbrăcată și vorbise fără trufie, dar și fără să dovedească slăbiciune, deși tușea și se clătina pe picioare.

Auzind sentința, *Tété* a fost cuprinsă de un soi de uragan; Rosette nu avea să supraviețuiască într-o celulă împuțită, copilul nici atât. „*Elzuli, loa mamă, dă-mi putere.*” Avea să-și elibereze fata oricum ar fi, chiar de-ar trebui să dărâme zidurile închisorii cu mâinile goale. Înnebunită, declara în dreapta și în stânga că avea s-o ucidă pe *Hortense Guizot* cu toată familia ei blestemată; părintele *Antoine* a hotărât atunci să intervină, ca să nu ajungă și ea la carceră. Discret, s-a dus la plantație ca să stea de vorbă cu *Valmorain*. O

hotărâre deloc ușoară, mai întâi pentru că-și lăsa pentru mai multe zile toți sărmanii care depindeau de ajutorul său, apoi pentru că nu știa să călărească, iar drumul cu barca împotriva curentului era scump și anevoios, dar a reușit s-o scoată la capăt.

A dat de un Valmorain într-o stare mai bună decât se aștepta, deși invalid și vorbind încurcat. N-a apucat să-l amenințe cu focurile iadului: și-a dat seama că omul habar n-avea de ceea ce făcuse nevastă-sa la New Orleans. Aflând toată povestea, Valmorain a fost mai indignat că Hortense nu-i spusese nimic, așa cum îi ascundea ea atâtea altele, decât de soarta lui Rosette, pe care din „vagaboandă” n-o scotea. Dar s-a muiat când a aflat că tânăra aștepta un copil. Și-a dat seama că dacă ea sau copilul păteau ceva, adio împăcare cu Maurice. Cu mâna cea sănătoasă a sunat talanga cu care o chema pe măicuța care avea grijă de el și i-a poruncit să pregătească barca. Pleca la oraș. Peste două zile, avocații Guizot retrăgeau toate acuzațiile împotriva lui Rosette Sedella.

Zarité

Au trecut de atunci patru ani, suntem în anul 1810. Mi-a trecut frica de libertate, deși de albi mă voi teme mereu. N-o mai plâng pe Rosette, sunt mulțumită aproape tot timpul.

Rosette a ieșit din închisoare plină de păduchi, slabă, bolnavă și cu răni ulceroase la picioare din cauza fiarelor și a nemișcării. Am pus-o la pat, am îngrijit-o zi și noapte, am întărit-o cu supă de măduvă de bou și feluri sățioase aduse de vecine, dar tot a născut înainte de vreme. Copilul încă nu era pregătit să vină pe lume, era micuț și avea pielea străvezie precum hârtia udă. Nașterea a fost rapidă, dar Rosette era slăbită și pierduse mult sânge. A doua zi a făcut febră, în a treia delira și-l chema pe Maurice; atunci am știut că o pierd. Disperată, am apelat la toate cunoștințele primite de la Tante Rose, la știința doctorului Parmentier, la rugăciunile părintelui Antoine și mi-am invocat toți loas. Am pus nou-născutul la sânul lui Rosette, pentru ca mama să lupte pentru viața ei, dar cred că nici nu l-a simțit. Am încercat să o ridic, am implorat-o să bea apă, să deschidă ochii, să-mi răspundă, Rosette, Rosette... La ora trei noaptea, în timp ce-i cântam balade africane, am văzut că-și mișca buzele și m-am aplecat să aud. „Te iubesc, maman” a rostit ea și s-a stins cu un suspin. I-am simțit trupul ușor în brațe, sufletul i s-a desprins lin, ca un fuior de ceață, și a zburat afară prin fereastra deschisă.

Sfâșierea atroce pe care am simțit-o atunci nu se poate descrie, și nici nu e nevoie: orice mamă o cunoaște, căci prea puține sunt norocoasele care-și au toți copiii în viață. De dimineață a venit Adèle cu supa și ea mi-a desprins-o din brațele încleștate și a întins-o în pat. M-a lăsat un pic să gem îndurerată și prăbușită, după care mi-a pus în mână o cană cu supă și mi-a adus aminte de copii. Bietul meu nepot stătea ghemuit lângă fucă-mea Violette în același leagăn, atât de mic și de lipsit de apărare încât în orice clipă ar fi putut pleca după Rosette. L-am pus dezbrăcat pe pânza lungă a tignon-ului meu și mi l-am legat peste pieptul gol, piele pe piele, lipit de inimă,

ca să creadă că mai era în mama lui. Așa l-am purtat preț de mai multe săptămâni. Laptele, ca și dragostea îmi ajungeau pentru amândoi. Iar când l-am scos din legătură, Justin era pregătit să trăiască pe această lume.

Într-o zi, monsieur Valmorain a venit să mă vadă. Doi sclavi l-au dat jos din trăsura și mi l-au adus în brațe până la ușă. Era tare îmbătrânit. „Te rog, Tété, lasă-mă să văd copilul”, a rostit cu glas spart. Și n-am avut inimă să-l las afară.

— Îmi pare rău pentru Rosette... Să știi că n-am fost eu de vină pentru povestea aia...

— Știu, monsieur.

S-a uitat un timp la nepotul nostru, apoi a vrut să știe cum îl cheamă.

— Justin Solar. Părinții lui au ales acest nume, care înseamnă dreptate. Dacă ar fi fost fată, ar fi chemat-o Justine.

— Vai, sper să ajung să trăiesc destul ca să apuc să îndrept o parte din greșelile pe care le-am făcut, a spus el, gata să plângă.

— Toți greșim, monsieur.

— Acest copil e un Valmorain după tată și după mamă. Are ochi deschiși la culoare și poate trece drept alb. N-ar trebui să crească printre negri. Vreau să-l ajut să primească o educație bună și să-mi poarte numele, cum se cuvine.

— Asta trebuie s-o discutați cu Maurice, monsieur, nu cu mine...

Maurice a primit în aceeași scrisoare vestea că avea un fiu și că Rosette nu mai era. S-a imbarcat imediat, deși eram în plină iarnă. A ajuns când băiatul împlinea trei luni și era un copilăș cuminte, cu trăsături delicate și ochi verzi, ca ai tatălui și ai bunicii, sârmana doña Eugenia. L-a strâns îndelung la piept, dar Maurice era parcă absent, uscat pe dinăuntru, cu niște priviri din care lumina plecase. „O vreme o să ai dumneata grijă de el maman” mi-a spus. A rămas mai puțin de o lună, a refuzat să-l vadă pe monsieur Valmorain, în ciuda insistențelor lui don Sancho, care între timp se întorsese din Spania. Iar părintele Antoine, cel care știa să rezolve

atâtea încurcături, n-a mai vrut să facă pe intermediarul între tată și fiu. Maurice a stabilit că bunicul putea să-și vadă din când în când nepotul, dar numai în prezența mea, și mi-a interzis să accept ceva din partea lui, fie bani, fie ajutoare de orice fel, și în niciun caz numele lui. M-a rugat să-i vorbesc lui Justin despre Rosette, ca să fie mândru de ea și de sângele ei amestecat. Era convins că fiu-său, rodul unei dragoste mari, avea destinul însemnat și-avea să facă fapte mari în viață, faptele la care visase el însuși înainte ca moartea lui Rosette să-i frângă voința. În fine, m-a rugat insistent să-l țin departe de Hortense Guizot. De parcă trebuia să mi-o mai spună...

Pe urmă Maurice al meu a plecat, dar nu la prietenii lui din Boston; a abandonat studiile și a devenit un călător neobosit – a străbătut mai mult pământ decât vântul. Din când în când primim câteva rânduri de la el, ca să știm că e în viață, dar în patru ani a venit doar o dată să-și vadă băiatul. Era îmbrăcat în piei de animal, bărbos și ars de soare, parcă era un kaintock. La vârsta lui nu se moare de tristețe. Are nevoie de timp ca să se vindece. Tot bătând lumea o să-i treacă, iar într-o bună zi, rupt de oboseală, va înțelege că de durere nu poți fugi; trebuie doar s-o domesticești, ca să doară mai puțin. Și atunci o va simți pe Rosette alături, așa cum o simt și eu, atunci își va recupera poate fiul și va fi din nou preocupat de sfârșitul sclaviei.

Zacharie și cu mine mai avem un fiu, pe Honoré, care face primii pași ținut de mână de Justin, prietenul lui cel mai bun și în același timp unchiul lui. Vrem să mai facem și alți copii, deși casa începe să fie înghesuită și nu mai suntem tineri, bărbatu-meu are cincizeci și șase, eu am patruzeci, dar ne-ar plăcea să îmbătrânim printre mulți copii, nepoți și strănepoți, cu toții liberi.

Bărbatu-meu și Fleur Hirondelle au și acum casa de joc și sunt mai departe asociați cu căpitanul Romeiro Toledano, care navighează prin Caraibe transportând marfă de contrabandă și sclavi fugari. Zacharie n-a primit credit – legile s-au înăsprit pentru oamenii de culoare – așa că ambiția de a avea mai

multe tripouri nu s-a împlinit. Eu sunt prinsă până peste cap cu copiii, cu casa și cu lecurile pentru doctorul Parmentier, pe care le prepar în bucătăria mea, dar pe seară tot găsesc timp pentru o cafea cu lapte la Adèle, în curtea cu bouganvillea, unde ne adunăm cu vecinele și stăm de vorbă. Pe madame Violette o vedem mai rar, acum se vede mai ales cu cucoanele din Société du Cordon Bleu, care au tot interesul s-o cultive, pentru că ea prezidează balurile și decide soarta fetelor prin „plasament”. I-a luat mai bine de un an să se împace cu don Sancho, pe care voia să-l pedepsească pentru că o înșelase cu Adi Soupîr. Îi cunoaște ea bine pe bărbați și n-are pretenția să fie fideli, dar măcar iubitul ei să nu se plimbe în văzul lumii pe dig cu rivala. Madame n-a reușit să-l însoare pe Jean-Martin cu o metisă bogată, așa cum plănuia, pentru că băiatul a rămas în Europa și n-are de gând să revină. Loula, care abia se mai târâie de colo-colo – trebuie că a depășit optzeci de ani – mi-a spus că prințisorul ei a părăsit cariera militară și că trăiește cu Isidore Morisset, perversul ăla, care nu era om de știință, ci agent al lui Napoleon sau al fraților Laffitte, un pirat de salon, a oftat ea. Cu madame Violette n-am mai vorbit de trecut, iar după atâta timp de păstrat secretul am ajuns să credem chiar și noi că Jean-Martin e fiul ei. Mă gândesc rar la lucrurile astea, dar zău că mi-ar face plăcere să-i adun la un loc pe toți urmașii mei: Jean-Martin, Maurice, Violette, Justin și Honoré, plus copiii și nepoții ce vor urma. I-aș invita atunci pe toți vecinii, aș găti cel mai strașnic gumbo créole din New Orleans și muzica nu s-ar opri până dimineța.

Cu Zacharie am deja o istorie, putem privi spre trecut și număra zilele când am fost împreună, aduna necazurile și bucuriile; așa se durează dragostea, fără grabă, zi după zi. Îl iubesc așa cum l-am iubit mereu, dar acum mă simt mai în largul meu cu el. Când era frumos era admirat de toți, mai ales de femei, care i se ofereau cu nerușinare, iar eu mă temeam ca vanitatea și tentațiile să nu-l depărteze de mine, cu toate că motive de gelozie nu mi-a dat. Acum trebuie să-l cunoști pe dinăuntru, așa cum îl cunosc eu, ca să știi cât

valorează. Nici nu mai țin minte cum arăta; îmi place chipul său ciudat și spart, îmi place peticul care-i acoperă ochiul mort, îmi plac cicatricile lui. Nu mai vorbim de lucruri lipsite de importanță, doar de cele serioase, care nu sunt puține. Ca să nu-l supăr, profit de absențele lui ca să mă distrez în felul meu, iată avantajul de a avea un soț ocupat. Nu-i place să merg desculță pe stradă, că nu mai sunt sclavă, să-l însoțesc pe Père Antoine la pomeni prin El Pantano, că e periculos, să asist la bambousses în piața Congo, că e ceva vulgar. Nu-i spun nimic și nici el nu mă întreabă. Chiar ieri am dansat în piață în sunetele tobelor vrăjite ale lui Sanité Dédé. Dansez și dansez. Uneori apare Erzuli, loa mamă, loa dragostei, și o încalecă pe Zarité. Și-atunci pornim în galop să-mi văd morții în insula de sub mare. Așa stau lucrurile.

Seria de autor
ISABEL ALLENDE

Casa spiritelor

Zorro

Fiica norocului

Portret în sepia

Eva Luna

Povestirile Evei Luna

Țara mea inventată

Paula

Despre dragoste și umbră

Înșă a sufletului meu

Planul înșinit

Suma zilelor

Insula de sub mare

În 1770, Toussaint Valmorain debarcă plin de speranță și de idealuri în portul Le Cap, aducând cu el cutere cu cărți, haine scumpe și peruci pudrate. Însă plantația de trestie a tatălui său îl silește să renunțe la tot acest bagaj. Tânărul devine repede un plantator, poate mai puțin erud decât cei cu vechime, dar suficient de inuman cât să-și exploateze sclavii și, mai ales, sclavele. Preferata lui, Zarité, nu îndrăznește să se revolte. Dar, când soarta îl aduce pe plantația Saint-Lazare pe tânărul sclav Gambo și Zarité se îndrăgostește, nimic nu va mai putea sta în calea tinerei care se descoperă pe sine și descoperă libertatea. Libertate pe care o va dobândi numai după ce framântările vremurilor vor însângera insula și vor alunga stăpâni și sclavi spre un nou Pământ al Făgăduinței.

Scriitoarea Isabel Allende este o povestitoare fabuloasă, ale cărei cărți, traduse în peste treizeci de limbi, se vând în milioane de exemplare și au devenit bestselleruri pe patru continente.

Privită de pe puntea corăbiei, în mijlocul apelor tropicale, insula Saint-Domingue oferă iluzia unui paradis. Munții ei înalți sunt acoperiți de verdeață, câmpiile ei fertile sunt pline de roade. Dar, odată ce pune piciorul pe uscat, călătorul descoperă că pentru unii colonia franceză este un infern.

Zarité Sedella pare sortită unei vieți de supunere tăcută și nefericire. S-a născut sclavă și, pentru că este sclavă, copiii ei nu îi aparțin, ci sunt o marfă de care stăpânii dispun cum vor. Pentru că este sclavă, nu îi este îngăduit să simtă, să vorbească, să gândească. Și totuși, frumoasa mulatră va ști să-și croiască în Lumea Nouă un drum spre fericire și libertate, în pofida tuturor uraganelor istoriei care mătură la sfârșitul secolului al XVIII-lea Europa și Americile.

„Lumea are puțini povestitori de talia lui Isabel Allende.“

NPR

„Pasiuni distrugătoare, eroine greu încercate, convulsii istorice, o lume pe cât de brutală și nedreaptă, pe-atât de magică.“

San Francisco Chronicle

„Detaliile de epocă pe care le oferă Allende sunt fascinante, iar galeria de personaje este pe măsură.“

The New York Times Book Review

ISBN 978-973-689-453-4

9 789736 894534